

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKÇEDE ÇATI VE ÇATI GÖRÜNÜMLERİ

Yüksek Lisans Tezi

117 673

Cemil Kurt

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Tez Danışmanı

Doç. Dr. N. Engin Uzun

117 673

Ankara-2002

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇEDE ÇATI VE ÇATI GÖRÜNÜMLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. N. Engin UZUN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı Soyadı

İmzası

Prof. Dr. İclâl Ferganç
Doç. Dr. Sedat SEVER
Doç. Dr. N. Engin Uzun





Tez Sınav Tarihi 20.09.2002

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	
Giriş.....	1
Tezin Konusu.....	1
Tezin Gerekçelendirilmesi.....	1
Tezin Amacı.....	3
Tezin Yöntemi.....	3
Tezin Sınırlılıkları.....	4
Tezin Bölümleri.....	5
BÖLÜM I	
I.1. ÜRETKEN DÖNÜŞÜMLÜ DİLBİLGİSİ VE İLKELER VE DEĞİŞTİRGENLER KURAMI.....	6
1.1. Üretken Dönüşümlü Dilbilgisi.....	6
1.2. İlkeler ve Değiştirgenler Kuramı.....	8
1.2.1. Rol Kuramı.....	8
1.2.2. Aşamalı X Kuramı.....	13
1.2.3. Yönetim Kuramı.....	16
1.2.4. Durum Kuramı.....	18
1.2.5. Bağlama Kuramı.....	20
1.2.6. Denetleme Kuramı.....	22
1.2.7. Taşıma Kuramı.....	24
1.2.8. Sınırlama Kuramı.....	25
BÖLÜM II	
II.1. BAZI KAVRAMLAR ÜZERİNE.....	26
1.1. Görünüş/Sözcüksel Görünüş.....	26
1.2. Anlambilimsel Özellik.....	32
1.3. Üretkenlik ve Üretkenliği Engelleyen Etmenler.....	36
1.3.1. Gereksinim.....	36
1.3.2. Tıkama.....	37
1.4. Sesbilimsel/Biçimbilimsel/Anlambilimsel Engelleme.....	38
1.5. Sözlükselleşme.....	38
BÖLÜM III.	
III.1. TÜRKÇEDE ÇATI GÖRÜNÜMLERİ.....	41
1.1. Türkçe Dilbilgisi Kitaplarında Çatı.....	41
1.2. Değerlendirme.....	45
III.2. İşteş Çatı.....	52
2.1. Giriş.....	52
2.2. Geleneksel Dilbilgisinde İşteş Çatı.....	53
2.3. Birincil İşteşlik.....	60
2.3.1. Karşılık İşteşliği.....	60
2.3.2. Karşılık İşteşliği ve Üye Değiştirimi.....	68
2.3.3. Birliktelik İşteşliği.....	73
2.4. İkincil İşteşlik.....	79
2.5. İşteşlik Adılı: Birbiri.....	81
2.6. Bileşik Ekle Sunulan İşteşlik.....	85
2.7. Gücül İşteşlik.....	88
2.8. Sahte İşteşlik.....	89
2.9. Çözümlememez İşteşlik.....	92
2.10. İşteşlikte ‘Kendineözgülük’.....	92

III.3. Dönüslü Çatı.....	94
3.1. Giriş.....	94
3.2. Geleneksel Dilbilgisinde Dönüslü Çatı.....	95
3.3. Birincil Dönüslülük.....	100
3.3.1. Tam Dönüslülük.....	100
3.3.2. Sınırlı (Sınırlanmış) Dönüslülük.....	109
3.4. İkincil Dönüslülük.....	116
3.5. Biçimbilimsel Dönüslülük ve Üye Değiştirimi.....	121
3.6. Dönüslülük Adılı: Kendi.....	125
3.7. Biçimbilimsel Dönüslülük Karşısında Sözcüksel Dönüslülük.....	130
3.7.1. +Biçimbilimsel Dönüslülük +Sözcüksel Dönüslülük.....	131
3.7.2. +Biçimbilimsel Dönüslülük -Sözcüksel Dönüslülük.....	133
3.7.3. - Biçimbilimsel Dönüslülük +Sözcüksel Dönüslülük.....	134
3.7.4. - Biçimbilimsel Dönüslülük -Sözcüksel Dönüslülük.....	137
3.8. Bileşik Ekle Sunulan Dönüslülük.....	137
3.9. Sahte Dönüslülük.....	141
III.4. Edilgen Çatı.....	142
4.1. Giriş.....	142
4.2. Geleneksel Dilbilgisinde Edilgen Çatı.....	144
4.3. Geçişli Eylemlerde Edilgenlik.....	151
4.4. Geçişsiz Eylemlerde Edilgenlik (Kişisiz Edilgenlik).....	163
4.5. Edilgenlik ve Üye Değiştirimi.....	175
III.5. Ettirgen Çatı.....	177
5.1. Giriş.....	177
5.2. Geleneksel Dilbilgisinde Ettirgen Çatı.....	178
5.3. Ettirgenlik ve Anlam.....	184
5.4. Geçişli Eylemlerde Ettirgenlik.....	190
5.5. Geçişsiz Eylemlerde Ettirgenlik.....	198
III.6. Çoklu Çatı Görünümleri.....	211
6.1. İşteşlik ve Diğer Çatılar.....	211
6.1.1. İşteş-İşteş.....	211
6.1.2. İşteş-Dönüslü.....	212
6.1.3. İşteş-Edilgen.....	213
6.1.4. İşteş Ettirgen.....	215
6.2. Dönüslülük ve Diğer Çatılar.....	218
6.2.1. Dönüslü-İşteş.....	218
6.2.2. Dönüslü-Dönüslü.....	219
6.2.3. Dönüslü-Edilgen.....	219
6.2.4. Dönüslü-Ettirgen.....	220
6.3. Edilgenlik ve Diğer Çatılar.....	223
6.3.1. Edilgen-İşteş.....	223
6.3.2. Edilgen-Dönüslü.....	223
6.3.3. Edilgen-Edilgen.....	224
6.3.4. Edilgen-Ettirgen.....	227
6.4. Ettirgenlik ve Diğer Çatılar.....	229
6.4.1. Ettirgen-İşteş.....	229
6.4.2. Ettirgen-Dönüslü.....	230
6.4.3. Ettirgen-Edilgen.....	231
6.4.4. Ettirgen-Ettirgen.....	234

BÖLÜM IV	
SONUÇ VE ÖZET	241
Sonuç.....	241
Özet.....	247
Abstract.....	248
Kaynakça.....	249
BÖLÜM V	
EKLER	257
Sayısal Veriler.....	258
Eylem Listesi.....	259



ÖNSÖZ

Bilişim çağında, toplumlar arası etkileşimin temel zeminini dil, buna bağlı olarak da dil öğretimi oluşturmaktadır. Bu gerçeklik, Türkçenin gerek anadili gerekse yabancı dil olarak öğretimi ile ilgili çalışmaların genel eksenini oluşturmak açısından önem taşımaktadır. Öğretim ortamlarıyla ilgili başka sorunlarla birlikte, Türkçe dilbilgisini, bütünsel anlamda betimlemeyi amaçlayan çalışmaların yeterli sayı ve nitelikte olmayışı, var olan çalışmaların ise öğretim ortamlarında gerektiği gibi kullanılamaması, karşımızda çözülmesi gerek büyük bir sorun olarak durmaktadır.

Bu çalışmayla, hem Türkçe dilbilgisi ile ilgili kuramsal çalışmalara bir katkı sağlamak üzere, Türkçede çatı görünümüleriyle ilgili çeşitli betimleme ve gözlemlere ulaşmak hem de, anadili ve yabancı dil olarak Türkçe öğretimi etkinliklerini daha nitelikli kılmak üzere işlenmiş bir veri oluşturmak hedeflenmiştir.

Bu araştırma boyunca zaman zaman ihmal etmek zorunda kaldığım oğlum Berdan'a, eşim Nilüfer'e ve çalışmamın tüm aşamalarını sabır ve dikkatle izleyerek, bu tezin oluşmasına büyük katkı sağlayan, değerli hocam Doç. Dr. N. Engin Uzun'a, yoğun çalışmaları arasında, benim için harcadığı zaman ve enerji için teşekkür ediyorum.

GİRİŞ

Tezin Konusu

Tezin konusu, Türkçe dilbilgisinde, Türkçe Sözlük 1988'deki verilerden hareketle, yalın eylemlerde ettirgen, edilgen, dönüşlü ve işteş biçimbirimleriyle gerçekleşen tüm çatı genişlemelerini ortaya koymak, çatı kavramını Evrensel dilbilgisinin çeşitli biçimlenmelerinin, özellikle İlkeler ve Değiştirgenler Kuramı'nın ortaya koyduğu sonuçlar doğrultusunda betimlemeye çalışmaktır. Ayrıca çalışmada, geleneksel yaklaşımlarla oluşturulan Türkçe Dilbilgisi kitaplarının çatı konusundaki belirlemelerinin, Türkçe Sözlük 1988'de yer alan çatı görünümlerinin tümünü açıklamak noktasında, eksik yanları bulunduğu sergilenmiş ve eylemlerin çatı ekleriyle genişlemelerini belirleyen dilbilgisel sınırlılıklar saptanmıştır.

Tezin Gerekçelendirilmesi

Dilbilgisi öğretimi, gerek anadili, gerekse yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında tartışılmalı bir sorun olmuştur. Dilbilgisi öğretimiyle ilgili tartışmaların odak noktasını, Türkçe Dilbilgisinin betimlenmesi ile ilgili bakış açılarının, çağdaş dilbilim kuramlarına dayanmaması oluşturmuştur. Türkçe dilbilgisi, yakın zamana kadar, özellikle sözdizimi alanında geleneksel ve yapısal dilbilgisi modellerinin karışımı olan bir yol izlenerek açıklanmaya çalışılmıştır. Kimi batı dillerinin dilbilgisi kitaplarına egemen olan geleneksel dilbilgisi modeli, var olan Türkçe dilbilgisi kitapları için de temel hareket noktası olmuş, çoğu zaman batı dillerine dönük bir çok yorumlama, sınıflama ve tanımlamalar olduğu gibi Türkçeye uyarlanmıştır [Uzun,1998:7-8]. Böylesi bir yöntem izlenerek hazırlanan Türkçe dilbilgisi kitapları, Türkçenin betimlenmesiyle ilgili evrensel

nitelikli çalışmalara önemli bir yarar sağlamadığı gibi, anadili ve yabancı dil olarak Türkçe dilbilgisi öğretimine veri oluşturmak noktasında da yetersiz kalmıştır.

Tkenin, atı ilişkilerini çoğunlukla eklerle sunan bir dil olması, özellikle yabancı dil olarak Türkçe ğretimi süreçlerinde , çatı eklerinin öğretimiyle ilgili bazı sorunlar doğurmaktadır. Bunların en önemlisi, eylemlerin hangi özelliklerinin, çatı eki almalarında etkili olduğuna ilişkin ölçütlerin belirgin olmamasıdır. Sözgelimi, işteşlik eki alan eylemlerin, bu eki almayan eylemlerden, ne tür bir anlam ya da yapı farkı taşıdığı dilbilgisi kitaplarının içermediği bir bilgidir.

atı ekleriyle genişleyen eylemlerin incelendiği bölümlerde, bir yandan dilbilgisi kitaplarının çatı konusundaki tanımlamalarının, Türkçe Sözlük 1988'deki çatı görünümlerinin tümünü kapsamadığı sonucuna ulaşılırken, öte yandan Türkçe Sözlük'te çatı eki alan bir çok eylemin, madde başı olarak yer almadığı görülmüştür. Örneğin, bir yazarın, romanında, kahramanlardan birinin kaç şeklini benzetmek adına kullandığı *oraklaşmak* eylemi bile, bir eylem gövdesi olarak sözlükte yer almış ve "Orak biçimini almak" biçiminde tanımlanmışken, *fişletmek*, *edindirmek*, *zehirletmek* gibi eylemler aynı sözlükte bulunmamaktadır. Bu nedenle, eylemlerin çatı eki alabilmelerini belirleyen ölçütlerin ortaya konmasının, hiçbir kaynakta fişlenmemiş bir eylemin gcl çatı görünümlerinin Türkçe Sözlükte yer almasını sağlamak bakımından da önemli olduğu açıktır.

Öte yandan incelenen kitaplarda, çatı konusu genellikle sözcük türetimi boyutunda ele alınmış, çatı ekleri dilbilgisi kitaplarında çoğunlukla eylemden eylem türetme ekleri olarak grlmş ve çatı kavramının özellikle sözdizimsel bağıntıları ile ilgili çözümlemelere fazlaca yer verilmemiştir. Bu durum Türkçede atı görünümlerini, başka kuramsal çalışmalar için de en azından bir veri tabanı olarak ortaya koymayı zorunlu kılmaktadır.

Tezin Amacı

Bu çalışmanın öncelikli amacı, Türkçe Sözlük 1988’de yer alan yalın eylemlerin, hangi çatı ekleriyle genişleyebildiklerini bir liste oluşturarak ortaya koymaktır. Ayrıca bu listeden yararlanarak,

- a. işteş, dönüşlü, edilgen ve ettirgen çatı ekleri alan/almayan eylemlerle ilgili sayısal verileri saptamak,
- b. eylemlerin çatı eki almasında/almasında etkili olan dilbilgisel sınırlılıkları belirlemek,
- c. çatı eklerinin çatı ilişkisi sunmadığı görünümle ilgili ölçütlere ulaşmak,
- d. var olan Türkçe dilbilgisi kitaplarının, çatı konusuyla ilgili saptamalarının, listeden elde edilen sonuçlarla örtüşmeyen yanlarını sorgulamak,
- e. çalışmada elde edilen sonuçlara göre çatı eki alarak genişlemesi olası görülen ancak Türkçe Sözlük 1988’de yer almayan eylemleri belirlemek, araştırmanın diğer amaçları olarak sıralanabilir.

Tezin Yöntemi

Çalışma, Türkçe dilbilgisi kitaplarının ‘çatı’ bölümlerinde yer alan açıklamalarla ve Türkçe Sözlük’te yer alan yalın eylemlerin çatı genişlemesi konusunda sergilediği özelliklerle ilgili gözlemlere dayanacaktır. Öncelikle Türkçe Sözlük 1988’den elde edecek veriler sınıflanacak, ardından seçilen Türkçe dilbilgisi kitaplarının çatı ile ilgili bölümleri değerlendirilecektir.

Tezin amacı çatı genişlemelerini tümüyle belli bir kuramsal tabanda çözümlemeye çalışmak olmasa da, eylemlerin çatı ilişkisi sunabilmesi/sunamaması ile ilgili bazı

anlambilimsel ve sözdizimsel çözümlerler, olabildiğince Evrensel Dilbilgisi kavramlarına dayandırılacaktır.

Çalışmada işteş, dönüşlü, edilgen ve ettirgen çatılar ayrı bölümlerde incelenecek, her bölümde, önce söz konusu çatı genişlemesiyle ilgili, incelenen Türkçe dilbilgisi kitaplarındaki bilgiler yer alacaktır. Bu bilgilerle ilgili değerlendirmenin ardından veri tabanıyla ilgili gözlem sonuçları ele alınarak geleneksel dilbilgisinin gözardı ettiği noktalar üzerinde, yeni görüşler ileri sürelecektir.

Tezin Sınırlılıkları

Bu çalışmada, beş Türkçe Dilbilgisi kitabının çatı ile ilgili bölümleri temel alınacaktır. Bu kitaplar **Türk Dili Grameri** [Deny,1941], **Grammatica Sovremennogo Tureçkogo Literaturnogo Yazika** [Kononov,1956], **Dilbilgisi** [Gencan,1971], **Türk Dil Bilgisi** [Ergin, 1984], **Türkçenin Grameri** [Banguoğlu, 1990]'dır. Var olan Türkçe Dilbilgisi kitaplarının yöntem, bakış açısı ve biçim yönünden hemen hemen aynı olması nedeniyle, yukarıda sözü edilen kitapların seçiminde, yalnızca farklı dönemlerde yazılmış olmaları ve yazarlarının terimsel adlandırma ile ilgili farklı eğilimleri dikkate alınmıştır.

Eylem listesi oluşturulurken Türkçe Sözlük [TDK,Türkçe Sözlük, Yeni Baskı, No. 549, 1988] kullanılmıştır. Sözlükte yalnızca yalın eylemler taranmış, yardımcı eylemlerle kurulan birleşik eylemler değerlendirmeye alınmamıştır. Ayrıca, -lAt, -lAn, -lAş ekleriyle addan eylem olan (‘aydınlat’- , ‘hüzünlen’- ‘dertleş’- eylemleri gibi) ve aynı zamanda bir çatı özelliği sergileyen eylemler listeye, eylem gövdeleri olarak alınmış ve bu tür eylemlerin sergilediği çatı özellikleri ayrı bir bölümde incelenmiştir.

Liste oluşturulurken, çatı ekleriyle aynı biçimbilimsel özellikleri gösterdiği halde, eyleme çatı eki olarak ulanmayan ekler çatı eki olarak değerlendirilmemiş, bu eklerle genişleyen eylemler yeni gövdeler olarak ele alınmıştır. Sözelimi *kes-* eylemi, *kesil-*

olarak edilgen sütununda işaretlenmiş, yorulmak anlamına gelen *kesil-* eylemi, eylem sütununda ayrı bir madde başı olarak yeniden listeye alınmıştır.

Türkçenin tarihsel gelişim süreci içerisinde anlambilimsel olarak çatı ilişkisi sunan ancak, bugünkü veriler ışığında çözümlenemeyen kimi eylemlerin bu özellikleri, çalışmada dikkate alınmamıştır. Örneğin *konus-* eylemi işteş çatı ile ilgili dilbilgisel sınırlılıklara uygundur. Ancak eylemin, ulaşılabilen kökü durumundaki *kon-* eylemi ile gövde durumundaki *konus-* eylemi arasında çözümlenebilir bir anlambilimsel ilişkinin bulunmayışı bu yaklaşımın temel gerekçesini oluşturmaktadır.

Tezin Bölümleri

Tez beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çatı genişlemeleri ile ilgili saptamalar yapılırken, sıkça alt kuramlarına göndermelerde bulunulan **Evrensel Dilbilgisi**, kısa bir biçimde tanıtılmıştır. Bu bölümde özellikle **İlkeler ve Değiştirgenler Kuramı** ve bu kuramın temel tanımlamalarına değinilmiştir. İkinci bölümde, dilbilimin farklı çalışma alanlarıyla ilgili olan ve çatı genişlemelerini etkileyen bazı temel kavramlar, **Bazı Kavramlar Üzerine** başlığı altında açıklanmıştır. Üçüncü bölümde, işteş, dönüşlü, edilgen ve ettirgen çatı ile ilgili görüşler ayrı alt başlıklarda sunulmuş, bu görüşlere ilişkin değerlendirmeler yapılmış ve tezin, Türkçe dilbilgisinde çatı görünümleri ile ilgili ulaştığı sonuçlar verilmiştir. Dördüncü bölüm, çalışma sonucunda elde edilen bilgilerin, genel bir çerçevede sunulduğu **Sonuç** bölümüdür. Çatı genişlemeleriyle ilgili istatistiksel bilgiler ve çalışmanın veri tabanını oluşturan eylem listesi ise beşinci bölümünde verilmiştir.

BÖLÜM I

1.1. ÜRETKEN DÖNÜŞÜMLÜ DİLBİLGİSİ VE İLKELER VE DEĞİŞTİRGENLER KURAMI

1.1 Üretken Dönüşümlü Dilbilgisi

Dilbilim çalışmaları son elli yılda öne çıkan bir kaç sözdizimi kuramı üretmiştir. Bundan da önce dil ve dilbilim araştırma yöntemleri, ‘Üretken Dönüşümlü Dilbilgisi’ modelinin ortaya atılmasıyla büyük değişimlere uğramıştır. ‘Üretken Dönüşümlü Dilbilgisi’ modeli, genel bir tanımlamayla, dilleri kendi özelinde ve derinlemesine inceleme yoluyla, dilin biçimsel ve içerikli evrensel özelliklerini sergilemeyi amaçlamaktadır.

Bu modelin temel tezi, konuşucunun değişik tümceler söylemesini, dinleyicinin de bunu anlamasını çeşitli düzlemlerde düzenleyen bir kurallar bütünü olduğu, bir dilin bilgisinin de, bu kurallar bütününe ifade ettiği [Kıran,1986: 125-127].

Bu dilbilgisi modeli her ne kadar diller arasındaki evrensel benzerlikleri ortaya koymaya çalışsa da, tek tek dillerin dilbilgisel çözümlemelerine de dilbilimsel bir bakış açısı oluşturmuştur. N. Chomsky’nin 1957’de yayınladığı ‘Sözdizimsel Yapılar’ adlı yapıtı, o günden bu yana dilbilime birçok yeni düşünce biçimi ve inceleme yöntemi kazandırmıştır. Tartışılmaya başlandığı andan itibaren sürekli gelişen ve farklılaşan bu kuram, yeni bir çok inceleme yönteminin oluşmasına da kaynaklık etmiş, bu yönüyle, XX. yüzyılın etkisi en yaygın dilbilim kuramı durumuna gelmiş ve kendi içindeki bazı yöntem

değişiklikleri ilgili evrilmeler, ‘Ölçünlü Kuram’, ‘Genişletilmiş Ölçünlü Kuram’, ‘İlkeler ve Değiştirgenler Kuramı’, ‘Minimalist Program’ gibi adlandırmalarla anılmıştır [Özsoy, 1997:9-12]. Bu adlandırmaların, ‘Üretken Dönüşümlü Dilbilgisi’ modelinin tarihsel gelişimini ifade ettiği de düşünülebilir. Ancak, bu yaklaşımlarda, dil çalışmalarında, araştırma konusunun, dilin kendisinden çok bilgisi olduğu biçiminde ifadelendirilebilecek ortak bir hareket noktası söz konusudur. Bu yönüyle kuram, özünde, insan beyninin bir ürünü olarak dilin, en genel söyleyişle ‘açıklanabilir’ olduğu savını taşımakta ve bu sav, dilin betimlenmesine dönük tüm çalışmalara kuramsal bir taban oluşturmaktadır.

ÜDD’nin birinci dönemi ‘Syntactic Structures’ Chomsky 1957 ile başlar. Bu dönemde, dilbilim çalışmalarının temel amacının, dilbilgisel dizilişlerle dilbilgisel olmayan dizilişleri birbirinden ayırmak, dili bu yolla açıklamak olduğu üzerinde durulur. Bunun aracı olarak da üç bileşen tanımlanır. ‘Öbek yapı’ bileşeni, ‘biçimsesbilim’ bileşeni ve ‘dönüşüm’.

N. Chomsky’nin, J.J. Katz ve P. M. Postal’ın 1964 yılında getirdiği öneri ve eleştiriler doğrultusunda ‘Aspect of the Theory of Syntax’ adıyla 1965’te yayınladığı yapıtı ‘ölçünlü kuram’ olarak anılmıştır. Kuram, 1965’e değin daha çok anlambilimsel yorumlamanın eksikliği ve dönüşüm kavramı yönünden eleştirilmiştir. Ölçünlü kuram, bu eleştirilere, “... dilbilgisine, sözcüklerin öbek yapıdan ayrı olarak listelendiği ve sözcükler hakkındaki tüm bilgileri barındıran sözlükçe ve sadece yorumlayıcı olan anlambilim ve sesbilim bileşenleri...” [Aydın, 2001:58] katarak yanıt vermiştir.

1.2 İlkeler ve Değiştirgenler Kuramı

Yönetme ve bağlama kuramı ÜDD'nin üçüncü evresini oluşturur. Bu evrede dönüşümlerin tek türe indirgenmesi çabası göze çarpmaktadır. Kuramın bir yönünü de, dilbilgisel yapıların derin yapıda üretilmesini belirleyen bir dizi alt kuram ve ilkeler tarafından düzenlendiği varsayımı oluşturur. Bu alt kuram ve ilkeler diller arasındaki ayrımları, dillerin kendine özgüllüklerini açıklamak bakımından önemli bir işlev üstlenmişlerdir. Yine bu evrede anlambilimsel yorumlamaların yer aldığı bir mantıksal düzeyin bulunduğu varsayılmıştır. [Özsoy, 1997: 10-11]

1981'de yayınlanan 'Lectures on Government and Binding' bir anlamda ÜDD'nin tüm birikimini bir bütünlük içinde sunmaktadır. Literatürde Yönetme ve Bağlama kuramının, yöntem olarak benimsediği dilbilgisel açıklamaların 'modüler' olarak nitelendirilmesinin nedeni, belli bir verinin açıklanmasının, dilbilgisinin değişik modüllerden elde edilecek bir çok ilkeyi gerektirmesiyle ilgilidir. Bu nedenle kuram zamanla 'İlkeler ve Değiştirgenler Kuramı' (İDK) adını almıştır.

1.2.1 Rol Kuramı

Yukarıda Yönetme ve Bağlama kuramının modüler bir açıklama biçimine dayandığı söylenmişti. Bu modüllerden biri sözlükçedeki anlambilimsel bilgilerin sözdizimsel yapılara aktarılmasına ilişkin düzenlemeleri kapsar.

ROL* kuramı temelde 'üye' kavramına dayanır. Üye kavramı eylemle ilgilidir. Herhangi bir eylem, sözlüksel yapısında, kendisinin eyleyicisini, etkilenicisini, hedefini gösteren üyelerden oluşur. Sözelimi *kes-* eylemi iki üye gerektirmektedir

* Kuramın algılama biçiminin, yaygın kullanımlardan farklı olduğunu yansıtmak için bu tür kavramlar ilgili kaynaklarda genellikle büyük harflerle yazılmaktadır. Bu çalışmada da bu tutum benimsenecektir

•(1)

Ali ağacı kesti

kes-, (Ali,ağaç)

Bu bilgi formüle edildiğinde,

(2)

Kes- E (eylem) 1 2

olacaktır. Bu gösterim ‘Kesmek’ eyleminin iki üye gerektirdiğini söyleyecektir. Ancak burada *kes-* eyleminin üyeleri ile ilgili anlambilimsel yorum bulunmamaktadır. Bu durumda eylemin yapısında bulundurduğu üyelere çeşitli ROLler yüklediğini söylemek gerekmektedir. (1)’deki *kes-* eyleminin üyelerine yüklediği ROLlerin, *Ali* için ‘eyleyici’, *ağaç* için ‘etkilenen’ olduğu söylenebilir.

Kes E 1	2
EYLE	ETKİ
(eyleyici)	(etkilenen)

(3)

a. Ali kesti.

b. Ali ağaç uyudu.

ROL Kuramı (3)a ve b’nin dilbilgisel olmadığını, ‘ROL Ölçütü’ ile açıklar. ROL Ölçütü tümcede, aynı ROLü üstlenmiş birden çok üye bulunamayacağı ve bir üyenin birden çok ROLü yüklenemeyeceği belirlemesine dayanır. Bu belirleme aynı zamanda (4)a ve b’nin dilbilgisel oluşunu da açıklamaktadır.

• Bu tanımlama ve örnekler Uzun 2000’den alınmıştır.

(4)

a. Ali ağacı kesti

b. Ali uyuyor

ROL ölçütüyle uyuşmayan kimi görünüşleri, sözlüksel bilginin sözdiziminde bulunması gerektiğini ifade eden **yansıtma ilkesi** açıklamaktadır. Sözlüksel bilginin sunuluşundan bağımsız başka bir belirleme; her tümcede mutlaka bir özne bulunması gerektiği belirlemesi de **genişletilmiş yansıtma ilkesi** olarak adlandırılmıştır. ROL yükleme, öbek ilişkilerini de gözetmektedir. Eylem öznesi konumundaki üye ile, kendisi ile aynı öbekte yer alan üyeleri arasındaki farkı dikkate almaktadır. Bu fark özne konumundaki üyelerin **dışsal üye**, özne konumunda bulunmayan üyelerin **içsel üye** olarak görülmesidir. Bu üyelere yüklenen ROLler de üye olarak konumlanışlarındaki farkı yansıtmakta ve içsel üyeye yüklenen ROL, **içsel ROL**, dışsal üyeye yüklenen ROL, **dışsal ROL** olarak değerlendirilmektedir[Aydın, 2001:19].

ROL kuramı, temelde eylemlerin üyelerine ROL yüklemesi ve ROL yüklemenin sınırlılıkları ile ilgilenir ve dillerde farklı türlerde ROLlerin bulunabileceğini öngörse de, yaygınca kullanılan bir ROL dökümü de oluşturmuştur. Aşağıda literatürde sıkça kullanılan evrensel ROL dökümü yer almaktadır.*

(5)

EDİCİ/EYLEYİCİ ‘iş bilerek isteyerek veya gücül olarak yapan’

Polis hırsızı yakaladı

Güneş ekinleri sararttı

ETKİLENEN ‘işten etkilenen’

Çocuk kuşu yaraladı

Asit yağmurları ormanları yok edecek

DENEYİMCİ	‘bir oluştan duygusal ve algısal olarak etkilenen’ <i>Bebek uyuyor</i> <i>Babam yaşılanıyor</i>
KONU	‘bir devinimde, bir oluştta yer alan ama etkilenmeyen’ <i>Ali memleketi özlüyor</i> <i>Erol sevgilisini düşünüyor</i>
KAYNAK	‘devinimin başlangıcında çıkış yerinde bulunan’ <i>Gemi kıyıda ayrıldı</i> <i>Kadın çatıdan atladı</i>
YER	‘iş, oluş, durumun gerçekleştiği konum, uzam’ <i>Ali Ankara’da oturuyor</i> <i>Otobüs durakta bekliyor</i>
YARARLANICI	‘iş oluş veya durumdan yararlanan’ <i>Ayşe Ali’ye kazak örüyor</i> <i>İşçiler patrona çalışıyor</i>
ARAÇ	‘işin, devinimin yapılmasına araç olan’ <i>Boyacı duvarı fırçayla boyadı</i> <i>Kasap eti satırla parçalıyor</i>

ROL kuramı içerisinde belirli bir ROLü kendiliğinden yüklenerek görünen, başka bir deyişle üye yapısında bulunmayan öbeklerden de söz edilmektedir

(6)

- a. Ali çiçek topluyor.
- b. Ali *ormanda* çiçek topluyor.
- c. Ali *eliyle* topluyor.

* Bu tanımlamalar ve örnekler Uzun,2000’den alınmıştır.

(6)b ve c tümcelerinde yer alan *ormanda* ve *eliyle* sözcüklerinin *toplamak* eyleminin üye yapısında bulunmadıkları halde tümcede görünebilmeleri, bu üyelerin seçimlik olduklarını söylemeyi gerektirmektedir. Çünkü (6)a'nın düzgün bir tümce olması, bu tümcede eksik ya da fazla bir üye bulunmadığını göstermektedir.

Kimi eylemler üye yapılarında örtük bir üye bulundurabilir.

(7)*

- a. Ayşe kazağı ördü
- b. Ayşe kazağı Ali'ye ördü

(7)a ve b düzgün tümcelerdir. Bu durumda *örmek* eyleminin, üye yapısında, bazı tümcelerde görünen bazı tümcelerde görünmeyen bir örtük üye bulundurduğunu söylemek gerekmektedir. Bunun, eylemin sözlüksel yapısının gösterimine yansması aşağıdaki gibi olacaktır.

(8)

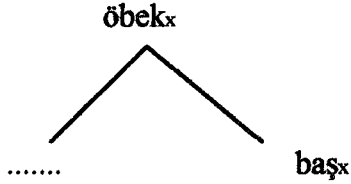
ör- E	1	2	(3)
	EYLE	ETKİ	(YARAR)
	(eyleyici)	(etkilenen)	(yararlanıcı)

ROL kuramı ilkelerinin belirlenmesinde, eylemlerin çok anlamlılığı, sözlüksel yapının gösteriminde ayırıcı bir ölçüt olarak değerlendirilmiş, bir eylemin farklı anlamlar gösterdiği durumlarda sözlüksel yapıda gerçekleşen değişikliklere ilişkin bilgiler sunulmuştur. Bu bilgiler kuramın sunuluşunda, *eklem dışlama*, *üye sokma*, *eklem gerektirme* gibi alt adlandırmalarla gruplandırılmıştır [Uzun, 1997:15-19].

1.2.2 Aşamalı X Kuramı

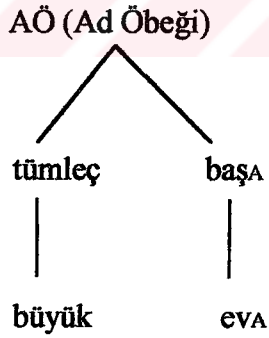
Bu kuram ÜDD'ye dayalı dilbilgisel açıklamaların temel bileşenlerinden biri olan 'öbek yapı' kurallarıyla ilgilidir. ÜDD'nin ilk dönemlerinde, öbek birbirine yakın öğeler arasındaki bütünlük olarak tanımlanmış ve,

(9)



biçiminde gösterilmiştir. Buna göre, öbeğin bir başın yansıttığı en büyük alan olduğu söylenmiştir. Öbekte baş dışındaki öğeler tümleçtir. Öbeğin kategorisini belirleyen baştır. 'Baş'ı ad (A) olan öbek, bir ad öbeğidir(AÖ).

(10)



* Bu örnekler Uzun 1997'den alınmıştır.

Yalnızca ‘baş’ bulunan yapıların da bir öbeği ifade ettiği varsayılır. En genel söyleyişle ‘Aşamalı X Kuramı’, öbekte bulunan başın, aşamalı bir biçimde genişleyebileceğini belirler. Bu genişlemenin olası en küçük biçimi Uzun, 2000’de şöyle sunulmuştur.

(11)

Okulun yeni yönetim odası

Aşamalı X kuramına göre *oda(sı)* başı ile kurulan bu öbeğin dizilişini belirleyen kısıtlamalar vardır. Bu kısıtlama genişlemenin aşamalı olmasıyla ilgilidir ve birtakım sözdizimsel özelliklerle ortaya çıkar. Sözgelimi, öbekte

(12)

yeni okulun yönetim odası

gibi bir yer değiştirme gerçekleştirildiğinde, Türkçede tamlananların yapıdan silinebildiği bilgisinden hareketle,

(13)

yönetim odasında>yönetiminde

gibi bir silme işlemi uygulandığında, öbeğin iç yapısı bozulmaktadır. Yani Türkçede (11) gibi bir diziliş -belirtili tamlayan/ sıfat/ belirtisiz tamlayan/ tamlanan- dizilişi zorunludur. Başka bir deyişle, ad öbeklerinde tümleçler, ad öbeğinin kurucusuyla olan ilişkileri yönünden bazı farklılıklar gösterirler.

Sözgelimi,

(14)

- a. kadın ceza avukatı
- b. kız sanat okulu [Erguvanlı, Özsoy1992]

öbeklerinin farklı birer iç yapıya sahip olduğu, (15)b ve (16)b' nin düzgün olmamasından anlaşılabilir.

(15)

- a. kadın bazı ceza avukatları
- b. *kız bazı sanat okulları

(16)

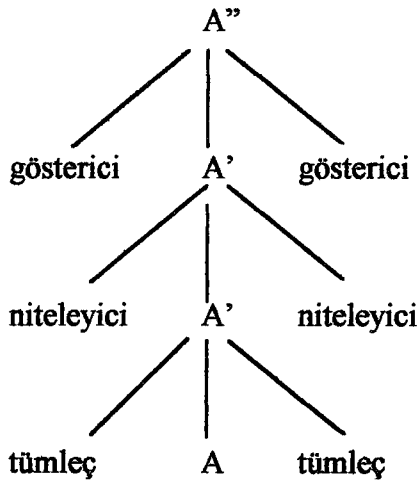
- a. genç ve kadın ceza avukatları
- b. *genç ve kız sanat okulları

(15)a'da *kadın* sözcüğü bir sıfat ile sıralanış yapısı içerisindedir. Sıfatların her zaman niteleyen olduklarından ve aynı işlevdeki yapılar sıralanış yapıları oluşturabildiklerinden, (15)a'da *kadın* sözcüğü, (15)b'de *kız* sözcüğünden farklı olarak niteleyen durumundadır.

(AÖ)lerin iç yapısında niteleyen ve tümleç ayrımının, öbeğin genişlemesine ilişkin bir hiyerarşiyi ifade ettiğini ve niteleyenlerin aşama kaydetmediğini tanıtlamaya çalışan bu bakış açısına göre, bu ilke evrensel olarak şematize edilebilir.

Bu şematik gösterim aşağıdaki gibi olacaktır.

(17)



(17)'deki gösterim, dillerin kendi içinde ya da diller arasında, konumda başın sağına ya da soluna doğru genişlemesine olanak tanımaktadır.[Uzun, 2000:134]

Kuram, Eylem Öbekleri içinde de, eylemin üye yapısında bulunmayan seçimlik öbeklerin, aşama kaydetmediğini ortaya koyan tanıtılar sunar. Ayrıca Aşamalı X Kuramı, zaman, uyum gibi bileşenlerden oluşan Çekim(ÇEK) kategorisini öbek ilişkileri yönünden değerlendirmiş ve tümceyi, Çekim Öbeğinin (ÇÖ) yansıması olarak ele almıştır. Çatı konusunda yapılacak betimlemelerde göndermede bulunulmayacağı için kuramın 'tümcecik, uyum ve zaman'ı öbek yapı içinde nasıl ele aldığına ilişkin açıklamalara burada değinilmeyecektir.

1.2.3 Yönetim Kuramı

Kuram, ROL yükleme ile başka birtakım dilbilgisel ilişkileri 'yöneten-yönetilen' kavramlarıyla açıklamayı hedefler. Buradaki yönetme kavramı, belli bir sözdizimsel konumda bulunmayı ve belli başka öğeleri yönetmeyi içermektedir. Temel ilke, öbek yapı gösteriminde aynı budaktan dallanan iki öğeden, baş olanın tümleci konumundaki öğeye ROL yükleyebilmesinin, bir yönetme ilişkisi içinde gerçekleştiğidir.

İDK'da öbek kurucularının birbirinin kurucu konumunu belirlemesi, **kurucu buyurma (k-buyurma)** olarak adlandırılır. K-buyurma aşağıdaki biçimde formüle edilir.

A yı dallandıran budak B yi,

B yi dallandıran budak da A yı dallandırıyor,

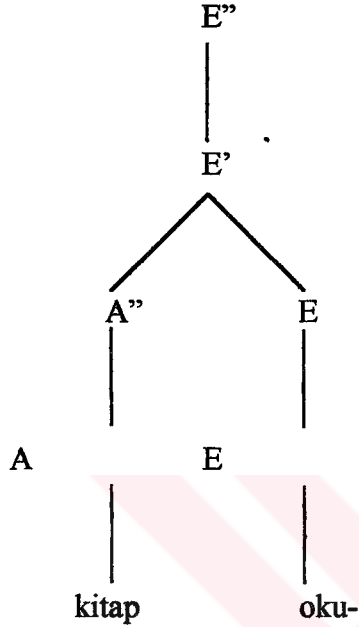
A B yi, B de A yı dallandırmıyorsa, o zaman

A B ye, B de A ya k-buyurur

Bir budak kendisini dallandıran ilk budağın dallandırdığı bütün budaklara k-buyurur [Uzun, 2000 :170-176].

ROL yüklemenin, k-buyurma ve yönetim ile ilişkisi aşağıdaki gibi örneklendirilebilir.*

(18)



(18)'de k- buyurma ilişkisi A'' ve E arasında gerçekleşmektedir. A'' yı ve E yi dallandıran budağın E türünden olması, E nin baş olduğunu göstermektedir. Eylem, üye yapısında *kitap* gibi bir üyeyi bulundurmaktadır. Bu üye aynı zamanda eylemin içsel ROL yüklediği üyedir. Çünkü E, A'' ya k-buyurmaktadır.

ROL yüklemenin böylesi bir yönetim ilişkisine dayanması aynı zamanda **ROL yönetimi** anlamına gelmektedir. Ancak eylem dışsal üyesine de ROL yükleyebilmekte, bu, yönetim altında gerçekleşmemektedir.

Kuram, yönetim kavramına, ROL yüklemeyle ilgili ilişkileri daha açıklayıcı kılmak adına **büyükçül buyurma (b-buyurma)**, tanımlamasıyla başka ölçütler getirir. Bu

* Örnek Uzun, 2000'den alınmıştır.

tanım, ‘bir öge, büyükçül yansımalarının dallandırdığı ama kendisinin dallandırmadığı bir ögeye b-buyurur’ biçimindedir. Bu belirlemeye yönetim ilişkisi de,

A B ye b-buyuruyorsa

A bir başsa

A B yi yönetir. biçimindedir [Uzun, 2000:180]

Öbek ilişkilerinin ortaya koyduğu kimi durumlarda, bir yönetilen için iki gücül yönetici söz konusu olabilmektedir. Bu durumda gücül yöneticilerden birinin yönetimini engellemek adına **enyakınlık** kuralı devreye girmektedir. Enyakınlık kuralı, yönetilen konumundaki bir ögenin, gücül yöneticilerden, kendisine yakın olan tarafından yani k-buyurma ilişkisi sergilediği öge tarafından yönetilmesini gerektirir.

1.2.4 Durum Kuramı

Kuram, tümce içinde, ad öbeklerinin, hangi DURUMLarı yüklediğini, DURUM yükleyebilen ögelerin neler olduğunu ve genel olarak durum yüklemenin yapısal özelliklerini düzenler.

‘Soyut DURUM–biçimbilimsel DURUM’ ayrımı, DURUMun yalnızca biçimbilimsel görünümle açıklanamayacağı noktasından hareket eder. Buna göre, Türkçeden örneklendirildiğinde

(19)

a. Ali *kitap* okudu

b. Ali *kitabı* okudu

Tümcelerinde *kitap* sözcüğünün, her iki tümce de belirtili olduğunu, sözcüğün ekli ya da eksiz görünebilmesinin, anlambilimle ilgili olduğunu söylemek gerekecektir. Çünkü,

(20)

- a. O *kitap* okudu
- b. *Ali o okuyor
- c. Ali onu okuyor

tümcelerinde *Ali* ve *kitap* sözcüklerinin yerine, adıl konduğunda, (19)a'da eksiz görünen, *kitap* sözcüğünün, (20)b'de yerine yalın bir adıl koymaya izin vermemesi, bu sözcüğün yalın DURUMda olmadığını göstermektedir. Buradan, *Ali*'de olduğu gibi eksiz olarak görünen bir yalın DURUMun olduğu bilgisine de ulaşılmaktadır.

Eklerle sunulan DURUMların Türkçe için, -(y)A, biçimbirimiyle görünen yönelme DURUMu, -DA biçimbirimiyle görünen kalma DURUMu ve -DAN biçimbirimiyle görünen çıkma DURUMu olduğu söylenmektedir. [Uzun 2000:191-192].

Durum yükleme ile ilgili yapısal ölçütler, k-buyurma ve yönetim kategorilerince belirlenmektedir. Bu belirleme öbek yapı ilişkilerinde yönetici konumunda bulunan öğelerin yönettikleri ad öbeklerine DURUM yüklediklerini, ve DURUM yükleyici olduklarını ve ad öbeklerinin birer DURUM yüklenici olduğu bilgisini de içermektedir.

Yapısal olarak DURUMla ilgili başka bir açıklama daha yapılmaktadır: İçsel DURUM, yapısal DURUM. Bu ayrım DURUM yükleme ile ROL yükleme arasındaki etkileşimi ortaya koymaktadır.

(21)

Ali kitabı okuyor.

tümcesinde *kitap* , oku- eyleminin nesnesi ya da içsel bir üyesidir. Yüklendiği durum da bu konumuyla ilgilidir. Konumu değiştiğinde yükleneceği DURUM da değişebilecektir. Sözelimi yalın DURUM ve belirtme DURUMU edilgen tümcelerde farklı davranışlar sergilemektedir.

(22)

Kitap (Ali tarafından) okundu.

(22)'de *kitap*, tümcenin öznesi konumundadır ve taşıdığı ROLün gerektirdiği belirtme DURUMunu yüklenmemiştir. Bu, sözcüğün tümce içindeki yapısal konumunun değişmesiyle ilgilidir. Ad öbeklerinin konumlarından dolayı yüklendikleri ROLe bağlı olarak yüklenen bu DURUM içsel DURUMdur. Kurama göre Yapısal DURUM, ROL yükleme ilgili ölçütlerden bağımsız gerçekleşmektedir.

Yandaşlık, yapısal DURUM yükleme ile ilgili bir sınırlamayı ifade eder. Bir Ad Öbeğine yapısal DURUM yükleyen baş ile, o Ad Öbeği arasında, başka bir öge bulunmaması ilkesine dayanır. Türkçede biçimbilimsel DURUMLarın bu ilkeye tümüyle uygun davranmadığı gözlenmektedir[Uzun. 2000:203-204].

1.2.5 Bağlama Kuramı

Bağlama Kuramı, bir adın, kendi sözlüksel içeriğinin anlambilimsel ifadesiyle kurduğu ilişkiyi **gönderim** olarak tanımlar ve gönderimle ilgili anlambilimsel özelliklerin sözdizimsel sunuluşunu çözümler.

Gönderim, tümce dışındaki bilgisel değerlere yönelik bir adlandırmadır ve konuşucu ve dinleyicinin, gerçekleşen dilsel edime zemin olan bağlamla ilgili ortak bilgisidir.

(23)

a. Ali *onu* tanıyor

b. Ali kendini övüyor

(23)a'da *onu* sözcüğü *Ali*'ye gönderimde bulunmamaktadır. (23)b'de *kendini* adlı mutlaka *Ali*'ye gönderimde bulunmalıdır. Tümce içinde, gönderimle ilgili ilişkileri

gösteren bir işaretleme dizgesi oluşturma gereksinimi, **dizinleme** ve **eşdizinleme** ile karşılanmıştır.

(24)

- a. Alii onu tanıyor
- b. Alii kendini övüyor

(24)a'da *Ali* ve *onu* sözcüklerinin farklı harflerle (i,j) kodlanması, bu iki sözcüğün gönderim kaynağının farklılığını belirtir. (24)b'de , *Ali* ve *kendini* sözcüklerinin aynı harflerle (i,i) kodlanması ise bu iki sözcüğün gönderim kaynağının aynı olduğunu belirten bir eşdizinlemedir. Gönderim kaynakları, farklılıklarını ortaya koyacak biçimde adlandırılmışlardır: Tümce içine gönderimde bulunan tüm adılar **gönderge**; tümce dışına gönderimde bulunan adılar **adılısıl**dir. Diğer adlar, **gönderimsel anlatım (g-anlatım)** olarak adlandırılmıştır. **Öncül** terimi de, adıların gönderim kaynağını ifade etmektedir. Gönderim özelliklerine göre ad öbekleri için aşağıdaki gibi bir gösterim bulunmaktadır [Aydın,2001:36]:

(25)

(+göndergesel,-adılısıl)	dönüşlülük adıları,işteşlik adıları
(-göndergesel, +adılısıl)	kişi adıları
(-göndergesel, -adılısıl)	g-anlatımlar

Bağlama, eşdizinliliğin ifadesidir. (24)b'de gerçekleşen bağlama süreci, *Alinin* bağlayıcı, *kendini* göndergesinin de bağlanan olduğu bilgisini kapsar. Ancak kurama göre bağlama, öbek yapı kuralları ile de ilgilidir ve bağlama ilişkisi sergileyecek öğelerin **k-buyurma ilişkisi** de sergileyen öğeler olması ve bu ilişkinin aşağıdaki gibi formüle edilmesi gerekmektedir:

A Bye k-buyuruyorsa

A ile B eşdizinli ise

A Byi bağlar

Türkçeye bire bir uygulanır olmasa da, yukarıdaki formülün geçerliliği için, bir **bağlama alanı** tarif edilmiştir. Bağlama alanı, bir göndergenin, kendisiyle aynı alan içinde bulunan bir yöneticiyle bağlama ilişkisi kurabileceğini belirler.

1.2.6 Denetleme Kuramı

Denetleme kuramı, (25)'te, ikili özellik kalıplarıyla sunulan gönderim özelliklerinin, olası dördüncü kalıbıyla ilgili açıklamalar içerir. Bu kalıp, (+göndergesel, +adılsıl) özelliği sergileyen ad öbekleriyle ilgilidir. Bu ad öbeğinin varlığının kanıtlanması ROL ölçütünü belirleyen ilkelere dayanmaktadır.

(26)

(Adam öldürmek) kötüdür

Bu tümcede ayraç içinde yer alan *öldür-* eyleminin, görünmese de bir öznesi olduğu varsayılmaktadır. Çünkü genişletilmiş yansıtma ilkesine göre, her tümcede bir özne bulunmalıdır.

(27)

(ADILı adamı öldürmek) kötüdür

(27)'de *adam* yerine *kendini* gibi bir göndergenin konması, ADILın varlığı için, hem bağlama ilkeleri çerçevesinde başka bir kanıt oluşturacak, hem de onun gönderimiyle ilgili bilgi verecektir.

Görünmeyen ve bulunduğu varsayılan yerde açık ad öbeği bulunmasına izin vermeyen bu gizli ad öbeği, aynı zamanda kategorik bir ifadeyi de içermek üzere **ADIL** olarak gösterilmektedir.

Özne düşüren dillere özgü bir tanımlama olarak **adıl**, ADIL'da olduğu gibi boş bir ulamı gösterir. Ancak **adıl** (28)'de olduğu gibi +UYUMLu tümcelerde, yerinde bir ad öbeğinin bulunabilmesine izin vermektedir.

(28)

- a. (**adıl** adamı öldürmesi) zor oldu.
- b. (onun adamı öldürmesi) zor oldu.

Denetleme kavramı ADIL'ın yorumlanmasıyla ilgilidir. Denetleme kavramının bileşenleri olarak düşünülebilecek, **denetleyen** ve **denetlenen** (29)'daki gibidir. (29)'da *Ali* denetleyen ADIL denetlenendir. Bu tür bir denetleme **zorunlu denetleme** olarak adlandırılmaktadır.

(29)

Ali (ADILi adamı öldürmek) zorunda kaldı.

Buna karşılık **seçimli denetleme** (30)'da olduğu gibi adılın bağlanabileceği iki öncülün söz konusu olduğu yapılar da gerçekleşmektedir.

(30)

Ali (ADILi₁ kapıyı açarken) onu gördü.

ADIL'ın bağlanabileceği ad öbeğinin belirli olmadığı yapılarda **soyut denetleme** söz konusudur. Denetleyenin tümcedeki konumu iki farklı denetleme türü oluşturur. Denetleyenlerin konumu eylem tarafından belirlendiğinden, bu iki denetleme türü eyleme dönüktür. **Özne denetlemeli** eylem, denetleyenin özne konumunda bulunduğu yapılara, **nesne denetlemeli** eylem, denetleyenin nesne konumunda bulunduğu yapılara dayalı adlandırmalardır.

'ADIL yönetilmeyen olmalıdır' ilkesi, ADILIN bağlama ilkelerinden bağımsız olarak tanımlanmasıyla ilgilidir ve ilgili kaynaklarda 'ADIL Teoremi' olarak anılmaktadır [Uzun, 2000: 271]

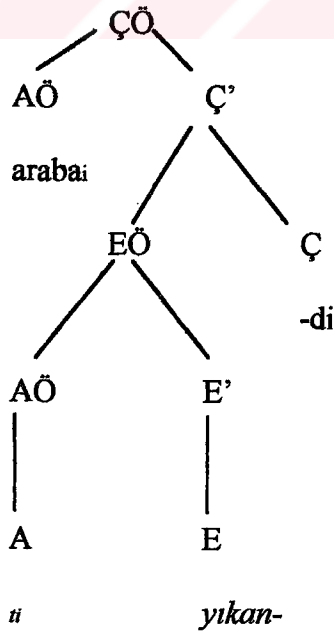
1.2.7 Taşıma Kuramı

İDK'nın bu alt kuramı, sözdizimsel yapıda, bir ögenin, bulunduğu konumdan başka bir konuma taşınması sürecinde, bu ögenin ilk bulunduğu konum ile taşındığı konum arasındaki ilişkiyi inceler.

Taşınan bir öge ile onun boş bıraktığı yer (*t*,) eşdizinleme ile gösterilmekte ve eşdizinli ögelerin, aralarında **zincir** oluşturduğu kabul edilmektedir. Eşdizinleme ve zincir, taşıma öncesi sözdizimsel yapının belirlenmesini, taşıma sonrası gerçekleşen sözdizimsel yapılanmanın ilk yapıyla ilişkilendirilerek yorumlanmasını sağlayan tanımlamalardır.

Kuramda taşıma, üç grupta ele alınmaktadır: **AÖ taşıma**, **Ne-taşıma** ve **baş taşıma**. (31)'deki gösterim, AÖ taşımayı göstermektedir. Üzerinde edilgenlik biçimbirimi bulunduran ve dışsal üyesi olmayan, bu nedenle belirtme durumu yükleyemeyen *yıkan-* eyleminin derin yapıda öznesi olan içsel üyesi taşınmış ve yalın durum yüklenmiştir.

(31)



Ne –taşıma, taşınan öbeğin içinde bir soru sözcüğü bulunduğunu ifade etmektedir. Türkçenin, bu taşıma ilkesi konusunda sergilediği kendine özgülükler de, [Uzun, 2000:295-298]'de ele alınmıştır. Taşınanın yalnızca bir baş olduğu taşıma süreci de kuramda **Baş taşıma** olarak adlandırılmaktadır.

1.2.8 Sınırlama Kuramı

Sınırlama, ÜDD'nin daha önce getirdiği kısıtlamaları tek bir koşula bağlayarak açıklayan bir alt kuramdır. **Alttaşlık Koşulu** olarak adlandırılan **sınırlama**, büyükçül yansımaların, içlerinde bulunan öbeklerin taşınmasına izin verdiği durumlara ilişkindir. Kendi içinden bir ögenin taşınmasına izin veren büyükçül yansımalar, altlarında bulunan başka bir büyükçül yansıma içinde bulunan bir ögenin, kendilerini aşarak taşınmasına izin vermemektedir. Büyükçül yansımaların sınırlayıcı etkide bulundukları budaklara, **sınırlama budağı** adı verilmekte ve Alttaşlık Koşulu, 'Taşıma birden fazla sınırlama budağını geçemez' biçiminde tanımlanmaktadır.

BÖLÜM II

II.1.Bazı Kavramlar Üzerine

Herhangi bir dilbilgisel kategorinin betimlenmesinde, bu çalışma özelinde düşünülürse çatı ilişkilerinin betimlenmesinde, Evrensel Dilbilgisi modeli ve bu modeli oluşturan alt kuramların dışında kalan, ancak, dilbilimin başka çalışma alanlarında ortaya konan bakış açılarının da değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu bölümde daha çok eylemlerin sözdizimsel çerçevesinin ve bu çerçevenin çatı genişlemelerine etkisinin belirlenmesinde etkili olan, bir anlamda eylemlerle ilgili çözümlerde dilbilgisel karşılıklar içeren ansiklopedik bilgilerin sunumu hedeflenmektedir. Dolayısıyla, araştırmada sık sık değinilen ve I. Bölüm’de özetlenen İlkeler ve Değiştirgenler Kuramıyla birlikte, çatı çözümleri için oluşturulan zeminde ele alınması zorunlu olan kimi dilbilim kavramları genel çizgileriyle tanımlanacaktır.

1.1. Görünüş/Sözcüksel Görünüş (Aspect/ Lexical Aspect)

Görünüş kuramını oluşturan Smith 1983, bu kavramı, “belirli bir perspektif ya da odaktan sunulan ve hakkında konuşulan durumla ilgili olan tümcenin anlamsal özelliği” olarak açıklamıştır. Bhat 1999’da görünüş için benzer bir açıklamada bulunmakta ve bu kavramı “görünüş, olayın devam etmekte mi yoksa tamamlanmış mı olduğu, ya da başladığı, bittiği, sürdüğü, yinelendiği ya da anlık olduğu gibi açılardan eylemin zamansal yapısını sunar” biçiminde tanımlamıştır. Dolayısıyla çekimli bir eylem için görünüş, eylemin bildirdiği işin zamansal konumlanışını içermekte aynı zamanda söz konusu olay hakkında konuşucunun bakış açısını da yansıtmaktadır. Bu bakış açısına göre görünüş iki

bileşenden, ‘hal türü’ (situation type) ve ‘bakış açısı’ (viewpoint) bileşenlerinden oluşmaktadır. Bir eylemin ‘hal türü’nün belirlenmesi, eylem öbeği içinde yer alan dilbilgisel bağlantıların varlığını zorunlu kılar. ‘Bakış açısı’ görünüşünün belirlenmesi ise dilbilgisel zaman, olumluluk ya da olumsuzluk gösteren yapılarla birlikte ele alınmalıdır .

‘Hal türleri’ eylemlerin sözcük anlamlarına bağlı olarak, $\pm$ *durağanlık*, $\pm$ *bitmişlik* ve $\pm$ *sürerlik* olmak üzere üç özellikten bir ya da bir kaçını içermektedir.

-*durağanlık* (static) özelliği eylemlerin ‘durum’ ya da ‘olay’ göstermesiyle ilgilidir. ‘Olay’ bir hareket içerdiğinden, bu eylemler bir EDİCİ gerektirir. Gerçekleşme süreçlerinde de mutlaka bir durum değişimi (change of state) beklenmelidir. + *durağanlık*/-*durağanlık* konusu Comrie 1976’da ‘olay’ ve ‘durum’ arasındaki ilişkilerle birlikte değerlendirilmiş; bu iki kavram arasındaki fark, bir ‘durum’ eylemi olan *know* (bilmek) ve ‘olay’ eylemi olan *run* (koşmak) eylemleriyle örneklendirilmiştir. Bu iki eylem arasında gerçekleşme aşamaları yönünden farklılıklar bulunmaktadır. *Bil-* eylemi, *John knows where I live* (John benim nerede yaşadığımı bilir) tümcesinde, hangi zaman diliminde olursa olsun aynı değeri taşımaktadır. Ancak *koş-* eylemi, *John is running* (John koşuyor) tümcesinde farklı aşamalarda farklı anlamasal değerler taşımaktadır. Sözgelimi John’un bir ayağı havadayken, izleyen aşamada diğer ayağı havada olacaktır. Böylece eylem -*durağan* bir eylem olarak değerlendirilecektir. [Comrie, 1976: 48-49]

‘Durum’ ve ‘olay’ kavramlarının incelendiği başka bir çalışma da Binnick 1991’dir. Bu çalışmada ‘durum’ların *durağan* oldukları ve gerçekleşme süreleri içinde bir değişim içermedikleri, öte yandan ‘olay’ gösteren eylemlerin, görünüşlerinde devinim içermesi özelliği taşıdıkları belirtilmektedir [Binnick, 1991:183]

$\pm$ *bitmişlik* ($\pm$ *telic*) özelliği, eylemin doğal bir sonnokta içerip içermemesiyle ilgilidir. Smith (1991), *bitmişlik*in ‘olay’ gösteren eylemler için temel bir özellik olduğu görüşünü savunmakta ve *bitmişlik* ile amaç arasındaki ilişkinin birbirini gerektirmeye

dayalı bir önkoşullanma olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bitmişlik yalnızca EDİCİnin denetiminde değildir. *Uçurumdan yuvarlanan taş* için bir EDİCİ söz konusu değildir. Dolayısıyla ‘görünüş kuramı’nda ‘doğal sonnokta’ terimiyle anlatılan durum özne denetiminde olan ya da olmayan tüm ‘olay’lar için geçerlidir.

Bitmişlik gösteren olayların karşıtı durumundaki *bitmemişlikte* bir doğal sonnokta bulunmamaktadır. Bu ‘olay’lar için farklı biçimlerde tanımlanabilecek bir sonnokta bulunmakta, eylem herhangi bir zaman diliminde durdurulabilmektedir.

Comrie 1976’da $\pm$ bitmişlik özellikleri şu örneklerle verilmiştir. *John is singing* (John şarkı söylüyor) ve *John is making a chair* (John sandalye yapıyor) tümceleri görünüşleri yönünden sürerlik özelliği taşımaktadır. Ancak bu iki eylem arasında, sözcüksel görünüşleri yönünden bir fark bulunmaktadır. İkincisinde ‘sandalye’nin yapılıp bitmesi eylemin bitmesine bağlıdır. İlkinde ise, herhangi bir şarkının bitmesi ‘şarkı söylemek’ eyleminin bittiği anlamına gelmeyecektir. Çünkü bu eylem, istenilen bir zamanda sonlandırılabilir. Dolayısıyla *sandalye yap-* eylemi *bitmişlik* gösterirken, *şarkı söyle-* eylemi *bitmemişlik* göstermektedir. Bununla birlikte yine Comrie 1976’ya göre $\pm$ bitmişlik yalnızca eyleme bakılarak saptanabilecek bir özellik değildir. Çünkü çoğu zaman eylemin sözdizimsel çerçevesini oluşturan diğer dilbilgisel yapılar da eylemin görünüşüne etki etmektedir. *John is singing a song* (John bir şarkı söylüyor) tümcesi, *John is singing* (John şarkı söylüyor) tümcesinin aksine + bitmişlik özelliği göstermektedir ve bunu kaç şarkı söylendiğini belirten ‘bir’ sağlamaktadır. (Comrie, 1976:44-45]

$\pm$ *Sürerlik* genel olarak eylemin belli bir süre devam edip etmediğini gösteren özelliktir. ‘Anlıksal’lık gösteren eylemler, *-sürerlik* değeri taşıırken bazı ‘hal türleri’ + *sürerlik* değeri taşıyabilir. Smith 1991,anlıksal olma-olmama arasında çok ince bir çizgi bulunduğunu, bu nedenle çoğu zaman bu belirleme yapılırken yanlışya düşüldüğünü belirtmektedir [Smith, 1991: 30].

Comrie 1976'da da anlksallık (punctual) ve durağanlık arasındaki fark ele alınmakta, anlksallığın süre içermediği vurgulanmaktadır. Çünkü anlksallık gösteren eylemler çok kısa bir zaman içinde gerçekleşmekte ve içsel yapıları bulunmamaktadır. Bu yönleriyle bitmemişlik gösteren eylemlerden de ayrılmaktadırlar. Bu duruma örnek olarak birçok dilde anlksallık özelliği taşıdığı kabul edilen *öksür-* eylemi verilmektedir. Eylemin görünüşsel özelliği, tek bir öksürük ile birden çok öksürüğü birbirinden ayrı değerlendirmeyi gerektirmektedir. Art arda öksürmek, yinelenen bir olayı anlattığından, -*sürerlik* özelliği gösteren ve anlksal bir eylem olan 'bir kez' öksürmekten farklıdır.

Görünüş (aspect) kavramı, Türkçeye dönük tartışıldığı birçok çalışmada genellikle kip ve zaman kavramlarıyla birlikte ele alınmaktadır. Bunun nedeni daha çok bu kavramın dilbilgisel zaman (tense) ulamından farklılığını ortaya koyma çabasıdır. Erguvanlı-Taylan 1993 bu durumu, yani 'görünüş', 'kip' ve 'zaman'ın eylem çekimlerindeki biçimlenişlerinin karmaşıklığını, bu üç kavramın, Türkçede çoğu zaman aynı ekle sunulmasıyla açıklamaktadır[Erguvanlı-Taylan, 1993: 161].

Uzun 1998b'de ise görünüş/kip ve zaman konusunda, özellikle Erguvanlı –Taylan 1996'da ortaya konan 'tek ek/ çok işlev' yaklaşımına karşı çıkılmakta ve Türkçede görünüş/kip/zaman görünümelerini sunan sıfır ekleri (Ø) bulunduğu ileri sürülmektedir. Bu yaklaşımın ortaya koyduğu sonuçlardan da 'tek ek/tek işlev' sonucuna ulaşılmaktadır. Buna göre özellikle birden çok zaman/kip ekinin birlikte bulunduğu yapılar çözümlenerek, Türkçede -(I)yor ekinin, [-bitme]/ [+ sürme] özellikli; -TI ekinin [+ bitme] /[- sürme]; Ø ekinin ise [-bitme] / [-sürme] özellikli görünüş bilgileri sunduğu belirtilmektedir.

Hewson ve Bubenik 1997'de sözcüğün sözlük anlamında sunduğu görünüş bilgisi olarak değerlendirilen, *sözcüksel görünüş* (lexical aspect) üzerine, Türkçeye dönük kapsamlı çalışmalar bulunmamaktadır. Özellikle bu çalışmada incelenen geleneksel dilbilgisi kitaplarının, görünüş kavramı gibi, üzerinde ayrıntılı bir biçimde durmadığı

sözcüksel görünüş kavramı, Aksan 1995 ve Dilâçar 1971’de ‘kılınış’ olarak adlandırılmıştır [Hewson ve Bubenik, 1997: 15], [Aksan, 1995: 265] [Dilâçar, 1971: 109].

Görünüş ve Sözcüksel görünüş kavramları Türkçeye dönük çalışmalarda genellikle birbirinden ayrı tutulmamakla birlikte, ayrımın altını çizen çalışmalar da vardır. Dilâçar 1974, ‘görünüş’ kavramını, “mastar kip ve zaman şekillerine bakmadan, ifadenin taşıdığı öznel nitelik” olarak tanımlarken, ‘sözcüksel görünüş’ kavramını “Fiilin mastar şeklinde var olan ya da zaman ve kip şekillerinde ortaya çıkan nesnel nitelik” olarak açıklamıştır. Çalışmada eylemler sözcüksel görünüşleri yönünden taşıdıkları özelliklere şöyle sınıflandırılmıştır.

“ I. Kesiksiz (non-interrompu)

A. Sürekli (continu) :aramak

1. oluşlu (virtüel) : kızarmak

- a. girişmeli (inchoatif): yeşermek
- b. bırakmalı (décessif): soysuzlaşmak
- c. süregelmeli (perduratif): çaşıtlamak(casusluk etmek)
 - a. olmalı (existentiel) gözetlemek
 - b. kapsamlı (possessionnel) parıldamak

2. edişli (agentiel): dövmek

- a. etmeli (factitif) : ufalamak
- b. yapmalı (effectif): duvar örmek
- c. uğraşmalı (tractatif): kuşlamak (kuş avlamak)
- ç. Etkilemeli (effectif) korkutmak
- d. donatmalı (équipatif) ağaçlandırmak
- e. yoksunlamalı (privatif): silahsızlandırmak
- f. araçlamalı (instrumentatif): fırçalamak

B. Süreksiz (momentané): bulmak

1. başlamalı (ingressif): yola koyulmak
2. bitirmeli (terminatif): erişmek

II. Kesikli (interrompu)

A. üstüsteli (iteratif): damlamak

B. yinelemeli (fréquentatif): atıştırmak

1. yeğınlemeli (intensif): şaşalamak
2. yeğınilmeli (diminutif): gülümsemek” [Dilâçar, 1971: 110]

Aksan 1995’te ise Türkçede sözcüksel görünüş kavramı ile ilgili şu açıklamalar yer alır: “ Türkiye Türkçesinde eylemleri bu açıdan gözden geçirecek olursak, bunlardan bir bölümünün kendiliğinden, bir başlama, bir bölümünün bir süreklilik, bir bölümünün ise bir bitme, sona erme anlattığı, göze çarpar. Örneğin, *başlamak, tutuşmak, parlamak, dirilmek, canlanmak* gibi eylemler kendiliğinden bir başlamayı dile getirir. Buna karşılık *alışmak, beklemek, nöbet tutmak, direnmek* gibi eylemlerde bir süreklilik, *anlamak, ölmek, yıkılmak, kesmek, kazanmak* gibi eylemlerde, bir bitme söz konusudur [Aksan, 1995:265]

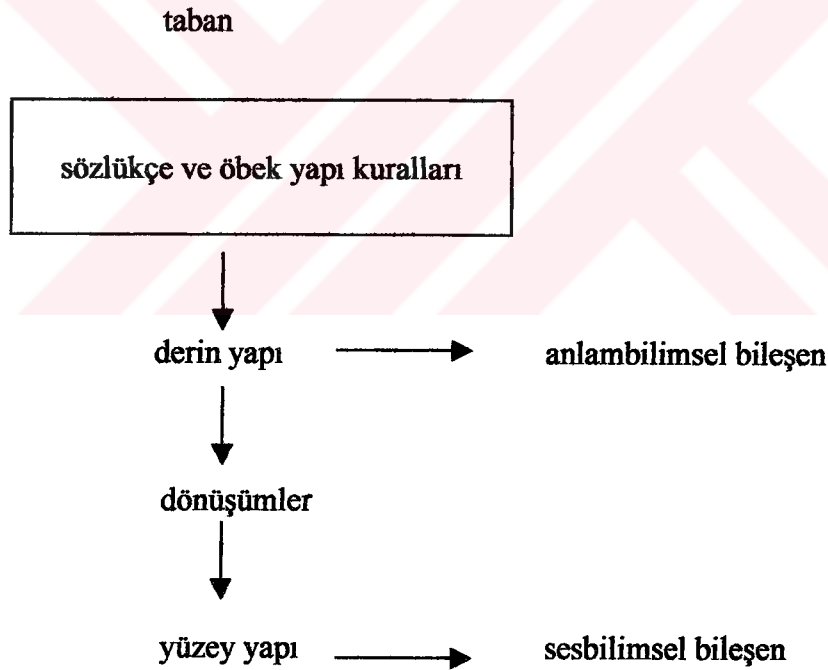
Her ne kadar, görünüş ve sözcüksel görünüşle ilgili özelliklerin Türkçe için tam olarak belirlenmesi, kapsamlı anlambilim incelemeleri gerektirse de, bu çalışmada, çatı genişlemelerine etkisi bakımından bu iki kavram, yukarda aktarılan sınırlılıklar içerisinde b kuramsal bir taban olarak kabul edilecektir.

1.2. Anlambilimsel Özellik (Semantic Feature)

Bu konuda Türkçeye dönük açıklamaların bulunduğu en kapsamlı çalışma olan Uzun 2000'de yapılan açıklamalar aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Chomsky 1965'te bileşenlerine ayrılan dilbilgisi, Chomsky 1957'de öbek yapıyla birlikte değerlendirilen sözcükleri, öbek yapıdan bağımsız bir bileşende 'sözlükçe'de sunar. Bu bileşen, doğal konuşucuların sözcük hakkındaki tüm sezgisel dil bilgilerinin biçimlendirildiği bir bileşendir. Bu yeni bileşenin de dahil edildiği biçimlendirmenin ölçünlü kuramdaki sunumu (1)'deki gibi gösterilmiştir.

(1)*



* Bu bölümdeki çizim ve gösterimler Uzun 2000'den alınmıştır.

Bu gösterimde dönüşüm tabanının hemen altında yer alan sözlükçe, temelde bir listeden ibarettir ve dilin sözlükselleşmiş tüm öğelerini içermektedir. Ancak bu listede sözcüğün sesbilimsel, sözdizimsel, anlambilimsel ve kendineözümlü özellikleri ile ilgili tüm bilgiler **sözlüksel kütük olarak** yer almaktadır.

Kütükte, ilgili sözcüğün basitçe okunuşunun belirleneceği bir **sesbilimsel kalıp** bulunur. Bu kalıp, sözcüğün doğru okunmasını sağlamak üzere, sesbilimsel kuralların uygulanmasına yetecek kadar belirginleşmiş bir kalıptır. Örneğin, dilin genel uyum kuralları gereği, ikinci hecedeki ünlüyü sembolik olarak sunan sesbilimsel kalıp, ‘ekmAk’ kalıbının ‘ekmek’ olarak sesletilmesini sağlayacağından, sözcüğün ikinci hecesindeki ünlünün /e/ olarak belirginleşmesi gerekmez. Başka bir deyişle sözcük, sözlükçede soyut bir biçimde yer alır.

(2)

Sözlüksel birim: EKMEK

Sesbilimsel kalıp: /ekmAk/

Artık sözlükçede yer alan öğe bir birimdir; **sözlüksel birim**.

Kütükte, ilgili sözlüksel birimin, kategorisi ve yankategori çerçevesini belirleyen kurallar da sunulmaktadır.

(3)

sözlüksel birim : KIR-

sözlüksel kategori : E

yankategori çerçevesi : [AÖ]

Bu noktada sözlüksel kütüğün, sözcüğün, tümcenin dilbilgiselliğine etki edecek anlambilimsel özelliklerini de sunması gerekmektedir. Bu özellikler ‘canlı, insansal, sayılabilir, katı’ gibi sınırlılıklar gösteren özelliklerdir ve her sözlüksel birim için **ikili özellik kalıbı** olarak belirginleşmiştir. Örneğin ‘katılık’ *ekmek* ve *su* sözcükleri arasında

anlambilimsel karşıtlık kurar. Ekmek [+ katı], su [- katı] özelliklidir. Bu ayrımın dilbilgisel karşılığı, (4) a ve b tümcelerinde görülmektedir.

(4)

a. Ali su içti.

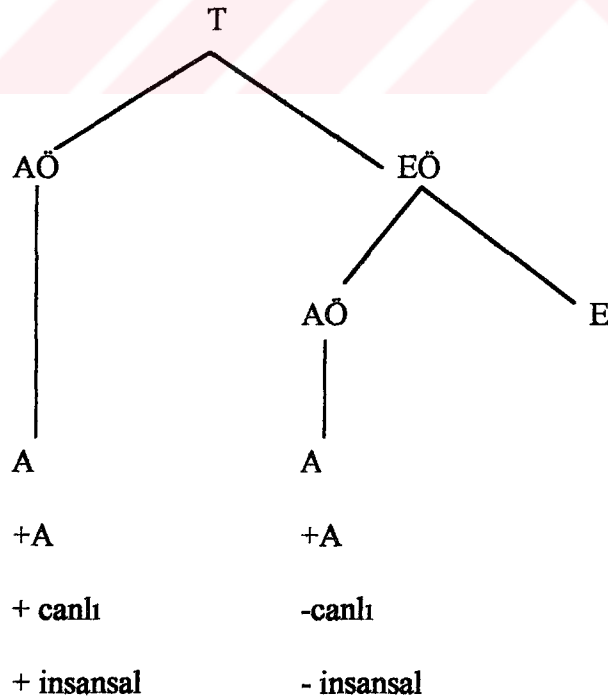
b. *Ali ekmek içti

İç- eylemi, yan kategorisinde [+ katı] özellikli bir sözcük bulunduramayacağı için,

(4) b dilbilgisi dışıdır.

Bununla birlikte, sözlüksel birimlerin taşıdığı özellikler yalnızca kendi kategorilerine ait özellikler değildir. Bir sözlüksel birimin öbek yapıya yapıştırılmasını, başka bir sözlüksel birim belirliyorsa, bu iki birim arasında, seçme kısıtlılıkları yönünden de bir ilişki var demektir. Örneğin eylem budağında *kır-* olan (5)'teki gösterimde, bu eylem, her iki ad öbeğine de yapıştırılacak sözlüksel birimlerin ne gibi özellikler taşıması gerektiğini belirler.

(5)



[Uzun, 2000: 55-59]

Görüldüğü gibi sözcüklerin anlambilimsel özellikleri, yalnızca tümcelerin dilbilgiselliğine etki ettiği kadarıyla, önemlidir. Yukarıda aktarılan bilgiler, Türkçe örneklere dayandırılrsa da, genel olarak Evrensel Dilbilgisi'nin tüm diller için öngördüğü belirlemeleri içermektedir. Herhangi bir dilde bu öngörülerin, ilgili alt alanlarda daha fazla açıklanmasını gerektiren görünümle söz konusu olabilecektir.* Bu çalışmanın konusu olan çatı görünümünün betimlenmesinde de, bu dil evrenselliklerinden hareket edilecek ve çatı genişlemelerine dilbilgisel etkisi söz konusu olduğunda, yapılacak açıklamalar, anlambilimsel özellikler konusunda yukarıda aktarılan kavramlara dayandırılacaktır.



* Bu konuda, Türkçeye dönük örnek ve açıklamaların bulunduğu bir başka çalışma da, rol kuramı, üye yapısı ve anlambilimsel özellikleri, eylemlerin çokanlamlılığı temelinde inceleyen Uzun 1997'dir.

1.3. Üretkenlik (Productivity) ve Üretkenliği Engelleyen Etmenler

Üretkenlik, Bauer 1983'te eşsüremlili olarak yeni sözcük üretebilmek olarak tanımlanmaktadır. Bu kavramın çatı genişlemelerinin betimlenmesi konusunda ele alınma gerekçesi, Türkçede özellikle işteş ve dönüşlü çatı görünümünde eylemlerin her zaman biçimbilimsel yöntemlerle çatı ilişkisi sunmaması, bu süreçlerin kimi sınırlılıklar içermesidir.

Uzun 1993'te, dilde herhangi bir yapının, örneğin *tuzlukta*, 'tuz' ve 'luk'un oluşturduğu, gibi bir yapının, yalnızca *tuzluka* özgü olduğunu düşünmenin dayanaksız bir yaklaşım olduğu görüş ileri sürülmektedir. Bu sav dilde sözcük oluşumu süreçlerinin üretken olduğu anlamına gelmektedir.

Üretkenlik genel olarak üç biçimbilimsel kavramı içermektedir. Kök, gövde ve taban. Eklemeli bir dil olan Türkçe için kök, türetim ve çekim ekleri çıktıktan sonra, daha küçük parçalara ayrılamayan biçimdir. Gövde, çekim ekleri çıkarıldıktan sonra geriyle kalan biçim; taban ise herhangi bir ekin eklenebileceği biçimdir.

Uzun 1993'e göre sözcük oluşum süreçleri üretkendir. Ancak aralarında kimi zaman bazı boyut farklılıkları görülebilir. Başka bir deyişle üretkenlik açık derecelendirmeler içeren bir dilsel olgudur. Çünkü Türkçe'de, -lık gibi sınırsız türetimsellik gösteren eklerin yanı sıra, tek örneği bulunan bir çok türetimsel ek de bulunmaktadır.

Öte yandan dilde üretkenliği engelleyen kimi süreçler söz konusudur. Konuyla ilgili Türkçeden örnekler verilerek açıklamalar yapılan Uzun 1993'te üretkenliği tıkayan etmenler belli başlıklar altında incelenmiştir:

1.3.1. Gereksinim

Üretkenliğin önündeki ilk engel 'gereksinim'dir. Yani dilde gücül olarak üretilbilir olan ama gereksinim olmadığı için üretilmemiş olası sözcükler bulunabilir. Ancak

gereksinim, olası bir sözcüğün üretilmemesi ya da üretilmesi için tek neden değildir. Çünkü, bir dilin türetim yolları incelendiğinde, gereksinim bulunduğu halde, o dilde bulunmayan birçok sözcük görülecektir. Örneğin *emzik* sözcüğü, *em-* eyleminden türetilmiş ve ‘emilen şey’ anlamı kazanmıştır. Oysa ‘öpülen şey/yer’ anlamına gelmek üzere *öpçük*, gibi bir sözcük, bir gereksinime yanıt verebileceği halde üretilmemektedir. Bauer 1983’te de benzer bir örnek verilmekte ve *kissability* sözlükbiriminin bulunmayışının, *-ability* biçimbiriminin üretken olmadığı anlamına gelmediği, yalnızca dilin bu kavrama gereksinim duymadığı için bu böylesi bir türetimin gerçekleşmediği ileri sürülmektedir [Bauer, 1983: Böl. 4.5.1.1]. Bu konuyla ilgili olarak, Uzun 1998a’da, türetim süreçlerinin, anlambilimsel ilişkiler yönünden her zaman düzenlilik içermediği vurgulanmakta, dolayısıyla türetimin ilgili paradigmanın tüm üyelerinde bulunmayabileceği belirtilmektedir [Uzun, 1998a:41-42]. Bu durumda, türetimsel kategorilerin, her dilde, o dilin özelliklerine göre belirlendiğini, dolayısıyla türetimde bir çok nedene bağlı olarak tekçil örneklerin bulunabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Bazı durumlarda, gerekli olmasına karşın, uygun bir adla sunulması zor olan bir nesne ya da kavram söz konusu ise, bunun nedeni yine dilde bulunmayan sözcüklerle ilgilidir. Çoğu zaman dilde karşılığı bulunmayan duygu düşünce ve kavramlar için bir anlık oluşum gerçekleşmeyebilir. Bu adlandırma zorluğu genellikle konuşucuların edim sorunlarından kaynaklanabilir.

1.3.2. Tıkama

Tıkama, dilde daha önce bulunan bir sözcüğün, başka yapıda bir sözcüğün üretilmesini engellemesi olarak tanımlanabilir. Örneğin İngilizcede *stealer* (çalın/çalıcı) sözcüğünün üretilmemesi, *thief* (hırsız) sözcüğü tarafından engellenmektedir. Açık bir eklemeli dil olan Türkçede benzer örnekler bulmak görece daha güç olabilir. Ancak bu güçlük, ilgili örneklerin başka biçimbilimsel süreçlerle bağlantısı olmasıyla da ilgilidir.

Örneğin *kazı* sözcüğünün bulunması, *alım*, *satım*, sözcükleriyle aynı özellikleri taşıyan *kazım* sözcüğünün üretilmesini engellemektedir. Yine de *kazım* bir anlıkoluşum olarak *alım*, *satım*, sözcükleri gibi ‘kazma işi’ anlamına gelebilir. Dolayısıyla, tıkanmanın aslında sözcüğün üretimini değil sözlükselleşmesini engelleyeceği ileri sürülebilir ve bu sav, dildeki yabancı sözcüklerin durumu incelendiğinde, güçlü bir dayanak bulur[Uzun, 1993:26].

1.4. Sesbilimsel/Biçimbilimsel/Anlambilimsel Engelleme

Sözcük üretiminin engellenmesi, sesbilimsel, biçimbilimsel ve anlambilimsel olgularla da etkileşim içindedir. Uzun 1993’te bu konu örneklendirilirken, sesbilimsel sınırlılıkların, sözlüksel özelliklerle de ilgili olduğunun altı çizilmekte, -AcAk ekinin *hartadak*, *gürpedek* örneklerinde olduğu gibi ‘yansımalı taban’ kısıtlaması sergilediği, kimi eklerin ise sözcük türleri arasında bir seçim yaptığı belirtilmektedir. Örneğin -ÇılAyIn eki, adılara (bencileyin, bizcileyin), -(ş)Ar eki yalnızca sayı sıfatlarına eklenmektedir.

Anlambilimsel engelleme, ekin, ekleneceği sözcüğün ‘Anlambilimsel Özellik’lerine karşı sergilediği duyarlılıkla ilgilidir. Bu duruma örnek olarak -Cağİz eki verilebilir. Bu ek *kadıncağız*, *adamcağız* gibi [+ canlı] özellikli sözcüklerle görünmektedir.

Yine Uzun 1993’te, biçimbilimsel engellemeye örnek olarak, -gil eki verilmiştir. Çünkü bu ek hem, ‘akrabalık adları’ ve ‘özel ad’lara gelebilme gibi bir sözlüksel sınırlılık taşıırken, hem de ‘akrabalık adları’ için kendisinden önce bir iyelik ekini zorunlu kılmaktadır.

1.5. Sözlükselleşme

Herhangi bir dilin konuşucuları, gerek kendi dillerinin olanakları ile üretilmiş olsun gerek başka bir dilden ödünçlenmiş olsun yeni bir sözcüğü tanırlar. Doğal konuşucu, bir sözcüğün yeni olduğunu tanımakla kalmayıp, herhangi bir bağlam içinde geçiyorsa, onun

yaklaşık anlamını da çözer. Ancak bu sezgisel anlamlandırma, o sözcüğün dilin temel söz varlığı içinde değerlendirilebilmesi için yeterli bir neden değildir.

Bauer 1983'e göre, yeni bir sözcüğün benimsenmesi için çeşitli etkenler söz konusudur. Bunlardan biri, bu sözcüğü kullanan kişinin konumudur. Ancak toplumun, bu sözcüğe karşı tutumu daha önemlidir. Bu tutum genellikle 'gereksinim'e göre belirlenir. Kimi zaman, aslında gereksinim duyulmayan bir sözcük, anlatıma farklı, karmaşık bir hava verdiği için, ya da yalnızca prestiji sayesinde benimsenebilir ve nedeni ne olursa benimsendikten sonra da dilin diğer sözcükleri ile aynı değeri kazanır.

Sözlükselleşme sürecinin Türkçe örneklerle değerlendirildiği, Uzun 1983, yeni sözcüklerin kaynağını, -eğer bilinçli olarak yapılmıyorsa- 'anlıkoluşum' olarak görmekte ve sözlükselleşmeyi, bir sözcüğün, kullanıldığı andan, kurumsallaşmasına kadar geçen sürede, gerek anlam, gerek biçim, gerekse, ses özellikleri yönünden uğrayacağı değişimler olarak tanımlanmaktadır.

Bu tanıma göre, sözlükselleşme sürecinin, ses, anlam, biçim ve sözdizim gibi alanlarla bağlantılar kurduğuna ilişkin tanıtılar bulunmaktadır. Ancak bu tanıtıların dilbilgisel konumu farklıdır. Örneğin sesbilim alanında, *çörek otu* > *çöreotu*, *Pazar ertesi* > *Pazartesi* gibi ses kaynaşmaları bir art süremlilik taşır.

Vurgu da sözlükselleşme sürecinin anlamlı bir bileşeni olarak ele alınır. Buna göre, bir çok dilde olduğu gibi Türkçede de öbek vurgusu ile bileşik vurgusu ayrıdır. Örneğin 'kara olan göz' anlamındaki 'kara göz'ün vurgu örgüsü, '1. Perde oyunu, 2. Bu oyunda görünen bir karakter 3. Bir balık türü' anlamları amaçlanacaksa, sözlüksel vurgunun sona kayması ile değişir.

Sözcüklerin, sözlüklere alınmasındaki en yaygın gerekçenin, onların saydam bir anlamdan örtük bir anlama geçmesi olarak görüldüğü Uzun 1993'te, sözlükselleşme süreci ile ilgili en belirgin örneklerin anlambilim alanından geldiğini belirlemiştir. Örneğin,

çöreotu, *Pazartesi* gibi sesbilimsel sözlükselleşme, aynı zamanda bir anlambilimsel sözlükselleşme yansıtmaktadır. Bunun yanında Türkçede özellikle bileşikler konusunda, farklı anlambilimsel durumlar gözlenmektedir. *İnce hastalık*, *ateş böceği* gibi, anlambilimsel bütünlüğün bozulduğu örtük bileşenlerin yanında, *yangın merdiveni*, *öğle yemeği* gibi, saydam bileşim örnekleri de bulunmaktadır. Öte yandan *çantada keklik* gibi görünümünde, açık bir anlambilimsel sözlükselleşmeden söz edilebilecek olmasına karşın, bu oluşumda, sözdizimsel bir etkinin (-DA, bulunma durumu eki) de söz konusu olduğuna dikkat edilmelidir. Bu etki *adam asmaca*, *ay boğan* gibi yapılarda daha açık görülebilir.

Sonuç olarak sözlükselleşmenin, birbirinden bağımsız süreçler oluşturabileceği gibi, farklı süreçlerin, birlikte oluşturduğu örnekleri de içerdiği söylenebilir. Dolayısıyla dilbilim çalışmalarında, diğer yapılarla dilbilgisel bağlantılar oluşturan sözlükçe, sözlükselleşmeyi de içermeli, başka bir deyişle dilbilgisi, sözcük oluşumu sürecinin bir parçası olan sözlükselleşmeyi göz ardı etmemelidir.

BÖLÜM III

III.1. TÜRKÇEDE ÇATI GÖRÜNÜMLERİ

1.1. Türkçe Dilbilgisi Kitaplarında Çatı

Dilbilgisi kitaplarının çoğunda çatı ile ilgili ayrıntılı tanımlamalar yer almamaktadır. Aşağıda yer alan tanımlar, tüm çatı görünümelerini içerecek yetkinlikte olmamakla birlikte, hemen hemen tüm dilbilgisi kitaplarında görülen açıklamalardır.

Deny 1941, çatı kavramını zaman zaman Fransızcayla karşılaştırarak ve bu dilden örnekler vererek açıklar. Deny'ye göre çatı ekleri, eylemin bildirdiği iş ya da oluşun gerçekleşmesinde, öznenin içinde bulunduğu durum ve koşulları değiştirmekte, başkalaştırmaktadır. Bu başkalaşma eylem kök ve gövdelerine, çatı eki/ekleri getirilerek gerçekleştirilmektedir. Deny, çatı eki almamış eylem kök ve gövdelerini, 'ilk taban', çatı ekiyle/ekleriyle genişlemiş eylemleri 'özgelemeçli taban' olarak adlandırmaktadır[1941:343-344].

Gencan (1971)'de tek tek çatılarla ilgili açıklamalar yapılmadan önce, çatı konusunun hangi düzlemlerde ele alındığını gösteren açıklamalar bulunmaktadır. Gencan'a göre çatı, "Eylemlerin nesnelere göre, öznelerine göre olan özellikleri"dir. Bu belirlemeye göre, nesne alıp almadıklarına göre eylemler ikiye ayrılmaktadır: Geçişli ve geçişsiz eylemler.

Kitapta geçişli eylemlerin, eylemin bildirdiği işten etkilenen bir nesne bulundurdıkları, buna karşın, geçişsiz eylemlerin nesne almayan eylemler olduğu söylenmektedir.

Bu bölümde geçişsiz eylemlerin çatı değiştirmesine ve geçişli eylemlerin geçişlilik derecelerine ilişkin bilgiler de sunulmaktadır:

“...bir geçişsiz eylemin kök ya da gövdesine, uyarına göre –t, –ir, –tir, eklerinden birisi gelmekle geçişli olur. Bunlara **oldurgan** denir...

...geçişsiz eylemler eklerle geçişli olabildikleri gibi; geçişli eylemler de bu eklerle ikinci, üçüncü, kerteden geçişli olur...Bunlara **ettirgen** denir... Yalnız (bu eylemlere) ikiden çok ek takmak sakıncalıdır; ikiden çok ek takılırsa:

anlamı kavramak güçleşir.

çok ekli eylemin söylenişi de ses karışması yüzünden güçleşir sevimsiz olur: *yazdırtırdım* Bunda üç geçişme var...”

Kitapta, çatı konusunun ikinci bölümünde, öznelerine göre eylemlerin çatıları konusunda bilgi verilmekte ve öznelerine göre eylem çatıları,

etken eylemler

edilgen eylemler

dönüşlü eylemler

işteş eylemler olmak üzere dört bölümde incelenmektedir.

Yazar bu bölümde etken eylemleri, “Özneleri yapıcı olan eylemler etken çatılıdır.” biçiminde tanımlamıştır.

Turgut Yalçın’ı çağırdı.

Ben gideceğim.

Çocuk uyumuş.

tümcelerindeki eylemlerin etken olduğunu belirtmiştir[1971:275-281].

Ergin, 1984’te çatı kavramı şöyle açıklanmıştır:

“ Fiil kök ve gövdelerinin karşıladığı hareketler iki çeşittir. Bunların bir kısmında hareketin yönü dışarıya doğrudur, tesir edeceği nesne bağlı olduğu şahsın dışındadır. Böyle

hareketleri karşılayan fiillere *geçişli fiiller* diyoruz. Geçişli fiiller bir yapma ifade ederler...İkinci çeşit hareketlerde ise hareketin yönü içe doğrudur, tesir edeceği nesne bağlı olduğu şahıstır. Böyle hareketleri karşılayan fiillere de *geçişsiz fiiller* diyoruz. Geçişsiz fiiller bir olma ifade eder. Fiilin gösterdiği hareket, yapana yönelir, yapana tesir eder. Onun için bu fiillerde şahıs, yapan değil olandır...

Bu yapma veya olma, geçişli ve geçişsiz ana bölümleri içinde fiiller, nesne faaliyetlerinin cinsine göre tabii çeşit çeşit hareketleri karşılarlar. Bu hareketler içinde aynı cinsten olanlar vardır. Bunlara göre de fiiller birtakım çeşitlere ayrılırlar: dönüşlü-dönüşsüz, aktif –pasif, meçhul, ortaklaşmalı, faktitif gibi” [Ergin,1984: 282]

Banguoğlu 1990’da olumsuzluk da çatı konusu içinde değerlendirilmiştir.

“Kimse söz içinde fiilin gerçekleşmesinde farklı işleyişler alır: Etkiler, etkilenir, olumsuz davranır v.b. Başka bir açıdan fiil tabanı farklı görünüşler alarak kimsenin söz içindeki işleyişini belirtir:

Bekçi dövüdü. Bekçi dövüldü. Bekçi dövmedi.

Fiil tabanının fiil çekiminden önce aldığı bu değişik şekillerden her birine *görünüş* (aspect) diyoruz. Türkçede fiilin aldığı ekler çeşitlidir ve özel eklerle sağlanır. Fiil tabanının bu tür çeşitlenmesine fiilin çatısı diyoruz (*voix*) adını veririz: Dilimizde fiil çatısı 6 görünüşten meydana gelir:

- | | |
|-----------------------|-----------------|
| 1. Yalın Görünüş | döv-mek |
| 2. Olumsuz Görünüş | döv-me-mek |
| 3. Edilen Görünüş | döv-ül-mek |
| 4. Dönüşlü Görünüş | döv-ün-mek |
| 5. Karşılıklı Görünüş | döv-üş-mek |
| 6. Ettiren Görünüş | döv-dür-mek...” |

Kitapta çatı kavramı yukarıdaki gibi tanımlandıktan sonra, tek tek çatılar anlatılmıştır:

“Fiil tabanının çatı eki almamış haline *yalın görünüş* (aspect simple) diyoruz.

at- geç- yat- çarp- ara- dene- susa- atla- gecik- gibi.

Bunun gibi yalın görünüşte fiiller –geçişli olsun, geçişsiz olsun- belli bir kılıcını, bir kimseyi gerektirir. Bu yönden de edilen görünüş karşısında *etkin görünüş* (aspect actif) diye anılırlar.”

Yazar bu bölümde, bazı çatı eklerinin eylemin köküyle kurduğu anlam ilişkisini zamanla yitirdiğini ve bunların eylemden eylem yapma eki gibi davrandıklarını ve yeni anlamlı eylemler türettiğini söylemektedir.

“...fiilden çatı eklerinden çoğu, yapım ekleri işleyişinde de fiil köklerine gelerek onlardan asıl anlamlarından farklılaşmış, hatta uzaklaşmış yeni fiil tabanları meydana getirmişlerdir:

dağıl- mak düşün- mek geliş- mek aldır- mak gibi.

Bunlar da fiil çatısı bakımından yalın tabanlar sayılırlar ve türlü görünüşler alırlar:

dağıl-ış-mak düşün-ül-mek geliş-tir-mek aldır-ma-mak gibi.

Bir eylem görünüşü olarak değerlendirilen çatı başlığı altında ele alınan **olumsuzluk** için ise aşağıdaki açıklamalar yer almaktadır kitapta:

“ Yalın fiil tabanlarına gelen bir –*me-* eki, o fiilin olumsuz görünüşünü, (aspect negatif) meydana getirir. Bu –*me-* öbür çatı eklerinin aksine vurgusuzdur. Kelime vurgusunu bir önceki hece üzerinde bırakır... Fiilin bütün öbür çatı ekleriyle yapılmış görünüşleri de ayrıksız –*me-* ekiyle olumsuz görünüşe girerler:

te'pmemek tepi'lmek tepi'nmemek tepi'smek tepti'rmemek gibi”

[Banguoğlu, 1990:411-412]

1.2. Değerlendirme

Tanımlar dilbilgisel bir kategori* olarak çatı kavramını farklı yönleriyle açıklamaktadır. (1) deki tümcelerın eylemleri bir çok dilde anlam ve biçim yönünden birbirinden farklıdır.

(1)

- a. Ali camı kırdı
- b. Ali camı kırdırdı
- c. Cam kırıldı

Bu tümceler İngilizcede sırasıyla,

Ali broke the window.

Ali had the window broken.

The window was broken.

biçiminde; Almancada:

Ali zerbrach das fenster

Ali liess das fenster zerbrechen

Das fenster ist zerbrachen

biçiminde gerçekleşmektedir.

Aksan [D], [1995:265] çatıyı eylemler için söz konusu olan dizim ve dolaylı olarak anlamla ilişkili bir kavram olarak tanımlamış ve bu kavramı, Dionysios Thrax'tan bu yana çoğu yazarın, 'davranış doğrultusu', 'sunuş tarzı', 'görüş tarzı' gibi farklı biçimlerde açıkladığını belirtmiştir.

Çatı kavramını anlambilimsel açıdan bir odak kaydırma süreci olarak değerlendiren görüşler vardır. Tümcede önem verilen, vurgulanan ögenin, bir odak noktası

* Dilbilgisel kategori, Uzun (1998a:85)'te, 'Belirli bir konumu işlevi değeri v.b.'yi farklı biçimlerde yansıtan öğelerin ait olduğu bütünlük' olarak tanımlanmıştır.

oluşturduğunu belirtmekte, odak noktasının, belli bir içerikle ilgili bakış açısını belirlediğini vurgulamaktadır. Buna göre çatı değişimleri, bu amaca yönelik farklılaşmaları ifade eden ve Türkçede, kendini eylem üzerinde de açık eden bir dilsel işlemdir[Akerson, 2000: 132-137].

İncelenen kaynaklarda ‘çatı’ konusunun iki alt başlığı bulunduğu görülmektedir ve bunlar bir anlamda ‘çatı’nın alt kategorileridir. Eylemin özneyle kurduğu ilişkiye göre çatı (etken, edilgen,) ve eylemin nesneyle kurduğu ilişkiye göre kurduğu çatı (geçişli geçişsiz). Dönüşlü çatının, yüklem hem özneyle hem nesneyle ilişkisine göre belirlendiği kabul edilebilir. Ettirgenlik biçimbirimleri, bazı durumlarda geçişsiz bir eylemi geçişli bir eyleme dönüştürdükleri için (oldurgen eylem), ettirgen çatının da özne ve nesneyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Açıklamalarda işteş çatının neye göre belirlendiğine ilişkin bir netlik bulunmamaktadır.

Sonraki bölümlerde çatı genişlemeleri ayrı ayrı ele alınacaktır. Ancak yukarıdaki tanımlamalarda, ilk bakışta göze çarpan bazı noktaları genel çizgileriyle tartışmak gerekmektedir.

Etken- edilgen çatı, hemen hemen tüm tanımlamalarda bir karşıtlık ilişkisi içinde sunulmakta, ama bu karşıtlığın anlambilimsel mi yoksa biçimbilimsel mi olduğu açıklanmamaktadır. Tanımlarda, *etken-edilgen* çatı ayrımı, öznenin yapıcı olup olmamasına dayandırılrsa ve bu yönüyle karşıtlık ilişkisi anlambilime dayanıyor görünse de, edilgen çatıya örnek olarak sunulan eylemlerin tümü edilgenlik biçimbirimiyle genişleyen ve sözdizimsel yapılara yansıyan özellikleri, yalın biçimlerine göre farklılaşan eylemlerdir. Sözgelimi, *oku-* eylemi üye yapısında iki üye bulundururken, (okuyan ve okunan), *okun-* eylemi, bir üye (okunan) bulundurmaktadır. Dolayısıyla karşıtlık ilişkisi içinde sunulan iki eylem türünde, yalın olmak-olmamak gibi biçimbilimsel bir farklılık da gözlenmektedir. Bu durumda, *etken-dönüşlü*, *etken-ettirgen*, *etken-işteş* gibi çatı

gruplandırmalarının da biçimbilimsel bir karşılık sunabileceğini söylemek olasıdır. Ayrıca bu bakış açısı, Türkçede edilgenlik biçimbirimi almamış tüm eylemlerin *etken çatılı* eylemler olduğunu söylemeyi gerektirmektedir. Oysa (1)'de edilgenlik biçimbirimi almayan eylemlerle kurulan tümcelere bakıldığında, *yapıcı olma-olmama* karşılığının temelde yalın eylemler için de sorgulanabilir olduğunu söyleyebiliriz.

(1)

a. Ali koşuyor.

b. Gemi batıyor.

(1)a'da, eylemin *etken* olması, öznesinin *yapıcı* olması ile açıklanacaksa, (1)b *etken* olmamalı ya da *etken çatı*, eylemin edilgenlik biçimbirimini almamış olmasını ifade etmelidir. Çünkü *Ali* ve *koş-* arasındaki ilişkinin anlambilimsel yorumu, *gemi* ve *bat-* arasındaki ilişkiden farklıdır. Bu fark iki eyleme de edilgenlik biçimbirimleri getirildiğinde de kendini göstermektedir. Perlmutter [1978:157:173) de bu konu tartışılmıştır. Perlmutter, geçişsiz eylemleri *unergative* ve *unaccusative* olarak iki sınıfta incelemektedir. (2)'deki tümceler 'Edilgen Çatı' bölümünde ayrıntılarıyla incelenecek olan bu anlambilimsel sınıflamaya dilbilgisel bir karşılık olarak sunulabilir

(2)

a. *koş> koşul*: Dün burada koşuldu.

b. **bat> batıl* : Dün burada batıldı.

Yukarıda söylendiği gibi *etken-edilgen* karşıtlığıyla ilgili yorumlardan biri, tüm yalın eylemlerin *etken çatılı* olduğunun söylenebilecek olmasıdır. Banguoğlu 1990'da bir anlamda bu söylenmektedir çünkü bu kitaptaki sınıflamada *etken çatı* gibi bir alt bölüm

yer alamamakta, buna karşılık *Yalın Görünüş* başlığı bulunmaktadır. Ancak bu, yalın eylemlerin tümünün etken eylemler olduğu, ya da biçimbirimlerle edilgenleşmiş eylemlerin karşıtı olduğu anlamına gelememektedir. Çünkü (2)deki tümcelerın eylemleri yalın olmalarına karşın, yalnızca (2)a üzerine edilgenlik eki alabilmektedir. (3) teki eylemler de, (2)b'deki eylem gibi edilgenlik biçimbirimi almamaktadır.

(3)

piş-> *pişil-

bit-> *bitil-

şış-> *şışil-

Kononov 1956, yalın eylemlerin tümünün etken olduğunu söylemekte ve ardından, eylemlerin anlambilimsel açıdan bir edilgenlik taşıyabildiğini, örneğin *dol-* eyleminin edilgenlik anlamı verdiğini, ancak bunun biçimbirimlerle gerçekleşen edilgenlikten farklı düşünülmesi gerektiğini söylemektedir. Kononov'a göre, gerçek (yani biçimbirimlerle gerçekleşen) edilgenlikte görünmese de bir özne bulunmaktadır[Kononov,1956:192].

Aksan 1995, etken çatıyı özne ile eylem arasında ilişkinin kesinliğiyle açıklamıştır:

“ Etken çatı, öznenin eylemle ilişkisinin kesin var olduğu, öznenin belirlediği çatı türüdür... Edilgen çatıda özne belirli değildir, eylemin anlattığı işi gerçekleştiren kişi ya da varlık açıkça ortaya konmuş olmaz”[Aksan, 1995:266]

Edilgen çatı ile ilgili özellikler, ilgili bölümde, farklı bakış açılarıyla ele alınacaktır. Burada söylenmesi gereken çatı konusunda yapılan ilk sınıflamada, etken ve edilgen çatının bir karşıtlık ifade ettiği ama bu karşıtlığın hangi temelde yapıldığına ilişkin açık bir belirlemenin bulunmadığıdır.

Tanımlarda tüm çatıların nesneye, özneye ya da aynı anda her ikisine göre tanımlandıkları görülmektedir. İşteşlik bu ilişkilendirmelerden hiç birine tam olarak uymamaktadır. Çünkü eylem için,

ettirgenlik, geçişsizlikten geçişliliğe,

edilgenlik, geçişlilikten geçişsizliğe,

dönüşlülük, geçişlilikten geçişsizliğe, dönüşmeyle ilgilidir. Ancak işteş eylemlerin bir bölümü (işteş çatı bölümünde ‘birliktelik işteşliği’ olarak incelenecektir) işteşlik biçimbirimlerini aldıklarında böyle bir dönüşmeye uğramamaktadırlar. (4)a ve b’deki eylemlerin sözdizimsel özelliklerinde – (4b)’de öznenin çoğul olması dışında- hiç bir fark yoktur.

(4)

a. Kuşlar ötüyor

b. Kuşlar ötüşüyor.

Başka bir sorun da, ilgili bölümlerde görüleceği gibi çatı konusunun genellikle biçimbilim alanında ele alınmasıyla ilgilidir. Çatıyı yalnızca, eylemlerin ek alarak genişlemesi olarak görmek, “...eylemleri değişik anlam yükleriyle tümcenin öteki öğelerine bağlayan (diğer) kavramlar...”ı [Aksan, 1995:265] ortaya koymayı zorlaştırmaktadır. Çünkü tanımlamalardan, çatının özne, nesne ve yüklemcil öğeler arasındaki etkileşim olduğunu çıkarmak olasıdır. Oysa bu etkileşim çeşitli düzlemlerde (anlambilim, sözdizim gibi) nasıl gerçekleştiği, incelenen kaynaklarda betimlenmemiştir.

Geleneksel dilbilgisinin, çatı konusunun alt başlıklarını da sağlam temellere oturtamadığı görülmektedir. Örneğin *geçişli-geçişsiz* eylem ayrımı nesneye göre yapılmaktadır. Ancak nesneye göre çatı tanımlaması *geçişlilik-geçişsizlikle* ilgili tam bir ayırıcı özellik değildir. Çünkü bu belirleme aynı zamanda eylemin köküyle de ilgilidir. Bir

anlamda eylemin geçişli/geçişsiz olmasıyla ilgili belirleme yalın eylemlere dayandırılabilir.

(5)

al-> geçişli eylem

ver> geçişli eylem

uyu> geçişsiz eylem

gel> geçişsiz eylem

(5)teki saptamalar, bir çatı türü olarak görülen geişliliğın/geişsizliğın yalın eylemlere bakılarak yapılabildiğini göstermektedir. Buna karşılık, sözğelimi eylemin işteşlik taşıyıp taşımadığını ancak söz konusu eylemin işteşlik biçimbirimi alıp almadığına bakarak söylenebilecektir. Bu durumda çatının türetime dayanıp dayanmadığını, çatı sınıflamasında gösterilmeli ve geçişli-geçişsiz çatının yalnızca türetime dayanmadığını belirtmelidir.

Evrensel Dilbilgisi, geçişlilik/geçişsizlik'i çatı olarak görmemektedir. ED'ye göre geçişli (transitive), geçişsiz (intransitive) olma durumu, eylemin sözlükçedeki ulamsal özellikleri ile ilgilidir [Haegeman, 1994: 40-42]. Bu özellikler eylemin nesne alıp almayacağını belirlemektedir. Diğer çatı görünümüleri sözcük üretimi (word formation) ile yeni biçime sokulup derin yapıya döşenmekte ve yeni anlamlar yüklenerek yüzey yapıya çıkmaktayken, eylemde, geçişlilik-geçişsizlik yönünden böyle bir işlem gözlenmemektedir.

Yukarıda değinilen *etken-edilgen* çatı karşıtlığının da biçimbilimle ilgili olduğunun varsayılması, bu alt kategorinin türetime dayandığını söylemeyi olası kılacaktır.

Aynı şekilde *dönüŖlü* çatının belirlenmesi de türetimle ilgilidir ve *dönüŖlü* olma/olmama durumu bir eylem için aynı zamanda nesne alıp almama gibi bir karşıtlığı da içermektedir.

İŖteŖ çatı başka herhangi bir çatıyla bağlantı kurmamaktadır. Bu bağlantı diğerk bütün çatılar arasında kurulabilir. Örneğın bir çatı,

geçişli değilse geçişsizdir,

edilgen değilse etkendir,

ettirgen değilse dönüŖlüdür

denebilir. Ancak işteŖ olmayan bir çatının ne olduğunu başka çatılarla bağlantı kurarak açıklamak olası değildir. Dolayısıyla ‘çatı’ önce işteŖ olup olmama yönünden ikiye ayrılmalı ve işteŖlik diğerk çatılardan farklı ele alınmalıdır.

III.2. İşteş çatı

2.1. Giriş

Bu bölümde Türkçede -(I)ş ekiyle genişleyen eylemlerle ilgili değerlendirme ve tartışmalar yer alacaktır. Önce geleneksel dilbilgisinin işteş çatıyı nasıl ele aldığı incelenecek, ve geleneksel dilbilgisinin konuyla ilgili bulguları sınıflanacaktır. Tartışmalarda konuyla ilgili modern çalışmalardan da yeri geldikçe söz edilecektir.

Bu çalışmanın kapsamında incelenen dilbilgisi kitaplarının, konuyla ilgili açıklamalarının verilmesinin ardından Türkçede işteşlik, iki ana başlık altında incelenecektir: ‘Birincil işteşlik’ ve ‘İkincil işteşlik’.

‘Birincil İşteşlik’ bölümünde Türkçedeki işteşlik görünüşleri ile ilgili genel özellikler sunulacak, temel anlamlarıyla işteşlik gösteren eylemler üye ve rol yapılarına göre sınıflanacak, ayrıca, Türkçede işteşlik sürecini belirleyen ölçütler tartışılacaktır. Bu tartışma ‘Birincil İşteşlik’ bölümünde, işteşliğin iki farklı anlam özelliği çerçevesinde; ‘Karşılık İşteşliği’ ve ‘Birliktelik İşteşliği’ ekseninde gerçekleştirilecektir.

‘İkincil İşteşlik’ bölümünde, anlam olarak işteşlik gösteren ama, işteşlik sürecinde temel anlamından uzaklaşan eylemler (*çeliş-*, *atış-* gibi) ve bu eylemlerle ilgili ortak özellikler ele alınacaktır.

Türkçede sözdizimsel çerçeveleri ve sergiledikleri anlambilimsel özellikler yönünden işteş çatı ilişkisi sunan, ancak elde edilen işteşlik ölçütleriyle çözümlenemez bir özellik gösteren eylemler(*konuş-*, *barış-*, *savaş-* gibi) ‘Çözümlenemez İşteşlik’ bölümünde değerlendirilecektir. Bunun yanında yine işteşlik eki almaya uygun davranan ama -(I)ş ekiyle genişlemeyen eylemler de (*tekmele-*, *ara-* gibi) ‘Potansiyel İşteşlik’ bölümünde incelenecektir.

Bileşik ekle gerçekleşen işteşlik bölümünde ‘-laş’ ekiyle adlardan türeyen ve işteş çatı ilişkisi sunan eylemler değerlendirilecek, ayrıca, üzerinde işteşlik eki bulunduğu halde işteş

çatı ilişkisi taşımayan eylemler (*yapış-*, *alış-* gibi) ‘Sahte İşteşlik’ başlığı altında incelenecektir. Bu gruplardan herhangi birine girmeyen ve üzerinde –(I)ş eki bulunan diğer eylemler de (*ayrış-*, *yarış-* gibi) ‘İşteşlikte Kendineözgülük’ bölümünde tartışılacaktır.

2.2. Geleneksel Dilbilgisinde İşteş Çatı

İşteş çatı Türkçede eylem köküne, ünlü uyumuna bağlı olarak bir bağlama ünlüsüyle –(I)ş (-ış, -iş -, -uş, -üş) biçimbirimi eklenerek gerçekleştirilen bir dilbilgisel süreçtir. Son sesi ünlü olan eylemlerde işteşlik eki ‘-ş’dir. Son sesi ünsüz olan eylemlerde ‘-ş’ eki eyleme, bir bağlayıcı ünlü ile eklenir.

Deny, işteş çatıyı ‘müşareket’ (ortaklık) olarak adlandırmakta ve bu ekle genişleyen eylemlerin bildirdiği iş, oluş ve durumları iki grupta ele almaktadır[1941:341-348]. Deny’ye göre, *gör-üş-mek*, *söyle-ş-mek*, *vur-uş-mak*, *döv-üş-mek* gibi eylemlerde işteşlik, eylemin bildirdiği işin iki özne tarafından karşılıklı gerçekleştirildiğini anlatmaktadır. *Koş-uş-mak*, *gül-üş-mek* gibi bazı eylemlerde işteşlik, eylemin bildirdiği işin, birden çok özne tarafından karşılıklı olmaksızın, aynı zaman içinde gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Sözü edilen kitapta (Deny,1941), *bak-* eyleminin yukarıda verilen iki biçimde de işteşlik anlattığı söylenmektedir. Aynı yapıtta işteşlik ekinin kimi durumlarda, bir eylemin gerçekleşmesinde tek öznenin güçlü bir etkisinin olduğu bilgisini taşıdığı söylenmekte ve bu durum aşağıdaki gibi örneklendirilmektedir:

a. *temas, bağlantı, uygunlaşma bildirir.*

yap-ış-mak

il-iş-mek

bit-iş-mek gibi,

b. *bir çabalayış, bir işleyiş fikri bildirebilir.*

çal-ış-mak

kalk-ış-mak gibi,

c. *dönüşlülükten kolay ayrılamayan bir anlama gelebilir.*

dola-ş-mak

tut-uş-mak

yat-ış-mak gibi,

Ayrıca eylemlerin ‘öznenin her tarafına sinmek’ anlamını vermek üzere de *işteşlik* biçimbirimini aldığı belirtilmektedir.

Sirke acıdı. gibi.

Deny, aynı bölümde *değiş-mek* gibi eylemlerin Türkçenin önceki dönemlerinde ‘karşılıklı değmek’ gibi bir karşılıklılık ilişkisi gösterdiğini söylemektedir.

Kononov 1956 da işteşlik konusunu iki ana bölümde ele almıştır. İlk bölümde, eylemin birden çok özne tarafından karşılıklı yapıldığını gösteren eylemler üzerinde durur ve *sev-ış-mek*, *kucakla-ş-mak*, *öp-üş-mek* eylemleri, karşılık işteşliğine örnek olarak gösterir[1956:193-194]. Ayrıca Kononov, bu kitapta karşılık gösteren işteşliğin geçişli eylemlerde görülebileceğinden söz eder.

İkinci bölümde, eylemin birden çok özne tarafından ‘birlikte’ yapıldığı ve bunun geçişsiz eylemlere özgü bir görünüm olduğu anlatılmaktadır. Örnek olarak, *kaç-ış-mak*, *ağla-ş-mak*, *uç-uş-mak* eylemleri verilmiştir.

Kitapta işteş çatı oluşturan eylemlerin öznelerinin söz konusu eylemi, aynı anda ve aynı yerde gerçekleştirmesi gereği, bir işteşlik ölçütü olarak sunulmuştur.

Aynı yapıtta –(İ)ş biçimbiriminin, ‘genel’ bir işteşlik gösterdiği söylenmektedir. *Tut-uş-mak*, *kalk-ış-mak*, *gir-ış-mek*, *uy-uş-mak*, *gel-ış-mek*, *yat-ış-mak*, *gör-üş-mek* genel işteşlik anlatan eylemler olarak anılmıştır.

Kononov *yet-iş-mek* eyleminin, *yet-mek* eylemi ile aynı anlama geldiğini, buradaki *-(I)ş* ekinin, işteşlik eki ile biçimbirimsel sesteşlik gösterdiğini ve bir anlamda *-(I)ş*'in, eylemin kendine özgü bir tümleyeni olarak ortaya çıktığını söylemektedir.

Kitapta *-(I)ş*'in çatı eki olarak değerlendirilemeyeceği örneklerle de değinilmiştir. *Titre-ş-mek, kız-ış-mak, bekle-ş-mek* gibi eylemlerin işteşlik anlatmadığı ancak bunların da işteşlikten türeyen yapılar olduğu öne sürülmektedir[Kononov, 1956:193-194].

Gencan, işteşliği şöyle açıklamaktadır:

“... *-(i)ş* yapıları eylem gövdelerinde başlıca şu anlamlar var.

1) *Birlik.- İşi, oluşu, kılışı iki veya daha çok özneler birlikte yapar:*

Bülbüller ötüşüyor, kuzular meleşiyor, serçeler cıvıldaşarak uçuşuyorlardı.

Bunlar geçişsiz eylemlerden türemiştir.

2) *Eylemi iki, ikiden çok özne karşılıklı yapar:*

Dostlar sevişir, kucaklaşır; düşmanlar dövüşür, boğazlaşırlar. Haylazlar sövüşüyor.

Bu örneklerdeki işteş eylemler geçişli tabanlardan türemiştir.

Kavuşmak, barışmak, yapışmak, bitişmek...

eylemleri de -(i)ş'le türemiş gibidirler. Bunlarda eylem, özne ile bir başka varlık arasında olmaktadır...” [Gencan,1971:285].

Kitabın sonraki bölümlerinde işteşlik biçimbirimiyle türeyen ancak işteşlik anlamı vermeyen eylemlere örnekler verilmekte (*geliş-, yatış-, kalkış-* gibi) ve işteşlik anlamı taşıdığı halde eyleme nasıl eklendikleri çözümlenemeyen işteş yapıları (*savaş-, konuş-, barış- gibi*) üzerinde durulmaktadır.

Banguoğlu 1990, işteş çatıyı karşılıklı görünüş adı altında incelemiştir.

“ Söz içinde kimse olan iki kişi, veya iki taraf birbirleri üzerinde karşılıklı kılıcıysalar, fiil tabanı bir *-iş-* eki alıp karşılıklı görünüşe (*aspect réciproque*) girer.

Ali ile Veli döğüştüler.

O gün iki aile tanışacaktı.

Sizinle çatışacağız.

Burada da fiilin etkisi, kimse olan her iki kişi, veya her iki taraf üzerine dönmektedir.

Bu dönüş de doğrudan doğruya veya dolayısıyla olmaktadır. Birinci halde her iki kimse aynı zamanda birbirinin nesnesi olur.

Ali ile Veli döğüştüler= Ali Veli'yi, Veli Ali'yi döğdü.

...

Bu karşılıklı görünüşteki fiiller tarifçe geçişsiz, mantıkça iki taraflı geçişli sayılırlar. Her halde nesne almazlar.

İkinci halde fiilin etkisi her iki kimseye dönük olmakla birlikte cümlelerin başka bir nesnesi vardır ve bu iki kimseden biri değildir.

Ali ile Veli bu tarlayı bölüştüler.= ikisi aralarında böldüler.

Onlar yazışıyorlar.= Birbirlerine (mektup) yazıyorlar . gibi.

Bu karşılıklı fiiller geçişli fiil sayılırlar ve görüldüğü gibi kimi ve kim halinde nesne alırlar.

Karşılıklı fiil görünüşünü de cümlede nesnesi, veya isimlemesi bir karşılıklı belirsiz zamir olan yalın fiil görünüşüyle karşılarız:

Ali ile Veli Buluştular= Birbirini buldular

Benzeşiyorlar=Birbirine benziyorlar. gibi.

-iş- ile yapılan fiil görünüşünün bir başka anlatımı daha vardır ki buna işbirliği görünüşü (aspect collaboratif) adını veririz. Burada kimse yine birden fazla olmakla birlikte kılıcı bir topluluk teşkil ederler:

***Yolcular** kaçıştılar*

Kuşlar uçuşuyorlar

Niçin gülüşüyorsunuz

Durakta bekleyorduk

gibi.” [Banguoğlu 1990,:416-417].

Ergin 1984 ise işteşlikle ilgili açıklamaları, ‘Fiilden fiil yapan ekler’ başlığı altında sunmaktadır.

“Bu ek, [-(l)ş] Türkçede eskiden beri çok işlek olarak kullanılan fiilden fiil yapma eklerinden biridir. Yaptığı fiiller bir ortaklaşma veya bir oluş ifade ederler. Ortaklaşma ifade eden fiiller müşterek yapılan, ortaklaşa yapılan, birden fazla fail tarafından yapılan fiillerdir. Bir oluş ifade eden fiiller ise, dönüşlü fiillerle bazı pasif fiillere benzer şekilde bir kendi kendine olma bildirirler. Tek fail tarafından, fakat bu failin geniş ve sıkı bir iştiraki ile, bir çok taraflarının iştiraki ile yapılırlar. Yani bir fail içinde adeta birden fazla fail olduğu ve onlar tarafından ortaklaşa yapıldıkları hissi verirler. Demek ki, -ş- eki ile yapılan ve oluş ifade eden fiillerde de gizli bir ortaklaşma ifadesi vardır. Şu halde -ş- ekinin asıl fonksiyonu ortaklık ifade etmek, ortaklaşma ile yapılan fiiller meydana getirmektir. Oluş fonksiyonu bu ortaklaşma fonksiyonuna dayanmakta, ondan çıkmış görünmektedir. Bu sebeple -ş- ekine ortaklaşma (müşareket) eki adı verilir.

-ş- ekinin asıl ortaklaşma fonksiyonu iki şekilde ortaya çıkar, iki tip ortaklık ifade eder: Karşılıklı yapılma, birlikte yapılma. Karşılıklı yapılmayı ifade eden fiiller, faillerin hareketi birbirlerine karşı yaptıklarını gösterirler: vur-u-ş-, döv-ü-ş-, at-ı-ş-, sözle-ş-, kucakla-ş-, it-i-ş-, çek-i-ş-, gör-ü-ş-, dayan-ı-ş-gibi. Birlikte yapılma ifade eden fiiller ise faillerin hareketi birlikte yaptıklarını gösterirler. koş-u-ş-, uç-u-ş-, böl-ü-ş-, gül-ü-ş-, ağla-ş-, ulu-ş-, bekle-ş-, dur-u-ş- gibi.

Misallerden de anlaşılıyor ki karşılıklı yapılma ifade eden fiiller umumiyetle geçişli fiillerden yapılmaktadır. Geçişsiz fiillerden yapılmaları nadirdir. Birlikte yapılma ifade eden fiiller ise umumiyetle geçişsiz fiillerden yapılmaktadır. Geçişli fiillerden yapılmaları

nadirdir. Ortaklaşma ifade eden fiiller, bu bakımdan umumiyetle, ayrı ayrı olmakla beraber, bir fiil hem karşılıklı yapılma, hem birlikte yapılma manası da taşıyabilir: kapı-ş-gibi” [1984:207-208].

Kitapta -(I)ş ekinin oluş anlattığı durumlara örnek olarak, *geliş-, kızış-, yatış-, giriş-bitiş-, bulaş-, ulaş-, eriş-* ... gibi eylemler gösterilmektedir. Buradaki ‘oluş’ kavramının gizli bir ortaklaşma ifade ettiği belirtilmektedir. -(I)ş biçimbirimiyle genişleyen eylemlerin geçişsiz eylemler olduğu, bazı durumlarda bu eylemlerin geçişli eylem de olabildiği vurgulanmaktadır.

Buraya kadar yapılan tanımlardan ulaşılabilecek sonuç, Türkçede iki farklı işteşlikten söz edilebileceğidir:

1. Eylemin bildirdiği işin birden çok özne tarafından, karşılıklı gerçekleştirildiğini gösteren işteşlik. İncelenen kaynaklardaki açıklamalar, bu işteşlik türünün daha çok geçişli eylemlere özgü olduğunu vurgulamaktadır.
2. Eylemin bildirdiği işin birden çok özne tarafından karşılık ilişkisi olmaksızın birliktete gerçekleştirildiğini gösteren işteşlik.

Ancak elde edilen bu sonuç, Türkçede -(I)ş biçimbiriminin hangi ölçütlere göre eylemlere getirilebildiği konusunda bir bilgi vermemektedir. İncelenen kitaplarda karşılık ve birliktelik gösteren işteş çatı görünümüne ilişkin alt gruplandırmalar bulunmamaktadır. Ayrıca bu biçimbirimle genişlemeyen eylemlerin özelliklerinin ne olduğu açıklanmamaktadır.

Geleneksel dilbilgisinin göz ardı ettiği bir başka konu da *birbiri* adılı ile kurulan işteş çatı ile, -(I)ş biçimbirimiyle kurulan işteşlik arasında bir fark bulunup bulunmadığıdır. (1)’deki tümceler aynı anlamı yansıtmakla birlikte, farklı üretim süreçlerini içermektedir.

(1)

- a. Ali ile Ayşe selamlaştı.
- b. Ali ile Ayşe birbirini selamladı.

Bu çalışmada geleneksel dilbilgisinin işteş çatı ile ilgili sınıflamasının yetersizliğini tartışmak ve konuyla ilgili daha açık dilbilgisel belirlemelere ulaşmak için Türkçe Sözlük 1988'deki tüm eylemler taranarak, -(I)ş eki alan bütün eylemler listelenmiş ve elde edilen veriler doğrultusunda -(I)ş biçimbirimiyle genişleyen eylemlerin özelliklerinden hareketle, Türkçede işteş çatının gerçekleşmesinde etkili olan sınırlılıklara ulaşmaya çalışılmıştır.

Türkçe Sözlük 1988'de biçimbilimsel işteşlik eki olan (-I)ş ekini alan 108 eylem saptanmıştır. Ancak -(I)ş eki bu eylemlerin tümünde işteş çatı ilişkisi kurmamakta ya da her eylem için aynı türden bir işteşlik göstermemektedir. Ekin, çatı eki olma işlevini koruduğu eylemlerde ortak olan nokta, bu eylemlerin bildirdiği işin birden çok özne tarafından yapılıyor olmasıdır. Ancak kimi eylemler bu eki temel anlamlarıyla alıp işteşlik gösterirken, (*itış-* eylemi gibi...) kimi eylemler işteşlik ilişkisini yalnızca yananlama geçerek (*oynaş-* eylemi gibi) sunmaktadır. Çalışmada, *itış-*, *selamlaş-*, *dövüş-*, *bağırış-*, *uçuş-*, *kaçış-* eylemleri gibi, sözlüksel anlamlarını koruyarak bu eki alan eylemlerdeki işteşlik görünümü, birincil işteşlik olarak ele alınmıştır. Bu gruptaki eylemler de iki başlık altında, 'karşılık' ve 'birliktelik' işteşliği olarak incelenmiştir. Sözlüksel anlamı dışında, yeni bir anlam kazanarak işteşlik gösteren eylemler ise ikincil işteşlik olarak değerlendirilmiştir.

-(I)ş ekini aldığı halde 'çözümlememez' bir özellik gösteren ya da işteşlik ilişkisi aktarmayan eylemler, yukarıda belirtilen gruplardan ayrı tutulmuş ve işteşliğin diğer görünümleri olarak sorgulanmıştır.

2.3. Birincil İşteşlik

Türkçede, işteşlik eki, geleneksel dilbilgisinin de belirlediği gibi, eklendiği eylemin iki farklı şekilde yorumlanmasını sağlar. İlki, söz konusu eylemin bildirdiği işin, tümce içinde iki özne tarafından karşılıklı yapılıyor olmasını (karşılık işteşliği); ikincisi eylemin bildirdiği işin birden çok özne tarafından birlikte yapılıyor olmasını (birliktelik işteşliği) ifade etmektedir.

2.3.1. Karşılık İşteşliği

Bu bölümde ilk olarak karşılık işteşliğini belirleyen anlambilimsel etmenler üzerinde durulacaktır. Bir eylemin, burada incelenecek olan karşılık işteşliği gösterebilmesi için, söz konusu eylemin bildirdiği işin, tümce içinde iki özne tarafından karşılıklı yapılıyor olması gerekmektedir. Bu karşılık durumu, her şeyden önce eylemin yalın biçimiyle oluşturulan bir tümcede, aynı sözlüksel özellikleri taşıyan farklı konumdaki iki ögenin yer değiştirebilmesini ifade eder.

(2)

- a. Ali Ahmet'i dövdü . Ahmet Ali'yi dövdü > Ali ile Ahmet dövüştü
- b. Ali Ahmet'i gördü. Ahmet Ali'yi gördü > Ali ile Ahmet görüştü.
- c. Ali Ahmet'i anlıyor. Ahmet Ali'yi anlıyor. > Ali ile Ahmet anlaşıyor.
- d. Ali Ahmet'i selamlıyor. Ahmet Ali'yi selamlıyor > Ali ile Ahmet selamlaşıyor.

(2) a,b,c ve d'de işteşlik eki alan eylemlerin, yalın biçimiyle oluşturulan tümcelerde, özne ve nesne konumunda bulunan öğeler karşılıklı konum değiştirdiğinde, tümcenin aynı bilgiyi sunduğu görülmektedir.

Kuruoğlu işteşliğin iki türünden söz ederken, (2)a, b, c ve d'deki gibi tümceleri, eylemin üyelerine yüklediği rollerle açıklamıştır. Kuruoğlu, eylemin bildirdiği iş, oluş ya da durumun iki özne tarafından karşılıklı gerçekleştirildiği işteşliği 'Düzenli işteşlik' olarak adlandırmakta ve bu işteşlik görünümünde eylemin, öznesine EDİCİ, nesnesine, ETKİLENEN rolü yüklediğini belirtmektedir [Kuruoğlu,1996:126].

Üyelerine yükledikleri roller açısından değerlendirildiklerinde aşağıdaki eylemlerin tümünün, özneleri konumundaki üyeye EDİCİ; nesneleri konumundaki üyeye ETKİLENEN rolü yüklediği görülmektedir.

(3)

al-	elle-	kucakla-	tep-
bağır-	esenle-	ölç-	tosla-
böl-	gagala-	pençele-	tut-
çarp-	gırtlakla-	sarıl-	vur-(silahla
çat-	hırıl-da-	say-	vurmak,
çiftle-	hır-la-	selamla-	öldürmek)
dala-	it-	sev-	yen-
döv-	kak-	söv-	yık-
dürt-	kes-	süngüle-	yumrukla-
düz-	kokla-	sürt-	yüzle-

Ne var ki yukarıdaki eylemlerin işteşlik ekiyle genişlemesini, yalnızca eylemin üyelerine yüklediği rollerle açıklamak yeterli olmayacaktır. Çünkü üye yapıları (3)'teki eylemlerle aynı olan kimi eylemler işteş çatı ilişkisi sunmamaktadır. Sözgelimi *kır-* eylemi iki üyeli bir eylemdir. Öznesi konumundaki üyeye EDİCİ; nesnesi konumundaki üyeye ETKİLENEN rolü yüklemektedir. Dolayısıyla *Sürahi devrilerek bardağı kırdı* gibi bir tümcede 'sürahi'nin de kırıldığı varsayılırsa, bu durumun karşılık işteşliği çerçevesinde, *Sürahi ile bardak kırıştı* tümcesini oluşturmaya izin vermesi beklenmelidir. Başka bir deyişle herhangi bir eylemin EDİCİ ve ETKİLENEN rolü yüklediği üyeleri, aynı sözlüksel özellikleri taşıyorsa, bu eylem karşılık işteşliği göstermek üzere -(I)ş ekiyle genişleyecektir. *Kır-* eyleminin üyeleri ortak sözlüksel özellikleri taşıyarak aynı tümcede

görünmemektedirler. Bu eylem, özne konumunda [+insan], nesne konumunda [-insan] özellikli bir üye gerektirmektedir.

(4)'te ise tümcenin eylemi, üye yapısı ve üyelerine yüklediği roller yönünden işteşlik eki almaya uygun özellikler sergilemektedir.

(4)

Ali Ahmet'i yaraladı. Ahmet Ali'yi yaraladı. *Ali ile Ahmet yaralaştı.

(4)'teki süreç bize , eylemlerin sözcüksel görünüşlerinin biçimbilimsel işteşlik konusunda ölçüt olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Çünkü karşılık işteşliği başlığı altında incelenen ve üyelerine EDİCİ-ETKİLENEN rolü yükleyen iki üyeli eylemlerin, sözcüksel görünüşleri bakımından sürerlik (durativity) özelliği taşıdığı görülmektedir. Karşılık işteşliği gösteren tüm eylemler, tümce içinde sürerlik gösteren bir belirtece izin verirken, tümce içinde bu tür bir belirteçle görünemeyen *yarala-* eylemi, biçimbilimsel işteşlik gösterememektedir.

(5)

a. Ali Ahmet'i yarım saattir dövüyor/yumrukluyor/selamlıyor

b. *Ali Ahmet'i yarım saattir yaralıyor.

(5)'a'daki eylemlerin sözcüksel görünüşleri (lexical aspect) sürerlik özelliği göstermekte ve bu eylemler karşılık işteşliği göstermek üzere -(I)ş ekiyle genişlemektedir. Oysa (5)b'de, *yarala-* sürerlik göstermemektedir. Bu, karşılık işteşliğinin, eylemin sözcüksel görünüşüyle ilgili olduğunu tanıtlamaktadır. Türkçe'de *yarala-* eylemi gibi anlıksallık (punctualitiy) gösteren eylemler için karşılık gösteren işteşlik görünümü söz konusu olmamaktadır. Dolayısıyla bu tür eylemler -yor eki aldıklarında da, eğer uygun bir

bağlam düşünülürse, görünüşleri (6)b'deki gibi 'sürerlik' değil; (6)c'deki gibi 'yineleme' olarak yorumlanacaktır.

(6)

- a. Ali Ahmet'i yaralıyor.
- b. *Ali Ahmet'i (yarım saattir) yaralıyor.
- c. Ali Ahmet'i (her gördüğünde) yaralıyor.

Eylemlerin, anlambilimsel yorumlanışları da, karşılık işteşliği konusunda bir değişken olarak ele alınmalıdır. *Tersle- aşağıla-, azarla-* gibi eylemler buraya kadar sözü edilen sınırlılıklara uygun özellikler taşımakta, ancak yine de işteşlik eki almamaktadır. Bu durum bu eylemlerin içsel bir 'üstünlük/üstün olma' anlamı taşımalarıyla ilgilidir. Sözelimi iki kişinin birbirini azarlaması, yalnızca iki kişinin birbirine bağırması/kızması bilgisini taşımamakta; bağırarlardan/kızarlardan birinin diğerine göre bağırma/kızma konusunda daha üstün olma niteliği taşıdığı bilgisini de içermektedir. Bu tür eylemlerde özne ile nesne arasında, belirli bir olay karşısında, psikolojik pozisyon farklılığına dayanan bir üstünlük söz konusuyken, kimi eylemlerde de içsel bir fiziksel üstünlük durumundan söz etmek gerekmektedir. Örneğin *Hırpala-*, eylemi için böylesi bir özellik söz konusudur. *Yen-* ve *yık* eylemleri de 'fiziksel üstünlük' gösteren eylemlerdir. Bu eylemler, Türkçe Sözlükte *yenişmek* ve *yıkışmak* biçiminde madde başı olarak yer alsalar da, işteşlik ekini ilgili paradigmalarda daha çok (7)'de görüldüğü gibi, olumsuzluk göstermek üzere almaktadır. Dolayısıyla 'karşılıklı yenmek' ve 'karşılıklı yıkmak' anlatmamaktadırlar.

(7)

- a. İki takım yıllardır yenişemiyor.
- İki takım yıllardır birbirini yenemiyor.
- b. *İki takım her yıl yenişiyor.
- İki takım her yıl birbirini yeniyor.

(3)'te verilen listede içsel olarak fiziksel bir 'üstünlük' anlamı taşıyan yalnızca *yen-* ve *yık-* eylemleridir. (7)b'nin, kabuledilemez bir tümce oluşu, bu iki eylemin 'üstünlük' anlamı taşıyan eylemlerin, işteşlik gösteremeyeceğiyle ilgili belirlemeye aykırı davranmadığını göstermektedir. Çünkü bu eylemler işteşlik ekini 'yene-mek' ve 'yıkamamak' anlamına gelmek koşuluyla almakta ve bu koşullu genişleme, sözü edilen işteşlik ölçütleri içinde kalmaktadır.

Bölüm (§III.1.1.)'de yapılan tanımda ([Kononov1956]'dan alınan tanım), örnek bulunmamakla birlikte, sözü edilen eylemin bildirdiği işin, iki özne tarafından, aynı anda ve aynı yerde karşılıklı gerçekleştiriliyor olması koşulu da biçimbilimsel işteşlik için başka bir sınırlayıcı özellik olarak verilmiştir. (8) a, b ve c'deki eylemlerin bildirdiği iş, hiçbir zaman iki özne tarafından aynı anda gerçekleştirilemeyecektir.

(8)

a. Ali Ahmet'i yerde yuvarlıyor./Ahmet Ali'yi yerde yuvarlıyor.

*Ali Ahmet'le yerde yuvarlaşıyor.

b. Ali Ahmet'i (duvardan aşağı) itti/Ahmet Ali'yi (duvardan aşağı) itti.

*Ali ile Ahmet itti.

c. Ali Ahmet'i sürüklüyor/Ahmet Ali'yi sürüklüyor.

*Ali ile Ahmet sürükleniyor.

(8)'deki tümcelerin eylemlerinin işteşlik eki alamamaları, 'zamandaşlık' ve 'yerdeşlik'in bir işteşlik ölçütü olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. (8)b'deki anlamıyla işteşlik ilişkisi sunmayan *it-* eylemi iki öznenin aynı anda, dolayısıyla aynı yerde gerçekleştirilmesi durumunda işteşlik gösterebilmektedir.

(§II.1.1.)de yapılan tanımlamalarda, karşılıklılık gösteren işteşliğin daha çok geçişli eylemlerde gerçekleştiği belirtilmekteydi. Atabay[Kutluk, Özel:1983-224]'te işteşlik,

yalnızca özne ve nesne yer değiştirimi olarak görölmüş ve öznelerin aynı zamanda nesne görevini yükleniyor olmasıyla açıklanmıştır. Bu sava göre karşılıklılık gösteren işteşlik geçişli eylemlerden oluşmaktadır. Oysa (3)'te yer alan eylemler, işteşliğin yalnızca geçişli eylemlere özgü olduğu yaklaşımına uymamaktadır. *Bağır-*, *çarp-*, *çat-*, *hırıl-da-*, *hurla-*, *sarı-*, *tosla-*, geçişsiz eylemlerdir. Ancak bu eylemler üye yapılarında 'doğrudan nesne' konumunda görünen bir üye bulundurmasalar da iki üyeli eylemlerdir ve bu eylemlerin tümü içsel üyelerine -(y)A durumu yüklemektedir. Bu eylemler için de işteşlik süreci, eylemin iki üyesinin de aynı sözlüksel özellikleri taşımasıyla ilgilidir. (9)a'da *çarpmak* aslında *kamyonun* gerçekleştireceği bir eylem değildir. Bu tümcede özne konumunda görünen üye aslında araç durumundadır (*Çarp-* eyleminin bu özelliği için bkz. [Levin,1993:148-149]). Aynı tümcede HEDEF rolü yüklenen *otobüs* özne konumuna geçtiğinde de benzer bir süreç gözlenmekte ve yine gerçekte araç durumunda olan bir üyenin özne konumunda bulunduğu görölmektedir.

(9)

a. Kamyon otobüse çarptı/Otobüs kamyona çarptı

Kamyon otobüsle çarpıştı

b. Kamyon ağaca çarptı./*Ağaç kamyona çarptı

*Kamyon ağaçla çarpıştı.

(9)a'da işteşliğe izin veren başka bir sınırlılıktan daha söz etmek gerekir. Bu tümcenin işteşlik ilişkisi göstermesi, tümcede -(y)A durumu yüklenmiş olan üyenin (otobüs), aslında tümcede özne konumunda bulunan üye ile (kamyon) eylemin bildirdiği işin oluşumuna katkısı bakımından aynı işleve sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle (10)b'de *ağaç*, *otobüs* ya da *kamyon* gibi, *çarp-* eyleminin öznesi olarak görülememektedir. İşteşliğin sözlüksel yöntemlerle sunulduğu İngilizcede de aynı özellik gözlemlenmektedir.

(10)

a. The lorry hit the bus/The bus hit the lorry

They (the bus and the lorry) hit each other.

b. The lorry hit the tree/*The tree hit the lorry

* They (the lorry and the tree) hit each other.

Bu durumda, üye yapısında, aynı sözlüksel özellikleri taşıyan üyeler bulunduran ve içsel üyesine –(y)A durumu yükleyen bir eylemin, üyeleri yer değiştirerek oluşturulan yalın tümcelerde, özne konumunda bulunan üyesine her zaman aynı rolü yükleyebilmek koşuluyla işteş olabildiği söylenmelidir. (11) a ve b’de, kamyonla aynı sözlüksel özellikleri taşımasına karşın, tümceler *otobüsün* gerçek özne olmadığı/olamayacağı bir bağlamı ima etmektedir. Böyle bir bağlamda *çarp-/to hit* eylemi, çekirdek tümcede *otobüsün* özne olarak görünmesine izin vermeyecek başka bir deyişle ona EDİCİ rolü yükleyemeyecektir.

(11)

a. Kamyon yolun kenarında duran otobüse çarptı/*Yolun kenarında duran otobüs kamyonu çarptı.

*Kamyon yolun kenarında duran otobüsle çarpıştı.

b. The lorry hit the bus stopping at side of the road/*The bus stopping at the side of the road hit the lorry

*They (the lorry and the bus stopping at the side of the road) hit each other.

Türkçede karşılık işteşliği, yalnızca üyelerine EDİCİ ve ETKİLENEN ROLÜ yükleyen eylemlere özgü bir görünüm değildir. (12)’de, dışsal üyelerine, DENEYİMCİ; içsel üyelerine KONU rolü yükleyen iki üyeli eylemler de yer almaktadır:

(12)

Anla-

Benze-

Gör-

Uy-

Bak-

Bil-

Tanı-

Bu eylemlerden üçü (*bak-*, *benze-* ve *uy-*), KONU rolü üstlenmiş üyelerine -(y)A durumu yüklemektedir. Başka bir deyişle bu grupta üç geçişsiz eylem yer almaktadır. Diğer eylemler geçişlidir ve KONU üyesi, tümcede eylemin doğrudan nesnesi konumunda görünmektedir. Burada sözü edilen eylemler için de temel işteşlik ölçütü, eylemin, üye yapısında aynı sözlüksel özellikleri taşıyan([+insan]) üyeleri bulundurabilmesidir. Ancak bu açıklama, benzer özellikler taşıdığı halde (*düşün-*, *özle-*, *beğen-*, *önemse-*, *san-*, *kıskan-* gibi), (12)'de yer almayan eylemlerin neden işteşlik eki almadığını açıklamak noktasında sorunludur. (13)'teki eylemler, dışsal üyelerine DENEYİMCİ, içsel üyelerine KONU rolü yüklemelerine karşın işteşlik ekiyle genişleyememektedir:

(13)

- a. Ali Ayşe'yi düşünüyor. Ayşe Ali'yi düşünüyor. = *Ali ile Ayşe düşünüyor.
- b. Ali Ayşe'yi beğeniyor. Ayşe Ali'yi beğeniyor. *Ali ile Ayşe beğenişiyor.
- c. Ali Ayşe'yi önemsiyor. Ayşe Ali'yi önemsiyor. *Ayşe ile Ali önemseşiyor.

Kuruoğlu [1996:126-138], zihinsel bir süreci anlatan bilişsel eylemlerin -(I)ş eki almadığını ileri sürmekte ve bu tür eylemlerin çoğunun, (*düşü-n-*, *öğre-n-*, *öğre-t-* gibi) türemiş eylemler olmasını da bu eylemlerin -(I)ş eki almamalarının bir gerekçesi olarak düşünmektedir. Ancak, *Selamla-*, *yüzle-*, *bağla-*, *esenle-*, gibi türemiş eylemlerin işteşlik gösterebilmesinden hareketle, *düşün-*, *üzül-*, *kıskan-*, *çekin-* gibi eylemlerin işteşliğini engelleyen asıl özelliğin, bu eylemlerin duygu anlatan eylemler olmasıyla ilgili olduğunu söylemek gerekmektedir. Öte yandan -DA ekiyle yansıma sözcüklerden (*fıkırda-*, *fingirde-*

, *hırıl-da-fısılda-* eylemleri gibi) türeyen kimi eylemler de *-(I)ş* ekiyle genişleyebilmektedir. Bu nedenle, benzer süreçlerle türetildikleri halde, *kokla-* eylemi işteşlik gösterirken, *özle-* eyleminin işteşlik göstermemesi, ancak eylemin anlam özellikleriyle açıklanabilecektir.

(12)'de, *benze-*, ve *uy-* eylemleri dışında tüm eylemler, bu belirlemeye uygun davranmaktadır. Bu grupta yer alan *bak-*, *gör-*, *tanı-* eylemlerinin bildirdiği iş, her zaman 'zamadaşlık' ve 'yerdeşlik' ilkesine de uygun davranmaktadır.

Bil- eylemi ise 'birini tanıyor olmak' anlamıyla işteşlik eki aldığı için bu ölçüte aykırılık sergilememektedir. *Anla* eylemi de iki farklı anlamıyla işteşlik göstermektedir: 'Birinin ne söylediğini anlamak' ve 'birinin ne hissettiğini/ne durumda olduğunu anlamak'. *Tanı-* eylemi için de iki farklı anlamda işteşlik söz konusudur: 'Birini, o kişinin kendini tanıttığı sırada tanımak' ve 'birini tanımada olmak'.

2.3.2. Karşılık İşteşliği ve Üye Değiştirimi

Bir eylemin işteşlik eki alması durumunda, üye yapısında (14) ve (15) gibi, iki olası değişiklik söz konusudur. *-(I)ş* ekinin karşılıklılığa dayalı işteşlik gösterdiği örneklerde eylem *-(I)ş* biçimbirimiyle genişlediğinde, üye yapısında içsel üye olarak bulundurduğu bir ögeyi yitirdiği, ya da içsel üyenin, *-(y)lA* ekiyle başka bir üye konumuna geçtiği görülmektedir.

(14)

<i>gör-</i>	1	2
	{Ali}	{Ayşe'yi}
	[dışsal üye]	[içsel üye]

(15)

görüş- 1
{Ali ile Ayşe}
[içsel üye]

(16)

	1	2
görüş-	{Ali}	{Ayşe(ile)}
	[dışsal üye]	[içsel üye]

Bu tür işteş çatılı tümcelerde, eylemin bildirdiği işi karşılıklı gerçekleştiren öznelerden birinin daha etkin, tümleç konumunda bulunan diğer öznenin daha vurgulu olduğu düşünülebilir. Akerson [2000: 136-137] bunu, odaklaşma olarak görmekte ve *ilenin* odak noktasına çıkacak öznenin sonra geldiğini ve bunun daha düzgün bir bildirim olduğunu söylemektedir.

(17)

- a. Ali (başkasıyla değil) Ahmet'le görüştü.
- b. Ali (başkasıyla değil) Ahmet'le iyi anlaşıyor.
- c. Ali (başkasıyla değil) Ahmet'le buluştu.

Ancak bu tümcelerde işteşlik gösteren eylemin öznelerinden birinin tümleç olarak görünmesi yalnızca odak belirlemeyle ilgili değildir. Çünkü dizim değiştiğinde odak da değişmektedir.

(18)

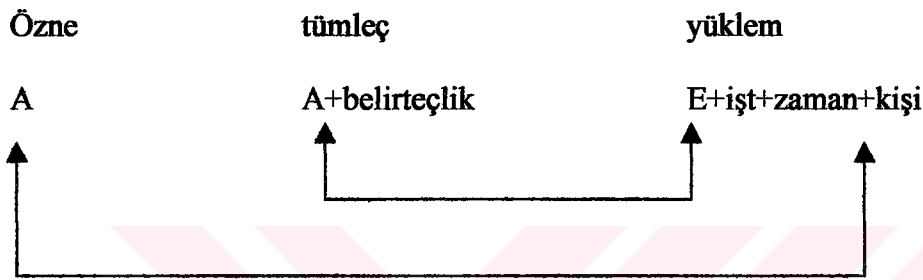
- a. Ahmet'le (başkası değil) Ali görüştü.
- b. Ahmet'le (başkası değil) Ali iyi anlaşıyor.
- c. Ahmet'le (başkası değil) Ali buluştu.

Karşılık işteşliği gösteren tümcelerde, öznelere birinin tümleç olduğu durumda, eylemin üzerindeki kişi ekini, işteş tümcenin öznesi belirlemektedir.

(19)

- a. Ali benimle görüştü.
- b. Biz Ali'yle görüştük
- c. Sen Ali'yle görüştün mü?

Bu durumu Adalı, aşağıdaki gibi formüle etmiştir [Adalı, 1979:57].



Öte yandan, bazı eylemler (15) ve (16) gösterilen üye değiştirimi sürecine aykırı davranmaktadır. *Böl-* eylemi (3)'te verilen diğer eylemlerden farklı bir işteş çatı ilişkisi sergilemektedir. Çünkü bu eylemin, nesne konumunda bulundurduğu üye diğer eylemlerde olduğu gibi yalın eylemle oluşturulan çekirdek tümcede özne olarak görünmemektedir. Bu eylemin işteşlik eki alması üye yapısını (3)'te yer alan diğer eylemleri göre farklı bir değişime uğratmaktadır. *Böl-* eylemi işteşlik eki aldığı anda, eylemin ETKİLENEN üyesi işteş çatılı tümcede de bulunmakta, bununla birlikte üye yapısına yeni bir üye sokulmaktadır.

(20)

- a. Ali parayı böldü.>

Böl-, E

1
[EDİCİ]

2
[ETKİLENEN]

b. Ali parayı Ahmet’le bölüştü.>

Bölüş-, E 1 2 3
 [EDİCİ] [ETKİLENEN] [ARAÇ/KONU]

Böl- eylemi, karşılık işteşliği için temel bir ölçüt olarak ele alınan, eylemin bildirdiği devinimin, iki özne tarafından karşılıklı yapılmasıyla ilgili saptamaya da aykırı davranmaktadır. Çünkü (20)b’de, *böl-* eylemini ARAÇ üyesinin mi (Ahmet), EDİCİ üyesinin mi (Ali) gerçekleştirdiği konusunda bir bilgi yoktur. *Böl-* eyleminin işteşlik ekiyle genişleyebilmesini dilbilgisel olarak açıklamak güç olacaktır. Belki somut anlambilimsel tanıtlara dayanmasa da, eylemin hiçbir zaman nesne konumunda[+insan] özellikli bir üye bulunduramayacak oluşu ve bu eylemle oluşturulan işteş çatılı tümcelerde, ‘bölme’ işini ‘biri için’ yapan öznenin, aynı anda bu eylemi kendisi için de yapıyor oluşu, mantıksal bir açıklama olarak kabul edilebilir.

Karşılık işteşliği gösteren eylemler listesinde yer alan *al-* eylemi de, diğer eylemlerden farklı bir işteşlik göstermektedir. Bu eylem yalnızca ‘oyunda karşılıklı adam seçmek/almak’ anlamıyla işteşlik göstermektedir. *Böl-* eylemi gibi, *al-* eylemi de işteş çatılı tümcede nesne konumundaki üyesini atmamaktadır.

(21)

a. Ali ve Ahmet oyundan önce adamlarını aldılar

*Ali ve Ahmet oyundan önce adamlarını alıştırılar

b. Ali Ahmet oyundan önce adam aldılar

Ali ve Ahmet oyundan önce adam alıştırılar

Geçişli bir eylem olan *al-* Türkçe Sözlükte yer alan anlamlarının hiçbiri ile işteş olamamaktadır. Eylem, işteşlik ekini aldığı anda bir kaç farklı anlama gelmekte ancak bunların hiçbiri, eylemin temel anlamıyla ya da Türkçe Sözlükte yer alan yan anlamlarıyla bir bağ kurmamaktadır. Bununla birlikte alış- eylemi için ‘oyunda karşılıklı adam seçme’ anlamını veren bir işteşlikten söz etmek olasıdır. Bu eylemin, bu anlamda gösterdiği işteşlik, yukarıda sözü edilen geçişli eylemlerde görüldüğünden farklı bir süreçte gerçekleşmektedir. Çünkü *al-* eylemi ile *adam* sözcüğü arasında bir sözlüksel geçişme (incorporation) söz konusudur. Bu nedenle eylemin bildirdiği işin gerçekleşmesinde öznelerin karşılıklı etkileşimi işteşliği belirlememektedir. Bu eylem için işteşlik, öznelerin eylemi art arda gerçekleştirmesini ifade etmektedir.

Türkçede üç üyeli iki eylem, -(I)ş eki alarak karşılık işteşliği göstermektedir: *öde-* ve *fısılda-*. Bu eylemler, üyelerine EDİCİ- KONU –HEDEF rolü yükleyen eylemlerdir. Bu iki eylemde işteşlik EDİCİ ve HEDEF rolü yüklenen üyelerin aynı sözlüksel özellikleri taşımasını gerektirmektedir.

(22)

Ali Ayşe’ye (bir şey) fısıldıyor.

Fısılda-

1

[EDİCİ]

2

[KONU]

3

[HEDEF]

(23)

Ali ile Ayşe fısıldaşıyor.

Fısıldaş-

1

[EDİCİ]

Fısılda- eylemi iki anlamıyla işteşlik göstermektedir. İlkinde eylem geçişlidir ve üye yapısı (22)’de, işteşlik sürecindeki üye değiştirimi (23)’te gösterilmiştir. Geçişsiz olan *fısılda-* eyleminin işteşlik sürecindeki üye değiştirimi de (23) gibi olacaktır.

2.3.3. Birliktelik işteşliği

İşteşlik eki alan eylemlerin bir bölümü, eylemin bildirdiği işin birden çok özne tarafından, bir karşılık ilişkisine dayanmaksızın yapıldığını gösterir. Türkçe Sözlük 1988’de temel anlamıyla bu tür işteşlik gösteren 24 eylem bulunmaktadır.

(24)

<i>ağla-</i>	<i>dol-</i>	<i>kayna-</i>	<i>vıcırda-</i>
<i>bağır-</i>	<i>fıkırda-</i>	<i>koş-</i>	<i>kaç-</i>
<i>cıvılda-</i>	<i>fısılda-</i>	<i>mele-</i>	<i>topla-</i>
<i>çağır-</i>	<i>fingirde-</i>	<i>öt-</i>	
<i>çığır-</i>	<i>gül-</i>	<i>sığ-</i>	
<i>çök-</i>	<i>haykır-</i>	<i>uç-</i>	

(24)’te verilen eylemler –(I)ş ekini alarak birliktelik işteşliği gösteren tek üyeli eylemlerdir. Bu eylemlerin tümü üyelerine KONU rolü yüklemektedir. Birliktelik işteşliği gösteren eylemlerin işteş biçimleri, bu eylemlerin yalın biçimlerinin üye yapısını değiştirmemekte, ancak (25)’teki tümcelerde olduğu gibi, işteşlik eki alan eylemin özne konumunda bulunan üyesinin çoğul olması gerekmektedir.

(25)

- Çocuklar (çocuk) kaçıyor> Çocuklar (*çocuk)kaçışıyor.
- Çocuklar (çocuk)ağlıyor.> Çocuklar (*çocuk) ağlaşıyor.
- Öğrenciler(öğrenci) güldü. >Öğrenciler(*öğrenci) gülüştü.
- Öğrenciler (öğrenci)bekliyor> Öğrenciler (*öğrenci) bekleşiyor.
- Kuşlar(kuş) ötüyor.> Kuşlar(*kuş) ötüşüyor.

Bu belirleme, özne çoğul olduğunda bütün eylemlerin ‘birliktelik’ gösteren işteşlik çatısı kurabileceği anlamına da gelmekte ne var ki (26)daki tümceler bu çıkarımı doğrulamamaktadır.

(26)

- a. *Öğrenciler oturuyor.
- b. *Çocuklar uyuyor.
- c. *İnsanlar öldü.

(26)a’ *otur*- ‘bir yere oturmak’ anlamıyla değil, ‘bir yerde oturmak’ anlamıyla işteşlik göstermektedir. (§ III.1.1.) de yer alan tanımlarda, birliktelik gösteren işteşlik konusunda net ölçütlerden söz edilmemektedir. Tüm açıklamalarda ortak olan vurgu, eylemin birden çok özne tarafından yapılmasıdır.

Dilâçar, Türkçede eylemleri, kılınışları (lexical aspect) yönünden (kesiksiz, kesikli, başlamalı, bitirmeli... gibi adlandırmalarla) sınıflamıştır [1971:109-110]. Bu açıdan ele alındıklarında da birliktelik işteşliği gösteren tüm eylemlerin kesiksiz/sürekli eylemler olduğu görülmektedir. (25)a, b, c ve d’nin, (21) a, b, c ve d gibi yorumlanması, birliktelik işteşliği konusunda özne konumunda [+insan] özellikli bir üye bulunduran eylemler için bazı ortak özellikler ortaya koyabilir.

(27)

- a. Çocuklar bir şeyden dolayı/bir yere kaçıyor.
- b. Çocuklar bir şeye/bir şeyden dolayı ağlıyor.
- c. Öğrenciler bir şeye/bir şeyden dolayı güldü.
- d. Öğrenciler bir şey için bekliyor.

Eylemin birden çok özne tarafından aynı nedenden dolayı/aynı aynı şey için yapıldığını belirlemek, (26) a, b ve c’deki eylemlerin neden birliktelik işteşliği

göstermediğini de açıklayacaktır. Ne var ki (26)c’de, *öl-* eylemi bu bakış açısına rağmen sorunludur. Çünkü insanların aynı nedenden dolayı öldüğü ileri sürülebilir. Burada eylemlerin sözcüksel görünüşlerinin, birliktelik işteşliği konusunda da belirleyici olduğunu belirtmek gerekir. *Öl-* eylemi anlaksallık gösteren bir eylemdir. Oysa (24)’te yer alan eylemlerin tümü, sürerlik gösteren eylemlerdir.

Birliktelik işteşliği konusunda ele alınması gereken bir başka özellik, eylemin bildirdiği devinimin gerçekleşmesi ile ilgili sürecin öznenin kontrolünde olup olmadığıdır. (24)’teki eylemler [Özneleri [+insan] özelliği taşıyan eylemler] bu yönden de bir ortaklık göstermektedir. Bu eylemlerin tümü özne kontrollü eylemlerdir. *Öksür-*, *dal-* (hayale dalmak) gibi, öznelerine DENEYİMCİ rolü yükleyen, ancak öznenin kontrolünde gerçekleşmeyen eylemler, bu özelliklerinden dolayı -(I)ş eki almamaktadır.

‘Aynı nedenle’ ya ‘da aynı amaçla’ birden çok özne tarafından gerçekleştiriliyor olma, (24)’te yer alan ve öznesi ‘insan’ olan diğer eylemler için de geçerlidir. Bu durumun, birliktelik gösteren işteşlik için bir ölçüt olduğu düşünülebilir.

Birliktelik işteşliği gösteren eylemlerin bir kısmı yansıma sözcüklerden türeyen eylemlerdir. Özneleri ‘insan’ ya da ‘hayvan’ olabilen bu eylemler de birlikteliğe dayalı işteşlik göstermektedirler. Perlmutter 1978, geçişsiz eylemlerin bir alt başlığı olarak ele aldığı kılıcılı geçişsiz eylemleri, istemli yapılan devinimler (*koş-*, *oyna-*, gibi), konuşma biçimleri (*bağır-*, *fısılda-* gibi), hayvan sesleri (*kükre-havla-* gibi) ve bedensel süreçler (*hapşır-*, *ağla-* gibi) dört gruba ayırmıştır[Perlmutter, 1978:157-173].

Bu anlambilimsel sınıflamada alt gruplar olarak yer alan, konuşma biçimi gösteren eylemlerle, hayvanların çıkardığı sesleri anlatan eylemlerin de Türkçede -(I)ş eki alabildiğini söyleyebiliriz. Bu bölümde değerlendirilen *fısılda-*, *bağır-* *çağır-*, *haykır-*, *öt-* bu belirlemeye örnek oluşturmaktadır.

Bölüm (§III.1.1.)’de yapılan tanımlarda, birliktelik işteşliğinin daha çok geçişsiz eylemlere özgü olduğu belirtilmektedir [Deny, 1941]. (18)’de yalnızca üç eylemin geçişli olduğu görülmektedir: *bekle-*, *kap-*, *topla-yığ-*.

Bunlardan *bekle-* eylemi üye yapısı ve üye yapısındaki öğelerin sözlüksel özellikleri bakımından, karşılık işteşliği oluşturabilecek bir eylem gibi görünmektedir.

(28)

Ali Ayşe’yi bekliyor. Ayşe Ali’yi bekliyor> *Ali ile Ayşe bekliyor.

(28)’deki işteş çatılı tümce *Ali* ve *Ayşe’nin* yer aynı sözlüksel özellikleri taşımasıyla ilgili bir işteşlik görünümü olarak düşünülmemelidir. Çünkü bu eylem zamandaşlık ve yerdeşlikle ilgili ölçüte uygun davranmamaktadır. Bekle eyleminin işteşliği, eylemin bildirdiği işi birden çok öznenin birlikte yapması ile ilgilidir. Bu nedenle *bekle-* eylemi ‘bir yerde durmak’ anlamıyla işteşlik göstermektedir.

(29)

Öğrenciler durakta bekliyor.

(29)’daki tümcede, *bekle-* birden çok özne tarafından ‘aynı amaç için yapılma’ anlamını vurgulayan bir özellik sergilemektedir.

Bu eylem üye yapısı yönünden de (18)’deki eylemlerden farklı; iki üyeli bir eylemdir.

Birliktelik işteşliği gösterebilen iki üyeli bir başka eylem de *kap-* eylemidir. Bu eylem temel anlamıyla karşılık işteşliği de göstermektedir. (30) *kap-* eyleminin karşılık işteşliğindeki görünümünden farklı olarak içsel üyesini, işteş çatılı tümcede de koruduğu görülmektedir.

(30)

Bir sepet üzümü kapıştılar*

Öte yandan *elle-* ve *kap-* eylemleri dışında birliktelik işteşliği gösteren başka iki üyeli eylemler de bulunmaktadır: *çok-* *dol-*, *koş-* *sığ-*, *uç-*, *kaç-* eylemleri üyelerine KONU ve HEDEF/KAYNAK rolü yükleyen eylemlerdir. Daha önce de belirtildiği gibi birliktelik işteşliği eylemin üye yapısını etkilemeyen bir süreç olarak gözlemlenmektedir. (25)'teki tümcelerde olduğu gibi, bu eylemlerin yalın biçimleriyle kurulan tümcelerde görünen tüm üyeler, eylemin *-(I)ş* ekiyle genişleyen biçiminin oluşturduğu tümcelerde de görünebilmektedir.

(31)

- a. Öğrenciler otobüse doldu.
- b. Öğrenciler otobüse doluştu.

Kuruoğlu 1996'nın "düzensiz işteşlik" olarak adlandırdığı bu tür görünümelerde eylemin yalın biçiminin anlamı ile *-(I)ş* eki almış biçimi arasındaki anlam farklılığına dikkati çekmekte ve bu anlam ilişkisinin düzenli olmayabileceğini belirtmektedir[Kuruoğlu, 1996:126]. *Yığ-* eylemi *-(I)ş* ekiyle genişleyen bir eylemdir. Ancak gerek sözdizimsel çerçevesi, gerekse *yığış-* eyleminin anlamı bakımından işteşlik göstermemektedir. Bu eylem yapısında *-(y)la* ekiyle görünebilecek bir üye bulundurmadiğundan karşılıklılığa dayalı bir işteşlik göstermemektedir. *Bütün çocuklar buraya yığıştı* gibi bir tümcede, 'yığma' işinin birlikte yapılması gibi anlamsal yorumlama olasıdır. Ancak *-(I)ş* ekiyle genişlediğinde, *yığ-* eyleminin, üye yapısında nesne olarak bulunan üyenin zorunlu olarak atılması, bu eylemin dönüşlü çatı özelliği sergileyen bir

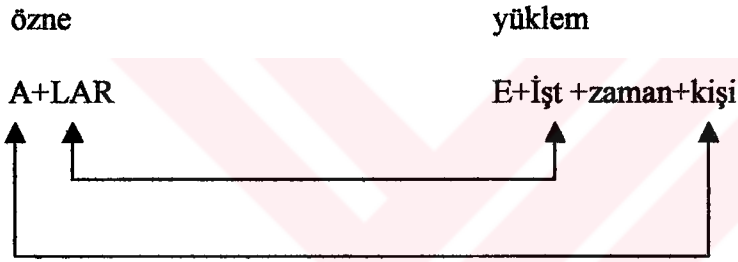
* Örnek, Deny (41: 346)'dan alınmıştır.

genişleme süreci gösterdiğini ortaya koymaktadır. Çünkü *Bütün çocuklar buraya yığıştı* tümcesini, ‘çocukların *kendilerini* yığması/toplaması’ olarak yorumlamak da olasıdır.

Benzer bir durum *topla-* eylemi için geçerlidir. Çünkü bu eylemin $-(I)\text{ş}$ ekiyle genişleyen biçimi ‘toplanmak’ anlamına gelmektedir. Bu nedenle *yığ-*, ve *topla-* eylemleri üzerindeki $-(I)\text{ş}$ ekinin, buraya kadar sözü edilen işteşlik türlerinden biriyle ilgili olmadığı, bu eylemlerde ekin bir ‘kendine özgülük’ sergilediğini söylemek gerekmektedir.

Adalı [1979: 58]’de birlikteliğe dayalı işteşlik için aşağıdaki gibi bir gösterimde bulunmaktadır.

(32)



Bu çizimde $-(I)\text{ş}$ ekinin öznenin çoğul durumda bulunmasını gerektirdiği vurgulanmaktadır.

Eylemin bildirdiği işi birden çok öznenin birlikte yaptığını gösteren işteş çatıda, işteşlik eki alan eylemlerin hiçbirisi yananlamda görünmemektedir. Başka bir deyişle hiçbir eylem $-(I)\text{ş}$ ekiyle genişleyip birliktelik gösteren işteş çatılı tümceler oluştururken temel anlamı yitirmemektedir. Buradan hareketle bu tür işteşlik gösteren eylemlerin, genişleme sürecinde, anlambilimsel özelliklerinin de, sözdizimsel çerçeveleri gibi değişmediğini söylemek olasıdır.

2.4. İkincil İşteşlik

-(I)ş ekiyle genişleyen ve üyelerine sırasıyla EDİCİ, ETKİLENEN rolü yükleyen eylemlerden bazıları, bir işteşlik ilişkisi sunmakla birlikte, temel anlamlarından uzaklaşmaktadırlar. Bu eylemler,

(33)

<i>at-</i>	<i>çarp-</i>	<i>dayan-</i>	<i>kap-</i>
<i>bin-</i>	<i>çek-</i>	<i>dit-</i>	<i>kes-</i>
<i>boz-</i>	<i>çel-</i>	<i>gir-</i>	<i>sürt-</i>
<i>çak-</i>	<i>dala-</i>	<i>gör-</i>	<i>tart-</i>

eylemleridir. *Çarp-*, *dala-*, *kap-*, *kes-* ve *sürt-* eylemleri ilk anlamlarıyla da karşılık işteşliği oluşturmaktadır. Yan anlama geçerek oluşturdıkları işteşlikte, *çarpiş-* eylemi ‘savaşmak’, *dalaş-* eylemi ‘kavga etmek atışmak’, *kapiş-* eylemi, ‘kavga etmek’, *kesiş-* eylemi ‘bakışmak’, ve *sürtüş-* eylemi, ‘tartışmak’ anlamına gelmektedir. Bu eylemlerin üye yapıları, (3)’te incelenen eylemlerle aynıdır. Yani yalın eylemin yapısında ETKİLENEN olarak bulunan üye, işteş çatılı tümcede -(y)lA durumu yüklenerek görünmektedir. *Bin-*, *çarp-*, *dayan-*, *sürt-* eylemleri içsel üyelerine -(y)A durumu yükleyen iki üyeli geçişsiz eylemlerdir. Bu eylemler anlambilimsel yorumlanmaları dışında, karşılık işteşliğiyle ilgili sınırlılıklara uymaktadır.

Geçişsiz bir eylem olan *bin-* tabanından türeyen *biniş-* eylemi için Türkçe Sözlük 1988’de örnek tümce bulunmamaktadır. Ayrıca eylemin sözdizimsel çerçevesi ile ilgili bir bilgi de sunulmamaktadır. Dolayısıyla ‘1. İki parçadan biri öbürünün üstünde olmak, 2. Kas kirişleri birbiri üstüne binmek, 3. Kırık bir kemiğin iki parçası üst üste gelmek’ biçiminde verilen tanımlar, bu eylemin içsel üyesinin yükleneceği DURUM hakkında bir fikir verememektedir.

(33)'te yer alan diğer geçişsiz eylemler, *çarp-* ve *dayan-* eylemleridir. Bu iki eylem de *Bin-* eylemi gibi yankategorilerinde, YÖN durumu yükledikleri bir üye bulundurmaktadır. Ancak işteşlik sürecinde temel anlamlarından uzaklaşan bu eylemler için, yalın biçimleriyle, ek almış biçimleri arasındaki üye değişimi ilişkilerini çözümlemek güçtür.

(34)

- a. Askerler (düşman askerleriyle) kahramanca çarpıştı.
- b. *Askerler diğer askerlere kahramanca çarptı.
- c. ?Karı koca bu zor günleri aşmak için dayanıştı/dayanışıyor/dayanışır...

(34) b'de görüldüğü gibi, *çarpış-* eyleminin yalın biçimiyle, 'savaşmak' anlamını koruyarak bir tümce oluşturmak olası değildir. Bu yüzden (34)a'da, *çarpış-* eyleminin sözdizimsel çerçevesinde gücül olarak görünebilecek 'düşman askerleriyle' öbeğini, *çarp-* eyleminin üye yapısında saptamak olası değildir. Dolayısıyla (33)'teki diğer eylemler için geçerli olan 'yalın eylemin yapısında ETKİLENEN olarak bulunan üye, işteş çatılı tümcede -(y)LA durumu yüklenerek görünmektedir' belirlemesi bu eylem için doğru olmayacaktır.

Öte yandan bize göre *dayanış-* eyleminin yüklemcil bir öge olarak, tek başına çekimsel paradigmlar oluşturabilmesi kuşkuludur. Türkçe Sözlük 1988'de, '(nsz,-le) (Bir topluluğu oluşturan kişiler) Bir şeyi gerçekleştirmek için duygu, düşünce ve çıkar birliği göstermek, birbirini kollamak, mütenasit olmak' biçiminde tanımlanan eylem için örnek bir tümce bulunmamaktadır. Bu nedenle, bu eylem için de , yalın biçimine göndermede bulunarak bir çözümleme yapmak mümkün değildir. Çünkü işteşlik eki, eyleme, işteşlik özelliğini, onun anlamını da başkalaştırarak yüklemektedir.

Çak- eylemi gerek temel anlamlarıyla, gerek yan anlama geçerek karşılık işteşliği gösteren eylemlerden üye sayısı yönünden ayrılmaktadır. (35) bu eylemin üç üyeli bir eylem olduğunu göstermektedir.

(35)

Ali çiviye duvara çaktı. *Çak-* E 1 2 3
[EDİCİ] [ETKİLENEN] [HEDEF]

Eylem *-(I)ş* ekiyle genişlediğinde, (35)'teki gösterime konu olan anlamından uzaklaştığından, işteşlik sürecine ilişkin dilbilgisel açıklamalar yapmak olası değildir. Çünkü *-(I)ş* eki bu eylemi işteş çatılı bir eyleme dönüştürürken, eyleme yalın durumda sergileyemeyeceği yeni bir anlam da kazandırmaktadır.

2.5. İşteşlik Adılı: Birbiri

İşteş eylem, kimi Hint-Avrupa dillerinde adılı eylemlerle anlatılmaktadır. Fransızcada, *battre*, 'dövmek', *se battre* 'dövüşmek'; Almancada, *verstehen*, 'anlamak', *sich verstehen* 'anlaşmak'; İngilizcede *to understand* 'anlamak', *to understand each other* 'anlaşmak-birbirini anlamak' biçiminde işteşlik gösteren eylemler, Türkçede *birbiri* adılıyla gerçekleşen işteşliği karşılamakla birlikte, biçimbilimsel işteşlikle her zaman örtüşmemektedir. Sözelimi (36)'daki tümce için Türkçede biçimbilimsel bir işteşlik karşılığı bulunmamaktadır.

(36)

Ali and Ahmet helped each other

Ali ile Ahmet birbirlerine yardım ettiler

Daha önce de değinildiği gibi işteş çatı adıyla da kurulabilmektedir. Türkçede işteşlik adlı bir biçim tekrarından oluşmaktadır. *Bir+bir*. İşteşlik adlı, çoğul kişi ve sayı uyumu çekiminde görülmektedir.

(37)

*birbirim	birbirimiz
*birbirin	birbiriniz
*birbiri	birbirleri

(38)

- a. Ali Ahmet'i gördü. Ahmet Ali'yi gördü> Ali ile Ahmet birbirlerini gördü.
- b. Ben Ali'yi anlıyorum. Ali beni anlıyor.> Ali ile ben birbirimizi anlıyoruz.
- c. Sen Ali'yi seviyorsun. Ali seni seviyor.>Ali ile sen birbirinizi seviyorsunuz.

Karşılıklılık gösteren işteşlik *birbiri* adıyla da kurulabilmektedir. Bu adıl işteş çatılı tümcelerde iki biçimde görünebilir. İlkinde işteşliği, -(I)ş eki olmaksızın birbiri adılı kurar [(38)a,b ve c'de olduğu gibi]. İkincisinde -(I)ş ekiyle oluşan işteş çatılı tümcelerde odak gösterme işlevi üstlenir [(39)a,b ve c'de olduğu gibi].

(39)

- a. Ali ve Ayşe birbirleriyle görüşüyor.
- b. Ali ve Ahmet birbirleriyle yarışıyor.
- c. Ali ve Ahmet birbirleriyle dövüşüyor.

(39) gibi tümcelerde hem adılın, hem -(I)ş ekinin bulunması, Akerson [2000: 137]'de de odaklaşma ile ilişkilendirilmiştir. Öyle ki *Ali* ve *Ayşe* özneleri, işteşliği oluşturan karşılıklılığın bir tarafında yer aldıklarında, karşılıklılığın diğer tarafında yer alan özne tümleç olarak görünecektir:

(40)

- a. Ali ve Ayşe Ahmet'le görüşüyor.
- b. Ali ve Ahmet Ayşe'yle yarışıyor.
- c. Ali ve Ahmet Erol'la dövüşüyor.

(40)a, b ve c tümcelerine bakarak, 'işteşlik adılı, (39)a, b ve c'deki tümcelerde karşılıklılığın taraflarının, tümcede özne konumunda bulunan öğeler olduğunu belirler' diyebiliriz.

Kuruoğlu 1996, -(I)ş ile gerçekleşen işteşlikle, *birbiri* adılı ile gerçekleşen işteşlik arasında farklılık olabileceğini ileri sürmekte ve,

(41)

- a. Ali ile Ayşe bakıştı.
- b. Ali ile Ayşe birbirlerine baktı.

(41)a'da gözlenen 'aynı anda' gerçekleşme durumunun, (41)b'de net olmadığını söylemektedir. Ayrıca bunun, eylemin anlamıyla ilgili olduğunu düşünmekte, kimi zaman -(I)ş- ekiyle genişleyen başka işteş çatılı eylemlerin de 'aynı anda' gerçekleşme ifade etmediğini belirtmektedir[Kuruoğlu,1996:126].

(42)

Ali ile yazışıyor.

Bu tümcede özneler *yazış-* eylemini 'aynı anda' gerçekleştirmemektedir.

Bunların dışında üyeleri karşılıklı konum değiştirebildikleri halde, diğer sınırlılıklar nedeniyle -(I)ş- eki alarak işteş çatılı tümceler kuramayan eylemler, *birbiri* adılıyla işteş olma özelliği kazanmaktadır.

(43)

- a. Ali Ayşe'den korkuyor. Ayşe Ali'den korkuyor. *Ali ile Ayşe korkuşuyor.>Ali ile Ayşe birbirlerinden korkuyor.
- b. Ali Ayşe'den hoşlanıyor. Ayşe Ali'den hoşlanıyor. *Ali ile Ayşe hoşlanışıyor.> Ali ile Ayşe birbirlerinden hoşlanıyor.
- c. Ali Ayşe'yi övüyor. Ayşe Ali'yi övüyor. *Ali ile Ayşe övüşüyor.>Ali ile birbirlerini övüyor.
- d. Ali Ayşe'yi izliyor. Ayşe Ali'yi izliyor. *Ali ile Ayşe izleşiyor.> Ali ile Ayşe birbirlerini izliyor.
- e. Ali Ayşe'ye yardım ediyor. Ayşe Ali'ye yardım ediyor. *Ali ile Ayşe yardım edişiyor.> Ali ile Ayşe birbirlerine yardım ediyor.
- f. Ali Ayşe'ye kızıyor. Ayşe Ali'ye kızıyor. *Ali ile Ayşe kızışıyor.>Ali ile Ayşe birbirlerine kızıyor.

Birbiri adlı birlikteliğe dayalı işteşlik gösteren tümcelerde görünmemektedir.

(44)

- a. *Kuşlar birbiri/birbiriyle ötüşüyor.
- b. *Öğrenciler birbiri/birbiriyle bekleşiyor.
- c. *Kağıtlar birbiri/birbiriyle uçuşuyor.

Aydın, [2001:368]birliktelik gösteren işteş çatı için de *birbiri* adlı kullanmanın olanaklı olduğunu, ancak (45)a ve b'de görüldüğü gibi, bu tümcelerin anlamlarının farklı olacağını söylemektedir.

(45)

- a. Öğrenciler gülüşüyor.
- b. Öğrenciler birbirlerine gülüyor.

(45)a'da, birlikte yapılan bir devinim söz konusuyken, (45)b'de karşılıklılık gösteren işteş çatılı tümcelerde olduğu gibi eylemin bildirdiği işin karşılıklı gerçekleştirilmesi söz konusudur. Ancak Aydın 2001'de yer alan bu belirleme, birlikte yapma gösteren tüm işteş eylemler için geçerli değildir.

(46)

Yapraklar titreşiyor.

(46)'daki tümcenin eylemi olan *titre-* hiçbir tümcede *birbiri* adıyla görünemeyecek bir eylemdir. Çünkü farklı bir anlamda da olsa *birbiri* adıyla işteş çatılı tümceler oluşturabilen eylemler, yapılarında, (47)'de olduğu gibi *-(y)A*, ya da *-DAn* durumu yükledikleri bir üye gerektiren eylemler olmalıdır.

(47)

- a. Çocuklar ağlaşıyor. Çocuklar birbirine ağlıyor. (*-A ağla-*)
- b. İnsanlar kaçışıyor. İnsanlar birbirinden kaçıyor. (*-DAn kaç-*)
- c. Çocuklar bağırıyor. Çocuklar birbirine bağırıyor. (*-A bağır-*)

Bununla birlikte ne tür işteşlik gösterirse gösterebilir, *-(I)ş* eki aldığı başka bir anlama geçen eylemler, *biribiri* adıyla aynı anlamı veren işteş çatılı tümceler oluşturmamaktadır.

(48)

- a. Askerler çarpışıyor. *Askerler birbirine çarpıyor.
- b. Yarışmada Ali ile Ahmet çekişiyor. *Yarışmada Ali ile Ahmet birbirini çekiyor.

2.6. Bileşik Ekle Sunulan İşteşlik

Türkçede, adlardan türeyen ancak işteşlik ilişkisinin '*-IA+ş*' biçiminde çözümlenemediği eylemler de bulunmaktadır. Bu eylemlerde işteşlik eki, '*-IAş*' biçiminde işteşliği doğrudan sunan bir addan eylem türetme ekidir.

(49)

veda> *veda-la-ş->veda-laş-

mektup>*mektup-la-ş->mektuplaş-

söz> *söz-le-ş->söz-leş-

dert>*dert-le-ş->dert-leş-

Hatiboğlu 1981, bu görünümü dönüşlü çatı ile ilişkilendirmiş, *arışmak*, *bollaşmak*, *iyileşmek* gibi örnekler vererek, bu ekin, çatı görevinde kullanılan ‘ş’ ekiyle birleşerek kalıplaşmış gövdeler kurduğunu belirtmektedir [Hatiboğlu, 1981: 92]. Ancak (49)’daki örneklerde görüldüğü gibi aynı birleşme sonucu işteş çatılı eylemler de türetilmektedir.

Bileşik ekle işteş çatı ilişkisi sunan eylem türetimine taban olan adlarla ilgili de kimi sınırlılıklar bulunmaktadır. (50)’deki liste incelendiğinde, -laş eki alarak eylemleşen adların aynı zamanda bir yardımcı eylemle de kullanıldığı görülür.

(50)

Antlaş- > ant iç-

Davalaş-> dava et-

Çeneleş-> çene çal-

Dertleş> dert yan-

Haberleş > haber ver-

İddialaş- > iddia et-

Mahkemeleş > mahkeme et-/mahkemeye ver-

Randevulaş > randevu ver-

Restleş > rest çek-

Yardımlaş- >yardım et-

Ancak, herhangi bir yardımcı eylemle kullanılıyor olması, bir adın, işteş çatı ilişkisi sunmak üzere -laş ekiyle genişlemesi için yeterli koşul değildir. İşteşlikle ilgili, ortaya

konan tüm ölçütler bu adların yardımcı eylemlerle oluşturdıkları eylemler için de geçerlidir. Ayrıca, -lAş ekiyle sunulan işteşlik, yalnızca karşılık işteşliği sunmaktadır.

(51)

sözleş- > ‘biriyle sözleşmek’

restleş- > ‘biriyle restleşmek’

Bu belirleme aynı zamanda yardımcı eylemlerle kurulan bu yapıların, sözdizimsel çerçevelerinin de işteşlik ölçütlerine uygun olmasını gerektirmektedir. Bu açıdan bakıldığında, işteşliği bileşik ekle sunan eylem türetimlerine izin veren ad gövdelerinin, yardımcı eylemlerle kullanıldıklarında, ya geçişli, ya da yapılarında YÖN durumu yükledikleri bir üye bulunduran geçişsiz eylemler oldukları görülür.

(52)

sözleş- > söz ver- > -(y)A söz vermek

yardımlaş- > yardım et- > -(y)A yardım etmek

şakalaş- > şaka yap- > -(y)A şaka yapmak

davalaş- > dava et- > -(y)I dava etmek

Bu yapıların işteşliği ile ilgili sınırlılıklar, kök eylemlerle kurulan işteşlikle ilgili çözümlemlerde belirlenen sınırlılıklarla aynıdır. Sözgelimi, yapısında yer alan üyeye -DAn ekiyle DURUM yükleyen, *nefret et-* eylemi *nefretleş-* gibi bir işteşlik türetimine izin vermemektedir.

(49)’da verilen listede yalnızca *antlaş-* eylemi, bu bölümde buraya kadar yapılan saptamalarla çelişmektedir. Öyleki bu eylemin yardımcı eylemle kullanılan biçimi ‘ant içmek’ tir. Üye yapısında YÖN durumu yükleyerek bulundurduğu üye, diğer yapılarda gözlenen durumun tersine, özne konumunda bulunan, üye ile aynı anlambilimsel özellikleri taşımamaktadır. Yani *Ali Ahmet’e ant içti* bozuktur. Dolayısıyla *antlaşmak* eyleminin sunduğu karşılık işteşliği, aynı özellikleri taşıyan üyelerin yer değiştirebilmesine dayalı bir

işteşlik değildir. Bu eylemde, tıpkı *tutus-* (bir şeyi karşılıklı tutmak) eyleminde gözlenen durum, yani, karşılıklılığın, öznelerin eylemi birbiri üzerinde ya da birbirine doğru değil, aynı anda aynı şey üzerinde ya da aynı şeye doğru gerçekleştirmesi belirleyicidir.

-İaş ekinin *güzelleş-* *iyileş-*, *beyazlaş-* eylemlerinde olduğu gibi işteşlik ilişkisi sunmadığı görünümde de bulunmaktadır. Bu yapılar ‘Bileşik Ekle Sunulan Dönüşlülük’ bölümünde değerlendirilecektir.

2.7. Gücül (Potansiyel) İşteşlik

Türkçede sözcük oluşturma en işlek yollarından birinin türetim olduğu düşünüldüğünde, yeni her sözlükte, işteş çatılı yeni eylemlerin bulunması doğal bir süreci ifade edecektir. Bu nedenle Türkçede, bu çalışmanın veri tabanı olarak kabul edilen Türkçe Sözlük 1988’de bulunmayan ancak, çeşitli düzlemlerde kullanılan işteş eylemler göze çarpmaktadır. Örneğin karşılıklı ‘telefon etmek’ anlamına gelen *araş-* eylemi sözlükselleşme sürecini tamamlamış bir eylem olarak büyük olasılıkla, sonraki yıllarda yazılacak sözlüklerde bir sözlükbirim olarak görünecektir.

Öte yandan yabancı dillerden ödünçlenen kimi biçimlerin de işteşlikle ilgili ölçütlere uygunluk gösterdiği oranda sözlükselleşmesi beklenebilir. Sürekli güncellenen bir bütüncüye (corpus) dayalı sıklık çalışması yapılırsa, Türkçede şimdiden, ‘mail’-leşmek, ‘chat’-leşmek, ‘cep’-leşmek gibi biçimlerin çeşitli düzlemlerde kullanıldığı görülecektir.

Bu çalışmada işteşlikle ilgili ortaya konan ölçütlerden hareketle, gerek anlıkoluşumlarda, gerekse bilinçli sözcük tırütme süreçlerinde, olası işteş eylemlerle ilgili öngörülerde bulunulabilir.

2.8. Sahte İsteşlik

Çalışmada ‘Sahte İsteşlik’ olarak adlandırılan görünüm, üzerinde isteşlik eki bulunduğu halde, isteşlik ilişkisi sunmayan eylem genişlemelerini içermektedir. (53)’te verilen eylemlerin karşılıklarına Türkçe Sözlük1988’e göre, isteşlik eki aldıktan sonra kazandıkları anlamlar verilmiştir.

(53)

al- > alış- : 1. Bir işi tekrarlayarak kolaylıkla yapabilmek, 2. Yadırgamaz duruma gelmek, 3. Uyar duruma gelmek, uygun gelmek, intibak etmek, 4. Sürekli ister olmak, 5. Bağlanmak, ısınmak, 6. Etkisini yitirmek, 7. Evcilleşmek, ehlileşmek, 8. Tutuşmak, yanmaya başlamak.

ayır- > ayırış- : 1. Birbirinden ayrılmak, birliği bozmak, 2.(Moleküller) türlü etkenler sebebiyle, geçici olarak daha yalın atom veya moleküllere bölünmek.

bula- > bulaş- :1. Bir nesne üzerine sürülen bir şey yüzünden kirlenmek, 2. İstenilmeyen bir madde bir şeye sürülmek, 3. Geçmek sirayet etmek, 4. Çatmak, sataşmak tedirgin etmek, 5. İstemedi veya rastlantı sonucu bir işe karışmak.

büz- > büzüş- : Büzülerek alan hacmini küçültmek, kırışmak.

çal- > çalış- : 1. Bir şeyi oluşturmak veya ortaya çıkarmak için emek harcamak, 2. İş veya görevi olmak, 3. İş üzerinde bulunmak, 4. (Makine veya aletler için) işe yarar durumda olmak veya işlemekte bulunmak, 5. Bir şeyi yalına için gereken çarelere başvurmak, o şeyi gerçekleştirmek için kendini zorlamak, çaba harcamak, 6. Bir şeyi öğrenmek veya yapmak için emek vermek.

çık1- (Sert çıkmak) > çıkış- : Bir kimseye, hoş gitmeyen, bir davranışından dolayı, sert sözler söylemek azarlamak.

çık2- (yetmek)> çıkış- : Yeter olmak, yetmek

çırp- > çırpış- : Kanatlarını oynatmak

çöz- > çözüş- : Birbirinden ayrılmak.

değ- > değış- : 1. Başka bir biçim veya duruma girmek, tahavvül etmek, 2. Yerine başka bir şey veya kimse gelmek, 3. Karşılıklı alıp vermek, mübadele etmek, 4. Değıştirmek, 5. Çok değer vermek.

der- > deriş- : 1. Bir nokta dolayında toplanmak, temerküz etmek, 2. Bir sıvı, içindeki su veya sıvı miktarı azalarak koylaşmak tekasüf etmek.

dola- > dolaş- : 1. Gezmek, gezinmek, 2. Doğru gitmeyip yolu uzatmak veya (yol) uzamak, 3. Dönüp başka bir yönden gelmek, 4. Akmak, 5. Saç iplik gibi şeyler birbirine karışarak güç çözülür duruma gelmek, 6. Çok kimse tarafından söylenmek, 7. Bir yere belli bir amaçla gezmek, 8. Denetlemek amacıyla bir yeri gezmek, 9. (Nefes, el için) Bir şey üzerinde hafifçe hareket etmek, 10. Gezinmek, 11. (mec.) Belirmek.

dön- dönüş- : Bir biçimden veya bir durumdan, başka bir biçim veya duruma girmek, tahavvül etmek

eğle- > eğleş- : 1. Oyalanmak, eğlenmek, tevakkuf etmek, 2. Bir yerde oturmak, yaşamak ikamet etmek.

er- > eriş- : 1. Varılması zamana emeğe bağlı olan, veya uzakta bulunan bir amaca varmak, ulaşmak, 2. Bir yere ulaşmak, varmak, 3. Belirli bir olgunluk durumuna varmak, 4. (Zaman için) Gelip çatmak

gel- > geliş- : 1. Büyüyüp boy atmak, yetişmek, neşvünema bulmak, 2. İlerlemek, olgunlaşmak, genişlemek, inkişaf etmek, 3. Şişmanlamak.

gir- > giriş-(teşebbüs etmek) : 1. Bir işe, bir şeye başlamak için hazırlık yapmak, ele almak, teşebbüs etmek... [bu eylemin diğer anlamı (birbirine girmek) işteşlik göstermektedir].

kar- > karış- :...5. Engellemek araya girmek, müdahale etmek...7. İlgilenmek, el atmak, 8. Yetkisinde bulunmak, bakmak, iş edinmek, işi olmak.

kırp- > kırpış- : 1. (Göz kapakları) Çok ışıktan sık sık kırpılmak, 2. (ışık) Yanıp söner gibi olmak.

otur- > oturuş- : Yatışmak, hızı azalmak,

sok- > sokuş- : 1. Dar bir yere sokulmak, 2. Usulcacık araya girmek.

topla- > toplaş- : 1. Toplanmak, 2. Top durumuna gelmek.

yak- > yakış- : 1. Güzel durmak, iyi gitmek, yaraşmak, uygun gelmek, 2. Uygun olmak, iyi karşılanmak, münasip olmak.

yap- > yapış- : 1. (Yapışıcı olan veya yapışkan bir maddeye bulaşmış olan bir şey) Ayrılmayacak bir biçimde bir yere tutunup kalkmak, 2. İyice yaklaşmak sokulup değmek, 3. Aralık bırakmayacak biçimde üzerine dokunmak, 4. Bir iş yapmak amacıyla, hevesle bir şeyi eline almak, 5. Sıkıca yakalamak tutmak, sarılmak, 6. (mec) Birini rahatsız etmek sataşmak, peşini bırakmamak, musallat olmak.

Bu eylemlerden bazıları ortaya konan işteşlik ölçütlerine göre, işteş çatı ilişkisi sergileyebilecek özelliklere sahiptir. Sözelimi *otur-* eylemi ‘birlikte oturmak’ anlamında işteşlik gösterebilir. Aynı biçimde *gir-* eylemi, ‘birlikte girmek’ anlamı verebilir. Ne var ki bu eylemler, yukarıda verilen anlamlarıyla sözlükselleşmişlerdir. Tanımlarda da görüldüğü gibi işteşlik eki alan bu eylemlerin sözlük anlamları ile eylemin yalın anlamı arasında dolaylı da olsa bir işteşlik kurgusu yoktur. Ekler bölümünde verilen listede 13. sütunda yer alan diğer eylemler için de aynı durum söz konusudur.

Kaynaklarda, bu gruptaki bazı eylemlere özgü açıklamalar bulunmaktadır. Sözelimi Deny 1941, *değiş-* eyleminin eski biçiminin ‘karşılıklı değmek’ olduğunu belirtmektedir [Deny 1941: 348]. Bu belirleme, bu eylemlerdeki işteşlik ekinin, ‘ölü’ bir çatı eki olduğunu düşündürse de, tarihsel olarak bu değişim sürecini izlemek oldukça güçtür.

Kononov 1956’da da işteşlik ekinin kimi eylemlerde işteşlik ilişkisi göstermediği vurgulanmakta, *yetiş-* eyleminde olduğu gibi kimi durumlarda etken çatının yedeği, bir başka biçim olarak görülmektedir [Kononov, 1956: 193]

Bu çalışmada da altı çizilecek olan nokta, oluşum süreçleri tam olarak belirlenememekle birlikte Türkçede -(I)ş ekinin, işteşlik göstermediği yapıların var olduğudur. Ancak bunun nedenine dönük bir sorgulama, belki her eylem için tek tek yapılmalıdır.

2.9. Çözümlememez İşteşlik

Türkçede üzerindeki işteşlik süreci biçimbilimsel olarak çözümlememediği halde, anlambilimsel yorumlanışları, tüm işteşlik ölçütleriyle örtüşen bazı eylemler vardır. Kononov 1956, *konus-*, *sıvış-*, *yakış-* örneklerini vererek, bu eylemleri, -(I)ş ekinin eylem kökünden ayırlamadığı eylemler olarak değerlendirmiştir[Kononov, 1956:194]. Ancak bize göre üzerinde işteşlik eki bulunan ve çözümlememez bir özellik gösteren eylemlerin tümü gerçekte işteş çatı ilişkisi sunmamaktadır.

(54)

- a. Konuş-> ‘birbiriyle konuşmak’
- b. Savaş-> ‘birbiriyle savaşmak’
- c. Kavuş-> ‘birbirine kavuşmak’
- d. Sıvış->* ‘birbirine/birbiriyle sıvışmak’

(54)’te verilen eylemlerden bazıları (a, b, ve c) işteşlik adlı *birbirinin* tümcede görünmesine izin verirken, *sıvış-* eylemi üzerinde çözümlememeyen bir -(I)ş eki bulundurduğu halde, bu adıyla birlikte görünmemektedir. Dolayısıyla karşılık işteşliği gösteren eylemlerin *birbiri* adıyla da kullanılabildiği düşünülürse, *sıvış-* gibi eylemlerin işteşlik göstermediği sonucuna ulaşılacaktır.

Bu tür eylemler Banguoğlu 1990’da da başka anlamda eylemler yaratan ve sözlük anlamı kazanan eylemler olarak görülmüştür.

2.10. İşteşlikte ‘Kendine Özgülük’

Türkçe Sözlük 1988’e dayanılarak oluşturulan eylem listesine bakıldığında, işteş çatıyla ilgili buraya kadar yapılan tanımlardan hiçbirine uymayan, ya da oluşturulan eylem kümelerinden hiçbirine girmeyen bazı eylemler olduğu görülmektedir.

(55)

ayrıl-> ayrılış-

yığıl- > yığılış-

dağıl- > dağılış-

andır- > andırış-

doy- > doyuş-

Bu eylemler çözümlenemez de olsa bir karşılık ya da birliktelik işteşliği ilişkisi göstermemektedir. *Geliş-*, *yapış-*, *yarış-* eylemlerinde olduğu gibi, işteşlik eki söz konusu eylemden, başka anlamada bir eylem de türetmemektedir. Başka bir deyişle eylemin yalın biçimiyle işteşlik eki alan biçimi arasındaki anlambilimsel bütünlük tümüyle bozulmamıştır. (55)'te verilen *ayrıl-*, *yığıl-*, *dağıl-* ve *andır-* eylemlerinde göze çarpan ortak nokta, bu eylemlerde işteşlik ekinden önce –çatı ilişkisi sunma işlevinde olmasa da bir çatı ekinin bulunmasıdır. Ergin 1984'te, bu duruma daha çok 'Eski Türkçe'de rastlandığı belirtilmektedir [Ergin, 1984: 208]. Dolayısıyla, gerek geleneksel dilbilgisinin ortaya koyduğu veriler, gerekse tezde işteş çatı ile ilgili ortaya konan ölçütler değerlendirildiğinde, (55)'te verilen eylemlerin –(I)ş ekiyle genişlemesi, 'kendine özgü' bir süreç olarak ele alınmayı gerektirmektedir.

III.3. DönüŖlü Çatı

3.1. GiriŖ

İncelenen dilbilgisi kitaplarında dönüŖlölükle ilgili çok sınırlı açıklamalar yer almaktadır. Göksel 1993, Türkçede dönüŖlü çatı genişlemelerini üretken bir süreç olarak görmemekte ve bu eki alan eylemlerin sözlükte ayrıca kodlanması gerektiğini belirtmektedir. [Göksel,1993:310]. Ancak yine de dönüŖlölük gösteren eylemler için bazı sınırlılıklara ve Türkçede dönüŖlölüğü belirleyen bazı dilbilgisel ölçütlere ulaşmak olasıdır.

Bu bölümde, Türkçede -İl, -n ve -In ekleriyle genişleyen eylemler değerlendirilecektir. İlk olarak, geleneksel yaklaşımlarla hazırlanmış dilbilgisi kitaplarının dönüŖlölükle ilgili açıklamaları incelenecek ve elde edilen bulgular sınıflanacaktır.

Bu çalışmada, dönüŖlölük iki ana başlık altında sunulacaktır. Birincil dönüŖlölük, eylemlerin, temel anlamlarını koruyarak dönüŖlölük eki aldıkları görünümüleri ve bu görünümünün sunduğu sözdizimsel ilişkilerin sorgulanmasını içerecektir. İkincil dönüŖlölük bölümünde ise eylem ve ek arasındaki anlambilimsel bütünlüğün bozulduğu örnekler üzerinde durulacak ve bu iki bölümde farklı anlamlarda dönüŖlölük gösteren eylemlerin, üye ve rol yapıları arasındaki koşutluk ve karşıtlıklar sergilenmeye çalışılacaktır.

Türkçede dönüŖlölük bileşik ekle de sunulmaktadır. -lAn ve -lAş eklerinin ne tür adları, dönüŖlölük anlamı kazandırarak eylemleştirdiği, 'Bileşik Ekle Sunulan DönüŖlölük' bölümünde tartışılacaktır.

Bunların dışında *kendi* adıyla sunulan dönüŖlü çatı ilişkisi 'DönüŖlölük Adılı *Kendi*' başlığı altında değerlendirilecek; sergiledikleri anlam özellikleri yönünden dönüŖlölük

içeren, ama çözümlenemeyen eylemler ise ‘Çözümlenemez Dönüslülük bölümünde tartışılacaktır.

3.2. Geleneksel Dilbilgisinde Dönüslü Çatı

Türkçe’de dönüslülük ekleri, -n, -In (-in, -in, -un, -ün), -Il (-ıl, -il, -ul, -ül) ekleridir. Son sesi ünlü olan eylemlerde dönüslülük eki -n’dir. Son sesi ‘l’ olan eylemler de -In ekiyle dönüslülük göstermektedir. *Dik-*, *kes-*, *yak-* gibi eylemlerin, beklenenin tersine -In, ekiyle dönüslüleşmesi, çalışmanın ilgili bölümlerinde, Türkçede farklı dönüslülük türlerinin bulunduğu savıyla açıklanmaya çalışılacaktır.

Deny 1941, dönüslülük gösteren eylemleri ‘mutavaat fiilleri’ adı altında incelemiştir.

Deny’ye göre dönüslü eylem, öznenin, kendisi için ya da kendisi üzerinde gerçekleştirdiği devinimin, işin, oluşun, doğrudan ya da dolaylı olarak etkisine uğradığını göstermektedir ve geçişli eylem köklerine eklenebilir. Eğer eylem ‘bir şeyi kendi için yapmak’ (*edinmek* gibi) anlamı veriyorsa dönüslülük eki -(I)n’dır.

Deny ayrıca, dönüslü eylemin daha çok, duyguları ifade eden eylemlerde, öznedeki iç varlığın önemli payı olduğu durumları bildirmekte kullanıldığını ileri sürmekte ve buna tanıt olarak Fransızcadan örnekler getirmektedir. O’na göre Fransızcadaki *se facher* (*darılmak*), *se rejouir* (*sevinmek*) gibi eylemler, daha çok duygusal eylemlerdir ve bu eylemlerde dönüslülük öznenin iç varlığına dönüktür.

Deny, yukarıdaki açıklamaların ardından, Türkçede dönüslü çatı kullanımının çok iyi belirlenemediğini söylemektedir [Deny, 1941: 344-345].

Kononov 1956, ‘-n’ dönüslülük ekinin ‘adıl n’ si ile bir ilişkisi olduğunu düşünmekte ve dönüslülüğü üç grupta incelemektedir. Bu üç grup aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1.-Özel Dönüşlülük

Bu tür dönüşlülükte eylem özneye başlar ve yine özneye döner. Özne, gerçekleştirdiği eylemin aynı zamanda nesnesidir.

2. -Genel Dönüşlülük

Bu eylemler öznenin ruh halini, içsel ve fiziksel hareketlerinin değişimini ifade eder. *çekin-,görün-, hazırlan-* gibi.

Geçişsiz eylemler dönüşlülük eki aldıklarında geçişsizliklerini korurlar. *uzan-, gezin-, eşin-* gibi.

Geçişli eylemler sözlüksel yapılarına bağlı olarak genel dönüşlülük anlamını sözdizimsel yöntemlerle de gerçekleştirirler.

(1)

- a. Kızılmaktan nefsimi (kendimi) men edemiyorum.
- b. Kendisini pencereden attı
- c. Sen kendini doktora göster.
- d. Kendi kendine küfretmeye başlamış

Eylem anlamına göre hem etken(yahın) hem de dönüşlü biçimde kullanılabilir.

(2)

- a. öğrenmeyiniz
- b. kendinizi öğrenmeyiniz

bu tümceler arasında bir fark yoktur.

3. -Dolaylı Dönüşlülük

Eylem özne tarafından kendi yararı için yapılabilmektedir. Bu dolaylı bir dönüşlülük gösterir. Bu tür eylemler geçişliliklerini korur ve nesneleri belirtili durumdadır.

(3)

Kendine elbise dikiymiş

Kononov, sonraki bölümlerde adlardan –İAn ve –İAş ekleriyle türeyen eylemlerdeki dönüşlülükle ilgili açıklamalarda bulunmaktadır.[Kononov,1956:194]

Gencan 1971, dönüşlü eylemlerin, hem etken hem edilgen olduğunu ileri sürmektedir. Bu yaklaşıma göre hem etken, hem edilgen gibi görünen bu eylemlerde öznelere etkileri kendilerine dönmektedir. Bu eylemlere **Dönüşlü** denmesinin nedeni de budur.

Gencan’a göre dönüşlü eylemler, öznenin, eylemi kendi üzerinde veya kendisi için yaptığını anlatmaya yarar ve dönüşlü çatı ilişkisi sunan eylemler ancak geçişli eylemlerden türer, geçişsiz eylemlerin dönüşlülere olmaz.

Gencan, dönüşlülükle ilgili bölümün sonunda ‘not’ olarak aşağıdaki saptamalarda bulunmuştur.

“ Eylemlere dönüşlülük anlamı -(I)n ekiyle katıldığı gibi **kendine, kendini, kendi kendini** adlarıyla da katılabilir.

Orhan övünüyor= Orhan kendini (kendi kendini) övüyor.

Tehlikeden korun= Tehlikeden kendini koru.

Zeynep elbise dikiymiş= Zeynep kendine elbise dikmiş” [Gencan, 1971:282-283].

Banguoğlu 1990, dönüşlülük ekini daha çok geçişli/geçişsiz eylem çatılarıyla ilişkilendirmiş ve tümce içinde özne kendi üzerinde kılıcıysa, eylem kökünün bir –(I)n eki alıp *dönüşlü görünüşe (aspect réfléchi)* girdiğini öne sürmektedir: “*Bu adam fazlaca övünüyor. Çocuk yıkandı, tarandı giyindi...*” gibi.

Banguoğlu’ya göre, eylemin etkisinin özne üzerine dönüşü, doğrudan doğruya ya da dolaylı olabilir. Birinci durumda özne aynı zamanda tümcenin nesnesidir.

“*Kadıncağz döğündü= Kadıncağz kendini döğdü...*” gibi.

Bu türlü dönüşlü eylemler etken olur, fakat geçişli eylem sayılamaz. Çünkü başka bir varlık üzerinde etkili değildirler ve nesne almazlar. İkinci durumda eylemin etkisi özneye dönük olmakla birlikte başka bir nesnesi vardır ve bu öznenin kendisi değildir.

“Zeynep bir elbise dikiymiş=Zeynep kendisine bir elbise dikmişti.

Bavulu yükledim.=Bavulu kendime yükledim..”gibi.

Banguoğlu bunları geçişli eylem saymakta ve bu bölümle ilgili son olarak aşağıdaki notu düşmektedir.

“Dilimizde dönüşlü görünüşte fiillerden çoğu anlamca farklılaşmış lügat değeri kazanmıştır. *edinmek, kaçınmak*. Buna karşılık dönüşlü zamirlerin kullanılışı genişlemiştir” [Banguoğlu, 1990:415-416].

Ergin 1984 ise, dönüşlü çatıyı -n- fiilden fiil yapma eki adı altında ele almıştır.

“Ekin fonksiyonu kendi kendine yapma ve olma ifade eden fiiller yapmaktır. Bunun iki yönü vardır: bir kendi kendine, kendi başına yapma veya olma: bir de kendisine yapma veya olma... Karşılıkları hareket, o hareketi yapan veya olan nesnenin üzerine döndüğü için, fiillere dönüşlü fiil ve -n- ekine de dönüşlülük eki adı verilir.

Dönüşlü fiillerin büyük bir kısmı geçişsizdir. Dönüşlü fiiller genellikle geçişli fiillerden teşkil edilir. Fakat geçişsiz fiilden yapılanları da vardır: *al-ı-n-, Sal-ı-n-, gez-i-n-, dola-n-, tıka-n-...*” [Ergin, 1984:202].

Ergin ayrıca dönüşlülük ekinden önce diğer çatı eklerinden birinin bulunamayacağını, ancak bu ekten sonra diğer çatı eklerinin gelebileceğini belirtmektedir.

Görüldüğü gibi, incelenen dilbilgisi kitaplarında biçimbilimsel dönüşlülüğün iki yönü üzerinde durulmaktadır:

1. Öznenin, eylemin aynı zamanda nesnesi olduğu görünüm.
2. Öznenin eylemin bildirdiği işin yararlanıcısı olduğunu gösteren [Deny (1941),

Kononov (1956) ve Ergin (1984)] dönüşlülük ilişkisi.

Gencan 1971, geişşiz eylemlerin d n ş l k eki almadıklarını ve dönüşü eylemlerin hem etken hem edilgen eylemler olarak görülebileceğini ileri sürmektedir.

Aksan 1995, d n ş l ğ , eylemin anlattığı işin özneye dönmesi, doğrudan ya da dolaylı olarak onu etkilemesi olarak açıklamakta ve Hint-Avrupa dillerinde d n ş l ğ n, kişi adlarıyla dile getirildiğini belirtmektedir [Aksan, 1995:266]. Sözgelimi, *yıka-* eylemi Türkçede *yıkan-* biçiminde d n ş l k gösterirken, Almancada ‘yıkamak’ *waschen*, ‘yıkanmak’ *sich waschen* ; Fransızcada, ‘yıkamak’ *lauer* ‘yıkanmak’ *se lauer* eylemleriyle ifade edilmektedir. Fransızca ve Almancada d n ş l k 3. tekil kişide kesinleşmekte, İngilizcede ise d n ş l k, (4) a (*himself*) ve b (*yourself*)’de olduğu gibi kişi ve sayıya göre ayrılmış d n ş l k adıları ile gerçekleşmektedir.

(4)

a. Ali dries himself with this towel everytime

Ali her zaman bu havluyla kurulanır

b. Have you soaped yourself all over?

Sabunlandın mı?

Bu çalışmada dönüşü çatı iki ana başlık altında incelenecektir: Birincil ve ikincil d n ş l k. Birincil d n ş l k bölümünde eylemler  ye yapılarındaki değişmelere ve d n ş l k sürecinde sergiledikleri anlam özelliklerine göre çeşitli alt başlıklara ayrılacaktır. D n ş l k eki alan ancak dönüşü çatı ilişkisi sunmayan eylemler ikincil d n ş l k bölümünde incelenecektir.

3.3. Birincil Dönüşlülük

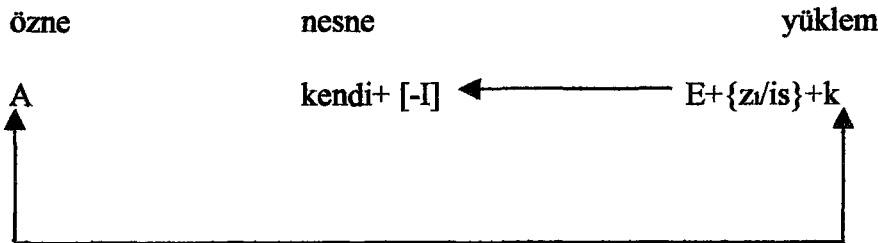
Türkçede -n, -In ve -Il ekleri, eklendikleri eylemin, özne üzerinde iki yönlü bir etkisinin olabileceğini belirler. Bunlardan ilki geleneksel dilbilgisinin de saptadığı gibi, öznenin, gerçekleştirdiği işten etkilenmesidir (Tam Dönüşlülük). İkincisi ise, doğrudan ‘etkilenen’ konumunda olmasa da, eylemin bildirdiği işin DENEYİMCİ rolü yükleyerek özneye yönelmesidir (Sınırlı Dönüşlülük).

3.3.1. Tam Dönüşlülük

Geleneksel dilbilgisinin yaptığı tanımlarda da göze çarpan ortak nokta Türkçede dönüşlülüğün, ‘öznenin gerçekleştirdiği devinimden etkilenmesi’ olarak belirlenmesidir. Bu belirleme bir anlamda, Türkçede, herhangi bir eylemin dönüşlülük ekiyle genişlemesi için, o eylemin nesnesi konumunda bulunan öge ile öznesi konumunda bulunan ögenin eşgönderimli olması gerektiğini göstermektedir. Dönüşlülük, aynı zamanda bir üye atma süreci olduğundan, iki üyeli geçişli eylemler için geçerli olacaktır. Adalı 1979, dönüşlülük ekini, *kendi* adılının nesne ya da tümleç olarak yer aldığı çekirdek tümceleri dönüştüren bir ek olarak görmekte, *kendi* adılının, çekirdek tümcede nesne konumunda bulunduğu, eylemin yaptığı işten öznenin etkilendiğini belirtmektedir. Adalı, özne ve nesnenin özdeş olduğu bu görünüm için (5)’teki gösterimi vermiş ve tümcede nesne bulunmadığı için bu eylemlerin geçişsiz sayılması gerektiğini vurgulamıştır [Adalı,1979:54].

(5)

a. Çekirdek Tümce



b. Dönüşmüş Tümce

özne

yüklem



(5)a'daki çizim, tümcede $-(y)I$ durumu yüklenmiş bir *kendi* adlı bulunduğunu göstermektedir. Bu çizim, eyleme zaman ya da isteme kiplerinden birinin gelebileceğini belirtir($zı/is$: -DI, -SA, -MIŞ, -R, -YOR, -ACAK, - MALI, $-(y)A$, $-\emptyset$). (5)b'de ise, eyleme eklenen dönüşlülük ekinin tümcede, nesne konumunda bulunan ögeyi sildiği ve özneyi aynı zamanda nesne olarak belirlediği görülmektedir. Ancak bu çizim ve açıklamalarda biçimbilimsel dönüşlülük ölçütleri ile ilgili herhangi bir kısıtlamadan söz edilmemekte, yalnızca dönüşlülük eki alan eylemlerin sözdizimsel ilişkileri ile ilgili değişim süreci gösterilmektedir.

(6) b'deki dönüşlülük, (6) a'da, nesne konumunda bulunan ve özne konumunda bulunan 'Ali' ile eşgönderimli olan ögenin atılıp eyleme -n dönüşlülük ekinin ulanmasıyla gerçekleşmiştir.

(6)

a. Ali *Ali*'yi/*kendini* yıkadı.

b. Ali yıkandı.

Öznenin aynı zamanda 'etkilenen' olduğu bir dönüşlülük ilişkisi, üye yapılarında iki üye bulunduran ve üyelerine EDİCİ-ETKİLENEN rolü yükleyen eylemler için geçerli olmaktadır. (7)'de, Türkçede bu sürecin gözlemlendiği eylemler verilmiştir.

(7)

aç-ıl	daya-	koy-	süsle-
açın- <i>(Biyolojide</i>	dik-il-	kur-	süz-
<i>Tolun kendini</i>	dire-	kurula-	tart-
<i>açmak)</i>	dona-	ovala-	taşı-
alla-	döv-	oyala-	temizle-
as-	durula-	öv-	tık-ıl-
ara-	eğ-	pakla-	toparla-
at-	eğle-	sabunla-	yala-
ayır-	ger-	sürt-	yasla-
besle-	göm-	süsle-	yay-
beze-	hazırla-	ört-	yelpazele-
bezekle-	kapa-	salla-	yer-
boya-	kas-	ser-	yığ-
boyala-	kaşı-	sıyr-	yık-
bula-	kat-	silk-	yıka-
büz-	katla-	sok-	yol-
çamurla-	kınala-	sürü-	yu-
çek-	koru-	sürükle-	yuvarla-
çevir-			

(7)'deki listeden anlaşılacağı gibi 'Tam Dönüslülük' gösteren eylemlerin tümü geçişlidir. Çünkü bu genişlemeye taban olacak eylemlerin özne ile özdeş özellikler sergileyen ve eylemin *kendini* adıyla kullanılmasına olanak tanıyan anlambilimsel özellikler taşımaları, dolayısıyla özdeş üyenin silinmesine izin vermeleri gerekmektedir.

Türkçede biçimbilimsel dönüşlülük yalnızca eylemin üye sayısıyla belirlenmemekte; eylemin, yapısında taşıdığı üyelerin anlambilimsel özellikleri de önem taşımaktadır. Yukarıdaki eylemlere bakıldığında, Türkçede dönüşlülüğü belirleyen ilk ölçütün, eylemin [+ insan] özellikli bir özne gerektirmesi olduğu söylenmelidir. (7)'de yer alan kimi eylemler, farklı tümcelerde [-insan] özellikli öznelerle görünebilirler. Ama bu türden çekirdek tümceler, (8)'de olduğu gibi, dönüşlülük genişlemesine taban oluşturamamaktadır.

(8)

*Toprak toprağı/kendini sürükledi.

*Toprak sürüklendi

Toprak sürüklendi. (Edilgen tümce)

Ancak bu belirleme [+insan] özellikli özne gerektiren tüm eylemlerin neden biçimbilimsel dönüşlülük göstermediğini açıklamaz. (9) a ve b'de verilen tümcelerde olduğu gibi, üyelerine EDİCİ-ETKİLENEN rolü yükleyen ve özneleri [+ insan] özelliği taşıyan tüm eylemler dönüşlülük ekiyle genişlememektedir.

(9)

a. Ali kendini yaraladı

*Ali yaralandı.

Ali yaralandı (Edilgen tümce)

b. Ali kendini vurdu.

*Ali vuruldu.

Ali vuruldu (Edilgen tümce)

Türkçe, bazı eylemlerde dönüşlülük ve edilgenliği aynı ekle sunmaktadır. Sözelimi *eğ-*, *as-*, *dik-* gibi eylemler, -Il ekiyle, hem dönüşlü hem de edilgen çatı ilişkisi

göstermektedir. -II ekinin iki farklı çatıyı gösterecek biçimde yorumlanması çatılardan biriyle ilgili türetim sürecini engellememektedir. Bu durumda beklenen, *vur-* eyleminin *vurun-* ya da *vurul-* biçiminde genişlemesidir. Ancak Türkçede, *Yarala-*, *vur-* gibi kimi eylemlerin dönüşlülük eki almaması, bu konunun biçimbilimsel koşullanmalarla ilgili olmadığını göstermektedir.

(9) a’da *yarala-*, b’de *vur-* eylemi mantıksal açıdan öznenin kendi üzerinde istençli olarak gerçekleştirmeyeceği eylemlerdir. Bu durumda (9) a ve b’de *kendini* adılı, özne ve nesnenin aynı olduğu bilgisini sunan bu tür bir odaklanmayı göstermektedir.

Türkçede ‘Tam Dönüşlülük’ ilişkisini yalnızca geçişli eylemlerin sunabiliyor olması, ettirgenlik ekiyle genişleyerek geçişlileşen ve anlambilimsel özellikleri yönünden de dönüşlülük ölçütlerine uygun duruma gelen eylemlerin, biçimbilimsel dönüşlülük için uzun bir liste oluşturması beklenebilir. Ancak burada biçimbilimsel bir koşullanma devreye girmekte; dönüşlülük eki, ettirgenlik ekiyle geçişlileşen eylemlere ulanamamaktadır. İlgili bölümde (bkz. § III.5.4.) belirtileceği gibi, Türkçede biçimbilimsel ettirgenlik, eylemin üye yapısına yeni bir üye sokmayı gerektirir. Biçimbilimsel dönüşlülükte ise bunun tam tersi bir süreç; üye eksiltme söz konusudur. Bu nedenle buraya kadar sözü edilen sınırlılıklara uygun özellikler sergiledikleri halde, ettirgenlik ekiyle genişledikleri için dönüşlülük göstermeyen bu eylemler, dönüşlü çatı ilişkisini *kendi* adılıyla sunmaktadır.

(10)

a. *Ali herkese sevdirdi/sevdirdi

Ali kendini herkese sevdirdi.

b. *Ali herkese tanıttı/tanıtıldı

Ali kendini herkese tanıttı.

Öte yandan ettirgenlik ve dönüşlülük arasında daha farklı bir ilişki söz konusudur.

(11) a dönüşlü çatılı bir tümcedir ve biçimbilimsel dönüşlülüğe alternatif olarak, *gör-* eylemi, *kendini* adıyla kullanıldığında da aynı dönüşlülük ilişkisini sunabilmelidir. Ancak (11) b'nin kabul edilemezliği *gör-* eylemi ile *görün* eylemi arasındaki anlambilimsel ilişkinin, biçimbilimsel dönüşlülüğe konu olan diğer eylemlerden farklı olduğunu tanıtlamaktadır. Dolayısıyla Sözcüksel dönüşlülük söz konusu olduğunda (11) a'da sunulan biçimbilimsel dönüşlülüğün alternatifi (11) b değil, (11) c gibi olacaktır. Bu ilişki *avun-* ve *avut-* eylemleri için de geçerlidir.

(11)

- a. Ali doktora göründü.
- b. *Ali kendini doktora gördü.
- c. Ali kendini doktora gösterdi.
- d. Ali çalışarak avunuyor.
- e. Ali kendini çalışarak avutuyor.

(11) a ve d'deki dönüşlülük *kendini* adıyla yeniden oluşturulduğunda, tümce ettirgen çatılı bir tümceye dönüşmektedir. Burada *avut-* eyleminin çözümlenebilir bir ettirgenlik göstermediği ileri sürülebilir. Ancak (12) a'da tek üyeli geçişsiz bir eylem olarak görünen *avun-* eyleminin, (12)b'de, ettirgenleşirken bükülmeye uğrayarak iki üyeli bir eylem olarak görünmesi ve *avun-* eyleminin öznesinin, (12) b'de *avut-* eyleminin nesnesi konumunda bulunması, bu eylemin varsayımsal bir tabandan türeyen ettirgen bir eylem olduğuna tanıt olarak gösterilebilir.

(12)

- a. Bebek yalnızca müzikle avunuyor.
- b. Ali bebeği yalnızca müzikle avutuyor.

Öte yandan kimi eylemler, elde edilecek çıktı dünya bilgisine aykırı olduğundan dönüşlülük eki alarak genişlememektedir. Bu eylemler, *kendini* dönüşlülük adıyla da görünmemektedir. (13)'teki tümcelerın eylemleri, geçişli birer eylem olmalarına ve üyelerine EDİCİ- ETKİLENEN rolü yüklemelerine karşın dönüşlülük gösterememektedir. Tüm eylemler için dönüşlülüğü sözcüksel biçimlerle sunan İngilizcede de, (13)'te verilen eylemlerin karşılıklarının, dönüşlülük adıyla kullanılmadığı görölmektedir.

(13)

a. *Ali kendini çekiyor.

*Ali çekiliyor/çekiniyor.

*Ali pulled himself

b. *Ali kendini itiyor

*Ali itiliyor/itiniyor

*Ali pushed himself.

Türkçede eylemlerin anlambilimsel özellikleri de, dönüşlülük sürecine etki etmektedir. Psikolojik ve zihinsel süreçleri ifade eden eylemlerin, dönüşlülük ekiyle genişlemediği görölmektedir.

(14)

a. Ali yalnızca kendini düşünüyor.

*Ali düşünölüyor/düşününüyor.

b. Ali bu konuda kendini suçluyor.

*Ali bu konuda suçlanıyor.

c. Ali kendini çok beğeniyor.

*Ali beğeniliyor/beğeniniyor.

(14)'te verilen eylemlerden farklı olarak, *sevin-*, *gücen-*, *darıl-* gibi duygusal eylemler dolaylı da olsa bir dönüşlülük ilişkisi sunmaktadır. Deny 1941, bu eylemlerin, öznenin iç varlığını yansıtan bir dönüşlülük anlamı taşıdığını belirtmektedir [Deny, 1941:345]. Kononov 1956'nın da 'Genel Dönüşlülük' adı altında değerlendirdiği bu tür eylemler, bu çalışmada 'İkincil Dönüşlülük' bölümünde incelenecektir.

Buraya kadar dönüşlülükten bir üye silme süreci olarak söz edildi ve silinecek üyenin, özne konumundaki üye ile özdeş olması gerektiği vurgulandı. Ancak (15)'teki tümcelerde, silinen üyenin özne ile özdeş olmadığı ve özneye ilgili bütünsel bir yoruma izin vermediği halde, atılamaz iyelik bilgisi içerdikleri için, bu eylemlerin biçimbilimsel yöntemlerle dönüşlüleştirdiği görülmektedir.

(15)

a. Ayşe saçlarını taradı.

Ayşe tarandı.

b. Ayşe kolunu kaşıyor.

Ayşe kaşınıyor.

Bu durum Türkçede yalnızca *tara-* ve *kaşı-* eylemlerine özgüdür. Bu iki eylem için de dönüşlüleştirme sürecinde bir üye silme söz konusudur. Ancak bu eylemlerde silinen üye, -nesnenin bütün bir insan bedeni olduğu düşünülürse-, bedenin tümünü değil bir parçasını ifade etmektedir. İngilizcede de bu eylemler benzer özellikler gösterir.

(16)

a. Ayşe is combing her hair.

Ayşe saçlarını tarıyor.

b. Ayşe is combing herself.

Ayşe taranıyor.

c. Ayşe is scratching her arm.

Ayşe kolunu kaşıyor.

d. Ayşe is scratching herself.

Ayşe kaşınıyor

(16) b ve c göstermektedir ki, İngilizcede de, bedenin bir bölümünü etkileyen eylemler dönüşlülük adıyla görünebilmektedir. Bu, *comb-* (*tara-*) eylemi için, açıklanabilir bir mantıksallık taşımaktadır. Çünkü bu eylem her zaman ‘saç’ gibi nesne ile görünecektir. Türkçede ve İngilizcede *kaşı-* ve *scratch-* eyleminin, her zaman belirli bir nesneye gönderimde bulunmadığı halde dönüşlülük ekine/adılına izin vermesi de yine, tam bir özne-nesne özdeşliği söz konusu olmasa da atılamaz iyelik bilgisi ile ilgilidir. Nitekim Türkçede, *tara-* ve *kaşı* eylemleri, *kendini* adılı ile de dönüşlülük ilişkisi sunmaktadır.

Dönüşlü tümcede, silinen öge doğal olarak özne ile özdeş olacağından ya da özneyi bir ‘tüm’ olarak kabul edersek, öznenin bir parçasını ifade edeceğinden, *kır-* gibi eylemler için de (15) b’ye benzer bir dönüşlülük süreci beklenmelidir.

(17)

a. Ayşe bacağına kırdı

*Ayşe kırındı/kırıldı.

b. Ayşe elini yaktı.

*Ayşe yakındı/yakıldı.

Bu tümcelerde de dönüşlülüğü engelleyen, eylemin öznesinin, eylemin bildirdiği işin gerçekleşme sürecindeki rolüdür. (17)’de verilen tümcelerin eylemlerinin, her zaman öznenin isteği dışında gerçekleşecek eylemler oldukları varsayıldığında, bu eylemlerin neden *tara-*, *kaşı-*, *boya-* eylemleri gibi dönüşlülük göstermediği belirlenebilecektir. Bunun dışında (17)’de verilen eylemler, *tara-* ve *kaşı* eylemleri gibi atılamaz iyelik bilgisi taşımamaktadır.

3.3.2. Sınırlı (Sınırlanmış) Dönüşlülük

Türkçede, dönüşlülük eki ile genişlediklerinde, ‘Tam Dönüşlülük’ bölümünde incelenen eylemlerden farklı bir sözdizimsel çerçeve oluşturan bazı eylemler vardır. Bu eylemler (18)’de verilmiştir.

(18)

bula-	dök-	sıva-	tık-ın-
bürü-	giy-	soy-	yükle-
çamurla-	sar-	sür-	
dik-in-	sarmala-	tara-	

İncelenen tüm dilbilgisi kitaplarında dönüşlü çatı iki özelliği ile ele alınmıştır. Bunlardan ilki ‘öznenin yaptığı işten etkilenmesi’ olarak vurgulanırken, ikincisi ‘öznenin bir işi kendi yararına, kendisi için gerçekleştirmesi’ olarak belirlenmiştir. Dönüşlü çatının bu görünümünde silinen, nesne konumunda bulunan öge değildir. (19)’daki tümcelerde, dönüşlülüğün, -(y)A durumu yüklenen tümleçlerin silinmesiyle sağlandığı görülmektedir.

(19)

a. Ali çantaları yüklendi.

Ali çantaları kendine yükledi.

b. Ali su döktü.

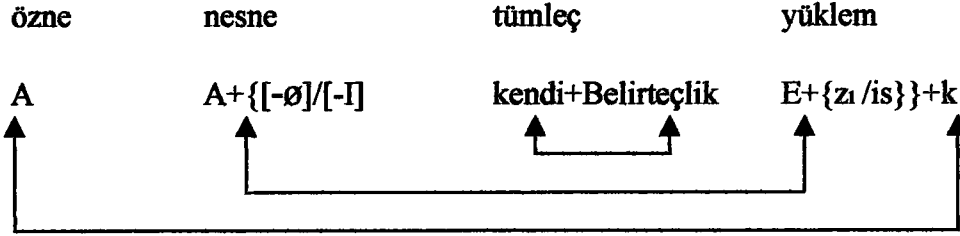
Ali kendine su döktü

Bu tümcelerde silinen öge nesne konumunda bulunmamakta, buna karşın tam dönüşlülükte olduğu gibi, silinen ögenin özne ile özdeş olması koşulu geçerliliğini korumaktadır. Adalı

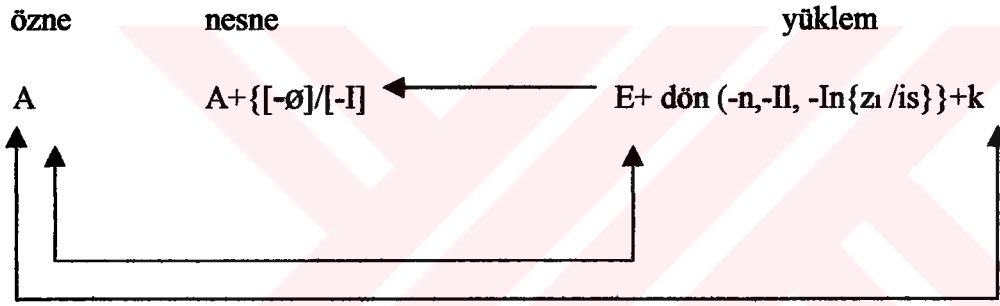
1979 *kendi* adının tümleç olarak yer aldığı bu tür tümcelerde, eylemin özneyi etkilemediğini ama özneye yöneldiğini belirtmekte ve (20)'deki çizimi vermektedir.

(20)

a. çekirdek tümce



b. Dönüşmüş tümce



[Adalı, 1979: 54-55]

Bu çizimde de, çekirdek tümcede, özne ile özdeş özellikler taşıyan tümlecin, dönüşmüş tümcede silindiği ve bunun dönüşlülük ekiyle eylem üzerinde işaretlendiği formüle edilmektedir. Ancak burada sözü edilen, 'özneye yönelme' ile ilgili bazı sınırlılıklar üzerinde durulmalıdır. Sözelimi benzer üye yapılarına sahip *yükle-* eylemi dönüşlülük ekiyle genişleyebilirken, *yolla-* eyleminin, neden dönüşlülük eki almadığı açıklanmalıdır.

Türkçede, yön/hedef gösteren eylemler, tek bir koşulla; yön/hedef gösteren üyenin özne ile özdeş olabilmesi koşuluyla dönüşlülük eki alabilir. (21)'de, yalnızca bu özdeşliğin gerçekleştiği eylemlerin dönüşlülük ekiyle genişlediği görülmektedir.

(21)

- a. Ali bavulları yükledi.
- b. Ali bavulları kendine yükledi.
- c. *Ali mektubu yollandı.
- d. *Ali mektubu kendine yolladı.

Özkan 2001, dönüşlü çatılı bir tümcede, özne, gerçekleştirdiği işten aynı zamanda etkilenen konumunda olduğu için, söz konusu tümcede başka bir nesnenin bulunamayacağını dolayısıyla dönüşlülük eki alan eylemlerin 'geçişsiz' eylemler olduğunu ileri sürmektedir [Özkan, 2001:17-18]. Ancak (22)'deki tümceler bu savı doğrulamamaktadır.

(22)

- a. Ayşe parfümü süründü.

Ayşe parfümü kendine sürdü.

- b. Ayşe tüm takılarını takındı

Ayşe tüm takılarını kendine/üzerine taktı

- c. Ayşe kınayı yakındı.

Ayşe kınayı eline yaktı.*

(22)a'da *parfüm*; b'de ise *takılarını* nesne konumunda bulunan üyelerdir.

Dolayısıyla *sürün-*, *takın-*, *dökün-* gibi eylemleri geçişli eylem olarak değerlendirmek

* (22) c için bir sözlüksel geçişmeden (incorporation) söz edilebilir. Çünkü *yak-* eylemi yalnızca 'kına' sözcüğünü nesne olarak aldığı anda 'sürmek' anlamına gelmektedir. Ancak (74)a'da *parfüm*; b'de ise *takılarını* nesne konumunda bulunan üyelerdir. Dolayısıyla *sürün-*, *takın-*, *dökün-* gibi eylemleri geçişli eylem olarak değerlendirmek gerekmektedir.

gerekmektedir. Bu tümcelerde geçen eylemlerin ‘Tam Dnllk’ bölümünde incelenen eylemlerden farkı, silinen üyenin üstlendiği roldür. ‘Tam Dnllk’ bölümünde incelenen eylemlerde, tümcede nesne konumunda görünen ve ETKİLENEN rolü yüklenen ye silinerek biçimbilimsel dnllk gerçekleştirilirken, *tak-*, *sr-*, *dk-* gibi eylemler dnlleirken, YARARLANICI ya da HEDEF rolü yüklenen ye silinmektedir.

Öte yandan, YARARLANICI ya da HEDEF rolü yüklediği ye, özne ile özdeş olan, dolayısıyla bu üyeyi silerek dnllk eki alması beklenen kimi eylemler, bu öngörüye uygun davranmamaktadır.

(23)

- a. Ali battaniyeye sarındı.
- b. Ali battaniyeyi kendine sardı.
- c. Ali kendini battaniyeye sardı
- d. Ali arafa büründü.
- e. Ali arafı kendine bürüdü.
- f. Ali kendini arafa bürüdü.

Her ne kadar (23) c ve f, silinen öğenin nesne olduğunu ve bu yönüyle *br* ve *sar-* eylemlerinin ‘Tam Dnllk’ bölümünde incelenmesi gerektiğini dndrse de, (23) b ve e’de, bu eylemlerin üyelerine yüklediği rolleri belirleyen ekler için bir ‘bulaşma’ (contamination) söz konusudur. (23) b ve e’de *kendi* adılı –(y)A eki almasına karşın ETKİLENEN rolü yüklenmiş bir ye konumundadır. Bu tümceler dnlleirken de, dnllĞn ilk kuralı işlemekte ve eylemin bildirdiği iten etkilenen bu öğe silinmektedir. Yine (23) b ve e’de BEL durumu alarak nesne konumunda bulunan öğeler (*hırkasını*, *battaniyeyi*), dnmi tümcede ((23) a ve d) ARAÇ rolü yüklenmiş olarak görünmektedir. Uzun 2000, Türkçede bazı rollerin, durum belirleyicilerle doğrudan bir bağlantı kurduğunu; sözgelimi HEDEF rolünün –(y)A, YER rolünün –DA, KAYNAK

rolünün –DAn ekiyle bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Ancak bu belirlemenin ardından, *Ali İstanbul'dan geçti* tümcesinde, *geç-* eyleminin KAYNAK rolü yükleyemeyeceğini, bu eylem için YER rolünün söz konusu olabileceğini, dolayısıyla bu bağlantının mutlak olmadığını vurgulamaktadır [2000:106-107]. Bu tartışmanın diğer ayrıntılarını çalışma kapsamı dışında tutulduğunda, (23) b ve d'de geçen *hırka* ve *battaniyeyi* (24) a ve b'dekilerle benzer konumlanışa sahip öğeler olarak yorumlamayı olası kılmaktadır. Yani (23) b ve d'de bu öğelerin, (24) a ve b'de olduğu gibi ARAÇ rolü yüklendikleri söylenebilir.

(24)

- a. Ali kendini hırkasıyla sardı
- b. Ali kendini battaniyeyle bürüdü.

Sar- ve *bürü-* eylemleriyle benzer sözdizimsel ilişkiler sunan *bula-* eylemi de sorunlu bir dönüşlülük genişlemesi sergilemektedir.

(25)

- a. Ali çamura bulandı.
- b. Ali kendini çamura buladı.
- c. Ali kendine çamuru buladı

(25) b ve c'nin kabuledilebilirliği, (25) a'daki dönüşlülüğe iki farklı çekirdek tümcenin taban oluşturduğu anlamına gelmemelidir. Çünkü (25) b ve c'deki *bula-* eylemleri farklı anlambilimsel odaklanmalar içermekte, dolayısıyla farklı eylemler olarak değerlendirilmeyi gerektirmektedir. (25) b'de *bula-* nesne konumunda bulunan öğenin bütününe dönük bir işi/ durumu ifade ederken, (25) c'de bu anlam söz konusu değildir. Bu durumda *bula-* eyleminin dönüşlülüğü (26)'da olduğu gibi gösterilmelidir. Bu özellik, yani söz konusu işin/devinimin, nesnenin tümüne yönelip yönelmemesi Türkçede başka eylemlerde de gözlenmekte ve ayırıcı bir özellik taşımaktadır. Sözgelimi örtüleceği

masanın yüzeyinden daha küçük olan bir örtü söz konusu olduğunda, (27) a doğru bir tümce olmayacaktır.

(26)

- a. Ali çamura bulandı.
- b. Ali kendini çamura/çamurla buladı
- c. *Ali kendine çamuru buladı

(27)

- a. *Masayı bu örtüyle örtün.
- b. Bu örtüyü masaya örtün.

Giy- ve *soy-* eylemleri de dönüşlü çatı ilişkisi sunduğunda geçişliliğini koruyan eylemlerdir. Ancak (28)'de görülmektedir ki, *giy* eylemi için dönüşlü çatılı tümcelerde nesnenin silinip silinmemesi bu bölümde incelenen diğer eylemlerden farklı olarak seçimlidir.

(28)

Ali (elbiselerini) giyindi.

Ne var ki *giy-* eylemi ile *giyin-* eylemi arasındaki ilişkiyi tanımlamak, yalın eylemin hangi üyesinin silindiğinin belirlenmesi yönünden sorunludur. Çünkü *giy-* eyleminin üye yapısı ile *bürü-* ve *sar-* eylemlerinin üye yapısı aynıdır. Bu eylemlerin dönüşlülüşme sürecinde, (23)'teki tümcelerde olduğu gibi, özne ile özdeş olan *kendi* adılı silindiğinde, bu üyenin aldığı yönelme eki, ARAÇ rolünü belirlemek üzere dönüşmüş tümcede görünebilmekteydi. Oysa (29) a'da, *kendi* adılı silinmektedir. Bize göre bu eylemle ilgili asıl sorun, gerçekte *giy-* eyleminin, üye yapısında, HEDEF ya da YARARLANICI rolü yüklediği bir üye bulundurmamasıdır. Çünkü bu eylem, (29)b'de olduğu gibi, başka hiçbir paradigmada, bu rolü, özneye eşgönderimli olmayan bir üyeye yükleyemeyecektir. Başka bir deyişle *giy-* eylemi de bir atılamaz iyelik bilgisi içermektedir. Dolayısıyla, *elbiseyi* ya da 'giyme' işine

konu olan nesneyi kimin giyebileceği bilgisi eylemin sözlüksel anlamında kodlanmıştır. Bu kod da her zaman tümcenin öznesini işaret edecektir. Dönüşmüş tümcede nesnenin seçimlik olması da yine *giy-* eyleminin, seçeceği nesne ile ilgili sınırlılıkları, taşıdığı anlambilimsel özelliklerle belirlemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Yani *giy-* eylemi, nesnesi konumunda bulunduracağı, *elbise, ceket, gömlek ...* gibi sözcükleri, türeözü, tek bir nesne olarak tanımakta ve bu bilgiyi de, yalın anlamıyla içermektedir. Bu noktada *tara-* eyleminin de her zaman *saç* gibi bir nesne ile görünebileceği, ama dönüşmüş tümcede, bu nesnenin *taran-* eylemiyle görünemeyeceği ileri sürülebilir. Bu durumda, *tara-* ve *giy-* eylemleri arasında başka bir anlambilimsel ayırmadan söz etmek gerekmektedir. Bu ayırım da *giy-* eyleminin, (29)'da olduğu gibi tümce içinde, yöneleceği ögenin özne ile özdeşliğini zorunlu kılması, *tara-* eyleminin ise (30)'da görüldüğü gibi böyle bir sınırlılık taşımamasıdır.

(29)

a. Ali elbise giydi.> Ali elbise giyindi. (Ali *kendine* elbise giydi.)

(30)

a. Ayşe saç taradı.>Ayşe tarandı. (Ayşe *kendi saçını* taradı/

Ayşe *kardeşinin* saçını taradı.

Görülüyor ki, dönüşlülük sürecini etkileyen sınırlılıklar daha çok eylemlerin anlambilimsel özellikleriyle ilgilidir. Türkçede dönüşlülük eki alan eylem sayısının, diğer çatı ekleriyle genişleyen eylemlere göre daha az olması ve eylemlerin, bu eki almalarında etkili olan özelliklerin düzensizlik sergilemesi, dönüşlülük konusunda, net tanımlamalar yapmayı engellemektedir. Bu nedenle, Türkçede biçimbilimsel dönüşlülüğün de daha geniş bir bütünce (corpus) üzerinde ve diğer Türk yazı dillerinin de incelendiği karşılaştırmalı bir

çalışmada ele alınması, bu genişlemeyi biçimlendiren anlambilimsel etmenlerin belirlenmesini kolaylaştıracaktır.

3.4. İkincil Dönüşlülük

Bu bölümde, birincil dönüşlülük bölümünde incelenen eylemlerden farklı olarak, dönüşlülük eki aldığında, beklenen sözdizimsel ilişkileri sunmayan eylemler değerlendirilecektir. Bu eylemlerin bir bölümü yalın biçimleriyle *kendi* adılının görünmesine izin vermemekte ancak, eylemin ekle genişlemiş biçimi dönüşlü çatı ilişkisini içermektedir.

(31)

al-m-: gücenmek, küsmek

daya-n-: sabretmek

döşe-n-: birine kızmak, küfretmek; uzun uzadıya yazmak

katla-n-: sabretmek

koy-ul-: bir işe başlamak

(31)'de verilen eylemler dönüşlülük eki aldıklarında temel anlamlarından uzaklaşmakta ve bu eylemlerde dönüşlülük eki, eylemin yalın biçimiyle görünebilecek *kendini* adılının silindiğini ifade etmemektedir.

(32)

a. Ali tüm sıkıntılara dayandı.

*Ali kendini tüm sıkıntılara dayadı.

b. Ali erkenden yola koyuldu.

*Ali kendini erkenden yola koydu.

Al- eylemi için dolaylı bir dönüşlülük çözümlemesinden söz etmek olasıdır. Türkçe Sözlük 1988'de 'almak' eylemi için 'bir şeyi üzerine almak' anlamı verilmemekte ancak

‘alınmak’ eylemi, “Bir sözün, davranışın kendisine karşı olduğunu sanarak incinmek, kırılmak veya öfkelenmek” biçiminde açıklanmaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak alın-eylemi için (33)’te gösterildiği gibi bir dönüşlülükten söz edilebilecektir.

(33)

- a. Ali söylenenleri kendine/üzerine aldı.
- b. Ali söylenenlere alındı.
- c. *Ali söylenenleri alındı

(33)c’de, *al-* eyleminin *de*, *sar-*, *sarmala-*, *bürü-* eylemlerine benzer bir süreç sergileyerek dönüşlüleştirdiği görülmektedir. Çünkü bu eylem için gözlenen üye silme işleminde, tümcede nesne konumunda bulunan üyenin değil, tümleç konumunda bulunan üyenin silindiği gözlenmektedir. Dönüşmüş tümcede, tümleç konumunda bulunan üye ise çekirdek tümcenin nesnesidir. Dolayısıyla bu eylemin, temel anlamıyla, dönüşlülük için beklenen anlambilimsel ilişkiyi kurmasa da, sözdizimsel çerçevesi bakımından, (31)’de verilen diğer eylemlere göre dönüşlü çatı ile ilgili ölçütlere daha yakın durduğu söylenebilir.

(34)’te verilen eylemler ise, dönüşlülük eki aldıklarında anlamları değişmeyen ancak, üye yapılarında özneleri ile eşgönderimli üye bulunduramayacakları için dönüşlülük ilişkisini farklı bir biçimde sunan eylemlerdir.

(34)

bak-	kaşı-n- (kaşımayı gerektirmek)
doy-	söyle-
eş-	tap-
gez-	tep-
kaç-	yara-

yet-

(34)'teki eylemlerin bazılarının (*eş-*, *söyle-*, *bak-*, *gez-* ve *tep-*), dönüşlülük eki aldığı, yineleme/süreçlilik (durativity/iterativity) gösteren bir görünüş özelliği kazandığı söylenebilir. Özmen ve Dönük 1998, eylemde görünen çatı değişikliklerinin eylemin görünüş ve hal türünde kaymalara yol açabileceğini belirtmekte ve (35)'teki örnekleri vermektedir[Özmen ve Dönük 2000:288].

(35)

- | | |
|--------------------------------|-------------------------------|
| a. Kaleyi iki saatte gezdik. | Tamamlama [+ uç nokta] |
| b. *Kaleyi iki saat gezindik. | Edim [- uç nokta] |
| c. *Kaleyi iki saatte gezindik | Edim [- uç nokta] |
| d. Kalede iki saat gezindik. | Edim [+ uç nokta] |
| e. Kalede iki saat gezindik. | Edim [- uç nokta] |

Bu örneklerde *gez-* eylemi, yalnızca 'bir yeri herhangi bir amaç için incelemek' anlamına gelmek koşuluyla bir *son nokta* göstermektedir. Dolayısıyla (35)'a ve b arasındaki fark, belirteçlerin görünüş özellikleri ile eylemin görünüş özelliklerinin uyumsuzluğudur. Ancak bu uyumsuzluk, temelde *gez-* eyleminin çok anlamlılığı ile ilgilidir. Öyleki (35)a'da 'gezmek', 'herhangi bir amaçla bir yeri incelemek' anlamındayken, (35)b'de 'bir yerde dolaşmak' anlamındadır, ve dönüşlülük eki her zaman bu eylemin, ikinci anlamı için geçerli olmaktadır. Dolayısıyla, (35) c'nin kabul edilemezliği ise *gez-* eyleminin bu tümcede 'bir yeri gezmek' anlamıyla dönüşlülük eki alamamasından kaynaklanmaktadır. Buna karşın (36) a ve b gibi tümcelerde dönüşlülük ekinin, eyleme her zaman [- son nokta] biçiminde bir görünüş özelliği kazandırdığı söylenebilir. *Eş-* ve *tep-* eylemleri için de benzer bir süreç gözlenmektedir. Ancak, üzerine gelen dönüşlülük eki bu eylemin görünüş özelliği ile birlikte, üye yapısını da etkilemekte, eylemi geçişsizleştirmektedir.

(36)

- a. *Ali parkı iki saatte gezindi. [-son nokta]
- b. *Ali parkta iki saat gezindi. [+ son nokta]
- c. Köpek toprağı bir saatte eşti. [+son nokta]
- d. *Köpek toprağı bir saatte eşindi.[+ son nokta]
- e. Köpek bir saat eşindi. [- son nokta]
- f. *Köpek bir saatte eşindi. [- son nokta]

Dönüşlülük eki aldığında geçişsizleşen *tep-* eyleminde de, dönüşlülük özne ile eşgönderimli bir öğeyi silme işlemi olarak gözlenmemektedir. (37)b, bu eylemin dönüşlülük eki aldığında, başka bir anlam ('zıplamak') kazandığını ve dönüşlü çatı ilişkisi sunmadığını göstermektedir.

(37)

- a. Çocuk topu tepti.
*Çocuk kendini tepti/*Çocuk tepindi
- b. Çocuk sokağın ortasında tepiniyor.

Bu belirlemeler *bak-* eylemi içinde geçerli olmakla birlikte, dönüşlülük eki bu eylemin HEDEF rolü yüklediği üyeyi silmektedir. Ancak (39) b, bu silinmenin belli bir koşula bağlı olduğunu göstermektedir. Bu koşul da 'bakma' işinin belirli bir yeri/şeyi hedeflememesidir.

(38)

- a. Ali etrafına baktı.
Ali etrafına bakındı.
- b. Ali arkadaşlarına baktı.
- c. *Ali arkadaşlarına bakındı.

Türkçede, dönüşlülük eki alan ancak, dönüşlülük ilişkisi sunmadığı gibi başka bir anlama da geçmeyen, üç eylem bulunmaktadır: *doy-*, *kaç-* ve *tap-*. Bu eylemler dönüşlülük eki ile genişlediklerinde, sözdizimsel yapılarında bir değişme gözlenmemektedir. Öte yandan eylemin yalın biçimiyle, dönüşlülük eki alarak genişlemiş biçimi arasındaki anlam farkını kestirmek güç olmakla birlikte Türkçe Sözlük 1988’de, bu iki biçim için iki farklı anlamdan söz edilmektedir:

“tapmak (-e) 1. Tanrı diye tanımak,kulluk etmek...”

“tapınmak (-e) 1.Tanrıya veya ilah olarak tanınan varlığa karşı inanış ve bağlılık anlatmak için belirli kurallara bağlı dini hareketlerde bulunmak...2. Tanrıya karşı kulluk görevini yerine getirmek, ibadet etmek..”

Aynı sözlükte, ‘kaçınmak’, “(-den) Herhangi bir işi yapmaktan, veya özverili davranmaktan geri durmak,imtina etmek..” biçiminde tanımlanmakta, ve bu tanım ‘kaçmak’ eylemi için verilen on altı tanımdan hiçbirisiyle örtüşmemektedir. “Yeteri kadar yemiş olmak” biçiminde tanımlanan ‘doyunmak’ ise ağız özellikli bir eylem olarak Türkçe Sözlük’te yer almakta ve bu yönüyle eylemin, dönüşlülük ölçütleriyle değerlendirilmesi olanaklı görünmemektedir.

Türkçede ortak anlambilimsel özellikler sergileyen *kıy-*, *bula-*, *kazı-* gibi eylemler de -n ve -In eki aldıkları halde dönüşlülük göstermemektedir. Bu dört eylem de (39)’da görüldüğü gibi, özne konumlarında ‘iç’ ya da ‘mide’ gibi bir organ adı bulundurmaktadır.

(39)

- a. içi kıyınmak
- b. içi bulanmak
- c. içi kazınmak

(39)’da verilen eylemlerde özne, eylemin bildirdiği işi yapan ama aynı zamanda bu işten etkilenen konumundadır. Bu eylemlerin özneleri için ‘iş yapan’ olmak, EDİCİ ya da

DENEYİMCİ rolü üstlenmek anlamına gelmemektedir. Bu yönüyle bu eylemler ‘unaccusative’ eylem tanımlamasına uygun özellikler sergilemektedir.

Gerek birincil dönüşlülükte gerekse ikincil dönüşlülükte, dönüşlülük ekinin, eyleme eklenmesini belirleyen anlambilimsel koşullanmaların çok çeşitli ve düzensiz olması, Türkçede biçimbilimsel dönüşlülüğün, çözümlenebilir dilbilgisel özellikler taşımadığını göstermektedir. Bu nedenle gerek geleneksel dilbilgisinin öngörülerıyla hazırlanmış kaynaklarda, gerekse modern dilbilgisi betimlemelerinde, biçimbilimsel dönüşlülük konusunda bütüncül açıklamalar yer almamaktadır. Özellikle evrensel dilbilgisi modeli ekseninde yürütülen çalışmalarda, Türkçede dönüşlülük konusuyla ilgili, daha çok *kendi* adılının tümce içinde sergilediği ‘gönderim’ özellikleri etkin olmuştur.

3.5. Biçimbilimsel Dönüşlülük ve Üye Değiştirimi

Dönüşlülük eki, Tam Dönüşlülük ve Sınırlı Dönüşlülük bölümlerinde incelendiği gibi eylemin üye yapısına farklı etkilerde bulunmaktadır. Tam dönüşlülük bölümünde incelenen eylemler, dönüşlülük ekini aldıklarında üye yapılarında gözlenen değişme (40)’ta *yıka-* eylemi üzerinde gösterilmiştir.

(40)

a. Yalın Eylem

yıka-	1	2
	{Ali}	{Ali’yi/kendini}
	[dışsal üye]	[içsel üye]

b. Dönüşlü Eylem

yıkan-	1
	{Ali}
	[içsel üye]

(40)'taki gösterim 'Tam Dönüştürülük' bölümünde incelenen eylemleri kapsamaktadır. (7)'de listelenen bu eylemler, dönüştürülük eki aldıklarında, nesne konumlarında bulunan ve ETKİLENEN rolü yüklenmiş üyeyi silmektedir. İkinci dönüştürülük türü olarak incelenen, 'Sınırlı Dönüştürülük' bölümünde ele alınan *Sür-*, *dik-*, *dök*, *tak-* gibi eylemler için farklı üye silme süreçleri söz konusudur:

(41)

a. Yalın eylem

sür-	1	2	3
	{Ayşe} [dışsal üye]	{Ayşe'ye/kendine} [içsel üye]	{parfüm} [içsel üye]

b. Dönüştürülü eylem

sürün-	1	2
	{Ayşe} [dışsal üye]	{parfüm} [içsel üye]

(41)'de verilen üye değişimi üç üyeli eylemleri kapsamakta ve (40)'ta formüle edilen eylemlerden farklı olarak, nesne konumunda bulunan üyenin değil, -(y)A eki alarak tümleş konumunda bulunan üyenin silindiğini belirtmektedir.

Giy- eylemi için (40) ve (41)'de olduğundan daha farklı bir üye silme süreci gözlenmektedir:

(42)

a. Yalın eylem

giy-	1	2	(3)
------	---	---	-----

{Ali}	{elbiseyi}	{üzerine}
[dışsal üye]	[içsel üye]	[örtük üye]

b. Dönüştü eylem

giyin-	1	2	(3)
	{Ali}	{elbiseyi}	{üzerine}
	[dışsal üye]	[içsel üye]	[örtük üye]

Sar-, sarmala-, bürü- gibi, ‘Sınırlı Dönüştülük’ bölümünde incelenen eylemler için de üye silme süreci (43)’te gösterilmiştir.

(43)

a. Yalın eylem.

sar-	1	2	3
	{Ali}	{battaniyeyi}	{üzerine/kendine}
	[dışsal üye]	[içsel üye]	[örtük üye]

b. Dönüştü eylem

sarın-	1	2
	{Ali}	{battaniyeye}
	[dışsal üye]	[içsel üye]

İlgili bölümde de incelendiği gibi bu eylemlerde, eylemin yalın biçiminde nesne konumunda bulunan üye, çatı ekiyle genişlemiş biçimiyle oluşturulan tümcelerde silinmemekte, ancak başka bir durum yüklenerek görünebilmektedir.

Bir eyleme dönüştülük ekinin eklenmesi, o eylemin üye yapısının yanı sıra, rol yapısına da etki eder. Uzun 2000, *Ali camı kırdı* ve *Ali bacağını kırdı*. tümcelerinde, *Alilerin* rollerinin farklı olduğunu, *Ali camı kırdı* tümcesinde, *Alinin* EDİCİ; *Ali bacağını*

kırdı tümcesinde ise DENEYİMCİ rolü yüklendiğini belirtir ve bu durumu, eylem öbeği dışında kalan üyelere, rolün, yalnızca eylem tarafından değil, eylem öbeği tarafından yükleniyor olmasıyla açıklar. Çünkü bu tümcelerde farklı olan yalnızca nesne konumunda bulunan üyelerdir. Dolayısıyla nesne de rol yükleme sürecini etkilemektedir. [Uzun,2000: 119]. Bu belirlemeden hareketle dönüşlü çatı ilişkisi sunan eylemlerin, öznelere DENEYİMCİ rolü yüklediğini söylemek olasıdır. Dönüşlü çatı ilişkisi sunan eylemlerde gözlenen bu durum, yalnızca biçimbilimsel dönüşlülüğe özgü değildir. (44)'teki tümcelerde eylemin rol yapısındaki değişikliğin, *kendi* adıyla oluşturulan dönüşlü çatılı tümceler için de geçerli olduğu görülmektedir.

(44)

- | | |
|--------------------------|----------------|
| a. Ali Kardeşini yıkadı. | Ali> EDİCİ |
| Ali yıkandı. | Ali>DENEYİMCİ |
| Ali kendini yıkadı. | Ali> DENEYİMCİ |
| b. Ali evi temizledi. | Ali> EDİCİ |
| Ali temizlendi | Ali>DENEYİMCİ |
| Ali kendini temizledi | Ali> DENEYİMCİ |

Öte yandan bir kısmı 'İkincil Dönüşlülük' bölümünde incelenen kimi eylemler, dönüşlülük ekiyle genişlediğinde üye ve rol yapıları yönünden bir değişikliğe uğramamaktadır.

Bak-, tap-, kaç-, gez-, eylemleri dönüşlülük eki aldıklarında herhangi bir üyeleri silinmemektedir.

(45)

- a. Yalın eylem

bak-	1	2
	{Ali}	{etrafa/etrafına}

[dışsal üye]

[içsel üye]

b. Dönüştürme eylemi

bakın-

1

2

{Ali}

[dışsal üye]

{etrafa/etrafına}

[içsel üye]

Örneklerden de anlaşılacağı gibi, dönüştürme eki, yalnızca tam dönüştürme bölümünde incelenen eylemler için düzenli bir üye değiştirimi gerçekleştirmektedir. Beklenen dönüştürme ilişkisinden farklı anlambilimsel bütünlükler sunan eylemlerin üye yapıları, eylemin sergilediği ‘kendineözellik’ e bağlı olarak değişmektedir. Ancak genel olarak, birkaç eylem dışında, dönüştürme eyleminin bir üye eksiltme süreci olduğu söylenebilir. Eksilen üye, ‘Tam Dönüştürme’ gösteren eylemlerin tümünde ve ‘Sınırlı Dönüştürme’ gösteren eylemlerin büyük bir bölümünde özne ile aynı anlambilimsel özellikleri taşıyan üye olmaktadır.

3.6. Dönüştürme Adılı ‘Kendi’

Türkçede dönüştürme çatı ilişkisi ‘kendi’ adıyla da sunulmaktadır. ‘Kendi’ adılı, dönüştürme çatılı tümcelerde, her zaman tümcenin öznesi ile eşgönderimli bir ad öbeğinin yerini tutar. Literatürde ‘kendi’ adılı, daha çok bağlama ilkeleri ve gönderim özellikleri yönünden incelenmiştir. Sezer[19] 1991, kimi zaman evrensel dilbilgisi modeli ve alt kuramlarının öngörülerinden farklı özellikler sergileyen *kendi* ve *kendisi* adlarını arasındaki farkı incelemiş, Özsoy 1990a, bu adılın, Türkçe metinlerdeki, adılama süreçleri ve söylemsel özellikleri üzerinde durmuştur. Öte yandan Uzun 2000, bağlama ilkelerinin, Türkçedeki adılamanın gönderim özelliklerini tümüyle açıklayamadığını ve bu kuramın Türkçe için bir dizi dile özgü kısıtlama içermesi gerektiğini vurguladığı

çalışmasında, *kendi* adılının, *kim*, *bazı*, *bir*, sözcüklerinde olduğu gibi, üzerine ek alıp farklı bir adıl türüne, *kendisi* biçimine dönüştüğünde, dönüşlülük anlatma özelliğini yitirmediğini, bunun da bir ‘dilsel bulaşma’ ile açıklanabileceğini düşünmektedir [Uzun, 2000:255-257]. Kornfilt 1996’da da, *kendi* ve *kendisi* farkı ile ilgili açıklamalar bulunmaktadır. Kornfilt’e göre *kendisi*, iç içe geçmiş tümcecikler arasında, göndergesel ilişkiler ya da uzak çıkarmalar arası bağlantılar kurmaktadır . İlgili kaynaklarda *kendi* adılı çok farklı açılardan ele alınmış olsa da, bu çalışmada *kendi* adılının, dönüşlü çatı ilişkisi sunan çekirdek tümcelerdeki görünüşleri ele alınacak, bu tür tümcelerde görülen dönüşlülük ilişkisinin, biçimbilimsel dönüşlülük karşısındaki konumu değerlendirilecektir.

Uzun 2000, *kendi* adılının, bağlama ilkelerince belirlenen sınırlılıklara aykırı davrandığını ancak her zaman, kendinden önce gelen bir öncüle bağlandığını belirtmektedir [Uzun, 2000:257]. (46)’daki tümceler de göstermektedir ki, *kendi* adılı, Türkçede çekirdek tümce öge dizilişinin katı kısıtlamalarla belirlenmemesine karşın, her zaman, bağlandığı öncülden sonra gelmektedir. Bağlandığı öncül tümce içinden kendinden önce gelmiyorsa, bu adıl tümce dışına gönderimde bulunacaktır. Ancak bu durumun tersi söz konusu olduğunda, *kendi* adılı için, (46) c ve d’de olduğu gibi iki okuma söz konusu olacak ve bu durum konuşmada vurguyla belirlenecektir.

(46)

- a. Kendini/kendisini (Ahmet’i) Ali yaraladı. (kendini/kendisini: Ahmet’i)
- b. Kendini/kendisini (Ahmet’i) Ali kuruladı. (kendini/kendisini: Ahmet’i)
- c. Ali, kendini /kendisini (Ali’yi/Ahmet’i) yaraladı. (kendini/ kendisini: Ahmet’i/Ali’yi)
- d. Ali kendini/kendisini (Ali’yi/Ahmet’i) kuruladı. (kendini/ kendisini: Ahmet’i/Ali’yi)

Adilla sunulan dönüşlölükle ilgili, (46) a ve b’de görülen sözdizimsel kısıtlama, özne konumunda kişi adılı –ben, sen, biz, siz- bulunan tümcelerde geçerli değildir. çünkü *kendi* adılı bağı bulunduğu öncülle kişi ve sayı uyumu (kendim, kendin, kendi/kendisi, kendimiz, kendiniz, kendileri) göstermektedir. Dolayısıyla (47)’deki tümcelerde olduğu gibi, özne konumunda, yukarıda sözü edilen kişi adıları bulunduğu için, *kendi* adılı, bağı olduğu öncülden önce de görünebilmektedir.

(47)

a. Kendimi ancak ben korurum

b. Kendinizi siz tanıtın.

Öte yandan Özsoy 1999, özne ile tümlecin eşgöndermeli olduğu tümcelerin edilgene çevrilemeyeceğini ileri sürmekte ve

Kendisi Ayşe tarafından görüldü

gibi bir tümcede, *kendi/kendisi* adılının tümce dışında bir ad öbeği ile eşgöndermeli olabileceğini, bu durumda, adılın, tümce içi değil, bağlam içi kişi adılı olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir [Özsoy,1999:335]. Bu belirlemeden hareketle, (46) c ve d’deki çift okumanın edilgen çatılı tümceler için geçerli olmayacağını söylemek gerekmektedir. (47) gibi tümcelerde *kendi* adılı hiçbir durumda tümcenin öznesiyle eşgönderimli olamayacaktır.

(48)

a. Ali kendisi tarafından ödüllendirildi.

b. Siz kendisi tarafından arandınız mı?

Edilgen çatılı tümcelerde görünen *kendi* adılı ile ilgili başka bir sınırlılık daha söz konusudur: Edilgen çatılı bir tümcede ‘Eden Öbeği’ (Agent Phrase) içinde yer alan *kendi* adılı, 3. tekil ve 3. çoğul kişi adıları dışında bir kişi adılına göndermede bulunamaz.

(49)

- a. *Siz kendim tarafımdan ödüllendirileceksiniz.
- b. Siz benim tarafımdan ödüllendirileceksiniz.
- c. *Biz kendiniz tarafınızdan aranmadık
- d. Biz sizin tarafınızdan aranmadık.

Kononov 1956, Türkçede dönüşlülüğün eylemin anlamına bağlı olarak sözdizimsel yöntemlerle de gerçekleşebileceğini belirterek

Kendisini pencereden attı.

Sen kendini doktora göster.

örneklerini vermekte ancak 'eylemin anlamına bağlı olma' konusunda ayrıntılı bilgi sunmamaktadır[Kononov, 1956:195].

Kononov'un aynı yapıtta dönüşlü çatı ile ilgili bir başka saptaması da,

Kendi kendine küfrediyor.

tümcesinde olduğu gibi *kendi* adılının, yönelme ekiyle de görünebileceğidir. Ancak bu saptama iki yönüyle sorunludur. İlki, *kendi kendine* belirteç öbeğinin, biçimbilimsel dönüşlülüğe alternatif bir dönüşlülük ilişkisi sunmamasıdır. Çünkü (50)'de olduğu gibi, *kendi kendine öbeği dönüşlülük eki* alarak genişleyen eylemlerle aynı tümcede görünebilmektedir ve bu nedenle bir dönüşlülük görüntümü olarak değerlendirilmemelidir.

(50)

Çocuk kendi kendine yıkıyor.

Kendi kendinenin, kendi gibi bir dönüşlülük sunmaması, İngilizcede de gözlemlenmektedir.

(51)

Ali washed himself by himself

Ali kendi kendine yıkıyor/Ali kendi kendine kendini yıkıyor.

(51), hem dönüşlülük adılı *himself*, hem de ‘tek başına’ anlamını veren *by himself* aynı tümcede görünebilmesi, bu adılardan birinin; *by himself* dönüşlülükle ilgili olmadığını göstermektedir.

Özsoy 1999’da da *kendi kendine* öbeğinin, ‘tek başına’ anlamında kullanıldığı belirtilmiş, bununla birlikte *kendi* adılının *Bu ödevi (sen) kendin mi yaptın?* tümcesinde olduğu gibi vurgu için de kullanıldığı üzerinde durulmuştur. Kornfilt [1997: 157] bu görünümelerde *kendi* adılının eylem önünde, vurgulanan ögenin yerinde bulunabileceğini söylemektedir.

Kononov 1956’da *kendi* adılıyla ilgili göze çarpan ikinci sorun, biçimbilimsel yöntemlerle dönüşlülük göstermeyen eylemlerle ilgilidir. Kononov, anlamlarına göre, tümleçleri -(y)A eki alan eylemlerin, dönüşlülük adılıyla çatı ilişkisi sunabileceğini belirtmektedir. Oysa üye yapılarında -DAn eki alan içsel üyeler bulunduran eylemler de *Ali kendinden nefret ediyor* tümcesinde olduğu gibi sözcüksel olanaklarla dönüşlülüşmektedir. Ancak *Kendi* adılının -DAn eki alarak dönüşlülük gösterdiği durumlarda, eylemin daha önce sözü edilen dönüşlülük ölçütlerine de uygunluk göstermesi gerekmektedir.

Kononov, *ol-* eyleminin de dönüşlülük gösterdiğini belirtmektedir [1956:195]

(52)

- a. Ali tıraş oldu.
- b. *Ali kendini tıraş oldu.
- c. Ali kendini tıraş etti.

(52)a’da tümcenin dönüşlülük gösterdiği söylenebilir çünkü, (53) b’de tümceye yalın eylemlerle kullanılan dönüşlülük adılı eklendiğinde tümce bozulmaktadır. *Kendini* adılı bu tümcede, ancak dönüşlülük gösteren *ol-* eylemi yerine *et-* eylemi kullanıldığında eklenebilmektedir. Ne var ki *ol-* eylemi her zaman dönüşlülük göstermektedir.

(53)

Ali hasta oldu

(53) a'da özne 'edici' rolünü yüklenmişken, (53)'te özne 'deneyimci' rolü yüklenmiştir. Ayrıca bu tümce, *kendini* adılı ve *et-* eylemiyle (54)'te olduğu gibi yeniden oluşturulduğunda aynı anlamı vermemektedir.

(54)

*Ali kendini hasta etti.

Ol- eylemi bazı tümcelerde de edilgenlik göstermektedir.

(55)

Ali muayene oldu.

Bu tümcede *Ali* eylemden etkilenen konumundadır ve tümce *et-* eyleminin edilgenlik eki almış biçimiyle yeniden oluşturulabilmektedir.

(56)

Ali muayene edildi.

Bu bakış açısıyla Kononov'un bu eylemle ilgili belirlemesinin yalnızca *ol-* eylemiyle kurulan ama öznesi EDİCİ rolü yüklenmiş olan tümceler için geçerli olduğu söylenmelidir.

3.7. Biçimbilimsel Dönüştürülük Karşısında Sözcüksel Dönüştürülük

Kendi adılıyla ilgili buraya kadar yapılan açıklamalar, daha çok bu adılın, görüldüğü tümcelerdeki sözdizimsel konumu ve gönderim özellikleriyle ilgiliydi. Oysa sorgulanması gereken başka bir nokta da, *kendi* adılıyla sunulan dönüştürülük ilişkisiyle, biçimbilimsel dönüştürülük arasında bir fark bulunup bulunmadığıdır. Bu çalışmada, iki dönüştürülük türü arasındaki fark, eylemlerin dönüştürüleşme sürecinde sergiledikleri özelliklere göre (57)'de formüle edilen yaklaşımla değerlendirilecektir.

(57)

EYLEM	
+Biçimbilimsel Dönüştülük	+Sözcüksel Dönüştülük
+ Biçimbilimsel Dönüştülük	-Sözcüksel Dönüştülük
- Biçimbilimsel Dönüştülük	+Sözcüksel Dönüştülük
- Biçimbilimsel Dönüştülük	-Sözcüksel Dönüştülük

3.7.1. +Biçimbilimsel Dönüştülük +Sözcüksel Dönüştülük

(58)'de görüldüğü gibi dönüştü çatı ilişkisini 'Tam Dönüştülük' ölçütlerine uygun olarak sunan eylemlerin çoğu hem *kendi* adıyla hem de dönüştülük ekiyle dönüştülebilmektedir.

(58)

- Ali kendini yıkadı./Ali yıkandı.
- Ali kendini temizledi./ Ali temizlendi.
- Ali kendini övdü/ Ali övündü.

Türkçede dönüştülüğü sağlayan her iki yöntemle de görünebilen eylemlerle kurulan tümcelerde, silinen ögenin tümcede nesne olarak görünmesi ve özne ile tam bir özdeşlik ilişkisi içinde olması gerekmektedir. Bununla birlikte hem dönüştülük adlı ile görünebilen hem de dönüştülük eki alabilen *as-* eyleminin dönüştülük gösteren iki biçimi arasında bir anlam farkı bulunmaktadır. (59)a'da *as-* eylemi, *kendini* adıyla deyimleşmiş ve başka bir anlam (intihar etmek) kazanmıştır. *As-* eyleminin örtük üyesinin tümcede görüldüğü durumlarda da aynı anlam söz konusudur ((59b)). Dolayısıyla *kendini* adlı, birlikte görüldüğünde, bu eylemin her zaman tek bir anlamda; 'intihar etmek' anlamında

yorumlanmasını gerektirmektedir. Bu özellik (59) c’de görüldüğü gibi *as-* eyleminin ‘intihar etmek’ anlamına gelmeyeceği durumlarda yalnızca dönüşlülük ekiyle genişleyebilmesine neden olmaktadır.

(59)

- a. Ali kendini astı.
- b. Ali kendini ağaca astı.
- c. Ali kamyonun arkasına asıldı.
- d. *Ali kendini kamyonun arkasına astı.

‘Sınırlı Dönüşlülük’ bölümünde incelenen eylemlerde dönüşlülük, özne-nesne özdeşliğine değil; özne-tümleç özdeşliğine bağlıydı. (18)’de listelenen eylemler yönelme eki almış *kendi* adıyla da görünebilmektedir.

(60)

- a. Ayşe parfüm süründü/ Ayşe kendine parfüm sürdü.
- b. Ali battaniyeye sarındı/ Ali kendini battaniyeye sardı/ Ali kendine battaniyeyi sardı.
- c. Ayşe yeni bir elbise dikindi/ Ayşe kendine yeni bir elbise dikti/diktirdi.

Biçimbilimsel dönüşlülüğün Türkçede sınırlı sayıda eyleme özgü bir genişleme olması, iki dönüşlülük türünü karşılaştırarak, somut belirlemelere ulaşılabilecek gözlemler yapma olanağını azaltmaktadır. Ancak genel bir çıkarım olarak, bu bölümün girişinde de belirtildiği gibi, yalnızca özne ile özdeş olan nesneyi silerek dönüşlüleştiren eylemlerin hem biçimbilimsel, hem de sözcüksel dönüşlülüğe izin verdiği söylenebilir. Özne nesne özdeşliği kuralına uygun bir dönüşlülük gösteren, buna karşın dönüşlülük alternatiflerinden birine; yalnızca sözcüksel dönüşlülüğe izin veren eylemlere ‘+Biçimbilimsel Dönüşlülük –Sözcüksel Dönüşlülük’ bölümünde değinilecektir.

3.7.2.+Biçimbilimsel Dönüştülük

-Sözcüksel Dönüştülük

‘Tam Dönüştülük’ bölümünde yer alan listede ((7)) verilen eylemlerden, *dik-*, *dik-*, *dire-*, *koy-*, *kur-*, *taşı-*, *yay-*, *yığ-*, *yık-* eylemleri özdeş nesne silerek dönüştülük eki aldığı halde *kendi* adıyla dönüştülük ilişkisi göstermeyen eylemlerdir.

(61)

a. Ali Ahmet’in karşısına dikildi.

*Ali kendini Ahmet’in karşısına dikti.

b. Ali yeni bir eve taşındı.

*Ali kendini yeni bir eve taşıdı.

c. Ali ameliyat olmamak için çok direndi.

*Ali ameliyat olmamak için kendini çok diredi.

Taşı- eylemi, nesnesi konumunda bulunan üye, özne ile özdeş olamayacağı için sözcüksel dönüştülüğe izin vermemektedir. Bu eylem dönüştüleştiren gözlenen üye silme süreci, daha önce sözü edilen dönüştülük ölçütlerinden, ‘atılamaz iyelik’ koşuluna da aykırı davranmaktadır. Çünkü eylemin sergilediği dönüştülükte, çekirdek tümcede silinen üye *kendini* değil; *eşyalarını* gibi bir nesne olacaktır. *Dik-*, *dire-*, *koy-*, *kur-*, *yay-*, *yık-* gibi eylemler ise özne merkezli ve bir noktaya yönelme anlamı taşıyan dinamik eylemlerdir. Bu nedenle özneleri, *dök-*, *sür-*, *tak-* gibi eylemlerin tersine, eylemin bildirdiği işin yöneldiği/yöneleceği noktada bulunamamaktadır. Bu eylemler aynı zamanda (7)’de verilen diğer eylemlerden farklı olarak ‘durum değişimi’ (change of state) gösteren eylemlerdir ve *kendini* adlı söz konusu eylemlerde özne ile tam bir özdeşlik içinde değildir. Sözgelimi *yay-* eylemi, *yayıl-* biçiminde genişlediğinde, doğrudan ‘kendini yaymak’ olarak değil; ‘kolunu/bacağını’ yaymak olarak yorumlanacaktır. Bu nedenle bu

eylemlerin üye yapılarında *kendini* adının, gücöl olarak bulunduğunu ve dönüşlölük sürecinde silindiğini söylemek gerekmektedir.

(18)'deki eylemler içinde yer alan *tara-* eylemi de, özne ile, silinen üyenin tam özdeşliği ilkesine uygun bir dönüşlölük değişimi göstermediğinden *kendini* adıyla görünmemektedir.

Tümcede dönüşlölük adına izin vermeyen diğör bir eylem grubu da (34)'te verilen ve dönüşlölüğün gerektirdiğı üye eksiltme işlemini sunmayan *bak-, doy, tap-* gibi eylemlerdir. (62)'de de görüldüğü gibi üye yapılarında özne ile özdeş bir üye bulundurmayan ve beklenen silme işlemini gerçekleştirmeden dönüşlölük eki alan bu eylemler sözcüksel olanaklarla, 'Tam Dönüşlölük' ölçütlerine aykırı bir dönüşlü çatı ilişkisi kurmaktadır.

(62)

- a. Ali kendine bakıyor./*Ali bakınıyor.
- b. Ali kendine tapıyor. /*Ali tapınıyor.

Doy- eylemi ise tek üyeli bir eylem olduğı için herhangi bir şekilde silinecek bir üyeye zaten sahip değildir. Öte yandan, üye yapıları biçimbilimsel dönüşlölük ölçütlerine uygun olan ancak, özne tarafından kendi üzerinde istençli olarak gerçekleştirilmeyen *yarala-, kes-, yak-* gibi eylemler de yalnızca *kendi* adıyla dönüşlölüşmektedir.

3.7 3. -Biçimbilimsel Dönüşlölük +Sözcüksel Dönüşlölük

Türkçede dönüşlölük ve edilgenliğin kimi eylemlerde aynı ekle sunulması, zaman zaman bu eylemlerin üzerindeki çatı ekinin belirlenmesini güçleştirmektedir.

(63)

- a. *Ali bugün çok yoruldu/ Ali bugün kendini çok yordu.
- b. *Bu kadar üzölmemelisin/ Kendini bu kadar üzölmemelisin.

(63)'teki tümcelerde sırasıyla, *yor-* ve *üz-* eylemleri, *kendini* adıyla dönüşlülük göstermektedir. Ancak eylemlerin -II ekiyle genişlemiş biçimlerinin dönüşlülük anlatıp anlatmadığı tartışmalıdır. Göksel 1993, eylemlerin üye yapısından hareket ederek çatı ilişkilerini incelediği çalışmasında, Türkçede dönüşlülüğün yalnızca -(I)n ekiyle gerçekleştiğini ileri sürmekte ve *Kapı açıldı* tümcesinde *açıl-* eylemi için , edilgen ve orta çatı olarak yorumlanabilecek iki okumanın söz konusu olduğunu ileri sürmektedir [Göksel, 1993: 259-260]. Türkçede, *eğ-*, *çek-* *kat-* gibi bazı eylemlerin -II ekiyle dönüşlüleştirdiği önceki bölümlerde tartışılmıştı. Burada asıl üzerinde durulması gereken (63) a ve b tümcelerinde yer alan eylemler için de bir 'orta çatı' okumasının geçerli olup olmadığıdır. Zihinsel süreçleri anlatan psikolojik eylemlerle, duygu anlatan eylemlerin, dönüşlülük ekiyle genişlemediğine 'Tam Dönüşlülük' bölümünde değinilmişti. Ancak *üzül-* ve *yorul-* eylemleri farklı bir özellik sergilemektedir. Öyle ki biçimbilimsel dönüşlülük gösteren tüm eylemler genişlemiş biçimleriyle de 'özne kontrollü eylem' olma özelliğini sürdürmekte; ancak *üzül-* *yorul-* eylemleri üzerindeki ek, dönüşlülük eki olarak kabul edilirse bu ilke yıkılmaktadır. Çünkü (63) a ve b'de *üzül-* ve *yorul-* özne kontrollü eylemler değildir. Dolayısıyla 'tarafından' öbeğinin bulunamayacağı/bulunmadığı durumlarda da, *üzül-* ve *yorul-* eylemleri için yalnızca edilgen çatı okuması mümkün olmakta, bu ek dönüşlülük eki olarak yorumlanamamakta ve dönüşlülük *kendini* adıyla gerçekleştirilmektedir.

Lees 1973, çatı ilişkisi sunan biçimbilimsel genişlemeler üzerinde dururken, Türkçede dönüşlülük ekinin başka hiçbir çatı ekinden sonra gelemediğini vurgulamaktadır [Lees, 1973:511]. (64)'teki tümcelerde ise eylemler ettirgenlik aldığı için, dönüşlülük, adıyla sunulmaktadır.

(64)

a. Ali kendini öldürmüştü.

*Ali öldürünmüş/öldürülmüş.

b. Ali kendini kandırıyor.

*Ali kandırınıyor/kandırılıyor.

Örneklerin yalnızca ettirgenlik eki alan eylemlerden seçilmesinin nedeni, üye yapıları gereği, ettirgen eylemlerin dönüşlülük ekine uygun türetim tabanları oluşturmalarıdır. Çünkü ettirgen eylemler geçişli olmalarının yanı sıra, (64)'te görüldüğü gibi, üye yapılarında özne ile özdeş üyeler bulundurabilmektedir. Bu nedenle ettirgen eylemlerden sonra -(I)n ekinin gelmeyişi, eylemin başka bir çatı ekiyle genişlemesinin, biçimbilimsel dönüşlülüğü engelleyen bir süreç olduğu konusunda daha güvenilir bir tanıtıdır. Çünkü edilgenlik ve işteşlik genişlemeleri, eylemi geçişsizleştirmekte, dolayısıyla eylemin sözdizimsel çerçevesindeki değişiklikten dolayı mı yoksa çatı eki aldığı için mi biçimbilimsel dönüşlülüğün engellendiği kestirilememektedir. Oysa tüm dönüşlülük ölçütlerine uyan kimi ettirgen eylemler göstermektedir ki, edilgen, işteş ve ettirgenlik eklerinden sonra dönüşlülük ekinin gelememesi tümüyle biçimbilimsel bir kısıtlamadır.

Kononov 1956, tümleçleri -(y)A eki alan eylemlerin, anlamlarına göre, *kendine* adıyla dönüşlüleştirebildiğini belirtmektedir [Kononov, 1956:376]. Ancak (65)'te görüldüğü gibi, özne tümleç özdeşliğine izin veren ve tümleçleri -DAn ve -(y)IA eki alan eylemler de *kendi* adıyla dönüşlülük ilişkisi sunabilmektedir.

(65)

a. Ali *kendinden* nefret ediyor.

b. Ali *kendinden* korkuyor.

c. Ali *kendinden* kaçıyor.

d. Ali kendiyle çelişiyor.

e. Ali kendiyle yüzleşemiyor.

3.7.4. -Biçimbilimsel Dönüştülük

-Sözcüksel Dönüştülük

Türkçede gerek *kendi* adıyla, gerekse dönüştülük ekiyle görünemeyen eylemler genellikle dönüştülükle ilgili önceki bölümlerde tartışılan ölçütlerden hiçbirine uygun olmayan eylemlerdir. Bu ölçütler Türkçeye ya da herhangi bir dile özgü olmaktan çok, tüm diller için geçerli olan sınırlamaları ifade etmektedir. Sözgelimi, yapılarında, özdeşlik koşulunu sağlayacak ikinci bir üye bulundurmadıkları için tek üyeli eylemler Türkçede dönüştülü çatı ilişkisi sunmamaktadır. İki üyeli eylemlerden [-insan] özellikli özne gerektiren eylemler, öznelere EDİCİ rolü yüklenmediği için dönüştülük göstermemektedir.

Öte yandan Türkçede *kendi* adının çekimli biçimleriyle görünen ama çatı ilişkisi sunmayan eylemler de vardır. *Kendini avutmak, kendini kaybetmek, kendine gelmek, kendinden geçmek* gibi görünümde, gerçek anlamda özdeşlik ilişkisi bulunmamakta, bu nedenle bu tür deyimleşmiş birleşmelerin dönüştülük ilişkisi olarak değerlendirilmemesi gerekmektedir.

3.8. Bileşik Ekle Sunulan Dönüştülük

Bu bölümde, çalışmanın doğrudan betimlemeyi hedeflemediği ancak literatürde çoğunlukla dönüştülü çatı olarak ele alınan kimi eylem türetimleri ile ilgili birkaç genel gözlem üzerinde durulacaktır.

Adlardan -IA ekiyle türeyen ve üye yapıları ile üyelerinin anlambilimsel özellikleri, dönüştülüğün gerektirdiği sınırlılıklara uygun olan eylemlerin ‘-n’ ekiyle dönüştüleştirebildiği önceki bölümlerde görülmüştü (temizle-n-, kurula-n-, hazırla-n-, süsle-n- gibi). Ancak Türkçede ‘-IA + n’ biçiminde çözümlenemediği halde gerek geleneksel dilbilgisinde gerekse modern çalışmalarda ‘Dönüştülü Çatı’ başlığı altında incelenen eylem türetimleri bulunmaktadır. Bu eylemlerde dönüştülük, *hasta-land-, aydın-land-, duygu-land-* örneklerinde görüldüğü gibi, bölünemeyen bir ‘-lAn’ ekiyle sunulmaktadır.

Ergin 1984, bu ekle türeyen bazı eylemlerin ‘-IA’ ekiyle türemiş biçimlerinin zamanla kullanımdan düştüğünü veya bu biçimlerin kullanılmadığını ileri sürmektedir [Ergin,1984: 202]. Hatipoğlu 1981 de ‘-IA’ ekinin dönüşlülük ekiyle birleşerek ‘-IA_n’ biçimini aldığını ve kalıplaşmış gövdeler kurduğunu söylemektedir [Hatipoğlu 1981:92]. Banguoğlu ise ‘-IA_n’ ekiyle türeyen eylemlerin, ‘-IA’ ekiyle türemiş eylemlere özgü bir dönüşlülük ya da edilgenlik görünümü olmadığını vurgulamakta ve buna tanıt olarak aynı kökten hem ‘-IA+n’ hem de ‘IA_n’ ekiyle iki farklı anlamda eylem türetiminin söz konusu olabileceğini belirtmektedir: yağla-n-mak (yağ sürünmek) ve yağlan-mak (yağ bağlamak) [Banguoğlu, 1990:218]

Bize göre de ‘-IA_n’ eki, ‘-IA+n’ ekinden ayrı bir ek olarak değerlendirilmelidir. Çünkü *duygulan-*, *bilinçlen-* gibi ‘yeni’ sayılabilecek türetimler, *duygula-*, *bilinçle-* gibi eylemlerin kullanımdan düşmesiyle oluşmamış, ya da ‘-IA’, zamanla ‘-n’ ekiyle birleşmemiştir. Dolayısıyla bu örnekler, ‘kullanımdan düşme’ savını doğrulamamaktadır.

‘-IA_n’ ekiyle türetilen eylemler genellikle biçimbilimsel dönüşlülük sürecinde de gözlenen ‘edinmek’ anlamı vermektedir. ‘arabalanmak: araba sahibi olmak’. Banguoğlu 1990, ‘-IA_n’ ekinin, ‘edinmek’ anlamının yanı sıra *yiğitlen-*, *büyüklen-*, *huysuzlan-* eylemlerinde olduğu gibi, ‘gibi davranmak/görünmek’ anlamı da verdiğini belirtmekte ve bu eylemleri, *dönüslü benzerlik eylemleri* olarak adlandırmaktadır [Banguoğlu 1990:218-219]. Ancak bazı eylemlerde ‘-IA_n’ eki, sözü edilen bu iki anlamı da vermemekte, özellikle [-insan] özellikli özne gerektiren bir eylem türetimi söz konusu olduğunda (66)’daki tümcelerde de görüldüğü gibi ‘farklı bir duruma dönmek’ biçiminde yorumlanmaktadır.

(66)

- a. Yağmur giderek şiddetlendi.
- b. Hava bulutlandı.

c. Ali hastalandı/heyecanlandı/öfkelendi/sinirlendi.

Ayrıca [+insan] özellikli bir özne ile görünüyorsa, ‘farklı bir duruma dönmek’ anlamı veren eylemlerin özne kontrollü eylemler olamadığı gözlemlenmektedir. Oysa *arabalan-* gibi ‘edinmek’ anlamına gelen, ya da *büyükle-* gibi, ‘gibi görünmek/davranmak’ anlamına gelen eylemler özne kontrollü eylemlerdir.

‘-lAn’ eki, *kabullen-*, *kullan-* eylemlerinde , diğer görünümünden farklı olarak geçişli eylemler türetmektedir.

Türkçede, ‘-lAn’ gibi dönüşlülük eki olarak değerlendirilen diğer bir ek de ‘-lAş’ ekidir. ‘-la+ş’ biçiminde çözümlenebilen tüm türetimler, ‘Bileşik Ekle Sunulan İşteşlik Bölümünde’ tartışıldığı gibi işteş çatı ilişkisi göstermektedir. Bunun yanında bölünemeyen ‘-lAş’ eki, *sözleş-*, *yardımlaş-*, *vedalaş-* gibi doğrudan işteş çatılı eylemler türetebilirken, *güzelleş-*, *iyileş-*, *katılaş-* gibi dönüşlü çatılı türetimler de gerçekleştirebilmektedir.

Kononov 1956, ‘-lAn’ ve ‘lAş’ ekleriyle sunulan dönüşlülük arasında anlam açısından bir fark görmemekte ve örnek olarak *yenilen-=yenileş-*, *serinlen-=serinleş-* eylemlerini vermektedir [Kononov, 1956:196]. Ancak *yenilen-* ve *serinlen-* eylemleri, doğrudan ‘lAn’ ekiyle türemiş eylemler değildir. Çünkü Türkçede *yenile-* ve *serinle-* eylemleri bulunmaktadır. Bu yönüyle bu karşılaştırma, karşılaştırılan görünümünün bakışimsızlığı ve bu yolla ulaşılan sonuç yönünden sorunludur. Bu iki ekin aynı anlamda dönüşlü eylemler türetilip türetilmediğini belirlemek için *güç* sözcüğünde gözlenen türetimlerin daha açık bir fikir vereceği düşünülebilir: ‘Güçlenmek’ ‘güçlü bir duruma gelmek’ anlamındadır ve bu türetime taban olan *güç* ‘kuvvet’ anlamına gelen bir addır. Buna karşılık ‘güçleşmek’, ‘güç/zor bir duruma gelmek’ anlamındadır ve buradaki *güç* ‘zor’ anlamına gelen bir sıfattır. Dolayısıyla, Banguoğlu 1990’da da belirtildiği üzere ‘lAş’ eki çoğunlukla sıfatlardan dönüşlü eylemler türetmekte, [+insan] özellikli özne gerektiren

eylemlerde, özne üzerinde, ama öznenin kontrolü dışında gerçekleşen bir durum değişimini anlatmaktadır.

(67)

- a. Hasta günden güne kötüleşiyor.
- b. Ortalık birden sessizleşti.
- c. Sanatçılar yapıtlarıyla ölümsüzleşir.

(67) b [-insan] özellikli özne gerektiren eylemler için de, 'IAş' ekinin durum değişimi anlattığını göstermektedir. (67) c ise '-IAş' ekinin adlardan sıfat türeten eklerden sonra gelebildiğini göstermektedir.

Bölünemeyen -lAn ekiyle türetildikleri halde, yukarıda da sözü edilen, *kabullen-* ve *kullan-* eylemleri gibi, dönüşlü çatı ilişkisinin anlabilimsel özellikleri ile örtüşmeyen bir durum sergileyen eylemleri, ayrı bir grup olarak ele almak gerekmektedir. Çünkü bu eylemler geçişli eylemlerdir. *Kabullen-* eylemi, *kabul-* kökünden türetilmiş bir geçişli eylemdir. Türkçede aynı kökten yardımcı bir eylemle oluşturulan *kabul et-* eylemi ile bu eylem arasında, sözlük anlamları yönünden bir fark bulunmamaktadır. Yalnızca Türkçe Sözlük 1988'de *kabullen-* eyleminin 2. anlamı olarak '*kendine mal etmek*' açıklaması yer almaktadır. Dolayısıyla bu eylemin türetiminde içsel olarak bir *kendine/kendi için* güdülenmesinin etkili olduğu düşünülebilir. *Kullan-* eylemi ise, *kabullen-* eyleminin tersine tümüyle çözümlenemez bir özellik göstermektedir. Türkçede, *kul* gibi, *kullan-* türetimine taban olacak bir ad ya da eylem kökü bulunmamaktadır. Bu nedenle bu eylem türetimi dönüşlülük ilişkisi sunan 'ad+lAn' yapısına farklı düşünülmelidir.

3.9 Sahte Dönüslülük

Türkçede dönüslülük eki bazı eylemlerde, gerçek işlevinden uzaklaşmış ve eylemden, başka anlamda eylemler türeten bir ek görüntüsü kazanmıştır. Bu eylemlerin üzerindeki ekin, gerçekte bir dönüslülük ilişkisi sunmadığını kanıtlamanın en etkili yolu, onların başka dillerdeki karşılıklarına bakmak olacaktır. Çünkü dönüslü çatı ilişkisi sunmayan bu eylemler başka bir dile çevrildiğinde, türemiş eylemin karşılığının, kök eylemle hiçbir bağlantısı olmadığı görülür. (68)'de, dönüslülük gösteren eylemlerle, bu özelliği göstermeyen eylemlerin İngilizce karşılıkları verilmiştir.

(68)

dönüslü eylem	İngilizce	sahte dönüslü eylem	İngilizce
yıkan-	to wash oneself	Aşın-	to wear away, be aboded, be corroded, be eroded
Temizlen-	to clean oneself	Sevin-	to feel glad, feel happy, rejoice
Kurulan-	to dry oneself	Sığın-	to take shelter in (a place), to take refuge behind (someone)
korun-	to safeguard/ protect oneself	Kaçın-	to avoid, get out of

Kononov [Kononov, 1956: 195], bu eylemler için 'öznenin ruh halini ifade ederler' biçiminde bir açıklama yaparak bu eylemleri dönüslülükle ilişkilendirmeye çalışsa da, *aşın-*, *sığın-*, *dokun-* gibi eylemler, dönüslülük ekinin bazı eylemlerde, doğrudan ya da dolaylı bir dönüslülük ilişkisi göstermediğini kanıtlar.

Banguoğlu 1990, bu tür eylemlerin, anlamca farklılaşıp, sözlükselleşen eylemler olduğunu ve buna karşılık aynı işleyişte dönüslü zamirlerinin kullanılışının genişlediğini belirtmektedir [Banguoğlu, 1990: 416].

III.4. Edilgen Çatı

4.1. Giriş

Edilgenlik, Türkçede ekle sunulan işteşlik ve dönüşlülük genişlemelerine göre, eylemlerin daha büyük alt gruplara ayrılarak incelenmesini mümkün kılan bir çatı görünümüdür. Bu nedenle Türkçede edilgenleşme süreci evrensel dilbilgisi literatüründe, diğer dillerle de karşılaştırılarak, çeşitli bakış açılarıyla tartışılan bir konudur.

Modern çalışmalarda edilgenlik konusu daha çok, tümcedeki sözdizimsel ilişkiler temelinde ele alınmış, özellikle ‘İlkeler ve Değiştirgenler” kuramı ve bu kuramla bağlantılı bir dizi alt kuramın öngörülerıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Sözgelimi Uzun 2000, edilgenleşme sürecini, birkaç dönüşüm türünün birlikte uygulandığı süreçlere örnek olarak gösterirken, Özsoy 1990b, Yönetme ve Bağlama kuramına göre, edilgen yapının gerektirdiği ‘yerdeğiştirme’nin, kuramın içerdiği başka alt kuramların etkisiyle gerçekleştiğini ileri sürmektedir [Uzun, 2000:41], [Özsoy, 1990: 52].

Geleneksel dilbilgisi ise Türkçede edilgenleştirme sürecini genellikle yüzeysel gözlemlerle ele almış, eylemlerin edilgenleşme sürecinde ne tür kendine özgülükler sergilediğini, edilgenleşmeyi engelleyen kısıtlamaların neler olduğunu derinlemesine sorgulamamıştır. Edilgenlik konusunda geleneksel dilbilgisi, daha çok öznelere anlambilimsel rolü ile ilgilenmiş ve bir stilistik unsuru olarak eylemlerin, ne tür durumlarda edilgenleştiği konusunda bilgiler sunmaya çalışmıştır.

Bu çalışmada, edilgenlik konusunda da temel hedef, Türkçede edilgenlik ekiyle genişleyen eylemlerin, bu eki almayan eylemlere göre nasıl bir farklılık gösterdiğinin incelenmesi olacaktır. Edilgenleşme sürecinde, özellikle geçişsiz eylemlerin sergilediği düzensizlik, bu süreci, yalnızca eylemin geçişliliği ya da geçişsizliği ile açıklamayı olanaklı kılmamakta, daha türe özgü alt gruplandırmalar yapmayı gerektirmektedir. Bu

nedenle, Türkçede eylemlerin edilgenleşme süreci irdelenirken, modern dilbilgisi çalışmalarının ortaya koyduğu verilerden yararlanılarak, özellikle geçişsiz eylemler için, anlattıkları devinim ya da oluşun kendine özgü anlambilimsel özelliklerine göre farklı sınıflamalara ulaşılmaya çalışılacaktır.

Türkçedeki edilgenlik görünümleri iki ana başlık altında incelenecektir: ‘Geçişli Eylemlerde Edilgenlik’ ve ‘Geçişsiz Eylemlerde Edilgenlik/Kişisiz Edilgenlik’. İlk bölümde, Türkçede edilgenlik göstermeyen az sayıda eylem ele alınacak ve bu eylemlerin edilgenleşmesini engelleyen ortak noktalar saptanmaya çalışılacaktır. İkinci bölümde ise anlambilim-sözdizim koşutluğunun sorgulandığı modern çalışmalara göndermelerde bulunularak, geçişsiz eylemler, sergiledikleri ortak özelliklere göre alt gruplara ayrılacaktır. Bu bölümde daha çok Perlmutter 1978’de önerilen ‘Unaccusative Eylem Hipotezi’ öngörülerinden yararlanmaya çalışılacaktır.

4.2. Geleneksel Dilbilgisinde Edilgen Çatı

Türkçede edilgenlik, -n, -(I)n (-ın, -in, -un, -ün) ve -Il, (-il, -il, -ul, -ül) ekleriyle gerçekleştirilmektedir. Ünlü ile biten eylemlerde edilgenlik -n; son sesi 'I' olan eylemlerde Ünlü uyumuna göre -ın, -in, -un, ün; diğer tüm eylemlerde ise yine ünlü uyumuna göre -il, -il, -ul, -ül ekleridir. Deny 1941, bu eklerin dağılımıyla ilgili açıklamalardan sonra edilgenliği, öznenin başka bir varlık tarafından gerçekleştirilen bir işin etkisine uğraması olarak tanımlamıştır:

(1)

Su dolduruldu*

Bu açıklamanın hemen ardından 'Meçhul Lahikasının Katmerlenmesi' bölümünde, Türkçede iki edilgenlik ekinin üst üste geldiği durumlara ilişkin açıklamalar yapılmakta, *ye-* gibi bir eylemin edilgenlik eki alarak *yen-* biçimine dönüştüğünde, bu eylemin 'kazanmak' anlamına gelen *yen-* eylemiyle karışmaması için, *ye-n-il-* gibi bir edilgenlik biçimin söz konusu olduğu belirtilmektedir. Deny edilgenliğin, herhangi bir eylemin öznesine 'bir işin konusu olabilmek' anlamı kazandırdığını da ileri sürmekte ve (2)'deki örnekleri vermektedir.

(2)

ye-n-il-mek (être comestible): yenilmeye müsait olmak

iç-il-mek ((être potable): içilmeye müsait olmak.

Deny 1941, edilgenliğin, tümcenin öznesinin 'bildirilmeyen' bir kişi olduğunu ifade ettiğini de belirtmekte ve Türkçede, Fransızcadan farklı olarak bu tür durumlarda geçişsiz eylemlerin de edilgenleşebildiğinin altını çizmektedir.

* Örnek tümceler kitabın çevirmeni Ali Ulvi Elöve'ye aittir.

Kitapta, ‘karmaşık özgelemeçli ‘modificateur’ fiil tabanları’ olarak adlandırılan, başka çatı ekleriyle genişlemiş eylem gövdeleri için bir sınırlılık belirlenmiş ve edilgenlik ekinin yalnızca ettirgen ekinden sonra gelebileceği vurgulanmıştır [Deny, 1941:354].*

Kononov 1956, edilgenliğin bazı geçişsiz eylemlerde görünse de genellikle geçişli eylemlerden yapıldığını ileri sürmektedir. Bununla birlikte *anla-* gibi bazı geçişli eylemlerin edilgenlik eki alamadığını belirtmektedir. Kononov’un edilgenlikle ilgili belirlemeleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Edilgen olabilen geçişsiz eylemler genellikle *gel-*, *kalk-*, *yat-* eylemlerinde olduğu gibi devinim bildiren eylemlerdir ve bu eylemlerin özneleri belirgin değildir.

Geçişli eylemlerle kurulan edilgenlik (3)’te olduğu gibi genellikle üçüncü kişiyi ifade etmektedir.

(3)

Öğle yemeği yendi.

-II ekiyle edilgen olan eylemler, gövdenin anlamına bağlı olarak sadece pasif bir edilgenlik anlatabilir.

(4)

Yemek pişirildi

Öznesi belli olmayan ya da kestirilemeyen eylemler edilgenlik ekiyle kullanılır:

(5)

a. Hastaneye gönderiliyorum

b. On dokuz yaşlarımda askere alındım.

c. O kadar seviliyor ve o kadar seviliyordum ki...

* Türkçede, edilgenlik eki *Burada soyunulmaz* ve *Yarın burada buluşulacak* tümcelerinde olduğu gibi, dönüşlülük ve işteşlik ekinden sonra da gelebilmektedir. Bu tartışma, çoklu çatı ekleri bölümünde yapılacaktır.

Özne biliniyorsa, edilgen tümcede, *tarafından* öbeği ya da --CA ekiyle tümce içinde görünebilmektedir.

(6)

- a. İbrahim Ağa, Sarayca İbrahim Kethüda diye meşhurdu (bilinirdi).
- b. Polis tarafından aranıyorum.

Bazı eylemlerde edilgenlikle birlikte genel bir dönüşlülük anlamı gözlenmektedir:

(7)

- a. Minderin üstünde Muazzez'in basma entarisi atılmış duruyordu.
- b. Kartopu oynayalım! Kararı ile bahçeye atıldılar.

Eylemin nesnesi edilgen tümcede özne olarak görünmektedir.

(8)

- a. Kapı açıldı.
- b. Tekrar başı yastığa gömüldü.

Yazılıyor, çiziliyor, yeni baştan yazılıp tekrar bozuluyor. Tümcesinde olduğu gibi bağlama göre kimi eylemler kişisiz bir edilgenlik göstermektedir [Kononov,1956:197-201].

Gencan 1971, edilgen eylemle ilgili genel bir tanımlama yaptıktan sonra -Il ve -(I)n ekiyle türeyen eylemleri gruplamış ve edilgen eylemin kullanımına ilişkin bilgiler vermiştir.

Gencan etken eylem ile edilgen eylem ayrımını, öznenin rolü ile açıklamaktadır. Buna göre, *Orhan camı kırdı* tümcesinde, 'Orhan' işi yapandır ve tümce etken çatılı bir tümcedir. *Cam kırıldı* tümcesinde ise 'cam' gerçekte, eylemin bildirdiği işten etkilenendir ve tümce edilgen çatılıdır.

Bu açıklamanın ardından Türkçede edilgen eylemlerin eklerle türetildiği bilgisi verilmekte ve *kes-*, *ver-*, *yaz-* gibi eylemlerin -il ekiyle; *başla-*, *bekle-* gibi ünlü ile biten eylemlerin -n ekiyle edilgenleştiği belirtilmektedir.

Sonraki bölümlerde edilgenlikle ilgili göze çarpan diğer bir açıklama, edilgen eylemlerin kullanılışları ile ilgilidir. Bu noktada vurgulanan, geçişli eylemler edilgenleştiğinde, öznelerinin düştüğü, nesnenin üzerindeki belirtme ekini atarak tümcede özne konumunu doldurduğudur. Ayrıca edilgenlik ekiyle genişleyen geçişsiz eylemler, özne konumunu dolduracak bir nesne bulundurmadıkları için, bu eylemlerin, kurucusu olduğu tümcelerde özne bulunmadığı ve böyle tümcelerin eylemlerinin, *Doğru söze kızılmaz*, *Yol ortasında durulmaz* örneklerinde olduğu gibi, üçüncü tekil kişi eki aldıkları belirtilmektedir.

Kitapta edilgenlikle ilgili sunulan diğer bir bilgi de, *başla-n-il-*, *karşıla-ş-il-*, örneklerinde olduğu gibi , edilgenlik ekinin diğer çatı eklerinden sonra gelebildiğidir.

Bölümün sonuna düşülen notta ise, edilgenlik ekiyle genişleyen yalın eylemin öznesinin, edilgen tümcede, tümcenin öznesi olarak değil, *tarafından* sözcüğünün tamamlayıcısı olarak; ya da -CA eki alıp belirteç olarak görünebileceği vurgulanmakta ve (9)'daki örnekler verilmektedir.

(9)

- a. Çalığıuşu Reşat Nuri Güntekin *tarafından* yazılmıştır.
- b. Anayasa *milletçe* kabul edildi.
- c. Buna *kurulca* karar verildi. [Gencan, 1971:281-282]

Banguoğlu 1990, edilgen çatıyı geçişlilik-geçişsizlik temelinde 'Edilen Görünüş' (aspect passif) başlığı altında incelemiş ve öznenin eylemden etkilendiği durumlarda, o eylemin bir -il eki alıp 'edilen görünüşü'ne girdiğini ileri sürmüştür. Buna göre, *Sen başka*

bir işe veriliyorsun tümcesinde özne bilinen veya bilinmeyen bir başka öznenin aracılığı ile yalın eylemin etkisine uğramaktadır. Ancak Banguoğlu'ya göre bu başka özne 'araştırılabilir' özelliktedir.

(10)

Sen (yetkililerce) başka bir işe veriliyorsun.

(10) gibi tümcelerde görünen özneye, 'gramerce özne' (sujet grammatical) denir. Yalın eylemin öznesi ise 'mantıkça özne' (sujet logique) adını alır. Edilgen fiillerin mantıkça öznesi çoğu zaman bilinmediği, açıklanmak istenmediği ya da üslup değişikliği için söylenmez. Bilinen hallerde, (11)'de olduğu gibi, mantıkça özne, tümcenin öznesi, gramerce özne, tümcenin nesnesi durumuna getirilerek, aynı tümce, eylemin yalın görünüşü ile de oluşturulabilir.

(11)

Yetkililer seni başka bir işe veriyorlar.

Banguoğlu, mantıkça öznesi, belirsiz bir adıl olan tümcelerin de edilen görünüşlü eylemler türettiğini söylemektedir.

(12)

a. Bu teklif yapılmaz.

b. Oradan eve döndü.

(12) a ve b gibi tümceler de eylemin yalın biçimiyle yeniden oluşturulabilir. Bu durumda özne konumunda belirsiz bir adıl bulunmaktadır.

(13)

a. Hiç kimse bu teklifi yapmaz.

b. Oradan herkes eve döndü.

Banguoğlu'nun edilgenlik konusunda yaptığı son açıklama, edilgen eylemlerin etkin olmadığıdır. Ancak bu çalışmada da, dönüşlü eylem olarak değerlendirilen, 'atılmak'

ve ‘katılmak’, -II ekiyle genişleyen ve etkin olabilen eylemler olarak ele alınmıştır. [Banguoğlu, 1990:413-414].

Ergin 1984 edilgen çatıyı da, ‘fiilden fiil yapma ekleri’ başlığı altında, ‘I’ ekiyle ilgili kökenbilimsel açıklamalar yaparak incelemektedir. Ekin eylemlere gelişiyile ilgili sesbilimsel koşullanmalardan söz ettikten sonra, ‘pasiflik’ ve ‘meçhullük’ olarak adlandırdığı edilgen çatı konusunda bilgiler verir:

“Pasiflik ve meçhullük eki geçişli fiillere de geçişsiz fiillere de getirilmektedir...Meçhul fiiller fail istemeyen, çekim sırasında faili olmayan, gösterdiği hareketin kimin tarafından yapıldığı belli olmayan fiillerdir. Mesela *odaya gidildi*, *eğlenildi* sözündeki fiillerin faili yoktur. Meçhul eki, eklendiği fiil kök ve gövdelerinin faillerini belirsiz yapmak için getirilir. ... Çekimli şekilleri yalnız üçüncü teklik şahsıdır. Çünkü yalnız bu şahısta fail bulunmaz...Diğer fiillerin teklik üçüncü şahsında fail belirtilmese bile daima bir şahıs ifadesi vardır. ...Meçhul fiillerin teklik üçüncü şahısları ise şekli bir üçüncü şahıstan, daha doğrusu fiillerde teklik üçüncü şahıslar için kullanılan kip şeklinden ibarettir. ... Geçişsiz fiillerden meçhul fiiller yapan bu ek, geçişli fiillerden de pasif fiiller yapar. Pasif fiiller bir uğranılma bir maruz kalma ifade ederler. Bu fiiller fail isterler, bu fiillerde fail vardır. Fakat bu fail pasiftir. O hareketi pasif fiilin faili yapmaz, o hareket kendisine yapılmış olur. Mesela *ev yapıldı*, *su kesildi*, sözlerinde ev, su faildir.

...

Pasiflik ve meçhul eki ile yapılan bütün fiiller olma ifade eder, yani geçişsizdirler. Bu yüzden pasiflik ve meçhullük ekine geçişsizlik eki de denir.” [Ergin, 1984: 205-206]

Geleneksel yaklaşımlarla hazırlanan bu dilbilgisi kitaplarında, edilgenliğin genel olarak iki alt grupta incelendiği görülmektedir: Geçişli eylemlerde edilgenlik ve geçişsiz eylemlerde edilgenlik. Bu iki grup yalnızca Ergin 1984’te ‘pasiflik’ ve ‘meçhullük’ olarak iki farklı başlık altında incelenmiştir. Ancak bu çalışmada konuyla ilgili olarak verilen

açıklamaların sınırlılığı, bu adlandırmaların, gerçekte geçişlilik ve geçişsizlikten öte bir içeriğe sahip olmadığını göstermektedir.

Çalışmalarda genellikle, geçişli eylemlerde edilgenliğin sözdizimsel yansıması olarak nesneden özneye yükseltmeyle ilgili görünümeler üzerinde durulmuş; geçişsiz eylemlerde, tümcede kişinin bulunmaması, eylemin kişi eki almaması gibi özellikler vurgulanmış, ancak bu süreçlerin nedenleri hakkında ayrıntılı açıklamalar yapılmamıştır. Ayrıca, diğer çatı ekleriyle ilgili bölümlerde olduğu gibi edilgen eylem konusunda da eylemler alt gruplamalar yapılarak incelenmemiştir. Oysa eylemler, edilgenleşme sürecinde de, yalnız geçişli ve geçişsiz olmalarıyla açıklanabilecek ortak bir küme olma özelliği göstermemektedirler. Sözelimi, *bat-* ve *yat-* geçişsiz eylemlerdir. Ancak bunlardan yalnızca biri, *yat-* eylemi edilgenlik ekiyle genişleyebilmektedir. Öte yandan Türkçede, *kapsa-*, *içer-*, *anla-* gibi geçişli olduğu halde edilgenleşmeyen eylemler de bulunmakta ve bu eylemlerin anlambilimsel özellikleri edilgenleşme sürecine etki etmektedir.

Bu çalışmada, edilgenlikle ilgili olarak, hareket noktası, geleneksel dilbilgisinin edilgenlik çözümlemelerinde göze çarpan yetersizlikler olacak ve bu süreç, daha ayrıntılı gözlemlere dayanarak, özellikle eylemlerin anlambilimsel farklılıkları açısından incelenecektir.

4.3. Geçişli Eylemlerde Edilgenlik

Türkçede geçişli eylemler, genel olarak edilgenleşme sürecinde bir düzenlilik gösterirler.

(14)

- a. Ali camı kırdı.
- b. Cam kırıldı.

(14) a ve b, çekirdek tümcelerde geçişli eylem genişlemeleri için tipik bir örnek oluşturmaktadır. Edilgen çatılı tümcelerde, yalın eylemin öznesi tümcede görünmez ve tümcede özne konumu yine yalın eylemin nesnesi tarafından doldurulur. Ayrıca, eğer çekirdek tümcede yalın eylemin nesnesi belirtme eki almışsa, dönüşmüş tümcede, nesne, özne konumuna geçtiğinde bu ek silinir. Bu belirleme genellikle edilgen çatının tartışıldığı tüm kaynaklarda ilk açıklama olarak yer alır.

Özsoy 1990b’de geçişli eylemlerin edilgenleşme süreci Yönetme ve Bağlama Kuramı ekseninde incelenmiş, edilgenleşme sürecine konu olan çekirdek tümce ile edilgen çatılı dönüşmüş tümce arasındaki bağlantı (15)’te olduğu gibi gösterilmiştir.

(15)

- a. Çocuk kitab-ı okudu.
- b. Kitap çocuk tarafından okundu.

(15) a. Derin Yapı

$$\begin{bmatrix} [& [Z & U] \\ T' & Ç & \end{bmatrix} \quad \begin{bmatrix} [& AÖ & [] & EÖ \\ T & & & \end{bmatrix} \quad [kitap oku-n] \quad] \quad]$$

(15) b. Yüzey Yapı

$$\begin{bmatrix} [& [Z & U] \\ T' & Ç & \end{bmatrix} \quad \begin{bmatrix} [& AÖ & [kitap :] & [t i & okun] \\ T & & & EÖ & \end{bmatrix} \quad] \quad]$$

Bu gösterime göre (15)a'da *okun-* eyleminin derin yapıda öznesi belirtilmemiştir. Yüzey yapıda özne konumunda *kitabın* bulunduğu görülmektedir. Bu durum, Yönetme ve Bağlama Kuramına göre, şu şekilde açıklanmaktadır: Edilgen eylem, nesnesine durum eki veremez. Bununla birlikte özne konumu için de bir dilbilgisel görev veremez. Dolayısıyla edilgen eylemlerin öznesi derin yapıda belirlenmez. Durum yankuramına göre ek alması gereken *kitap*, özne konumuna geçer ve *uyum* kuralları gereği, yalın durum, yüklenir. Bu yer değiştirme sonucunda derin yapıdaki yerinde bir 'iz' (t) bırakır ve kendisi ile 'iz'i arasında bir eşdizinlenme vardır. Bu eşdizinlenme de *kitabın* derin yapıda *okun-* eyleminin nesnesi olarak algılanmasını gerektirir. [Özsoy,1990: 53]

Büyük bir çoğunluğu benzer dönüşümlerle edilgenleşse de, (16)'da da görüldüğü gibi, Türkçede edilgenlik eki almayan bazı geçişli eylemler de vardır.

(16)

- a. Bu kitap Türkiye coğrafyasını kapsıyor.
- b. *Türkiye coğrafyası (bu kitap tarafından) kapsanıyor/
*Bu kitapta Türkiye coğrafyası kapsanıyor

Bu tümceler, Türkçede edilgenliği belirleyen ilk sınırlılığın, eylemin sözlüksel kütükte, öznesi için belirlediği anlambilimsel özelliklerle ilgili olduğunu göstermektedir. Bu durumda, –şimdilik geçişli eylemler için- yalnızca, [+insan] özellikli özne gerektiren eylemlerin edilgenleşebildiğini söylemek gerekmektedir. Ancak (17)'deki tümceler bu belirlemeye uygun davranmamaktadır.

(17)

- a. Araştırmalar kadınların erkeklerden çok yaşadığını gösteriyor.
- b. Araştırmalarda kadınların erkeklerden çok yaşadığı gösteriliyor.
- c. Televizyon yarın yağmur yağacağını söyledi.
- d. Televizyonda yarın yağmur yağacağı söylendi.

(17)'deki tümcelerden b ve d; a ve c'de verilen tümcelerin edilgen çatılı biçimidir.

Ancak, bu tümcelerde *göster-* ve *söyle* eylemleri [-insan] özellikli özneler almıştır. Bu tümceler, edilgenlik için belirlenen '[+insan] özellikli özne gerektiren eylem' sınırlılığını, paradigmatik olarak değil, sözlüksel olarak algılamak gerektiğini göstermektedir. Öyle ki, bir eylem gücül olarak [+insan] özellikli bir özne ile birlikte görünebiliyorsa, kimi paradigmalarda, bu durum gerçekleşmese bile, edilgenleşebilir. Kaldı ki, (17) a ve c'deki tümcelerde, *göster-* ve *söyle-* eylemleri, [-insan] özellikli bir özne ile görünmemektedir. Çünkü, (17) a'da, *araştırmalar*, (17) b'de ise *televizyon* sözdizimsel olarak özne konumunda bulunsalar da, mantıksal açıdan gerçek özne değildirler. Bu tümcelerin gerçek özneleri, (18) deki tümcelerde daha açık görülmektedir.

(18)

- a. Bilim adamları araştırmalar(ın)da kadınların erkeklerden çok yaşadığını gösteriyor.
- b. Sunucu, televizyonda yarın yağmur yağacağını söyledi.

Bu durumda, [-insan] özellikli öznelerle görünen bazı geçişli eylemlerin, yapılarında örtük olarak bulundurdıkları –ve genellikle- -DA eki alan bir üyeyi, edilgenleşme sürecinde, zorunlu üye olarak tümcede bulundurdıklarını söylemek gerekmektedir.

Öte yandan öznesi her durumda [+ insan] özellikli olan *anla-* eylemi ile [$\pm$ insan] özellikli, *çağrıştır-*, *andır-*, gibi eylemler edilgenlik ekiyle genişlememektedir. Bu eylemler, geçişli eylemlerin edilgenleşmesinde yalnızca öznenin anlambilimsel özelliklerinin değil, eylemin rol yapısının da etkili olduğunu göstermektedir. Burada, edilgenleşmeyi etkileyen öznenin rolüdür ve yukarıda anılan eylemlerin özneleri hiçbir durumda EDİCİ rolü üstlenemeyeceklerdir.

(19)

a. *Ali bu resimde Ahmet'i andırıyor. [Ali:EDİCİ]

*Ahmet bu resimde (Ali tarafından) andırılıyor.

b. *Deniz, her zaman tatili çağrıştırır. [Deniz: EDİCİ]

*Tatil her zaman deniz tarafından çağrıştırılır.

Anla- eylemi için de aynı özellikler söz konusudur.

(20)

a. *Öğrenciler konuyu çok iyi anladılar. [Öğrenciler:EDİCİ]

*Konu öğrenciler tarafından çok iyi anlandı.

b. *Hiç kimse beni anlamıyor. [Hiç kimse: EDİCİ]

*Ben hiç kimse tarafından anlanmıyorum.

Anla- eyleminin gerek temel anlamıyla gerekse yan anlamlarıyla edilgenleşmemesi, bu eylemin öznesinin de hiçbir durumda EDİCİ rolü üstlenemeyecek olmasıyla ilgilidir. Kononov 1956'da da edilgenleşmeyen geçişli eylemler için *anla-* örneği verilmiş ve bu eylemin, yalnızca, *Öğrenciler dersi anladı.* > *Ders (öğrenciler tarafından) anlaşıldı* tümcesinde olduğu gibi *anlaşıl-* biçiminde edilgenlik gösterdiği belirtilmiştir.

Türkçede geçişli eylemlerin edilgenliği ile ilgili sorunlu başka bir görünüm de (21)'de göze çarpmaktadır.

(21)

a. Tarlayı ot bürüdü/Ot tarlayı bürüdü

*Tarla ot tarafından büründü.

b. Tarla ota büründü.

c. Dağı sis kapladı/Sis dağı kapladı.

*Dağ sis tarafından kaplandı

d. Dağ sisle kaplandı.

(21) a ve c’de özne konumunda bulunan, *ot* ve *sis*, beklenenin tersine edilgen tümcede de görünmeye devam etmektedir. Bu tümcelerde yalın geçişli eylemlerin öznesinin, *tarafından* sözcüğüyle bir öbek oluşturarak görünebilmesi koşulu da gerçekleşmemektedir. Yalın eylemin öznesi konumunda bulunan bu öğeler (21) b ve d’de görüldüğü gibi edilgen tümcede -(y)A ya da -(y)lA ekiyle görünmektedir. Bu durum da, yine söz konusu eylemlerin öznelerinin anlambilimsel özellikleri ile açıklanmalıdır. (21) a ve c’de geçen *bürü-* ve *kapla-* eylemleri, örnek tümcelerde [-insan] özellikli özneler almıştır ve mantıksal açıdan (18) a ve b’de olduğu gibi ulaşılabilecek [+insan] özellikli bir özneleri de yoktur. Buna rağmen bu eylemler edilgenleşebilmektedir. Bize göre bu durum, gerçekte bu eylemlerin edilgenlik göstermemeleriyle ilgilidir. Bu tümcelerde -Il eki aslında edilgenlik değil başka bir çatı, ‘orta çatı’* ilişkisi sunmaktadır. Göksel 1993’te *Odada otururken birdenbire kapı açıldı* örneği verilerek, Türkçede -Il ekinin, bazı durumlarda edilgenlik göstermediği vurgulanmakta ve tümcede bir eden öbeği (agent phrase) yoksa bu tür görünümünün ‘orta çatı’ olarak yorumlanabileceği belirtilmektedir. Orta çatı Lyons 1983’te geniş biçimde tartışılmış, Yunancadan örnekler verilerek, özellikle Hint-Avrupa dillerinde gözlenen çatı ilişkilerinde, *etken çatı-edilgen çatı* karşıtlığından önce, *etken çatı-orta çatı* karşıtlığının söz konusu olduğu ileri sürülmüştür. Türkçe için de, literatürdeki yaygın kabulleniş benimsenirse, eylemin gerçekte içsel üyesi olan öğenin, yüzey konumlanışında özne olarak görünebilmesini ‘orta çatı’ olarak belirlemek olasıdır. (22)’de bu belirlemeyi örnekleyen tümceler yer almaktadır.

* Orta Çatı kavramı, Bainbridge 1987’de Türkçedeki görünümleri ile tartışılmış ve Türkçede düzenli ‘orta çatı’ ilişkilerinin bulunduğu ileri sürülmüştür. Lyons 1983, orta çatı görünümünü, başta Yunanca olmak üzere Hint-Avrupa dillerinde örnekler vererek tartışmıştır.

(22)

Etken Çatı	Edilgen Çatı	Orta çatı
Hademe zili çalıyor.	Zil çalınıyor.	Zil çalıyor
Çocuk lambayı yaktı	Lamba yakıldı	Lamba yandı.
Kitapçılar bu kitabı çok satıyor.	Bu kitap çok satılıyor.	Bu kitap çok satıyor

(22)'de orta çatı olarak adlandırılan sütunda yer alan tümcelerin, eylemleri ne etken ne de edilgen çatılıdır. Bu tümcelerin özneleri, etken çatı sütununda yer alan tümcelerde eylemlerin içsel üyesi olarak görünmektedir.

Buradan tekrar (21)'deki tümcelere dönersek, *Tarla ota büründü* ve *Dağ sisle kaplandı* tümcelerindeki eylemlerin, *tarafından* öbeği ile, etken tümce olarak yeniden yazılamadıkları görülür. Bu eylemlerin üye yapılarında, nesne konumunda bulunan, *tarlayı* ve *dağı*, yüzey yapıda özne konumunda göründüklerinde, yalın eylemin öznesi olan, *ot* ve *sis* tümcede başka bir DURUMda görünmektedir. Bu DURUM da, eylemin yalın biçiminin üye yapısında belirlenmektedir. Sözgelimi, *bürü-*, (23)a'da görüldüğü gibi üç üyeli bir eylemdir. *Bürü-* eylemi (23)a gibi bir üye yapısına sahip olduğunda, edilgenleşmiş biçimi (23) b olacaktır. Oysa (23)c'de *bürü-* eylemi iki üyelidir. Bunun nedeni , özne ve tümleş konumunun aynı öge ile doldurulmuş olmasıdır. Yani (23)c'de *ot* gerçekte, *Ali battaniyeyi çocuğa bürüdü* tümcesindeki *battaniyenin* işlevine sahiptir. Ancak (23)c'de eylem, **Ali tarlayı ota bürüdü* tümcesindeki *Ali* gibi EDİCİ bir özne ile görünemeyeceğinden, *ot*, hem *Alinin*, hem de *battaniyenin* işlevini üstlenmiştir. Dolayısıyla bu eylem edilgenleştiğinde, *ot*, yalnızca özne görevi üstlenmediği için, edilgen tümcede, (23)b'deki *Ali* gibi silinmemektedir.

(23)

a. Ali battaniyeyi çocuğa bürüdü.

bürü-	1	2	3
	[Ali]	[battaniyeyi]	[çocuğa]

b. Çocuk battaniyeye (Ali tarafından) büründü

bürün-	1	2
	[çocuk]	[battaniyeye]

c. Ot tarlayı bürüdü.

bürü-	1	2
	[ot]	[tarlayı]

d. Tarla ota büründü.

bürün-	1	2
	[tarla]	[ota]

(21)d’de *sisin* edilgen tümcede –(y)lA ekiyle görünmesi de yine *kapla-* eyleminin, örtük üyesine bu eki vermesiyle ilgilidir. Bu eylemin söz konusu paradigmadaki edilgenleşme süreci *bürü-* eylemiyle aynıdır.

Benzer bir durum (24)’teki tümceler için de söz konusudur.

(24)

a. *Güneş yüzünü yaktı.

b. Yüzü (güneşten) yandı.

c. *Rüzgar kapıyı açtı.

d. Kapı (rüzgardan) açıldı.

e. *Sel tüm direkleri devirdi.

f. Tüm direkler (selden) devrildi.

g. *Rüzgar havayı açtı.

h. Hava (rüzgardan) açıldı

(24)'a, c, e ve g'de, tümcelerde de mantıksal açıdan özne olması gereken, *güneş*, *rüzgar*, *sel* öğelerini özne olarak alan eylemler, aslında öznelerine EDİCİ rolü yüklemektedir. Ancak örnek tümcelerde, bu öğeler EDİCİ rolü yüklenerek görünmemektedir. Bu nedenle, eylemlerin edilgenleşmiş biçimleriyle oluşturulan tümcelerde, *rüzgar*, *güneş*, *sel* sözcükleri yine Türkçede edilgenleşme sürecinin gerektirdiği, 'geçişli yalın eylemin öznesini silme' kuralına da aykırı davranarak, tümcede –DAn eki alarak görünmeye devam etmektedir. Bu durum, özne konumunda bulunan bu öğelerin aslında, 'iş yapan/eden' değil; 'işe neden olan' biçiminde yorumlanması gerektiğini göstermekte ve Türkçede –DAn eki bu ilişkiyi sunabildiğinden, edilgen tümcede, bu ekle görünmektedir.*

Ancak burada, öznenin 'neden olan' gibi bir anlambilimsel yorum gerektirdiği durumlarda, edilgen tümcede –DAn ekiyle görünebilmesini bir koşula bağlamak gerekmektedir. Çünkü, (25)'teki tümceler, bu belirlemenin, yalnızca öznenin [-insan] özellikli olduğu durumlarda geçerli olduğunu göstermektedir.

(25)

Öğretmen öğrencileri üzdü.

*Öğrenciler öğretmenden üzüldü.

Türkçe Sözlük 1988'de, edilgen biçimi bulunmayan yaklaşık 500 geçişli eylem bulunmaktadır. Bu liste, 'Ekler' bölümündeki listede 'ed. (edilgen)' sütununda '-' imiyle

* Türkçede ad durum eklerinin farklı kullanımları ile ilgili gözlemler için Ozil (1994)'e bakılabilir. Ayrıca Uzun (1998)'de Türkçede DURUM konusu işlevsel ve anlambilimsel yönleriyle incelenmiştir.

verilmiş ve bu çalışmanın ortaya koyduğu belirlemeler doğrultusunda edilgenleşebildiği savunulan eylemler ‘+*’ imiyle gösterilmiştir. (26)’da bu eylemlerden seçilen örnekler yer almaktadır.

(26)

eğele-→ *Adam bıçağı eğeledi.* > Bıçak (adam tarafından) eğelendi.

faizlendir-→ *Banka parayı faizlendirdi.* > Para (banka tarafından) faizlendirildi.

ispiyonla-→ *Ali Ahmet'i ispiyonladı.* > Ahmet (Ali tarafından) ispiyonlandı.

programla-→ *Mühendis bilgisayarı programladı.* > Bilgisayar (mühendis tarafından) programlandı.

ölümsüzleştir-→ *Halkı, yazarı ölümsüzleştirdi.* > Yazar (halkı tarafından) ölümsüzleştirildi.

Bize göre söz konusu listede edilgenlik eki almayan yalnızca 14 geçişli eylem bulunmaktadır. Bunlar, *ağızla-*, *andır-*, *andırış-*, *anla-*, *betele-*, *çağrıştır-*, *çap-*, *esindir-*, *fırttır-*, *göresi-*, *içer-*, *kakı-*, *kapsa-* ve *yarlığa-* eylemleridir. Bu eylemlerin bir kısmı temel söz varlığında bulunmayan ağız özellikli eylemlerdir ve tümü, çalışmanın buraya kadar olan bölümlerinde üzerinde durulan sınırlılıklar nedeniyle edilgenleşmemektedir.

Geçişli eylemlerin edilgenleşmesi sürecinde üzerinde durulması gereken başka bir konu da literatürde ‘eden öbeği’ (agent phrase) olarak incelenen, *tarafından* sözcüğüyle ya da –CA ekiyle öbekleşen yalın eylemin öznesinin, edilgen tümcede bulunma koşullarıdır.*

Geçişli eylemlerle oluşturulan edilgen çatılı tümcelerde, eylemin yalın biçiminin öznesi bir kaç biçimde görünebilir. Özsoy 1999, ‘eden öbeği’nin, tümce içinde iki şekilde görünebileceğinden söz eder. Buna göre yalın eylemin öznesi,

* Svartvik (1966)’da İngilizcede yapılan bir sıklık çalışmasından söz edilmektedir. Bu çalışmada eden öbeğinin edilgen tümcelerde, hangi sıklıkta görüldüğüne ilişkin sonuçlar aktarılmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, İngilizcede, edilgen çatıda gerçek öznenin kullanılmadığı tümceler, edilgen tümcelerin %75’ini oluşturmaktadır.

“a) Edilgen yapıda [_____ taraf-ı-n-dan] yapısı ile belirtilir. Taraf-ı-n-dan sözcüğüne, ‘eden’in kişi ve sayısı ile uyumlu iyelik takısı eklenir. Edenin bir adıl olduğu durumlarda adıla tamlayan takısı eklenir. Edenin bir ad olduğu durumlarda ise ad yalındır.

Dilekçe benim tarafımdan yazıldı.

Dilekçe senin tarafından yazıldı.

...

Dilekçe Ali tarafından yazıldı.

...

b) Eden bir kurum veya kurumlaşmış bir topluluk ise, edeni belirten ada -CA takısı eklenebilir.

Bu konu herkes tarafından biliniyor.

Bu konu herkesçe biliniyor.” [Özsoy,99:41-42]

‘Eden öbeği’nin edilgen tümcede görünüp görünemeyeceğini belirleyen başka bir özellik de, yalın eylemin öznesinin belirtililiği/belirtisizliğidir. Özsoy 1999’da öznesi belirtisiz olan edilgen yapılarda ‘eden öbeği’nin yalnızca çoğul olarak görünebileceği ileri sürülmektedir [Özsoy, 1999:43]. Bu belirlemeye göre, (27)a’da *köpek* belirtili bir özneyi ifade ettiğinden edilgen tümcede *köpek tarafından* öbeği görünebilmektedir. Öte yandan (27)b’de *köpek* belirtisiz bir özneyi ifade etmekte ve eden öbeği edilgen tümcede ancak *köpekler tarafından* biçiminde görünebilmektedir.

(27)

a. Köpek çocuğu kovaladı

Çocuk (köpek tarafından) kovalandı.

b. Çocuğu köpek kovaladı.

**Çocuk (köpek tarafından) kovalandı*

Çocuk (köpekler tarafından) kovalandı

Bize göre *Çocuk köpekler tarafından kovalandı*. Tümcesinde de, *köpekler*, belirtili özne olarak yorumlanmalıdır. (28)'de belirtili olmayan bir öznenin edilgen tümcede bulunabileceği görülmektedir.

(28)

a. Köpek/köpekler her zaman kediyi/kedileri kovalar.

Kedi/Kediler her zaman köpek/köpekler tarafından kovalanır.

(28)'de, (27)'deki tümcelere göre farklı bir durum söz konusudur. Bu tümcenin eylemi, geniş zaman ekiyle görünmektedir. Dolayısıyla öznesi 'türsel bir yorum' gerektiren geçişli eylemler için, (29)'da olduğu gibi, ancak belirli bir zaman; 'geniş zaman' çekimi söz konusu olduğunda edilgenlik süreci gerçekleşmektedir. Bu nedenle (27)'deki tümcelerde *köpek tarafından* her durumda 'türsel' yorum gerektiren özneye gönderimde bulunmalıdır. Deny 1941, bu duruma farklı bir açıdan yaklaşmakta ve Türkçede kimi eylemlerin, edilgenliği, 'yapılmaya uygun olmak' anlamıyla sunduğunu belirtmektedir. Aslında bu belirleme de belli bir özneye gönderimde bulunup bulunmamakla ilgilidir. Çünkü herhangi bir eylemin –burada geçişli bir eylemin- bildirdiği işin 'yapılmaya uygun olması', özne için, 'tüm insanlar' gibi bir anlambilimsel yorum gerektirir. Bu tür eylemler için, (29)'da olduğu gibi, hiçbir koşulda, 'belirtili' ya da 'belirtisiz' bir özne yorumu mümkün olmayacaktır.

(29)

a. İnsanlar bu suyu içerler. (insanlar: belirtisiz/türsel)

Bu su içilir.

*Bu su insanlar tarafından içilir.

b. Sıcak yerlerde insanlar çok su içerler. (insanlar: belirtisiz/türsel)

Sıcak yerlerde çok su içilir.

*Sıcak yerlerde insanlar tarafından çok su içilir. (insanlar: belirtisiz/türsel)

c. Sıcak yerlerde insanlar çok su içti. (insanlar: belirtili/türsel)

*Sıcak yerlerde çok su içildi.

*Sıcak yerlerde insanlar tarafından çok su içildi

(29)'daki örnekler, Türkçede, öznesi belirtili olmayan geçişli eylemlerin, yalnızca geniş zamanla edilgenleştiğini ve eden öbeğinin, bu tür eylemlerle oluşturulan edilgen tümcelerde görünemediğini göstermektedir. Dolayısıyla, çoğul da olsa, edilgen tümcede *tarafından* sözcüğüyle görünen mantıksal özneler, her zaman 'belirtili özne' olarak yorumlanmalıdır.

'Belirtili-Belirtisiz' özne yorumunun edilgenleşme sürecine etkisi, daha çok geçişsiz eylemler çerçevesinde ve 'kişisiz edilgenlik' başlığı altında tartışılmaktadır. Bu çalışmada da, konuyla ilgili ayrıntılı çözümlerler 'Geçişsiz Eylemlerde Edilgenlik' bölümünde yapılmaya çalışılacaktır.

4.4. Geçişsiz Eylemlerde Edilgenlik (Kişisiz Edilgenlik)

Türkçede geçişsiz eylemler edilgenleşme sürecinde geçişli eylemlere göre, daha düzensiz bir dağılım sergilerler. Geçişli eylemler, *bürü-*, *kapla-*, gibi birkaç kural dışı örnek dışında, nesnelerini, yüzey yapıda özne konumuna geçirerek edilgenleşirken, geçişsiz eylemler, en azından üye yapıları yönünden, böylesi çözümlenebilir özellikler göstermemektedir. Özsoy 1990b’de, geçişsiz edilgen yapılar, “kuraldışı durum eki alan nesnelerin bulunduğu yapılar” olarak ele alınmış ve sözdizimsel çerçeveleri, (30)’daki gibi gösterilmiştir.

(30)

a. Herkes yılanıdan korkar

b. Yılanıdan korkulur.

c. *Yılanı korkulur

(30) a. Derin Yapı

[[[Z U] [[] [yılanıdan kork-ul-]]]]
T' Ç T AÖ EÖ

(30) b. Yüzey Yapı

[[[Z U] [[] [yılanıdan korkul]]]]
T' Ç T AÖ EÖ

Bu gösterimde yüzey yapıda özne konumunda hiçbir ögenin bulunmayışı, derin yapıda kuraldışı bir –DAn eki bulunduğu için ‘Durum Süzgecinin’ gerektirdiği koşulun karşılanmasıyla, böylece, nesnenin bir durum yüklenmek üzere özne yerine geçmek zorunda olmamasıyla açıklanmıştır.

Bu gösterim genel olarak Türkçede geçişsiz eylemlerin edilgenleşme sürecini formüle etse de, kişisiz edilgenlik konusunda tartışılması gereken asıl sorun geçişsiz eylemlerin edilgenleşmesini engelleyen özelliklerin neler olduğudur.

‘Geleneksel Dilbilgisinde Edilgen Çatı’ bölümünde incelenen dilbilgisi kitaplarının bu konuda belirgin dilbilgisel açıklamalar yapmadığı görülmüştü. Ele alınan kimi kitaplarda bu konuya ilişkin hiçbir açıklamaya rastlanmazken (Sözelimi Deny 1941), kimilerinde, “geçişsiz edilgen eylemlerin tümcelerinde özne bulunmaz” gibi, edilgenleşme sınırlılıklarını ortaya koymaktan uzak açıklamalar bulunmaktadır. Yalnızca Kononov 1956’da, ‘devinim bildiren geçişsiz eylemlerin edilgenleşebileceği’ni belirleyen net bir tanım yer almaktadır. Ancak *otur-*, *kıskan-*, *uyu-* gibi devinim bildirmeyen eylemlerin de edilgenlik eki alabilmesi bu belirlemeyi de geçersiz kılmaktadır.

Modern çalışmalarda kişisiz edilgenlikle ilgili tartışma eksenini daha çok anlambilimdir. Bir çok dilde geçişsiz eylemler, edilgenleşme sürecinde farklı özellikler gösterdikleri için çeşitli alt kümelerle ayrılarak incelenmektedir. Çünkü edilgenlik için anlamlı çıkarımlar yapmaya olanak tanıyan gruplandırmalar daha çok anlambilim temelinde ele alınabilmektedir. Bu çalışmada da kişisiz edilgenlikle ilgili açıklamalar daha çok Perlmutter 1978’de önerilen eylem sınıflamasına dayandırılmaya çalışılacak ve anlambilimsel ölçütlere dayanan ayrımların dilbilgisel karşılıklarının olup olmadığı sorgulanacaktır.

Perlmutter 1978’de önerilen sınıflama iki tür eylem tanımı yapmaktadır: **unergative** (istemli/kılıcı) ve **unaccusative** (istemsiz/kılıcsız) (Bu terimler Aksan[ı] 1997’de önerilmiştir) eylem. Literatürde hangi geçişsiz eylemin hangi kümeye gireceğine ilişkin tartışmalar sürmekle birlikte, sınıflama, kabaca, özneleri EDİCİ rolü taşıyan *koş-*, *gel-*, *göl-* gibi eylemlerin unergative, yüzeydeki özneleri daha çok eylemin bildirdiği işten ‘etkilenen’ konumunda olan, *bat-*, *düş-*, *yan-*, *kuru-* gibi eylemlerin unaccusative olduğunu söyler. Söz konusu sınıflamada, unergative eylemler kendi içinde dört alt gruba ayrılarak incelenmiştir:

- a. İstemli yapılan devinimler: *gölmek, çalışmak, oynamak* gibi.
- b. Konuşma biçimi anlatan eylemler: *fısıldamak, bağırarak* gibi
- c. Hayvan sesleri: *havlamak, kükremek* gibi
- d. Kimi bedensel süreçler: *hapşırarak, uyumak, ağlamak* gibi.

Unaccussative eylem hipotezinin Türkçedeki görünüşleri ayrıntılı olarak, Özkaragöz 1986a ve Knecht 1986'da incelenmiştir. Kornfilt 1991'de de bu sınıflamanın Türkçeye uygun olup olmadığı tartışılmış ve ayrık geçişsizliğin Türkçede dilbilgisel karşılıklarının bulunmadığı ileri sürülmüştür. Türkçeye dönük belirlemeler bir yana, ayrık geçişsizliğin, temel öngörülerinin evrensel özellikler taşıdığı, ancak tüm diller için gerek anlambilimsel gerek sözdizimsel olarak ayırıcı ortak belirleyicilikler sunmadığı literatürde yaygın bir kabullenıştır. Ancak unaccussative hipotezinin genel belirlemeleri, Türkçe için geçişsiz edilgenlik konusunda dilbilgisel karşılıklar taşımaktadır.

Göksel 1993, Türkçede birkaç eylem dışında tüm eylemlerin edilgenlik ekiyle genişleyebileceğini ileri sürmektedir [Göksel 1993:109]. Türkçe Sözlük 1988'den elde edilen verilere bakıldığında, Türkçede, unaccussative eylem kümesi içinde değerlendirilen [-insan] özellikli özne alan geçişsiz eylemlerin kişisiz edilgenliğe girmediği görülür.

(31)

es-: *esil-

yağ-: *yağıl-

bat-(güneş batmak/gemi batmak v.b.): *batıl-

doğ- (güneş doğmak): *doğul-

don- (su donmak): *donul-

yan-: *yanıl-

Öte yandan bu eylemlerden, kullanıldıkları tümcede belirlenen anlamlarıyla [+insan] özellikli özne alanlar edilgenleşebilmektedir.

(32)

- a. Kışın burada donulur.
- b. Can yeleği varken suya batılmaz.
- c. En iyi akşam güneşinde yanılır. (yanmak:bronzlaşmak)

Nakipoğlu 1988, geçişsizliği belirleme ölçütü olarak kişisiz edilgen kuruluşları değerlendirirken, kişisiz edilgenliğe giren *yüz-*, *bağır-*, *çalış-*, *git-* gibi eylemlerin, üyelerinin içsel özelliklerine göre bir grup oluşturduğunu ileri sürmekte ve öznelarının yorumlanışına göre içsel başlatıcılı/deneyimci özellikli eylemlerin kişisiz edilgenlik gösterebildiğini belirtmektedir. Bu yaklaşıma göre, *bat-*, *eri-*, *damla-*, *sür-* gibi eylemler, dışsal başlatıcılı eylem grubunda yer almaktadır [Nakipoğlu ,1998: 44-45]. Ancak (32) a’da, bu bakış açısına göre, dışsal başlatıcılı bir eylem olarak değerlendirilmesi gereken *don-* eyleminin edilgenleşebildiği görülmektedir.* Aynı biçimde Nakipoğlu 1998’de dışsal başlatıcılı bir eylem olarak görülen *bat-* eylemi de (32)b’de olduğu gibi [+insan] özellikli bir özne ile görüldüğünde, kişisiz edilgenlik gösterebilmektedir. *Yan-* eylemi ise metaforik olarak kişisiz edilgenlik gösteren, geçişsiz eylemlere örnek olarak verilebilir. Çünkü temel anlamıyla, dışsal başlatıcılı bir eylem özelliği sergilese de, ‘bronzlaşmak’ anlamına geldiğinde, *don-* ve *bat-* eylemlerinden farklı olarak öznesine EDİCİ rolü yüklemekte ve içsel başlatıcılı bir eylem olarak görünmektedir.

Bu durumda Türkçede kişisiz edilgenlikle ilgili sınırlılığın, yukarıda da belirtildiği gibi öznenin anlambilimsel özellikleriyle –[insansal] olup olmamasıyla- ilgili olduğunu söylemek gerekmektedir.

* Burada ‘donmak’ eyleminin ilgili tümcede ‘üşümek’ anlamına geldiği ileri sürülebilir. Ancak belirlenen sınırlılıklarla, ‘üşümek’ eylemi de dışsal başlatıcılı eylem olarak değerlendirilmelidir. Çünkü, eylem edicinin içsel özelliklerine bağlı olarak değil, dışsal bir etkiyle gerçekleşmektedir.

Ancak içsel-dışsal başlatıcı sınıflaması, kişisiz edilgenlik için kesin bir ayrımcılık gösteremese de başka paradigmalarda, bu ayrımın dilbilgisel karşılıklarının olduğu görülür. Nakipoğlu 1998’de bu durum –mAyA çalışmak testi ile verilmiştir. .

(33)

- a. ??Emre ölmeye çalıştı.
- b. *Çocuk doğmaya çalıştı.
- c. *Adam yaşlanmaya çalıştı.

(33)’teki tümceler içsel-dışsal başlatıcılı ayrımının yanında, anlamlı başka bir ayrımı daha ortaya koymaktadır. Eylemin özne tarafından ‘istençli-istençsiz’ olarak gerçekleştirilmesi. Ancak bu ayrım Türkçede kişisiz edilgenliği belirleme noktasında bir etken olmamakla birlikte, edilgenleşen geçişsiz eylemin, hangi zamanla görünebileceği konusunda bir belirleyicilik taşımaktadır. Nakipoğlu 1998’de bu konu şöyle incelenmiştir:

(34)

- a. Dün burada iki saat koşuldu.
- b. Hafta sonları göl çevresinde koşulur.
- c. Bu gölde sık sık boğulunur.
- d. *Bu gölde geçen yaz boğulundu
- e. Kaçınılmaz olarak yaşlanılır.
- f. *Kaçınılmaz olarak yaşlandıldı . [Nakipoğlu , 1998]

İçsel başlatıcılı eylemler, kişisiz edilgenliğe girdiklerinde, tümcede görünmeyen özne, geniş zamanlı tümcelerde ‘soyut’; geçmiş zamanlı tümcelerde ‘gönderimsel’dir. Buna göre (34)a’da özne gönderimsel (bazı insanlar), b’de ise soyuttur (bütün insanlar). Dışsal başlatıcılı eylemler ise yalnızca geniş zamanda kişisiz edilgenlik göstermelerinin yanı sıra, öznelere, ‘varoluşsal’ ve ‘türsel’ olmak üzere iki biçimde yorumlanabilir. Verilen

örneklerde de, (34)c’de özne ‘varoluşsal’ (bazı insanlar), (34) e’de, ‘türsel’dir (insanlar) [Nakipoğlu, 1998:45-53].

Geçişsiz edilgen eylemler mantıksal özneye izin vermedikleri için bu eylemlerle oluşturulan tümcelerde eden öbeği bulunmaz. Göksel 1993, geçişsiz edilgen tümcelerde eden öbeğinin bulunmayışına sözdizimsel açıdan yaklaşmış ve bu tür tümcelerde özne konumu boş olduğu için, *tarafından* öbeğinin bulunmadığını ileri sürmüştür. Özsoy 1999’da da, **O film yıldızına Ayşe tarafından tapılıyor* örneği verilerek, geçişsiz edilgen eylemlerin tümcede eden öbeğine izin vermediği belirtilmektedir. Ancak Türkçede bu belirlemelere aykırı birkaç örnek bulunmaktadır.

(35)

- a. Yarın sınıfça pikniğe gidilecek.
- b. Yarın tüm sınıf pikniğe gidecek
- c. Bu başarıyla ulusça gururlanıldı.
- d. Tüm ulus bu başarıyla gururlandı.
- e. Yılbaşı gecesi ailece eğlendi.
- f. Yılbaşı gecesi tüm aile eğlendi.

(35) a, c ve e’deki *sınıfça* *ulusça* ve *ailece* bu tümcelerdeki eylemlerin etken biçimleriyle göründüklerinde, (35) b, d ve f’de olduğu gibi özne konumunda bulunacaklardır. Dolayısıyla bu öğeler edilgen tümcede, geçişli edilgen eylemlerde olduğu gibi, dilbilgisel özne konumunda bulunmasalar da özneye gönderimde bulunmaktadır. Öte yandan (35) gibi tümceler, ‘Geçişsiz edilgen eylemler mantıksal özneye izin vermez’ belirlmesiyle de çelişen bir özellik sergilemektedir. Burada üzerinde durulması gereken nokta, *sınıfça*, *ulusça*, *ailece* gibi, edilgen tümcelerde görünebilen öğelerin anlambilimsel içeriğidir. Örnek tümcelerde eylemlerin etken biçimleri, *sınıf*, *ulus*, *aile* gibi belirtili bir

topluluğu ifade eden öznelerle görünmektedir. Ancak bu özneler, sınırlılık gösteren bir topluluğu anlatmıyorsa (36)a’ da olduğu gibi tümce bozuk olacaktır.

(36)

- a. Öğrenciler okulun bahçesinde toplandı.
- b. *Öğrencilerce okulun bahçesinde toplanıldı.
- c. Sınıf okulun bahçesinde toplandı
- d. Sınıfça okulun bahçesinde toplanıldı.

(36) a-b ile c-d arasındaki tek fark öznelerinin anlambilimsel özellikleridir. İlk iki tümcede, *öğrenciler* gibi genel bir topluluk ifadesi söz konusuyken, sonraki iki tümcede, *sınıf* gibi en azından mekan yönünden sınırlandırılmış bir topluluk adı göze çarpmaktadır. Ayrıca *öğrenci* sözcüğü ancak çoğul ekiyle topluluk anlamı kazanmakta; *sınıf*, *aile*, *ulus*, gibi sözcükler çoğulluğu anlambilimsel içerikleriyle sunmaktadır.

Unaccusative hipotezi çerçevesinden bakıldığında, yalnızca unergative eylemlerin edilgen tümcede eden öbeğine izin verildiği görülür. Ama bu belirleme için de aykırı örnekler vardır.

(37)

- a. Kışın bu amfide tüm sınıf üşüdü/dondu
- b. Kışın bu amfide sınıfça üşündü/donuldu.
- c. Savaşta tüm tabur öldü.
- d. Savaşta taburca öldü.*

(37)’deki tümcelerin eylemleri unaccusative eylemlerdir. Dolayısıyla özneleri EDİCİ rolü üstlenmemiştir. Buradan hareketle, anlambilimsel içeriğiyle çoğulluk gösteren

* *Öl-* eyleminin kişisiz edilgenliğe girdiği görünümeler vardı. *Gerekirse vatan için taburca ölünür* gibi bir tümcede *öl-* içsel başlatıcılı, dolayısıyla unergative bir eylem olarak düşünülmelidir.

bir sözcüğü özne olarak alabilen unaccusative eylemlerin kişisiz edilgen tümcelerde eden öbeğine –yalnızca –CA ekiyle görünmek koşuluyla- izin verdiğini söylemek mümkündür.

Türkçede edilgenlikle ilgili başka bir tartışma konusu da literatürde ikili/çift edilgenlik (double passive) olarak adlandırılan -II+-(I)n , -n+-II eklerinin ardışıklıklarıdır.

Özkaragöz 1986a, Türkçede çift ettirgenliğin marjinal bir görünüm olduğunu ileri sürmektedir. Göksel 1993'te ise çift edilgenli yapıların vurgu etkisi yapan bir özelliği olduğu düşünülmekte ve ikinci ekin aslında edilgenlik göstermediği görüşü benimsenmektedir. Türkçe Sözlük 1988'de, çift edilgenlik eki almış 7 eylem bulunmaktadır: (atlanılmak, başlanılmak, beslenilmek, istenilmek, kavranılmak, söylenilmek,). Ancak (38)'deki tümcelerde, başka eylemlerin de, ikili edilgenlik sürecine girdiği görülür.

(38)

- a. Böyle bir olay karşısında elbette üzülünür.
- b. Yüksek yerlerde daha çabuk yorulunur.
- c. Hızlı koşunca çabuk kesilinin.
- d. Yüz metre derinlikte bayılınır.

Bu tümceler, 'çift edilgenlik marjinaldır' ve 'ikinci ek gerçekte edilgenlik göstermez' savına kuşkuyla yaklaşmak gerektiğini göstermektedir. Çünkü (38)'deki tümceler, (39) olarak yeniden yazıldığında, anlamları değişmekte ve eylemler tümcede özne konumunun boş kalmasına izin vermemektedir.

(39)

- a. *Böyle bir olay karşısında elbette üzülür.
Herkes böyle bir olay karşısında üzülür.
- b. *Yüksek yerlerde daha çabuk yorulur.
Herkes yüksek yerlerde çabuk yorulur.

c. *Hızlı koşunca çabuk kesilir.

Herkes hızlı koşunca çabuk kesilir.

d. *Yüz metre derinlikte bayılır.

Herkes yüz metre derinlikte bayılır.

(39)'daki tümcelerın edilgen çatılı olduğu kabul edilirse, mantıksal yorum, sözdizimine potansiyel olarak (40) gibi yansıyabilmelidir.

(40)

a. *Herkes böyle bir olay tarafından elbette üzölür.

b. *Herkes yüksek yerlerde oksijensizlik tarafından daha çabuk yorulur.

c. *Hızlı koşunca herkes hızlı koşmak tarafından kesilir.

d. *Yüz metre derinlikte herkes basınç tarafından bayılır.

Bu tümcelerin bozukluğu, *üz-*, *yor-*, *kes-*, *bay-* eylemlerinin özne konumunda bulundurdıkları üyenin, EDİCİ rolü üstlenmemesidir. Dolayısıyla bu edilgenleşme süreci, *Kitap Ali tarafından alındı* gibi tümcelerden farklı bir kategoride değerlendirilmelidir. Çünkü yalnızca bu tür eylemler ikinci edilgenlik ekine izin vermekte ve kişisiz edilgenlik gösterebilmektedir. Başka bir deyişle *Kitap alındı* tümcesinde olduğu gibi, yalın biçimi, EDİCİ olmayan ve [-insan] özellikli bir özne yorumuna izin vermeyen geçişli eylemler, edilgenlik ekini yalnızca bir kez alarak edilgenleşirken, yalın biçimi EDİCİ olmayan ve [-insan] özellikli özne yorumuna izin vererek edilgenleşen geçişli eylemler, ikinci edilgenlik ekini de alabilmektedir. Ergin 1984, geçişsiz eylem tabanlarına gelen çift edilgenliğin, tek ekle gerçekleştirilen edilgenlikten farklı bir anlam sunmadığı belirtilmektedir. Ancak burada savlandığı gibi Türkçede böyle bir görünüm yoktur. Türkçe Sözlük 1988'de de, bize göre çift edilgenlik gösteren yalnızca iki eylem bulunmaktadır: *başlanıl-*, *acınıl-*. Bu iki eylem de, geçişli olmasalar bile, iki üyeli eylemler olmaları açısından, diğer geçişsiz

eylemlerden ayrılmakta ve (41)'de olduğu gibi, geçişli eylemlerde gözlenen sürece benzer edilgenleşme özellikleri göstermektedir.

(41)

a. Ali derse başladı.

Derse başlandı.

*Derse *Ali tarafından* başlandı.

Burada derse erken başlanılır/başlanır

b. Ali Ahmet'e acıyor.

Ahmet'e acınıyor.

*Ahmet'e *Ali tarafından* acınıyor.

Genellikle dilencilere acınılır/acınır.

(41)'deki tümcelerde eylemin tek edilgenlik eki almış biçimiyle, çift edilgenlik gösterdiği biçim arasında bir anlam farkı tanımlamak oldukça güçtür. Çünkü, Türkçede, bu özelliği gösteren başka bir geçişsiz eylemin bulunmayışı, bu eylemler için dilbilgisellik kaygısı güden bir yaklaşımı ya da betimlemeyi geçersiz kılacaktır.

Yalnızca geçişli eylemlerin çift edilgenlik gösterebileceğinin belirlenmesinin ardından, ilk ekin, kök durumundaki geçişli eylemi, ne tür bir geçişsiz eyleme dönüştürdüğü, çift edilgenlik sürecine giren eylemlerin zaman konusunda biri sınırlılık taşıyıp taşımadığını da belirleyecektir. *Yorul-*, *üzül-*, *kesil-*, *bayıl-*, *ayıl-*, gibi eylemler dışsal başlatıcılı eylemlerdir ve diğer dışsal başlatıcılı geçişsiz eylemler gibi yalnızca geniş zamanda, çift edilgenlik göstermektedir.

(42)

a. *Bu olay karşısında çok üzülündü.

b. *Yüksek yerlerde çabuk yorulundu.

c. *Hızlı koşunca çabuk kesilindi.

d. *Yüz metre derinlikte bayıldı.

(38)'deki tümcelerde çift edilgenlik gösteren, *üzül-, yorul, kesil-, bayıl-* eylemlerinin, (42)'deki tümcelerde bu özelliği sergileyememesi, Nakipoğlu 1998'de, geçmiş zamanlı tümcelerde örtük öznenin, kaynağının belli olmasıyla açıklanmıştır.

Çift edilgenlik konusunda sonuç olarak şu söylenmelidir ki, Türkçede bu görünüm 'marjinal' değil, işlevsel bir özelliğe sahiptir. Ayrıca, yukarıdaki örneklerden hareketle, çift edilgenlikte, eklerden birinin edilgenlik göstermediği söylenecekse, bunun (38)'deki tümcelerin eylemlerinde görüldüğü gibi, birinci ek olduğunu söylemek gerekmektedir.

Bu çalışmada da literatürdeki genel eğilime uyularak 'kişisiz edilgenlik' olarak adlandırılan, geçişsiz eylemlerde gözlenen edilgenlik sürecinde, özne konumuyla ilgili bazı tartışmalar dikkati çeker. 'Kişisiz edilgenlik', geçişsiz eylemlerde özne konumunun boş olduğuna göndermede bulunan bir adlandırmadır. Ancak Kural 1997'de Türkçede geçişsiz eylemlerle kurulan kimi edilgen tümcelerde özne konumunun dolu olabileceği öne sürülmektedir [Kural,1997:52-57]. Bu sava göre, 'yer değişikliği eylemi' olma özelliği gösteren, bazı geçişsiz eylemler edilgenleştğinde tümleçleri konumunda bulunan ölçüm öbekleri, edilgen tümcede özne konumunda görünebilir*.

(43)**

- a. Ahmet 10 kilometre(yi) yürüdü> 10 kilometre dünkü talimde yüründü.
- b. Ayşe 500 metre(yi) yüzdü>500 metre dünkü yarışta yüzüldü.
- c. Uçak 700 mil uçtu>700 mil gezinin ilk ayağında uçuldu.

* Kural 1997'de eylemler, ölçüm öbekleri arasındaki farkları saptamak amacıyla, 'yer değiştirme eylemleri' ve 'durum değiştirme eylemleri' olarak ikiye ayrılmıştır. Buna göre *Ahmet 400 metre koştu* tümcesinde *koş-* yer değişikliği, *Gemi 400 metre battı* tümcesinde *bat-* durum değişikliği göstermektedir. Bu tümcelerdeki 400 metreler ise ölçüm öbeğini oluşturmaktadır. Bu ölçüm öbekleri arasında da, birlikte görüldüğü eyleme göre beliren sözdizimsel farklılıklar bulunmaktadır. Öyle ki, 'yer değişikliği gösteren' geçişsiz eylemlerle kullanılan ölçüm öbekleri, BEL durumu alma yeteneğine sahipken, 'durum değişikliği gösteren' eylemler için bu özellik söz konusu değildir.

** Örnekler Kural 1997'den alınmıştır.

d. Çocuklar beş metre(yi) sıçradı on metre az önceki oyunda sıçrandı.

Kural 1997'ye göre, (43)'teki tümcelerde ölçüm öbeklerinin BEL durumu alabilmesi, söz konusu uzaklıkların önceden saptanmış olmalarını gerektirir. Dolayısıyla ölçüm öbeklerinin, edilgen tümcede özne olarak görünebilmesi, yalnızca 'önceden kararlaştırılmış' bir uzaklığı tanımlamaları koşuluyla mümkündür.

Bize göre de, bazı geçişsiz eylemlerin, kimi sınırlılıklarla da olsa üyelerine BEL durumu yükleyebilmesi, bu eylemlerin geçişli eylemlerde gözlenen edilgenlik sürecini sergilemelerini anlaşılır kılmaktadır. Bu görünüm Hale ve Keyser 1991'de de benzer bir yaklaşımla tartışılmış, ölçüm öbeklerinin, gerçekte geçişsiz olan bu tür eylemler tarafından seçilmesinden hareketle, 'unergative' eylemlerin geçişli bir tabandan elde edildiği ileri sürülmüştür. Ancak burada Kural 1997'de değinilmeyen başka bir sınırlılıktan söz etmek gerekir. Yer değişikliği gösteren eylemler bir uzaklık tanımlamayan ölçüm öbeklerine her koşulda BEL durumu yükleyememekte, bu durum yalnızca özneleri konumundaki üyeye EDİCİ rolü yükleyebilen eylemler için geçerli olmaktadır.

(44)

a. Araba yüz metre*(yi) sürüklendi.

b. Taş yüz metre*(yi) yuvarlandı.

Bu bölümde üzerinde durulan gözlemler ve yapılan tartışmalardan, geçişsiz eylemlerin edilgenliğini etkileyen başka dilbilgisel bağlantılardan da söz edilebileceği sonucu çıkarılabilir. Ancak bu bağlantıların ve geçişsiz eylemlerin edilgenleşmesi sürecine etkilerinin betimlenmesi de daha türe özgü çalışmalar gerektirmektedir.

4.5. Edilgenlik ve Üye Değiştirimi

Türkçede, edilgenleşme sürecinin eylemin üye yapısına etkisi, ortak bir küme olma özelliğı gösteren eylemlerden hareketle birkaç biçimde formüle edilebilir. (45)'te edilgen geçişli eylemlerin üye yapısı gösterilmiştir.

(45)

a. Geçişli eylemler

al-	1 {Ali} [dışsal üye]	2 {kitabı} [içsel üye]
-----	----------------------------	------------------------------

alın-	1 {kitap} [dışsal üye]
-------	------------------------------

b. 3 üyeli geçişli eylemler

bürü(1)-	1 {Ali} [dışsal üye]	2 {battaniyeyi} [içsel üye]	3 {çocuğı} [içsel üye]
----------	----------------------------	-----------------------------------	------------------------------

bürün-	1 {çocuk} [dışsal üye]	2 {battaniyeye} [içsel üye]
--------	------------------------------	-----------------------------------

c. Üye eksiltmeyen geçişli eylemler

bürü(2)-	1 {ot} [dışsal üye]	2 {tarlayı} [içsel üye]
----------	---------------------------	-------------------------------

bürün-	1 {tarla} [dışsal üye]	2 {ota} [içsel üye]
--------	------------------------------	---------------------------

yen-	1 {Ali} [dışsal üye]	2 {Ahmet'i} [içsel üye]
------	----------------------------	-------------------------------

yenil-	1	2
--------	---	---

{Ahmet}	{Ali'ye}
[dışsal üye]	[içsel üye]

d. Orta çatılı eylemler

aç-	1	2
	{rüzgar}	{havayı}
	[dışsal üye]	[içsel üye]

açıl-	1	2
	{hava}	{rüzgardan}
	[dışsal üye]	[örtük üye]

e. 2 üyeli geçişsiz eylemler

git-	1	2
	{sınıf}	{pikniğe}
	[dışsal üye]	[örtük üye]

gidil-	1
	{pikniğe}
	[içsel üye]

f. Tek üyeli geçişsiz eylemler

yaşlan-	1
	{herkes}
	[dışsal üye]

yaşlanıl-	Ø
-----------	---

III.5. Ettirgen Çatı

5.1. Giriş

Türkçede ettirgenleştirme süreci gerek anlambilim gerekse sözdizim açısından, oldukça geniş bir inceleme alanı oluşturur. Göksel 1993 ettirgenliğin, izin vermekten zorlamaya uzanan bir anlam skalası içinde değerlendirilmesi gerektiğini belirterek, bu sürecin tek bir anlambilimsel perspektif sunmadığına dikkati çekmektedir [Göksel, 1993: 188].

Gerek biçimbilimsel gerek anlambilimsel düzlemde ettirgenleştirme sürecinin sergilediği çok yönlü ilişkiler bütünlüğü, bu çatı görünümü ile ilgili çalışmaların da temel güdülenmesini oluşturmaktadır . Ettirgenlik konusunun, üzerinde, diğer çatı görünümlerine göre daha çok çalışılan bir konu olmasının başka bir nedeni de, Türkçede, çeşitli sınırlılıklar gösteren çok az sayıda eylem dışında hemen hemen tüm eylemlerin, ettirgenlik ekiyle genişleyebilmesidir. Bu durumun doğal sonucu, çatı genişlemelerinin, geçişlilik/geçişsizlik, sözcüksel görünüş, anlambilimsel özellikler gibi, eylemin yapısıyla ilgili özelliklere duyarlılık gösteren ettirgenlikle ilgili alt kümelerin sayısının çokluğudur. Bu nedenle, Türkçede ettirgenleştirme süreci ile ilgili çalışmalar çoğu zaman belli bir eylem kümesini, belli bir perspektiften (biçimbilim, anlambilim, sözdizim gibi) inceleyen çalışmalardır.

Bu çalışmada da üzerinde durulacak olan konu, Türkçede biçimbilimsel ettirgenleştirme sürecidir. Yöntem olarak diğer çatı eklerinde olduğu gibi, öncelikle geleneksel dilbilgisinin verilerinden hareket edilecek, ettirgenlik eki alan eylemlerin betimlenmesinde modern çalışmaların ortaya koyduğu sonuçlardan yararlanılacaktır

5.2. Geleneksel Dilbilgisinde Ettirgen Çatı

Ettirgenleştirme süreci geleneksel dilbilgisinde anlambilimsel özellikleri ile ele alınmıştır. Deny 1941, ettirgenlik ekiyle genişleyen eylemleri ‘sebepleme’ (causatif) veya oldurucu (factitif) adı altında incelemekte, ettirgen görünümünde, öznenin bir işin yapılmasına, yol açtığını, sebep olduğunu ya da olanak tanıdığını belirtmektedir. Deny 1941’de, aldıkları ettirgenlik ekine göre eylem kökleri iki gruba ayrılmış, buna göre, -Dİr ekinin tüm tek heceli eylemlere ve sonunda ‘r’ ya da ‘l’ sesleri dışında bir ses bulunan çok heceli eylemlere geldiği; -t ettirgenlik ekinin ise ‘r’ ve ‘l’ sesleriyle biten çok heceli eylemlerle, sonunda ünlü bulunan eylemlere geldiği vurgulanmıştır.

Yapıtta, diğer ettirgenlik ekleriyle genişleyen eylemler, ‘Gayrı kıyasi sebeplemeler’ başlığı altında incelenmiş ve iç-, bit-, şiş-, doy-, bat- gibi bazı tek heceli eylemler –İr ekiyle ettirgenleşirken, çık-, kop- gibi az sayıda tek heceli eylemin –Ar ekiyle genişlediği tesbit edilmiştir [Deny, 1941: 348-353].

Banguoğlu 1990, ettirgenliği geçişli ve geçişsiz eylemler için ayrı iki bölümde incelemiş, geçişsiz eylemlerin ettirgenlik ekiyle genişlemesini ‘olduran görünüş’ olarak değerlendirmiştir. Yapılan ettirgenlik tanımına göre, *Saçını kestirmişsin, Zeynep çocuğa sütü içirdi* tümcelerinde olduğu gibi doğrudan ‘kılıcı’ olmayan özne, eylemi bir başkası aracılığıyla gerçekleştiriliyorsa eylem bir –Dİr eki alarak ‘ettiren görünüşü’ne girmektedir. Ayrıca bu tür tümcelerde, tümcede gözüksün ya da gözükmessin iki özne bulunmaktadır. *Zeynep çocuğa sütü içirdi* tümcesinden hareket edilirse, bu öznelerden biri, *Zeynep* dilbilgisel özne, *çocuk* ise mantıkça öznedir.

Banguoğlu aynı kitapta, geçişsiz ettirgen eylemlerin bir anlatım farkı gösterdiğini ve gerçekte bu eylemler için ‘ettirmek’ değil, ‘oldurmak’ ın söz konusu olduğunu ileri sürmektedir. Bu durumda dilbilgisel özne, herhangi bir işin oluşun gerçekleşmesine

‘vesile’ olmaktadır. *Kadın beni güldürdü* tümcesinde olduğu gibi, mantıkça özne nesne konumundadır ve tümcede başka bir kişi bulunmaz.

Kitapta, ettirgenlik ekinin dağılımsal özellikleri konusunda da kimi belirlemeler yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Ettirgenleştirme sürecinde yaygın olarak kullanılan -DİR eki, -It ve -Ir ekinin üst üste gelmesiyle oluşmuştur. Ancak daha eski ettirgenlik birleşmeleri, ses durumlarına bağlı olarak, çoğu zaman ettirgen eylemlerin işleyişlerini korumuştur.

-It eki ise genel olarak ‘r’ ve ‘l’ ünsüzleri ile ya da ünlü ile biten eylem köklerine gelmektedir. Bazı katı sesteşlerle biten köklere de -It eki gelebilmektedir (akıt-,korkut-, kokut- gibi).

-Ir eki daha çok diş sesteşleriyle biten sayılı tek heceli eyleme eklenmektedir (pişir-, geçir-, yatır-, şişir-, kaçır-, doyur-, gibi).

Kitapta ettirgenlik bölümü, bu eki alan eylemlerin çoğu zaman anlam farklılaşmasına uğradığı (aldır-, saldır- eylemlerinde olduğu gibi) bilgisiyle sona ermektedir [Banguoğlu, 1990: 417-419].

Kononov 1956, tüm ettirgen eylemlerin geçişli olduğunu söyleyerek, geçişli eylemlerin ettirgenlik ekiyle genişlediği görünümüleri, ‘sebeplemeli eylemler’; geçişsiz eylemlerin aynı ekle genişlemiş biçimini ‘ettirgen eylemler’ olarak değerlendirmektedir. Kitapta ettirgenleşme sürecinin anlam özellikleri iki başlık altında incelenmiştir:

1) Konu (özne), devinimi kendisi gerçekleştirir. *pişir-, kaynat-, durdur-* eylemleri öznenin devinimi gerçekleştirdiğini gösteren eylemlerdir.

2) Konu (özne), gerçekleştirilen eylemin edicisi konumundadır. Bu özne tümce içinde datifle (yönelme eki) ile gösterilen bir tümleş konumundadır. Sözdizimsel olarak özne konumunda bulunan ögenin, konuya, yani eylemin yalın biçiminin edicisine bir etkisi söz konusudur.

Kononov 1956'ya göre, ettirgen çatılı eylemler, etken çatılı eylemlerle birlikte, işteş ve dönüşlü çatılı eylemlerden de türeyebilirler. (yıkandır-, sevindir-, iyileştir- gibi).

Ettirgenlik ekleri eylemin geçişli ya da geçişsiz olmasına bağlı olarak iki ayrı grup eylem türetir: Geçişsiz eylemlerden oluşturulan eylemler, 'geçişli ettirgen eylemler'dir. Geçişli eylemlerden oluşturulan eylemler ise 'sebepe eylemleri'dir.

Sebepe eylemleri, yalnız geçişli eylemlerden ve ettirgen ekiyle geçişli olan eylemlerden oluşturulmaktadır. Bu eylemlerin tümünde iki öznenen söz etmek mümkündür

Kitapta ettirgenlik ekinin dağılımıyla ilgili bilgiler de verilmektedir. Bu bölümde özetle şu noktaların altı çizilmektedir: 'ç, ğ, ş, t, y' sesleriyle biten eylemler genellikle –Ir ekiyle ettirgenleşir.* –Ar eki çok az sayıda eylemle görünmektedir. Bazı tek heceli eylemler (daha çok ak-, kok- gibi 'k' sesi ile ve türk-, kork- gibi 'rk' sesleriyle biten eylemler) –t ekiyle ettirgenleşmektedir. Bunların yanında ünlü ile biten eylemler de –t eki almaktadır. Öte yandan bazı eylemler iki farklı ettirgenlik eki alabilmektedir (kız-> kızar-/kızdır-, sap->sapıt-/ saptır- gibi).**

Aynı bölümde, Türkçede ettirgenliğin sözcüksel yöntemlerle de sunulabildiği üzerinde durulmakta ve *yan-* eylemi için ettirgenliğin *yak-* olarak, *kal-* eylemi için *bırak-* olarak belirlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Ettirgenlik konusunun son bölümünde, ettirgen çatılı tümcelerin sözdizimsel özellikleri ile ilgili bir belirleme olarak, geçişli eylemlerde, gerçek öznenin tümcede 'dative' durumunda görüldüğü bilgisi yer almaktadır. [Kononv, 1956:201-207]

* Türkçede bu seslerle biten tek heceli eylemler her zaman –Ir ekiyle ettirgenlik göstermemektedir. Sözgelimi *aç-, ağ-, eş-, at-, say-* eylemleri –Dir, ekiyle genişlemektedir.

** Bize göre *kız-* eyleminde farklı bir durum söz konusudur. Çünkü renk adlarına gelerek onları 'dönüşmek' anlamında eylemleştiren (morarmak, kararmak, ağarmak, sararmak gibi) –Ar eki ettirgenlik eki değildir. Bu nedenle *kızar-* türetimine taban olan 'kızmak' eylemi değil, 'kızıl' olmalıdır.

Gencan 1971 ettirgenlik eklerini ‘geçişsiz eylemlerin ekle çatı değiştirmesi’ bölümünde ele almış ve ettirgenliği bir geçişileştirme süreci olarak değerlendirmiştir. Gencan önceki tanımlarda ‘sebepleme, meydan verme, yaptırma’ gibi kavramlarla açıklanan anlambilimsel değişimleri, ‘geçiş kertelerinin artırılması’ olarak değerlendirmektedir. Buna göre:

“Geçişsiz eylemler eklerle geçişli olabildikleri gibi; geçişli eylemler de bu eklerle ikinci üçüncü kereden geçişli olur:

Yazmak geçişlidir. –Dİr ekiyle ikinci kereden geçişli olur: *yazdırmak*. Bir ek daha yani –t eklenirse, üçüncü kereden geçişli olur: *yazdırtmak*...

Bunlara ettirgen eylem denir.

...

Yalnız (eylemlere) ikiden çok ek takmak sakıncalıdır. İkiden çok ek takılırsa:

1)Anlamı kavramak güçleşir

...

2)Çok ekli eylemin söylenişi de ses kakışması yüzünden güçleşir sevimsiz olur:

Yazdırtırdım.

Bu eylemin kaç kişi tarafından yapıldığını kavramak kolay değildir.”

Kitapta son olarak ‘geçişlenirken’ gövdeleri değişen eylemler verilmekte, *gel-*, *kalk-*, *em-*, *gör-* eylemlerinin sırasıyla, *getir-*, *kaldır-*, *emzir-/emdir-*, *göster-* biçiminde görüldüğü belirtilmektedir [Gencan 1971:277-280].

Ergin 1984’te ettirgenlik ekleri de ‘fiilden fiil yapma ekleri’ başlığı altında incelenmiş, ettirgenlikle ilgili bilgiler ‘r’ ekinin irdelendiği bölümde verilmiştir.

“... Faktitif ekleri geçişli, geçişsiz bütün fiillere getirilir. Yaptığı fiillerin ise hepsi geçişlidir.. Böyle fiiller hiçbir oluş ve pasiflik ifade etmezler. Tam aktiftirler ve asıl hareket daima fail dışında bir varlığa yönelmiş bulunur. ... Onun için faktitif ekleri ile dönüşlülük,

meçhul ve ortaklaşma ekleri apayrı iki grup teşkil eder. Dönüştürülük, meçhul ve ortaklaşma ekleri esas itibarıyla, geçişsizlik ekleridir, nadir olarak da geçişlilik ifade ederler, daha doğrusu asıl fiilin geçişliliğini değiştirmezler, muhafaza ederler. Faktitif ekleri ise tamamıyla geçişlilik ekleridir. *Sal-dır, seğir-t* gibi geçişsiz misalleri çok nadir olup sonradan geçişliliklerini kaybetmişlerdir.

Faktitif ekinin iki fonksiyonu vardır. Biri geçişsiz fiileri geçişli yapmak, ikincisi de geçişli fiillerden asıl hareketin başkalarına yaptırıldığını gösteren geçişli fiiler yapmaktır...

Bu başkasına yaptırma işi, başkası vasıtası ile bir başkasına; ikinci üçüncü nesnelere de geçirilebilir. Bunu ifade etmek için faktitif eklerinin birden fazlası üst üste gelebilirler.

Her fiile faktitif eki getirilebilir. Fakat, her faktitif eki her fiile gelmez. Birkaç faktitif eki olduğu için bunlar fiileri adeta aralarında taksim etmiş durumdadırlar...”

Sonraki bölümlerde, -r ekinin bazı sınırlılıklarla tek heceli eylem köklerine, -t ekinin ünlü ile ya da ‘l’ ve ‘r’ sesleriyle biten eylem kök ve gövdelerine, -Dir ekinin ortak bir özellik göstermeyen çeşitli eylemlere geldiği belirtilmektedir. -Ar eki ise işlek olmayan bir ettirgenlik eki olarak ele alınmakta birkaç eylemle birlikte görülebildiği üzerinde durulmaktadır [Ergin, 1984: 210-214].

Görüldüğü gibi geleneksel yaklaşımlarla yapılan çözümlemelerde, diğer çatı eklerinde olduğu gibi, genel gözlemler dikkati çekmektedir. Bu bakış açısı ettirgenlik konusunda da daha çok, eylemin ettirgenleşme sürecinde anlambilimsel açıdan nasıl farklılaştığı üzerinde durmakta, ettirgenlikle ilgili sesbilimsel ve biçimbilimsel koşulların konusunda da belirgin açıklamalar sunmamaktadır.

Geleneksel dilbilgisinin çok fazla irdilemediği bir başka konu da ettirgenlik ekiyle genişleyen eylemlerin sözdizimsel çerçevelerinin yeniden sunulmasıdır. Yalnızca Kononov

1956’da geçişli ettirgen eylemlerin gerçek öznelerinin, tümcede ‘dative’ le göründüğü gibi sınırlı bir açıklama bulunmaktadır.

Ettirgenleşme süreci, incelenen kitaplarda sözdizim, biçimbilim, anlambilim gibi farklı alanlarda sorgulanmamış olsa da, konuyla ilgili bazı ortak saptamalar göze çarpmaktadır. Bunlardan biri geçişli eylemlerin ettirgenleşmesi ile geçişsiz eylemlerin ettirgenleşmesi arasında farklı anlambilisel gdlenmelerin etkili olduğunun belirlenmesidir. Değlendirilen tüm kitaplarda geçişli eylemlerin, ‘sebepl olma, yaptıрма’ anlamında ettirgenleştiğ üzerinde durulurken, geçişsiz eylemlerin ettirgen eki alması daha çok bir geişlileşme süreci olarak ele alınmıştır.

Bu çalışmada, diğerk çatı eklerinde olduğ gibi geçişli ve geçişsiz eylemlerin ettirgenlik ekleriyle genişlemesi ayrı ayrı incelenecek, eylemlerin ye yapılarının bu süreç üzerindeki etkisi sorgulanacaktır. Böylece geçişli/geçişsiz eylemler için alt gruplar oluşturmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın bir başka amacı da ‘geçişlilik-geçişsizlik’ten ettirgenleştirme sürecini sözdizimsel ilişkilere nasıl yansıttığını belirlemek olacaktır. Bu nedenle ettirgen çatılı tümcelerin yüzey yapı sunuluşları, türetime taban olan çekirdek tümcelerden hareketle çözümlenmeye çalışılacaktır.

Türkçede ettirgenleşme süreci, diğerk çatı eklerinden farklı olarak, tüm görünümleri kapsayacak bir anlambilimsel adlandırmaya izin vermemektedir. Sözgelimi işteş eylem ‘karşılıklı yapma’ ya da ‘birlikte yapma’ gibi iki başlık altında incelenebilirken, ettirgenlik, ‘neden olma’, ‘yardım etme’, izin verme/vermeme’, ‘buyurarak yaptıрма’ gibi daha geniş bir anlam çeşitlenmesi göstermektedir. Bu nedenle geçişli ve geçişsiz eylemlerin ettirgen görünümleri sorgulanmadan önce ettirgenliğ belirleyen anlambilimsel ölçütler üzerinde durulacaktır.

5.3.Ettirgenlik ve Anlam

Türkçede ettirgenlik diğer çatı genişlemelerinde de olduğu gibi yalnızca biçimbilimsel yöntemlerle sunulmamaktadır. Dede 1984, Türkçede iki tür ettirgenlik tanımlamaktadır.* Bu çalışmada da sorgulanacak olan ‘Biçimbilimsel ettirgenlik’ (morphological causative consturction) ve ‘çevresel ettirgenlik’ (periphrastic causative consturction) [Dede, 1984:49]. Bu ayrıma göre çevresel ettirgenlik ‘-mAsınA sebep olmak/-mAsInI sağlamak’ gibi yapıları ifade eder ve -mA mastarıyla kurulur. Türetimsel bir yapı olan ve hemen hemen tüm eylemlere gelen biçimbilimsel ettirgenlik ise, ettirgenlik ekleriyle gerçekleşir.

Dede 1984’e göre bu iki ettirgenlik türü arasında anlam farkları bulunmaktadır. Sözgelimi. *Adam çocuğu öldürdü* tümcesinde kasıtlı bir sebep olma söz konusuyken, *Adam çocuğun ölmesine neden oldu* tümcesindeki ettirgenlik dolaylı ya da istençsizdir. Ancak anlamları farklı olsa da, herhangi bir tümcenin iki ettirgenleşme yöntemiyle birden oluşturulmadığı durumlar da vardır. Örneğin *Kendimi Ayşe’ye yıkattım* tümcesi çevresel ettirgenlik yöntemiyle, **Ayşe’nin kendimi yıkamasına sebep oldum* biçiminde sunulmamaktadır [Dede 1984: 49-50]. Bu çalışmanın ilgili bölümlerinde, biçimbilimsel ettirgenleşme sürecinin sınırlılıkları ve sözdizimsel yansımaları tartışılacağından, burada, Dede 1984’ten aktarılan belirlemelerle yetinilecektir.

* Göksel (1993)’te olduğu gibi *gör-:göster, kal-: bırak-, yan-: yak-* gibi değişim süreçlerini, üçüncü bir ettirgenlik türü: sözcüksel ettirgenlik olarak değerlendiren yaklaşımlar da vardır.

Türkçe Sözlük 1988’de, çeşitli anlambilimsel sınırlılıklar nedeniyle ettirgenlik eki almayan yaklaşık 700 eylem bulunmaktadır. Bu eylemler ettirgenlik eki alamama nedenlerine göre (1)’de, iki başlık altında toplanmıştır.*

(1)

1. Her zaman [- insan] özellikli özne gerektiren eylemler.

a. Her zaman [- insan] özellikli özne gerektiren geçişli eylemler.

İçer-: *içert-

Kapsa-: *kapsat-

b. Her zaman [-insan] özellikli özne gerektiren tek üyeli (geçişsiz) eylemler.**

Es-: *estir-

Yağ-: *yağdır-

Çise-: *çiset-

c. Her zaman [-insan] özellikli özne gerektiren ve üye yapılarında zorunlu olarak YÖN durumu yükledikleri üye bulunduran bazı geçişsiz eylemler

Yara-(yemek yaramak): *yarat-

Dokun-(yemek dokunmak): *dokundur-

2. [+ insan] özellikli öznelerle görünebilen, ancak ettirgenlik eki almayan eylemler.

a. Eylem ve ek arasındaki anlambilimsel bütünlüğün bozulduğu dönüşlülük görünümleri.

Yıkıl-: *yıkıldır-/ *yıkıl-

* Türkçede yalnızca, *yasa-* eylemi belirlenen grupların hiçbirine girmediği halde ettirgenlik göstermemektedir. Bu durumun, aslında bu eylemin *yasama* gibi kimi ad türetimlerine taban olsa da, zaman ekleriyle çekimlenmiş biçiminin bugün kullanılmıyor olmasıyla ilgili olduğu düşünülebilir.

** Bu eylemlerin bir bölümü metaforik olarak ettirgenlik göstermektedir. *Es- :terör estir-, yağ-: bomba yağdır- gibi.*

Seril-: *serildir-/ *serilt-

Yolun-: *yolundur

Yırtın-: *yırtındır-

b. Duygu ve psikolojik süreçleri anlatan bazı eylemler.

Azımsa-: *azımsat-

Aşağıla-: *aşağılat-

Yakınsa-: *yakınsat-

San-: *sandır-

c. Doğal süreçleri anlatan eylemler.

Dişe- (diş çıkarmak): *dişet-

Boylan-(boyu uzamak): *boylandır-

Yaşlan-: *yaşlandır-

Buradan ulaşılabilecek sonuç, (1)'de belirtilen özellikleri göstermeyen tüm eylemlerin gücül olarak ettirgenleşebileceğidir. Oysa yukarıda sözü edilen 700 eylemin çoğu, bu gruplardan hiçbirine girmediği halde Türkçe Sözlük 1988'de ettirgen biçimleri yoktur. Bunlardan, çalışmada ortaya konan sınırlılıklar ölçüsünde gerçekte ettirgenlik ekiyle genişleyebileceği düşünülen eylemler, ana listede '+*' imiyle gösterilmiştir.

'Ettirgen' teriminin anlamı bir çok dilde 'sebep olma' ile ilgilidir. Örneğin İngilizce 'causative', 'to cause' (sebep olmak)tır. Almancada 'kausative' terimi, içinde 'sebep olma' anlamı taşımakta, Japoncada, ettirgenlik biçimibirimi olan, 'sanseru' terimi de 'sebep olma' anlamına gelmektedir.

Bu belirleme Türkçe için de geçerli olmakla birlikte, Göksel 1993'te, Türkçede ettirgenliğin, 'izin verme'den 'zorlama' ya uzanan bir anlam skalası üzerinde gerçekleştiği vurgulanmakta ve geçişsiz eylemler ettirgenleştğinde 'sebep olma' anlamının belirginleştiği ileri sürülmektedir.[Göksel 1993: 188-190]. Ancak bize göre, (2)'deki

tümcelerde de görüldüğü gibi, ettirgenlikle ilgili anlambimsel çeşitlenmeler, geçişlilik-geçişsizlikle doğrudan bağlantılı değildir.

(2)

- a. Ali (fıkra anlatarak) Ahmet'i güldürdü. (geçişsiz, sebep olma)
- b. Spor yapmak çok su içirir. (geçişli, sebep olma)
- c. Polis sanığı sabaha kadar uyutmadı. (geçişsiz, izin ver(me)me)
- d. Öğretmen sınavda öğrencilere sözlük kullandırmadı. (geçişli, izin ver(me)me)
- e. Adam yaşlı kadını (elinden tutarak) yolun karşısına geçirdi. (geçişsiz, yardım etme)
- f. Öğretmen öğrenciye (elinden tutarak) ağaç çizdirdi. (geçişli, yardım etme)
- g. Komutan askerleri yerde süründürdü. (geçişsiz, buyurma)
- h. Öğretmen öğrenciye pencereyi açtırdı. (geçişli, buyurma)

Bazı tümcelerde ettirgen eylemin hangi anlama geldiğinin belirlenmesi için herhangi bir belirtece gerek duyulmazken, (2) e ve f'de olduğu gibi kimi tümcelerde ettirgenliğin söz konusu anlamı vermesi, ancak tümce içinde o yorumu olanaklı kılan bir belirteçle sağlanmaktadır. Bu durum bir anlamda Türkçe için de ettirgenleşme sürecinde gözlenen temel anlam vurgusunun 'sebep olma'yla ilgili olduğunu göstermektedir.

Ettirgenleştirmenin anlamı ile başka bir sorunlu durum da, iki farklı okumaya izin veren görünümlerdir. Bu durum daha çok olumsuz tümcelerde gözlenmektedir.

(3)

- a. Ali beni koşturmadı.

Ben koştum ama buna Ali sebep olmadı.

Ben koşmadım ve buna Ali izin vermedi

b. Beni Ali koşturmadı.

Ben koştum ama buna Ali sebep olmadı.

Ben koşmadım ve buna Ali izin vermedi.

Ettirgenlik ekinin ‘izin verme’ anlamına geldiği görünümeler daha çok olumsuz tümcelerde belirginleştikten, (3)’teki gibi bir ikili yorum da, daha çok olumsuz tümcelere özgüdür. Göksel 1993, bu tür tümcelerde sözcük dizilişinin anlamı etkilediğini ileri sürmektedir [Göksel, 1993:51]. Ancak bize göre (3) a ve b’de verilen tümceler için aynı ikili okuma olasıdır. Dolayısıyla sözcük dizilişi bu okumalardan birini engellememektedir. Buna karşılık bu tümcelerde vurgunun, bu yorumlardan birini daha baskın kılması söz konusudur. Gerek *Ali beni koşturmadı* gerekse *Beni Ali koşturmadı* tümcelerinde vurgunun *Aliler* üzerinde bulunduğu durumlarda, ‘izin ver(me)me’ yorumu söz konusu olmaktadır.

Bazı olumlu tümcelerde ‘izin verme’ anlamı söz konusu olduğunda ettirgenleşme süreci kendisini daha çok ‘çevresel ettirgenlik’ biçiminde dayatmaktadır.

(4)

a. *Annesi çocuğa eliyle yemek yediriyor. (izin verme)

Annesi çocuğun eliyle yemek yemesine izin veriyor.

b. *Annesi çocuğu gece yarısına kadar oturttu.(izin verme)

Annesi çocuğun gece yarısına kadar oturmasına izin verdi.

c. Alinin eşi ona evde sigara içiriyormuş.

Alinin eşi onun evde sigara içmesine izin veriyormuş.

(4) a’da görülen biçimbilimsel ettirgenlik, ettirgenlik anlamını ‘sebepl olma’ biçiminde yorumlattığından, aynı zamanda bir gönderim sorunu yaratmakta ve *eliyle* zorunlu olarak özne konumunda bulunan *annesiyle* eşdizinlenmektedir. (4)b’de de

herhangi bir bağlam sunulmadığından ettirgenlik ‘sebepl olma’ anlamında yorumlanmaktadır. Dolayısıyla ‘izin verme’ anlamı olumlu ettirgen eylemlerde sunulmamaktadır. Bunun yerine ‘-masına izin vermek’ biçiminde ettirgenleştirme süreci işlerlik kazanmaktadır. (4)c’deki ettirgenliğin ‘izin verme’ anlamına gelebilmesi ise bağlamla ya da mantıksal çıkarımlarla mümkün olmaktadır. Öyle ki bu tümcede, ettirgenliğin, *Sigara iç* gibi bir buyurma tümcesini, ya da ‘sigara içmeye yardım etmek’ bir işi ifade etmesi dünya bilgisi tarafından engellenmekte ve geriye olası tek bir yorum kalmaktadır: ‘izin verme’.

Geçişli-geçişsiz eylem ayrımı, ettirgenliğin anlamını sınırlayan başka bir dilbilgisel özelliktir. Yalın biçimi ilgili paradigmada, [-insan] özellikli bir özne alan geçişsiz eylemler yalnızca ‘sebepl olma’ anlamına izin vermektedir. Ancak ettirgen eylemin öznesinin üstlendiği rol ‘sebepl olma’ biçimini farklılaştırmaktadır.

(5)

- a. Güneş perdeleri sararttı
- b. Ayşe saçlarını sararttı.

Sarar- eyleminin öznesi (5)a’da *perde*, b’de *saç*-tır. Dolayısıyla [-insan] özellikli bu özneler, ettirgenlik için ‘sebepl olma’ anlamını zorunlu kılmaktadır. Ancak tümcelerin dilbilgisel özneleri olan, *güneş* ve *Ayşenin*, *sarart-* eylemiyle kurduğu ilişki farklı özellikler sergilemektedir. (5) a’da dilbilgisel özne EDİCİ rolü üstlenmemiştir ve nesne üzerindeki etkisi tam bir ‘sebepl olma’dır. Ancak (5)b’de *Ayşe* EDİCİ rolü üstlenmiş bir öznedir ve nesne üzerindeki etkisi yalnızca ‘sebepl olma’ değildir. Çünkü burada öznenin planlayarak/isteyerek, gerçekleştirdiği bir devinim söz konusudur. Dede (1984)’te bu iki görünüm için tek bir açıklama yapılmakta ve ettirgenliğin geçişsiz eylemler için bir geçişlileştirme süreci olduğu belirtilerek bu tür eylemlerde ‘etkilenen’ durumda bulunan ögenin, ettirgen eylemin nesnesi olduğu, bu durumun yüklem yükseltme sürecinde yeni bir

dilbilgisel bağlantı oluşturduğu, Keenan ve Comrie (1977)'de tartışılan 'durum hiyerarşisi'ne gönderemedi bulunularak açıklanmaktadır.

[+ insan] özellikli özne gerektiren geçişsiz eylemler ettirgenleştğinde 'sebepl olma'dan başka yorumlara izin vermektedir.

(6)

- a. Ali Ayşe'yi Kızılay'da iki saat bekletti. (sebepl olma)
- b. Öğretmen öğrenciyi koridorda on dakika bekletti. (buyurma)

Diğer görünümelerde genel olarak ettirgen eylemler sergileyebilecekleri anlam özellikleri konusunda bir bulanıklık göstermemektedir. Bu durum kimi zaman, yalın eylemin anlamından ve öznesinin üstlendiği rolden, kimi zaman da bağlamla ilgili güdülenmeden kaynaklanmaktadır.

Ettirgenleşme sürecinde, buraya kadar sözü edilen anlambilimsel belirlemelerden farklı görünümser sergileyen ve farklılıkları sözdizimsel çerçevelerinde de gözlenebilen eylemlerle ilgili daha türeözgü sorunlar, bir sonraki bölümde, geçişli ve geçişsiz eylemler için ayrı ayrı incelenecektir.

5.4. Geçişli Eylemlerde Ettirgenlik

Önceki bölümlerde incelenen çatı ekleri, eylemin üye yapısından, belli üyeleri eksiltirken, ettirgenlik ekleri bunun tersini; yani eylemin üye yapısına eklemede bulunma sürecini ifade ederler. Geçişli eylemler için üye ekleme (6)daki gibidir.

(6)

- (x (y)) temizle-
- (z (x (y))) temizlet-

Ancak geçişli ettirgen eylemlerle kurulan tümcelerde, eylemin yalın biçiminin dışsal üyesinin silinmesi, tümcelerin bozulmasına neden olmamaktadır.

(7)

a. Kadın evi hizmetçiye temizletti.

b. *Kadın evi temizletti.

Sezer^[E] 1991'e göre ettirgenleştirme sürecinde, aynı zamanda bir silme işlemi söz konusudur. Ettirgenleştirmede, *temizlet-* eyleminin türetiminde olduğu gibi, eylemin üye yapısına bir dışsal üye eklenmiştir (*kadın*). Aynı zamanda *temizle-* eyleminin dışsal üyesi (*hizmetçi*) silinmiştir. Bu durum (8)'in düzgün bir tümce olmasını açıklamaktadır [Sezer^[E], 1991:75]

(8)

Kadın evi temizletti.

Yalın eylemin, ettirgenlik eki aldıktan sonra silinen dışsal üyesi tümcede -(y)A eki olarak tümleç konumunda görünebilmektedir.

Göksel 1993, ettirgenliği ve yalın eylemin öznesinin ettirgen çatılı tümcede -(y)A ekiyle görünmesini geçişliliğin geliştirilmesi olarak görmekte ve geçişliliğin tek başına 'sebepl olma' ya da 'zorlama' gibi bir bilgi derinliği sunmadığını, ettirgenliğin anlambilimsel ilişkileri daha açık gösterdiğini belirtmektedir. Bu yaklaşıma göre ettirgenleşme bir üye ekleme sürecidir. Gerek geçişli gerek geçişsiz eylemlerde bu süreç yalın eylemin öznesini farklılaştırır. Geçişli eylemler ettirgenleştğinde, özneleri ettirgen çatılı tümcede, yalın durumda görünmez, çünkü bu 'durum' tümcede zaten bulunmaktadır; belirtme durumu ile de görünemez. Bu 'durum'da tümcede vardır [Göksel 1993: 201].

Bu konuyla ilgili benzer bir açıklama Akerson (2000)'de, "Geçişli fiiller ettirgene dönüşür, bu işlem sırasında eski özne -E eki alır, çünkü tümcede bir -İ tümleci vardır" biçiminde yer alır [Akerson, 2000: 137].

Geçişli eylemlerin ettirgenleşmesi ile ayrıntılı açıklamaların bulunduğu başka bir çalışma da Zimmer 1976'dır. Zimmer, geçişli bir eylemin ettirgen çatı içine yerleştirildiğinde, dolaysız (dilbilgisel) özne konumu, dolu olduğu için, yalın eylemin öznesinin tümcede dolaylı bir özne olarak görülebileceğini ileri sürer.

(9)

- a. Adam kapıyı açtı
- b. Adam-a kapıyı açtırdık.

(Zimmer 1976)

(9)'da verilen tümceler, geçişli eylemlerin ettirgenleşmesi sürecini genel olarak örneklendirmektedir. Ancak geçişli bir eylemin nesneyle birlikte dolaylı tümleci de zorunlu olarak üye yapısında bulundurduğu durumlar için farklı ettirgenlik çözümlemeleri gerekmektedir.

(10)

- a. Camı Ayşe'ye taktırdım. (Ayşe:gerçek özne)
- b. *Camı Ayşe'ye taktırdım. (Ayşe: hedef)
- c. *Camı pencereye taktırdım. (Pencere: gerçek özne)
- d. Camı pencereye taktırdım.(Pencere: Hedef)

(10)a, Ayşenin yalnızca gerçek özne olarak yorumlanmasını gerektirmektedir. Çünkü *tak-* eylemi *cam* gibi bir nesne ile görüldüğünde, HEDEF rolü yükleyeceği üyenin, [+ insan] özellikli olmasına izin vermemektedir. Dolayısıyla (10)b kabuledilemez bir tümce olarak değerlendirilmelidir. Göksel 1993, *Buldozere evi yıktırdım* örneğini vererek, 'dative'in ettirgen çatılı tümcelerde 'sebeplenen'ı 'insan' olarak düşünmeye zorladığını belirtmekte ve bu nedenle 'dative'in ancak [+ insan] özellikli gerçek özneleri gösterebileceğini ileri sürmektedir [Göksel, 1993:212]. Bu açıdan bakıldığında (10) c,

pencerenin gerçek özne olarak yorumlanmasını engellemekte ve bu üyeyi ancak HEDEF olarak kabul etmektedir.

(11)

- a. Ali'ye, Ayşe'ye çiçek verdirdim.
- b. Babama çocuklara masal anlattırdım*

(11)'deki tümcelerde gerçek özne ve HEDEF rolü üstlenmiş ögenin anlambilimsel özellikleri aynıdır. Göksel 1993, (11) gibi tümcelerde eyleme yakın olan YÖN durumunun HEDEF rolü üstlenen üyeyi gösterdiğini ileri sürmektedir [Göksel 1993:216]. Ancak bize göre bu tür tümcelerde belirleyici olan vurgudur.

Bazı geçişli eylemler, gerek DURUM yükleme, gerekse ettirgenliğin beklenen sözdizimsel çerçevesi bakımından, sözü edilen ölçütlere uygun davranmamaktadır.

(12)

- a. Ayşe Ali'yi düşünüyor.
- b. *Ahmet Ayşe'ye Ali'yi düşündürüyor.
- c. Ali Ayşe'yi düşündürüyor.
- d. Ali Ayşe'yi özlüyor.
- e. *Ahmet Ali'ye Ayşe'yi özletiyor.
- f. Ayşe Türkçe biliyor.
- g. *Ali Ayşe'ye Türkçe bildiriyor.
- h. Ayşe Türkçe anlıyor.
- i. *Ali Ayşe'ye Türkçe anlatıyor.
- j. Ayşe Türkçe zor sanıyor.
- k. *Ali Ayşe'ye Türkçe zor sandırıyor.

* Örnek Göksel (1993)'ten alınmıştır.

(12)a gibi bir tümce için beklenen ettirgenlik görünümü, (12)b'dir. Ancak *düşün-*geçişli bir eylem olmasına karşın, ettirgen biçimi, gerçek öznenin -(y)A ekiyle tümcede görünmesine izin vermemektedir. Bu durum literatürde genellikle psikolojik eylemlere özgü bir sorun olarak değerlendirilmekte, bu tür eylemlerin ettirgenleşme sürecinde kimi düzensizlikler sergilediği kabul edilmektedir. Bize göre ise psikolojik ya da zihinsel süreçleri anlatan eylemler, gerçekte ettirgenlik ekini, tanımlanan anlamlarından hiçbirisiyle alamamaktadır. Çünkü, çoğunluğunun ettirgenlik ekiyle genişlememesi de göstermektedir ki, bu tür eylemler üzerinde 'sebepl olma' anlamında bir ettirgenlik anlamı kodlanması mantıksal olarak mümkün değildir. Ettirgenleşme sürecinin gözlemlendiği eylemlerde ise dikkati çeken nokta, eylemin ettirgenlik eki alarak başka bir anlama geçmesidir. Sözgelimi, (12)c'de *düşündür-* eylemindeki ettirgenlik eki, bu eyleme 'endişelendirmek' anlamı kazandırmaktadır. Benzer süreçler (13)'te verilen tümcelerin eylemleri için de geçerlidir

(13)

- a. Öğrenci İngilizce biliyor.
- b. *Öğretmen öğrenciye İngilizce bildiriyor.
- c. Ali yeni haberleri bildiriyor.(bildir== haber vermek)
- d. Öğrenci İngilizce anlıyor.
- e. *Öğretmen öğrenciye İngilizce anlatıyor.
- f. Öğretmen dersi İngilizce anlatıyor.(anlat==açıklamak,öğretmek)
- g. Öğrenci Ali'yi duyuyor.
- h. *Öğretmen öğrenciye Ali'yi duyuruyor.
- i. Öğretmen öğrencilere sınav sonuçlarını duyuruyor. (duyur= ilan etmek)

Bu tür görünümelerde aslında yeni bir geçişli eylem türetiminin söz konusu olduğu görülmektedir. Dolayısıyla (12)c aslında *düşün-* eyleminin ettirgen biçimini değil,

‘endişelendirmek/kaygılandırmak’ anlamına gelen *düşündür-* eyleminin sözdizimsel çerçevesini sunmaktadır. *Özle-* eylemi ise ettirgenlik ekiyle genişlediğinde, başka bir anlam kazanmadığından, *düşün-* eylemi gibi bir ettirgenleşme sürecine girmemektedir. (12)’de verilen diğer tümcelerın eylemleri olan, *bil- san-* gibi eylemler için de aynı durum söz konusudur.

Ancak uygun bağlamlarda bu tür eylemler, devinim gösteren geçişli eylemlerle aynı ettirgenleşme sürecini gösterebilir.

(14)

- a. Bu film öğrencilere savaşın ne kadar kötü olduğunu düşündürüyor.
- b. Bu sokak bana Ankara’yı hatırlatıyor.

Aynı tümceler (15)’te olduğu gibi, [+insan] özellikli öznelerle görüldüğünde bozuk olmaktadır.

(15)

- a. *Öğretmen öğrencilere savaşın ne kadar kötü olduğunu düşündürüyor.
- b. *Ali bana Ankara’yı hatırlatıyor.

(15) a ve b’nin kabuledilemezliği, gerçekte öznelerin rolü ile ilgilidir. Çünkü *düşün-*, *hatırla-* gibi algısal eylemler, EDİCİ olmayan bir sözdizimsel özneyle görünmek koşuluyla, tümcede gerçek öznenin YÖN durumunda bulunmasına izin vermektedir. Ettirgen tümcede YÖN durumunun bulunması, *Çocuğa kapıyı açtırdım* tümcesinde olduğu gibi, gerçek özne üzerinde bir ‘zorlama’ olduğu bilgisini kodlar. Ancak kimi zihinsel eylemlerin bildirdiği durumun gerçekleşmesinde, herhangi bir ‘zorlama’ mantıksal olarak etkili olamayacaktır. Dolayısıyla, bu eylemlerin ettirgenliği, gerçek özne üzerinde her koşulda yalnızca ‘sebepl olma’ bilgisini içerebilir. Ancak ettirgenlik eki ‘sebepl olma’ ile ‘zorlama/buyurma’ etkisini birbirinden ayıran bir bilgi derinliği sunmamaktadır. Bu yüzden bu tür eylemler, ettirgen biçimlerinde gerçek özneleri YÖN durumunda

bulunuyorsa, özne konumunda, hiçbir zaman ‘zorlayan/buyuran’ olabilecek bir öğeye izin vermeyerek bu ayrımı sunmaktadır.

Yine de zihinsel ve psikolojik süreçleri anlatan eylemlerin tümü için böylesi bir genelleme yapmak güçtür. Sözgelimi *kavra-* ve *anla-* eylemleri aynı anlamsal özellikleri sunmakta, ne var ki, biri (*kavra-*) EDİCİ bir sözdizimsel özne ile görünebildiği halde geçişli eylemlere özgü yüklem yükseltme ölçütlerine uygun özelliklerle ettirgenleşirken, diğeri (*anla-*) bu sürece girmemektedir.

Göksel 1993’te geçişli-geçişsiz ayrımı yapılmadan psikolojik eylemlerin gösterdiği düzensizlik (16)’da gösterildiği gibi formüle edilmiştir.

(16)

- a. Ben Namık’a kızdım.
- b. *Zehra beni Namık’a kızdırdı.
- c. Namık beni kızdırdı.

Bu tümcelerde gözlenen de, *kız-* eyleminin öznesine, bu eylemin bildirdiği işi/oluşu gerçekleştirmesi adına, bir ‘zorlamada/buyurmada’ bulunulamayacağıdır.

Akerson 2000’ de psikolojik eylemlere özgü bu ettirgenleşme süreci, yani diğer geçişli eylemlerde olduğu gibi, gerçek öznenin ettirgen tümcede YÖN durumuyla görünmesi gerekirken, BEL durumu alması, bir işlev değişikliği olarak görülmektedir [Akerson, 2000: 137]. Bize göre, dilbilgisel olarak gerekçelendirilemeyeceği için bu tür yapılarda bir işlev değişikliğinden söz etmek mümkün değildir. Yukarıda belirtildiği gibi bu süreçte belirleyici olan, ettirgenleştirme sürecinin mantıksal sunuluşunun, bazı eylemlere uygun olmamasıdır.

Türkçe Sözlük 1988’de, ettirgenlik eki almayan eylemler arasında, zihinsel bir süreci bildirmeyen geçişli eylemler de bulunmaktadır. (17)’de Türkçe Sözlük 1988’de ettirgen biçimi bulunmayan bazı geçişli eylemler bulunmakta ve uygun bağlamlar

düşünüldüğünde, bu eylemlerin ettirgen ekleriyle genişleyen biçimlerinin bozuk tümceler üretmediği görülmektedir. Sözelimi, (17)a için, *Ali*'nin, ekmeği dilimleme alışkanlığı olmadığı, ama bunu *Ali*'ye, annesinin yaptırdığı gibi bir bağlam söz konusu olduğunda, gereksinilen eylem *dilimlet-* olacaktır. Diğer tümceler için de benzer bağlamlar oluşturulabilir.

(17)

- a. *dilimle-*>Ali ekmeği dilimledi.> Annesi Ali'ye ekmeği dilimletti.
- b. *ertele-*>Öğretmen sınavı erteledi.>Müdür öğretmene sınavı erteletti.
- c. *ısıt-*> Ali yemeği ısıttı.> Annesi Ali'ye yemeği ısıttırdı.
- d. *ona-*> Müdür belgeyi onadı.>Ali belgeyi müdüre onattı.
- e. *avut-*> Ali çocuğu avuttu> Annesi Ali'ye çocuğu avutturdu.

İlgili listeye bakarak bu tür örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ekler bölümünde yer alan listede, Türkçe Sözlük1998'de bulunmayan ancak bu çalışmada belirlenen ölçütlere göre ettirgenleşebilen eylemler '+*' imiyle kodlanmıştır.

Sonuç olarak Türkçede geçişli ettirgen eylemlerin sözdizimsel ilişkilerde sunduğu çeşitliliğin, birkaç farklı nedenden kaynaklandığını söylemek mümkündür. İlki ettirgenliğin anlambilimsel tabanıdır. Bazı eylemler ettirgenliğin olası anlamlarından hiçbirisiyle mantıksal bir ilişki kurmamakta ve bu yüzden ettirgenleşmemektedir. İkincisi psikolojik eylemlerin, ettirgenlik sürecinde beklenen anlambilimsel ilişkilerden sapması ve bunu sözdizime de yansıtmasıdır. Ettirgenlikle ilgili çözümlemelerde sorun yaratan ve gösterdikleri ortak özellikler yönünden büyük bir küme oluşturan başka bir eylem grubu da, üye yapılarında zorunlu olarak YÖN durumu bulunduran eylemlerdir. Bu eylemlerde ettirgenliğin daha çok, rol yapısı ve anlambilimsel özelliklerle biçimlendiği görülmektedir.

5.5.Geçissiz Eylemlerde Ettirgenlik

Geçişsiz eylemler için de ettirgenlik, geçişli eylemlerde olduğu gibi eylemin üye yapısına üye eklenmesini gerektirmektedir. (18)'de verilen tümcelerın üye yapılarındaki değişim (19)'da olduğu gibi gösterilebilir.

(18)

- Bebek uyudu
- Ali bebeği uyuttu.

(19)

- a. ((x)) *uyu-*
- b. (z (x)) *uyut-*

Sezer[E] [1991]'e göre, geçişsiz eylemin öznesi, eylem ettirgen eki olarak geçişli duruma geldiğinde de yüklendiği rolü korumaktadır.

(19)

- a. Bebek uyudu.> ((x)) DENEYİMCİ uyut-
- b. Ali bebeği uyuttu.> (z (x)) DENEYİMCİ uyut-

Bu belirleme, rol yüklenecek bir öznesinin bulunmaması, ve yine Sezer[E]
[1991]'in, “her geçişli eylemin bir belirtme durumu yükleme gereksinimi olduğu”
belirlemesinden hareketle , edilgen eylemlerin niçin ettirgenlik eki alamayacaklarını da
açıklamaktadır.

Geçişsiz eylemlerde, ettirgenleşme sürecinde tümceye sokulan üye yalın durumda ve özne konumunda bulunmakta, yalın eylemin öznesi ise ettirgen tümcede BEL durumu ile işaretlenmektedir. Keenan ve Comrie (1976), bu sözdizimsel süreci ‘Durum Hiyerarşisi’nde, ‘yerleştirilmiş özne, hiyerarşide ondan sonraki dolu olmayan en yüksek konuma çekilir. Yani geçişsiz eylemin öznesi, ettirgenleşme sürecinde, boş olan doğrudan nesne konumunda görünür’ biçiminde sunmuştur.

Ancak üye yapısında zorunlu olarak YÖN durumu bulunduran eylemlerde, yerleşmiş öznenin yüzey yapıdaki görünümün ne olacağı ayrı bir tartışma konusudur. Lewis 1967’de bu tür görünümler için bir kural önerilmekte ve ‘yönelme durumu alan eylemler doğrudan nesnelerini ettirgen yapıda korurlar ve yerleşmiş özne belirtme durumu alır’ savı ileri sürülmektedir [Lewis, 1967:147]. Oysa bu durum literatürde de sıkça kullanılan (20)’de doğrulanmamaktadır.

(20)

- a. Doktor dişlerime baktı.
- b. Dişlerimi doktora baktırdım.
- c. *Doktoru dişlerime baktırdım

Lewis 1967’ye göre, *bak-* eyleminin öznesi, ettirgen tümcede, boş olduğu için doğrudan nesne konumuna çekilmeli, dolaylı nesne konumu ise korunmalıdır. Dolayısıyla beklenen süreç (20)c olmalıdır. Ancak *bak-* eyleminin ettirgenleşme süreci tam tersi bir özellik göstermekte ve ettirgen tümcede dolaylı nesne, doğrudan nesne konumuna çekilirken, yerleşmiş özne YÖN durumu almaktadır.

Zorunlu olarak YÖN durumu bulunduran kimi geçişsiz eylemlerde böyle bir sorun gözlenmemektedir.

(21)

- a. Ali otobüse bindi.

- b. Ali'yi otobüse bindirdim.
- c. *Otobüsü Ali'ye bindirdim.

Bazı eylemlerin ettirgen biçimi iki türdeki durum yüklemeye de izin vermektedir.

(23)

- a. Ali derse başladı.
- b. Öğretmen Ali'yi derse başlattı.
- c. Öğretmen Ali'ye derse başlattı

Erguvanlı 1979, bu konuyu sözcük dizilişi ve konulaştırma (konu=topic) açısından ele almış ve ettirgen kuruluştaki, BEL durumunun her zaman konuyu işaret edeceğini ileri sürmüştür. Bu yaklaşıma göre iki tür durum yüklemenin de kabuledilebilir olduğu tümcelerde aslında ayrı iki ettirgenleştirme tabanı vardır.

(24)

- a. Ali Napolyon'a benziyor.
- b. Ali'yi Napolyon'a benzettim.
- c. Napolyon'u Ali'ye benzettim.

(24)b'de BEL durumu yüklenmiştir. Aynı zamanda bu tümcenin konusudur.

(24)c'de konunun yer değiştirmesi, aynı zamanda *Napolyon Ali'ye benziyor* tümcesini, çekirdek tümce olarak algılamayı zorunlu kılar. Erguvanlı 1979'da, Türkçede söz diziminin esnekliğinin, ettirgen tümcelerde konu durumundaki doğrudan nesnelerin yeri konusunda –Türkçede 'konu'nun tümce başında bulunduğu belirtilerek- tutucu bir tavır sergilediği belirtilmekte ve (25)'te verilen tümcelerdeki ettirgenlik görünümünün de bu tür bir kavramayla açıklanabileceği savunmaktadır.

(25)

- a. Ali sözüme inanmadı.
- b. Ali'yi sözüme inandıramadım

c. Sözümlü Ali'ye inandıramadım.

Zimmer (1988)'e göre de (25)'teki süreç konulaştırmayla ilgilidir. Yüzeydeki doğrudan nesne konumunda görünen ad öbeği, (25)b ve c'deki sözcük dizilişinde de verildiği gibi, dolaysız nesneye oranla 'konu' nun daha büyük parçasını oluşturur. Diğer bir deyişle, dolaysız nesne konumundaki ad öbeği, 'sebepl olan' ın, ettirgen yapının kullanıldığı durumdaki amacına göndermede bulunur. Buna göre, eğer 'sebepl olan' başarısızlığını açıklamak istiyorsa ve *Ali'yi sözüme inandıramadım* diyorsa, asıl amacı, *Alinin* üzerinde yaratmaya çalıştığı etkidir. Ama *Sözümlü Ali'ye inandıramadım* tümcesinde 'sebepl olan' için önemli olan söylediği söze ne olduğudur. Bu durumda, -(y)A durumdaki ad öbeğinde meydana gelen durum kaymasının oluşturduğu etki, edilgenleştirmenin yarattığı etkiye benzer. Dolayısıyla nesneyi konu durumuna getirir. Bunun yanı sıra dilbilimsel kuralların (cross-linguistically) tersine, dolaysız nesnenin rolü (ve ilgili durum), bir tümcede olaydan en çok etkilenen durumdaki varlıklara gönderimde bulunan ad öbeğinin rolüdür [Zimmer, 1988:219].

Daha çok geçişsiz eylemlerde gözlenen bu durum kayması, Fried 1994'te de şöyle tartışılmıştır:

Yönelme eki alan eylemlerin ettirgenleşmesinde üç biçimden söz etmek gerekir. (26)a'daki gibi, belirtme durumdaki 'sebepl olan' ile gerçekleşen geçişsizler, (26)b'deki gibi YÖN durumunun çiftlenmesi ve (26)c'deki gibi her iki temel üyenin biçim değiştirdiği geçişli biçim:

(26)

Ettirgen dışı Ettirgen

a. Yalın-Yönelme> Belirtme (sebepl olan)-Yönelme (bin-, tırman-,
yaklaş- pişman et- gibi)

- b. Yalın-Yönelme> Yönelme(sebep olan)-Yönelme (vur-, yardım et-, telefon et-, inan-, bak-, başla-, gibi)
- c. Yalın Yönelme> Yönelme(sebep olan)-Belirtme (bak-, başla, gibi)

Burada yanıt aranan soru, niçin bazı eylemler ((26) b ve c gibi), yönelmenin ‘sebep olan’ olduğu, geçişli versiyonu kullanırken, bazı eylemler ((26) a gibi), geçişsiz biçimi seçmektedir?

(26) a’daki eylemler, YÖN durumunu seçimlik olarak alan *gül- otur-, bağır-* gibi devinim gösteren geçişsiz eylemler gibi davranmakta, ancak YÖN durumun zorunlu olarak almaktadır. (26)c’de verilen eylemler de düzenli olarak yönelmeyle işaretlenen bir rol olan HEDEF rolü olan devinim eylemleridir. Seçimlik HEDEF doğal olarak eylemlerin geçişli doğası ile çakışmamakta ve bu yüzden ‘sebep olan’ BEL durumu ile ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan (26)a’daki eylemler EDİCİ-HEDEF rolü yüklemektedir. Ancak ikinci üye zorunludur. Bazı eylemler için HEDEF çoğu zaman bir ‘yer’i ifade ederken, belirli zihinsel tutumları anlatan eylemler bir HEDEF/ALICI* doğrultusunda kavramlaştırılır. Bu nedenle bu eylemler beklenen geçişsiz ettirgenleşme sürecini izleyebilirler. Ancak (26) b’de *vur-* eyleminin anlambilimsel özellikleri üyeleri arasındaki ilişkide farklı bir sıralanış sunmaktadır. Bu eylem ‘birine/bir şeye vurmak’ anlamına geldiğinde ‘edici’nin yalnızca devinimi bir hedefe yöneltmekle yetinmeyip, aynı zamanda onun üzerindeki etkiyi gerçekleştirdiğini ifade eder. Dolayısıyla (27)’de görüldüğü gibi EDİCİ-ETKİLENEN biçiminde bir rol yapısı sunarak geçişli bir eylem gibi davranır.

* Alıcı=recipient, soyut ya da somut nesneleri alan varlığı ifade eden ad öbeğinin taşıdığı katılımcı rol. Sözelimi *Ayşe’ye kitap verdim* tümcesinde *Ayşe* alıcıdır. Bazen HEDEF ya da YARARLANICI, ya da her ikisinin birleşimi olduğu halde, Durum Kuramının tanıdığı derin durumlardan biri.

(26)c’de ise üyelerinin hiçbirine DURUM yüklemeyen eylemler görülmektedir. Dolayısıyla bu eylemlerin ettirgenleşme dönüşümü YAL-BEL biçimindedir. Katı sözdizimsel yaklaşım, ilk olarak YÖN durumu BEL durumu ile değiştirilmesini ve sonra da yerleştirmenin düzenli geçişli eylemlerde olduğu gibi ilerlemesi gerektiğini belirler. Sonuç olarak ettirgenleşme (27)’de olduğu gibi gerçekleşir.

(27)

- a. Ali bebeğe baktı.
- b. Ben Ali bebeği baktı
- c. Ben Ali’ye bebeği baktırdım.

Bununla birlikte Fried 1994’te *bak-* eyleminin ettirgenleşme sürecinin özel bir durumu tanımladığı görüşü benimsenmektedir. Buna tanıt olarak bu eylemin İngilizcedeki karşılıkları üzerinde durulmuştur.

(28)

- a. *bak-1*> ‘look at’: EDİCİ- HEDEF
BEL YÖN
- b. *bak-2*> ‘take care of’: EDİCİ-ETKİLENEN
YÖN BEL

Bu durum ,ettirgenleşme sürecinin anlambilimsel roller arasındaki farklılığa duyarlı olduğunu göstermektedir. Ancak kimi görünümlemler Erguvanlı 1979’da ileri sürüldüğü gibi ‘konu’ olma konumu ile açıklanamamaktadır.

(29)

- a. *Onu dişlerime baktırdım
- b. *Kitaplarını bana baktırmadı

(29)b'nin kabuledilemezliği, *kitapların*ın düşük dereceli bir 'konu' değeri taşımasıyla açıklanmamalıdır. Çünkü eğer eylem 'look at' anlamına gelecekse, durum yükleme, eylemin bu anlamı ((28) a) için tersine dönme yoluyla anlaşılmaz olacak ve

bak-1> 'look at':EDİCİ- HEDEF

yorumunu zorlayacaktır. (28) b'deki durum biçimlerinin dağılımını yapmak için de eylem 'take care of' olarak algılanmalıdır. Ancak burada bu tür tümcelerin dile getirilme boyutunun ne olduğu sorusu da sorulmalı ve bu tür görünümünün, eylemin içsel anlamının sonucu/olarak ya da 'discours'la değil, bağlamsal uygunlukla ilgili olduğu söylenmelidir.

Benzer bir durum *başla-* eyleminde gözlenmektedir.

(30)

- a. Çocuklarını okula başlattılar.
- b. *Okulu çocuklarına başlattılar.

(31)

- a. Anneme süveteri başlattım
- b. *Annemi süvetere başlattım.

*Başla-*eylemi için de İngilizcede iki farklı karşılık bulunmaktadır. İlki ve daha yaygın olanı 'start with' ya da 'start V+ing' (*başla-1*)'dir. Bu eylemde EDİCİnin, eylemi üzerinde gerçekleştireceği ikinci üye, etkilenmesiz HEDEF olarak bulunmaktadır. Eylemin 'start' olarak tanımlanabilecek diğer (*başla-2*) anlamında ise HEDEF doğrudan kullanılmakta ve EDİCİ tarafından etkilenmektedir. Bu iki eylem arasında *bak-1* ve *bak-2*'ye benzer farklılıklar bulunur. Ancak bağlamsal uygunluk konusu, *başla-2*'ye karşı, *başla-1*'in içsel anlamı ile daha güçlü bir bağ kurar. Böylece 'konu' ve 'odak'tan hareket eden yaklaşımlar bu problemin çözümünde yetersiz olur. Çünkü (30)a'da *okulu* herhangi bir durum değişikliği olmadan tümce başında yer alabilir ve 'konu' olabilir. (30)b'nin

kabuledilemezliği *okulumun* ‘konu’ olması değildir. Burada ettirgenlik *başla-* eylemini geçişli bir eylem gibi algılamayı gerektirir. Bu tümce, yalnızca çocukların, okulun yapımına başladıkları anlamına gelmek koşulıyla kabuledilebilirdir.

(31)’deki durum daha farklıdır. (31)a, konuşucuların, ‘okula’ başlama ile ‘süvetere başlama’ arasında bir ayrım yaptığını gösterir. ‘süvetere başlamak’ doğrudan ‘sebepl olan’ tarafından etkilenen/kullanılan bir varlık olarak kavramlaştırılır. Dolayısıyla buradaki *başla-*eylemi geçişlidir. Aynı konuşuculara göre (31)b’nin kabuledilemezliği ne ‘discours’la ne de bağlamsal olabilirlikle ilgilidir. Ama ‘yararlık’ gösteren bir olay olarak ‘süvetere başlamak’ ile ,ettirgenleşmenin öngördüğü anlam vurgusu arasında bir çatışma gerçekleşir. Bununla birlikte, ikinci üyenin HEDEF olduğu yorumundan, ikinci üyenin ETKİLENEN olduğu yorumuna dönük bir değişikliği içeren yerdeğiştirme, tüm konuşmacılar için kabuledilebilir değildir. Böylece *başla-* eyleminin her iki kullanımının ettirgenliği de tek biçimde kavranır.

Öte yandan, (30)a’daki olası yer değiştirmeyi destekleyen başka yorumlar da vardır.

(32)

- a. Okul dün başladı.
- b. *Süveter dün başladı.

Bir kurallar bütününü tanımlamak üzere *okul* kendi kendine başlayabilirken, *süveter* bunu yapamamaktadır.

(26)b’deki eylemler arasında gösterilen *telefon et-* ve *inan* eylemlerinin sergilediği tutum, ikinci üyenin kavramlaştırılmasındaki değişkenlik yönünden başka sorunlar doğurmaktadır. Her iki eylem de daha çok geçişsiz formda ettirgenleşirken, ikinci üyelerdeki anlambilimsel farklılıklara duyarlılık gösteren yorumlama biçimleri, belli durumlarda ‘sebepl olan’ın YÖN olduğu, anlambilimsel olarak geçişli olarak

çözömlenebilen ettirgenlik görönmölerine de izin vermektedir. *İnan-* eyleminin bazı kullanımlarında, tipik geçişli model görönmektedir.

(33)

- a. Sözüümü Ali'ye inandıramadım.
- b. *Allahı Ali'ye inandıramadım.

(33)'teki tümceler, Erguvanlı 1979'un tersine, Fried 1994'te, 'Allah'ın 'konu' olmasının olanaksızlığıyla değil, yalın eylemin farklı anlamları arasındaki dağılımla açıklanmaktadır[Fried, 1994:137-148].

Bize göre de (33)a ve b'deki *inandır-* eylemleri, farklı anlambilimsel içerikler ve farklı rol yapıları taşımaktadır. (33)b'de kaynak eylem olan *inan-*, 'varlığını kabul etmek' anlamına gelirken; (33)a'da aynı eylem 'ikna olmak (ve belki kandırılmak) anlamına gelmektedir. Bu anlambilimsel farklılık eylemlerin rol yapılarında da belirlenebilir. Sözgelimi (35)a ve b'deki *Alilerin* rolleri farklı olmalıdır.

(35)

- a. Ali bana/benim sözüme inanır.
- b. Ali Allah'a inanır.

Bu durumda kimi eylemlerin farklı anlamlarda ettirgenleşmesi üye yapısını ve durum yükleme stratejilerini etkilemektedir. Sözgelimi *tap-* eylemi, herhangi bir ettirgenlik görünümünde, anlam değiştirmemekte ve (36)b gibi bir durum yükleme, bu eylem için söz konusu olamamaktadır.

(36)

- a. Hiç kimse Ali'yi Allah'a taptıramaz.
- b. *Hiç kimse Allah'ı Ali'ye taptıramaz.

Bu tümceler için ‘Allah’ın kavramsal içeriğinin (36)b’yi engellediği ileri sürülebilir. Ancak *tap-* eylemi ‘çok sevmek’ anlamına geldiğinde ve mantıksal olarak yerleştirilmiş özneyi gösterebilecek üyelerle kullanıldığında da durum değişmemektedir.

(37)

- a. Hiç kimse Ali’yi Madonna’ya taptıramaz.(Ali: yerleştirilmiş özne)
- b. *Hiç kimse Madonna’yı Ali’ye taptıramaz. (Ali:yerleştirilmiş özne)
- c. Hiç kimse Madonna’yı Ali’ye taptıramaz. (Madonna: yerleştirilmiş özne)

Bak- eylemi de anlambilimsel özelliklerini ,ettirgenleşme sürecinde durum yükleme süreçlerine yansıtmaktadır.

(38)

- a. Ali kitaplarıma baktı. (bak-: kontrol etmek/korumak, kitaplarıma: ETKİLENEN)
Ali’ye kitaplarımı baktırdım.
(Kitaplarımı Ali’nin kontrol etmesini/korumasını sağladım.)
- b. Ali kitaplarıma baktı. (bak-: görmek, kitaplarıma: HEDEF)
Ali’yi kitaplarıma baktırdım.
(Alinin kitaplarımı görmesini sağladım/ Kitaplarımı Ali’ye gösterdim)

(38) a ve b için de yine durum yükleme sürecinin, eylemin çok anlamlılığı tarafından belirlendiğini söylemek gerekmektedir.

Bak- ve *inan-* eylemleri, Göksel 1993’te de çok anlamlılık temelinde çözümlenmeye çalışılmıştır. Buna göre *bak-* eylemi aslında ettirgenlik türetimi için (39) gibi gösterilebilecek iki farklı sözlüksel girdi sunmaktadır.

(39)

bak-1 (look at)

bak-2 (treat)

Bu bakış açısına göre(34)'teki gösterim bu iki farklı eylemin, mantıksal yapılarının da ayrı olduğunu ve durum yüklemde ortaya çıkan sorunların bu ayırmadan kaynaklandığını göstermektedir.

Göksel 1993'te, *inan-*, *kork-* *san-*, *um-* gibi psikolojik eylemlerin, genellikle (40) a ve c'de olduğu gibi ettirgenleştiği ileri sürülmüş, ve bu durum, psikolojik eylemlerin ettirgenleşme sürecinde tek üyeli eylemler gibi davranması ve bu eylemlerin çok anlamlılığıyla açıklanmıştır.

(40)

- a. Namık beni korkuttu.*
- b. *Zehra beni Namık'tan korkuttu.
- c. Namık beni kızdırdı.
- d. *Zehra beni Namık'a kızdırdı.

Göksel 1993'te ettirgenliğin üye yapısıyla ilintili olduğu vurgulanmakta ve *inan-*, *bak-* gibi eylemler 'yarı geçişli eylemler' (Quasi transitives) başlığı altında incelenmektedir.

Göksel (1993)'e göre tümleçleri -DAn, eki alan iki üyeli geçişsiz eylemler, ettirgenleştiğinde bir işlev çatışması ortaya çıkmaktadır. Çünkü Türkçede -DAn eki, 'başlangıç' yorumu ile birlikte 'sebep' de göstermektedir. Dolayısıyla (40)b gibi tümcelerde, hem -DAn , hem de ettirgenlik 'sebep' göstereceğinden, bu tür eylemler ettirgenlik ekiyle genişlememektedir.

Erkman- Akerson 1997'de -(y)A ve -DAn eklerinin yer, yön, kaynak bildirmekle birlikte, bir ettireni (causer) gösterdiği, bu bakımdan bir başlatıcı işlevleri olduğu üzerinde durulmaktadır. Dolayısıyla (41)'de verilen tümcelerde nesnelerin özne üzerinde özneleri

harekete geçirmek noktasında belirli bir etkisi vardır. (41) b ve d'nin türetilmesin sağlayan da bu etkidir.

(41)

- a. Namık köpekten korktu
- b. Köpek Namık'ı korkuttu.
- c. Çocuklar palyaçoya güldü.
- d. Palyaço çocukları güldürdü.

İnan- ve *bak-* eylemleri bu açıdan ele alındığında, nesnelerinin başlatıcı bir etki işlevi üstlenip üstlenmemeleri yönünden de diğer geçişsiz eylemlerden-zorunlu olarak – (y)A tümleci alan diğer geçişsiz eylemlerden farklı özellikler sergiler.

(42)

- a. Ali kitaplarımı baktı.
- b. *Kitaplarım Ali'yi baktırdı.
- c. (Ben) Ali'yi kitaplarımı baktırdım.

(42) a'da *bak-* eyleminin nesnesi olan *kitaplarım* eylemin gerçekleşmesine etki etmemekte, dolayısıyla (42)b gibi bir türetime izin vermemektedir. Bu nedenle eylem, ettirgenleştğinde, *göl-*, *kork-* gibi eylemlerden farklı olarak, gerçekleşmesine etki eden başka bir ettirenin tümcede görünmesine izin verebilmekte ve *Ali'yi kitaplarımı baktırdım* gibi ettirgen bir tümce üretilmektedir. *İnan-* eylemi için de aynı durum söz konusudur.

(43)

- a. Ali sözlerime inandı.
- b. *Sözlerim Ali'yi inandırdı.
- c. (Ben) Ali'yi sözlerime inandırdım.

* Örnekler Göksel 1993:219)'dan alınmıştır.

(43)b’de de *sözlerim* eylemin gerçekleşmesini sağlayan bir başlatıcı olarak görülmemekte ve eylemin ettirgen biçimi (43)c’de olduğu gibi başka bir ettireni gerektirmektedir.

Bu özellik kimi geçişli eylemlerin, neden beklenen ettirgenlik sürecini sunmadığı sorusunu yanıtlamaktadır.

(44)

- a. Ali sınavı düşünüyor.
- b. Sınav Ali’yi düşündürüyor.
- c. *Öğretmen Ali’ye sınavı düşündürüyor.
- d. Ali Ayşe’yi kıskanıyor.
- e. Ayşe Ali’yi kıskandırıyor.
- f. *Murat Ali’ye Ayşe’yi kıskandırıyor.

(44) c ve f *düşün-* ve *kıskan-* eylemlerinin gerçekleşmesi için ‘sebeup olan’ın yalnızca *sınav* ve *Ayşe* olarak algılanabileceğini ve başka bir ettirenin tümcede bulunamayacağını göstermektedir.

Yararlanılan araştırmalar ve örnekler gösteriyor ki, Türkçede özellikle iki üyeli geçişsiz eylemler ortak dilbilgisel formülleştirmelerle betimlenemeyecek düzensizlikler göstermektedir. Ancak sergiledikleri ortak özellikler değerlendirildiğinde, düzensizlik gösteren eylemlerin büyük bir bölümünde, sorunun eylemin çok anlamlılığı ile ilgili olduğu ya da kimi eylemlerde, eylemin üyeleri ile oluşturduğu anlambilimsel ilişkinin, Türkçede biçimbilimsel yöntemlerle sunulan ettirgenlik anlamıyla çelişmesinden kaynaklandığı görülmektedir.

III.6. Çoklu Çatı Görünümleri

6.1. İşteşlik ve Diğer Çatılar

6.1.1. İşteş-işteş

Türkçe Sözlük 1988'e bu birleşmeye örnek oluşturacak bir eylem bulunmamaktadır. Sözdizimsel olarak da, karşılık işteşliği için böyle bir oluşum mümkün değildir. Çünkü, karşılık işteşliği, (1)'de olduğu gibi, geçişli bir eylemin, nesne konumundaki, üyesinin, işteş çatılı tümcede, ya özne konumunu dolduran ad öbeği içinde yer almasını; ya da tümcede başka bir DURUMda görünmesini gerektirir.

(1)

Ali Ahmet'i gördü.=>
nesne

Ali ile Ahmet görüştü./Ali Ahmet'le görüştü.
özne tümleç

görü- eyleminin, üzerine yeniden işteşlik alması, sözdizimsel çerçevesinde, yeniden, özne konumunda ya da tümleç olarak görünebilecek bir üye bulunmadığından mümkün değildir. Çünkü geçişli eylem tabanları için geçerli olan karşılık işteşliği, aynı zamanda eylemi geçişsizleştirmektedir. Dolayısıyla (2)c ve d'de görüldüğü gibi birinci işteşlik ekinden sonra, genişleme süreci sonunda ortaya çıkan geçişsiz bir eylem olduğu için, ve bu eylemin sözdizimsel çerçevesinde BEL durumu yüklenen bir üye bulunamayacağı için, eylem yeniden işteşlik eki alamamaktadır.

(2)

a.
gör- 1 2
[Ali] [Ahmet'i]

b.
görü- 1 / görüş- 1 2
[Ali ile Ahmet] [Ali] [Ahmet'le]

c.
görüş- 1 *2
[Ali ile Ahmet] [BEL]

d.
görüş- 1 2 *3
[Ali ile Ahmet] [Ahmet'le] [BEL]

Bu noktada, eylemin üye yapısını değişikliğe uğratmayan, birliktelik işteşliği için ikili işteşlik ekinin üst üste gelip gelemeyeceği sorgulanabilir. Böyle bir birleşmenin sunabileceği olası mantıksal ilişki, bir eylemin birden çok kişi tarafından yapılması, durumunun, aynı anda birden çok yerde gerçekleşmesi olabilir. Sözgelimi, bir odada çocuklar *bağırırken*, diğer odada başka çocukların *bağırması*, böyle bir birleşmeyle sunulabilir. Ne var ki Türkçede, birliktelik işteşliği konusunda, tümce içindeki dilbilgisel bağlantılar böyle bir bilgi derinliği sunmamaktadır. Yani birliktelik işteşliğinde gözlenen öznenin çoğul olma durumu, ‘çoğul’luktan başka bir bilgi vermemektedir.

6.1.2. İşteş-Dönüslü

Türkçede bu tür bir birleşme de gözlenmemektedir. Çünkü işteşlik ekiyle genişleyen eylemler geçişsizleşmekte; dönüslülük süreci ise başlangıç noktasında geçişli bir eylem gerektirdiğinden, işteşlikten sonra dönüslülük eki gelememektedir.

Öte yandan, mantıksal olarak da işteş-dönüslü birleşmesi mümkün değildir. Öyle ki işteşlik, eylemi karşılıklı yapacak iki kişi gerektirirken, dönüslülük, eylemin, eylemi ‘yapan’-ın üzerinde gerçekleştiği bilgisini vermektedir.

Türkçedeki çatı eki birleşmelerinin incelendiği Lees 1973’te , sonraki bölümlerde incelenecek olan dizilişlerde de görüleceği gibi, dönüslülük ekinin hiçbir çatı ekinden sonra gelemeyeceği vurgulanmakta, aynı görüşün benimsendiği Göksel 1993’te bu durum

dönüşlülük sürecinin kendine özgü nitelikleriyle açıklanmaktadır [Lees, 1973:511-512],[Göksel, 1993: 138-139]

6.1.3. İşteş-Edilgen

İşteşlik ekiyle genişleyen bir eylem, genel olarak edilgenleşme sürecine de girebilecek yeni biçimler oluşturur. Bu nedenle Türkçede, işteş- edilgen biçimindeki ek dizilişi, hem sözdizimsel hem de anlambilimsel olarak düzenli bir ilişki sergiler.

(3)

a. Başbakan ve bakanlar memur zammını görüştü.

Memur zammı (başbakan ve bakanlar tarafından) görüşüldü.

b. Öğretmen ve öğrenciler sınav sistemini tartıştı.

Sınav sistemi (öğretmen ve öğrenciler tarafından) tartışıldı.

(3)'teki tümcelerın eylemlere olan *görüş-* ve *tartış-*, (bkz. § III.2.4)'te ikincil işteşlik başlığı altında incelenen eylemlerdir. Ayrıca bu eylemler, işteşlik sürecinin temel anlambilimsel kısıtlamalarına göre genişlemedikleri için geçişli eylemlerdir. Yani bu tümcelerde *görüş-* eylemi 'karşılıklı görme'yi; *tartış-* eylemi 'karşılıklı tartışma'yı anlatmamakta ve üye yapılarında BEL durumu yükleyebilecekleri bir üyeyi işteşlik ekiyle genişlemiş biçimlerinde de bulundurmaktadır. Dolayısıyla (3)a ve b'de yananlama geçerek edilgenleşen işteş eylemler, geçişli eylemlerin tipik edilgenleşme sürecini yansıtmaktadır. Türkçede, işteş-edilgen birleşmesinde, yalnızca bu kümedeki eylemler, tümcede 'eden öbeği'nin görünmesine izin vermekte; işteşlik ekini temel anlamlarıyla alan eylemler, edilgenleştiğinde, (4)'te olduğu gibi, tümcede 'eden öbeği' görünmemektedir.

(4)

a. Ali ve Ahmet burada döğüştü.

b. *Ali ve Ahmet tarafından burada döğüşüldü.

- c. *Dün burada döğüşüldü. [özne> bilinen (Ali ve Ahmet)]
- d. *Dün burada döğüşüldü. [Özne> gönderimsel (boksörler)]
- e. Burada iyi döğüşülür. [Özne> soyut (tüm insanlar)]

(4)b, işteşlik genişlemesi sonucu geçişsizleşen eylemlerin, (bkz.ş III.4.4.)’te tartışılan, ‘kişisiz edilgenlik’ ölçütlerine göre edilgenleştiğini göstermektedir. Bu durumda işteş-edilgen eylemlerde de, (4) d ve e’de görüldüğü gibi, özne gönderimsel değil; soyuttur. Bu durum, (4)e gibi geniş zamanlı tümcede daha açık ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan, birliktelik işteşliği gösteren ve her zaman geçişsiz olan işteş eylemler de ‘kişisiz edilgenlik’ ilkeleri doğrultusunda edilgenleşmektedir.

(5)

- a. İnsanlar Kızılay’daki duraklarda her gün saatlerce bekler.
- b. Kızılay’daki duraklarda her gün saatlerce bekler.
- c. Rüzgarda kağıtlar havada uçuşur.
- d. *Rüzgarda, havada uçuşulur.

(5)’a ve b’deki tümcelerin eylemi, (bkz.ş III.4.4.)’te, belirlendiği gibi, içsel başlatıcılı ve özne konumundaki üyesine DENEYİMCİ rolü yükleyen bir eylemdir ve bu özellikleri sergileyen yalın eylemler gibi edilgenleşmektedir. Ancak [-insan] özellikli bir özne gerektiren *uçuş-* eylemi, aynı özelliği gösteren diğer istemsiz/kılıcsız (unaccusative) yalın eylemler gibi, edilgenlik ekiyle genişleyememektedir.

Görülüyor ki Türkçede işteş-edilgen dizilişi ile ilgili sınırlılıklar, biçimbilimsel değil; anlambilimseldir. Edilgenleşme sürecini etkileyen anlambilimsel ölçütler ise ‘edilgen çatı’ bölümünde ayrıntılı olarak tartışılmıştır.

6.1.4. İşteş-Ettirgen

İşteşlik ve ettirgenlik, Türkçede gerek sözdizimsel , gerek anlambilimsel açıdan birbiriyle çakışmayan iki genişleme sürecini tanımlar. İşteşlik, genel olarak bir üye

eksiltme ya da yalın eylemin bir üyesinin konumunu değiştirme etkisi gösterirken, ettirgenlik, eylemin üye yapısına yeni bir üye eklemeyi gerektirir. Bu durumda incelenmesi gereken, işteşlik sürecinde eksiltelen, ya da konumu değiştirilen üye ile, ettirgenlik sürecinde, eylemin sözdizimsel çerçevesine eklenen üyenin, aynı olup olamayacağıdır.

(6)

a. Ali Ahmet'i kucakladı.

Kucakla-	1	2
	[Ali]	[Ahmet'i]

b. Ali ile Ahmet kucaklaştı

Kucaklaş-	1	=> eksilen üye: <i>Ahmet</i>
	[Ali ile Ahmet]	

c. Öğretmen, Ali ile Ahmet'i kucaklaştırdı.

Kucaklaştır-	1	2	=> eklenen üye: <i>öğretmen</i>
	[öğretmen]	[Ali ile Ahmet]	

d. *Alii, Alii ile Ahmet'i kucaklaştırdı. => eklenen üye: *Ali*

İşteş-ettirgen dizilişle ilgili sözdizimsel engel, (6)d'de görüldüğü gibi, işteşlik sürecinin eksilttiği üyenin, ettirgenleşme süreci tarafından tümceye tekrar sokulmasıdır. Bunun dışında, işteşlik gösteren bir eylemin gerçekleşmesine, bir 'ettiren'in aracılık etmesini sınırlayan anlambilimsel bir kısıtlama yoktur. Yalnızca birliktelik işteşliği gösteren kimi eylemler de birkaç sorunlu durum gözlenir. Birliktelik işteşliği bölümünde (bkz. § II.2.3.3.) verilen eylemlerin hiçbiri, işteşlik ekinden sonra ettirgenlik eki almamaktadır.

(7)

ağlaş-> *ağlaştır-

doluş-> *doluştur-

gülüş-> *gülüştür-

ötüş-> *ötüştür-

...

Bu eylemlerden bazılarının neden işteş-ettirgen dizilişine izin vermediği dünya bilgisiyle açıklanabilir. Örneğin, *ötüş-* eylemi ‘birden çok kuşun birlikte ötmesi’ anlamına geliyorsa, bu eylemin gerçekleşmesini sağlayacak dışsal bir etkiden söz etmek olanaklı değildir. Aynı durum, *cıvıldaş-*, *meleş-*, *uçuş-* *vıcırdaş-* eylemleri için de geçerlidir. Ancak [+ insan] özellikli öznelerle görünen, *ağlaş-*, *bağırış-*tır-*, *çağırış-*tır-*, *çığırış-*tır-*, *çöküş-*tür-*, *doluş-*tur-*, *fıkırdaş-*tır-*, *fısıldaş-*tır-*, *fingirdeş-*tir-*, *gülüş-*tür-*, *haykırış-*tır-*, *kaynaş-*tır-* (birliktelik işteşliği gösterdiği anlamıyla) ve *kaçış-*tır-* eylemlerinin, işteş-ettirgen dizilişine izin vermemesini tek bir nedene dayandırmak güçtür.

Bu gruba giren eylemlerden, yalnızca *koşuş-* ve *sığış-* eylemleri üzerine ettirgenlik eki almaktadır. (8)a’da *koşuş-* eylemi üzerindeki ettirgenlik ekinin, tümceye bir üye eklemeyeceği, yani, gerçekte eylemi ettirgenleştirmedeği görülmektedir. (8)c ise hiçbir zaman [-insan] özellikli bir özne ile görünemeyecek olan *sığış-* eyleminin, ettirgen çatılı çerçevesini göstermektedir. Burada ilginç bir nokta dikkati çeker; *sığış-* eylemi için, ettirgenlik süreci tersine çevrildiğinde, yani tümceye ettirgenlik tarafından sokulan üye (*Ali*) çıkarılıp, tümce yalnızca işteşlik göstermek üzere yeniden oluşturulduğunda bozuk bir yapı ortaya çıkmaktadır.

(8)

- a. Ali bütün gün sağa sola koşuşturdu.
- b. *Ali bütün gün Ayşe’yi sağa sola koşuşturdu.
- c. Ali tüm elbiselerini tek valize sığıştırdı.

d. *Elbiseler tek valize sığıştı.

Bu durum -(I)ş+DIr birleşmelerinin her zaman, işteş-ettirgen dizilişini tanımlamadığının bir tanıtı olarak düşünülebilir. Banguoğlu 1990'da, Türkçede, 'iş-tir' ekinin birleşme eğilimi gösterdiği ve bu bileşik yapının, işteş ve ettirgen çatı eklerinin basitçe üst üste gelmiş biçimleri olarak görülmemesi gerektiğinin altı çizilmektedir. Bu belirlemeye göre, *itiştir-*, *dürtüştür-*, *geçistir-*, *atıştır-* gibi eylemlerin üzerindeki, zaman içinde birleşmiş tek bir ek, -(I)ştIr ekidir ve bazı eylemler bu ekleri ayrı ayrı da alarak, sesteş biçimler oluşturabilir. Sözelimi, 'sütü ve kahveyi birbirine katmak' *kar-ış-tır-mak* biçiminde çözümlenirken, 'kaşığı yoğurdun içinde çevirmek' *kar-ıştır-mak*, biçiminde farklı bir eylem olarak görünecektir[Banguoğlu, 1990:290-291].

Bu çalışmada aktarılan gözlemler de Banguoğlu 1990'ı desteklemektedir. (9)'da verilen eylemlere bakıldığında, işteşlik ve ettirgenlik eklerinin birbirinden ayıramayacağı görülmektedir. Türkçe Sözlük 1988'de de (9)'daki eylemlerin yalnızca işteşlik ekiyle genişlemiş biçimleri bulunmamaktadır.

(9)

araştır-> *araş-

eleştir-> *eleş-

oğuştur-> *oğuş-

kovuştur-> *kovuş-

Deny 1941'de işteş-ettirgen dizilişi kısaca ele alınmış ve ettirgenlik ekinin dönüşlü çatı ekiyle olduğu gibi, işteşlik ekiyle de kullanılabileceği üzerinde durulmuştur. Ancak açıklamalar yalnızca sesbilimsel koşullanmalara odaklanmış, işteşlik ekinden sonra gelecek ettirgenlik ekinin her zaman, -DIr eki olması gerektiği vurgulanmıştır[Deny, 1941: 351].

6.2. Dönüştürülük ve Diğer Çatılar

6.2.1. Dönüştürü-ışteş

Sözdizimsel kısıtlılıklar nedeniyle Türkçede, dönüştürülük ekinden sonra karşılık ısteşliğı, göstermek üzere ısteşlik eki gelememektedir. Çünkü dönüştürülük süreci, geçişli eylemleri geçişsizleştirmekte, ısteşlik türeteminin başlatıcısı olan geçişli eylem gerekliliğı karşılanamamaktadır. Buna rağmen, dönüştürüleştiginde nesnesini yitirmeyen eylemlerin, bu diziliş göstermesinin önünde anlambilimsel bir engel yoktur.

(1)

- | | |
|--|--------------------------|
| a. Ayşe kendine parfüm sürdü. | Dönüştürü => |
| b. Ayşe parfüm süründü. | Olası ısteşlik tabanı => |
| c. Ayşe kardeşine parfüm sürdü/
Kardeşi Ayşe'ye parfüm sürdü. | Olası ısteş biçim. => |
| d. *Ayşe ile kardeşi parfüm sürüştü. | |

(1) d'nin kabuledilemez olmasının nedeni ısteşlik ölçütleriyle ilgilidir. Çünkü karşılık ısteşliğı gösteren hiçbir eylem, yapısında, BEL durum yükleyebileceğı bir üye bulunduramamakta ve bu özellik dönüştürü-ışteş dizilişini engellemektedir. Göksel 1993'te, ısteş dönüştürü diziliş gibi, dönüştürü-ışteş dizilişinin de, bu süreçlerin sergilediğı tipik özelliklerden dolayı, gerçekleşmeyeceğı, çünkü bu iki sürecin de iki üyeli eylemleri tek üyeli eylemlere dönüştürdüğü belirtilmektedir [Göksel 1993:138-139].

Lees 1973'te ise, dönüştürü-ışteş dizilişine örnek olabilecek iki eylem bulunduğu (*dayanış-* ve *sarılış-*), ancak bu eylemlerde ısteşlikten önce gelen ekin, ne dönüştürülük ne de edilgenlik olabileceğı ileri sürülmektedir. Dolayısıyla bu eylemler aykırı iki örnek oluşturmaktadır [Lees 1973: 510].

Öte yandan, dönüşlülük ekiyle genişlemiş eylemlerin, birliktelik işteşliği gösterebilmesini engelleyen bir sözdizimsel kısıtlama yoktur. Çünkü birliktelik işteşliği, daha çok geçişsiz eylemlere özgü bir genişleme sürecini tanımlar. Bir çok özne aynı anda, dönüşlülük gösterebilen bir eylemi, hep birlikte gerçekleştirebilir. Sözgelimi, *yıkan-* eylemi birden çok özne tarafından aynı anda gerçekleştirilebilir ve Türkçedeki çatı ilişkileri bu durumu, sözdizimsel olarak *yıkanış-* olarak sunabilecek özellikler taşımaktadır. Buna rağmen Türkçenin böyle bir çatı ilişkisine izin vermemesi iki biçimde açıklanabilir; İlki, Türkçede, edilgen-işteş dizilişinin de bulunmayışından hareketle, engellenin biçimsel koşullanmalarla ilgili olduğudur. İkincisi ise, birliktelik işteşliğinde, çeşitli paradigmaları açıklayabilen ‘zamandaşlık’, ‘yerdeşlik’ gibi ölçütlerin dönüşlü eylemlerde gerçekleşemeyeceğidir. Sözgelimi *yıkanış-* eyleminin, ilgili bağlamda, aynı yerde ve aynı anda -hatta, birliktelik işteşliği gösteren kimi eylemlerin türetiminde etkili olan, aynı nedenden dolayı ya da aynı amaç için- gerçekleşmesi dünya bilgisiyle çelişecektir.

6.2.2. Dönüşlü-Dönüşlü

Dönüşlülük ilişkisinin sergilediği özellikler dönüş-dönüşlü dizilişini çok katı bir biçimde engellemektedir. Çünkü biçimbilimsel dönüşlülük, tümcede özne ile aynı anlambilimsel özellikleri taşıyan üyenin silinmesine ve dönüşlülük ekinin eylemle ulanmasına dayanır. Bu süreç gerçekleştiğinde, artık tümcede özne ile aynı özellikleri taşıyan ve yeniden silinebilecek bir üyenin görünmesi olası değildir.

6.2.3. Dönüşlü-Edilgen

Türkçede, gerek sözdizim gerek biçimbilim gerekse anlambilim açısından, dönüşlü-edilgen dizilişini engelleyen bir kısıtlama yoktur.

Dönüşlülük sürecinin çıktısı geçişsiz bir eylem olduğundan, bu dizilişe ilgi ölçütler, bölüm (bkz. § III.4.4.)’te incelenen ‘kişisiz edilgenlik’ ölçütleriyle aynı olacaktır.

(2)

a. Sporcular yarın bu odada soyunacak. Edilgen=>

Yarın bu odada soyunulacak.

b. Sporcular her zaman bu odada soyunur. Edilgen=>

Her zaman bu odada soyunulur.

c. Tatilde insanlar, bütün gün odaya kapanmaz. Edilgen=>

Tatilde bütün gün odaya kapanılmaz.

a. Öğrenciler yarın bütün gün odalarına/odaya kapanacak.

Yarın bütün gün odalara/odaya kapanılacak.

6.2.4. Dönüslü-Ettirgen

Literatürde, dönüslü-ettirgen birleşmesinin yalnızca sözlükselleşmiş dönüslü eylemler için mümkün olabileceğine ilişkin bir görüş egemendir. Dede 1984, ettirgenleşme sürecini kısıtlayan etkenlerden birini dönüslü çatı eki olarak görmekte, dönüslülük ettirgenleştirme sürecine girdi olduğunda, dönüslülüğün (3)'te olduğu gibi, ancak *kendi* adıyla sunulabileceğini öne sürmektedir.

(3)

a. Ali'ye kendini müdafa ettirdim.

b. *Aliyi yıkandırdım. [Dede, 1984: 56]

Zimmer 1976'da, dönüslülük eki, ettirgenleşme sürecinin önünde biçimbilimsel bir engel olarak görülmektedir. Dönüslülük eki alan, ancak, 'sevinmek' örneğinde olduğu gibi başka bir anlam kazanarak sözlükselleşen eylemler Zimmer 1976'da da ayrı tutulmuş, daha çok düzenli dönüslülük ilişkilerinin ettirgenlik için kısıtlama olduğu belirtilmiştir.

Aissen 1972 ise, dönüslü-ettirgen dizilişinden kaçınılmasını, dönüslü eylemin sözdizimsel çerçevesinin, ettirgenlik sürecinin gerektirdiği yüklem yükseltmeyle tehlikeye girecek olmasına bağlamıştır. Bu tehlike, (4)'te gösterilen bir çakışmayı ifade etmektedir.

(4)

- a. Ali *Ali* 'yi yıkadı. Dönüştü eylem =>
- b. Ali yıkandı. (silinen üye: Ali) Ettirgen eylem =>
- c. *Annesi *Ali* 'ye *Ali* 'yi yıkandırdı. (Eklenen üye: Ali)

(4)'te verilen tümcelerle ilgili sorun, (4)a'da nesne konumunda bulunan ve dönüştülük eki tarafından silinen üyenin, (4)'c'de yine nesne konumunda görünmek üzere, ettirgenlik süreci tarafından tümceye yeniden sokulmasıdır.

Göksel 1993'te, (5)'te görüldüğü gibi, İngilizcede dilbilgisel olan bu yapının, Türkçede dilbilgisi dışı oluşu şaşırtıcı bulunmakta ve bunun nedeninin DURUM yüklemeyle ilgili olabileceği belirtilmektedir.

(5)

- a. I made the child dress itself
- b. *Çocuğu giyindirdim.

Bu dizilişin neden gerçekleşmediği konusunda tartışmalar sürmekle birlikte, bize göre Türkçede, düzenli dönüştülük ilişkisi sunan kimi eylemlerde, dönüştü-ettirgen dizilişi, çeşitli sınırlılıklarla da olsa görülebilmektedir.

(6)

- a. Polis Cumhurbaşkanlığı köşkünün önünde hiç kimseyi soyundurmaz.
- b. Çocuk salıncağında hiç kimseyi sallandırmıyor.

Uygun bağlamlar söz konusu olduğunda, diğer dönüştü eylemlerin de ettirgenlik eki alabileceği söylenebilir. Ne var ki hem (6)'daki tümceler için, hem de olası diğer dönüş-ettirgen görünümleri için başka bir sınırlılık söz konusudur. Bu diziliş yalnızca, ettirgenliğin izin verme anlamına geldiği olumsuz tümcelerde kabuledilebilir bir özellik sergiler.

(7)

a. *Polis sanığı soyundurdu.

b. *Çocuk kardeşini salıncağında sallandırdı.

(7)'deki tümceler, yukarıda sözü edilen nedenlerden dolayı, ettirgenlik ekinin herhangi bir anlamda, dönüşlülük ekinden sonra gelemeyeceğini göstermektedir.



III.6. Edilgenlik ve Diğer çatılar

6.1. Edilgen- İşteş

Alsina 1990'da, edilgen işteş dizilişinin, mantıksal özelliklerinden dolayı, tüm diller için dilbilgisi dışı bir yapı olduğu belirtilmektedir. Bu diziliş, Türkçede de, genişleme sürecinde eylemin üye yapılarına etkileri bakımından, birlikte görünemeyecek iki süreç olarak görülebilir.

Edilgen bir eylemin, geçişli bir eylem tabanı gerektiren karşılık işteşliği göstermek üzere, üzerine -(I)ş eki alması mümkün değildir. Birliktelik işteşliği de, tümcede öznenin görünmesini zorunlu kılan bir çatı ilişkisi şundığından, edilgenlik ekinden sonra gelmemektedir.

Ergin 1984'te, *dağılış-*, *dökülüş-* gibi birkaç eylemin, Eski Türkçede olduğu belirtilmekte ve kullanımlarının bugün de yadigarımadığı bilgisi verilmektedir [Ergin, 1984:208] . Ancak Türkçe Sözlük 1988'de de artık bulunmuyor olmaları, bu eylemlerin ağız özellikli olduğunu ya da, tümüyle öldüğünü göstermektedir.

Edilgen-işteş dizilişi ile ilgili açıklamaların yer aldığı bir başka çalışma da Göksel 1993'tür. Burada egemen olan yaklaşım da, karşılık ilişkisi gösteren işteşliğin geçişli eylem tabanlarına gereksinim duyduğu ve edilgenlik bu gereksinimi karşılayamadığı için bu iki çatının edilgen-işteş biçiminde görünemediğidir.

6.2. Edilgen-Dönüşlü

Bölüm (bkz.ş III.6.1.2.)'de söylendiği gibi Türkçede dönüşlülük eki diğer çatı eklerinden sonra gelmemektedir. Bu dizilişin önündeki sözdizimsel engel de, dönüşüm süreçlerinin üye yapısına etkisidir. Edilgenleşme sürecinde geçişsizleşen eylem, sözdizimsel çerçevesinde, yeniden silinebilecek ve özne ile özdeş özelliklere sahip olan bir üye bulunduramayacağı için, edilgen dönüşlü-dizilişi bozuk bir yapı olarak görünecektir.

6.3. Edilgen-Edilgen

Geleneksel dilbilgisi yaklaşımı edilgen-edilgen dizilişi ile ilgi daha çok stilistik açıklamalar yapmaktadır. Banguoğlu 1990, *de-*, *ko-*, *ye-* gibi bazı tek heceli eylemlerin, edilgenlik ekini iki kez aldıklarını belirtmekte, bu durumu, ‘sesçe bütünleşme eğilimi’ olarak açıklamaktadır. Banguoğlu, tek heceli eylemlerden esinlenilerek, örnekleme yoluyla türetildiğini öne sürdüğü, *istenil-*, *başlanıl-* gibi eylemlerdeki ikili edilgenliği ise bir ek yığılması olarak görmektedir [Banguoğlu, 1990:414]

Gencan 1971’de ise bu görünüm ‘katmerli edilgenlik’ olarak adlandırılmış, *söyle-*, *ara-*, *de-*, *başla-*, gibi, ünlülerle biten geçişli eylemlerde, edilgenlik ekinin ‘katmerleşebileceği’ vurgulanmıştır [Gencan, 1971: 284]

Ergin 1984’te, ikili edilgenliğin eylemde bir anlam farkı yaratmadığı, bu iki ekin eylem üzerinde ‘tek’ olarak görünen edilgenlik eki ile aynı işlevi üstlendiği söylenmektedir [Ergin, 1984: 205]

Deny 1941, ise ikili edilgenliği ‘meçhul lahikasının katmerlenmesi’ olarak incelemiştir. Deny’e göre, eylemin son sesi bir ünlü ise, edilgenlik eki, dönüşlülük eki olan ‘n’ ile aynıdır. Bu durumda, olası anlam karışıklıklarını önlemek için, eyleme ikinci kez edilgenlik eki eklenir [Deny, 1941: 353]

Bu açıklamalardan hareketle, geleneksel dilbilgisinin, ikili edilgenliği daha çok sesbilim-anlambilim koşutluğunda ele aldığı söylenebilir. Modern çalışmalarda da, bu yaklaşımın benimsendiği görülür. Göksel 1993’te, (1) gibi tümceler, bazı konuşucular tarafından kabuledilibelir görölse de, edilgen-edilgen dizilişinin sorunlu bir görünüm olduğu öne sürülmektedir.

(1)

a. Bir Mayıs’ta Taksim’de vurulunur.

(2)'deki örneklerin verildiği Özkaragöz 1986a'da, ikili edilgenlik örnekleri marjinal ve yalnızca geniş zamanla görünen yapılar olarak değerlendirilmiştir.

(2)

- a. Bu şatoda boğulunur.
- b. Bu odada dövülünür.

Bize göre uygun bağlamlar söz konusu olduğunda, ikili edilgenlik, dilbilgisel bir görünüm olarak değerlendirilebilir. Edilgenlik süreci bir silme işlemi olduğundan, ikili edilgenlikte iki silme işlemi izlenebilmelidir.

(3)

- a. Bu oda insanı boğar.
- b. İnsan bu odada boğulur*.
- c. Bu odada boğulunur.

(3)a'nın öznesi EDİCİ değildir. Bu tümcede, *oda* sözdizimsel olarak özne konumunda görünse de mantıksal açıdan, *boğ-* eyleminin öznesi değildir. Bu durum, edilgenleşme sürecinde geçişli eylemlerin öznelerinin silinmesi, edilgen tümcede özne konumunun, eylemin nesnesi tarafından doldurulması gerektiği bilgisi anımsandığında, *oda* sözcüğünün edilgen tümcede görünmeye devam ediyor olmasıyla da tanıtlanır. Bu aşamada, (3)b'nin, ikinci kez edilgenlik almaya uygun bir tümce olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü sözdizimsel olarak özne konumu doludur ve bu özne edilgenlik ölçütlerine göre silinebilir bir öznedir. Yeniden edilgenlik süreci uygulandığında ise, bu sürecin çıktısı (3)c olacaktır.

* Yalın eylemin öznesinin, edilgen tümcede –DA eki alarak görünebilmesi ile ilgili açıklamalar bölüm (bkz. § III.4.3)'te (17) ve (18) no'lu örneklerle birlikte verilmiştir.

Burada, ikili silme işleminin, tüm eylemlere uygulanamayacağını belirtmek gerekir. Öyle ki bu işlem (4)'te görüldüğü gibi yalnızca [-insan] özellikli ve EDİCİ olmayan öznelerle görünen eylemler için geçerlidir.

(4)

- a. Dağ havası insanı açar. (*Aç-*: geçişli eylem, *dağ havası*: [-insansal], -EDİCİ)
- b. İnsan dağ havasında/dağ havasıyla açılır.
- c. Dağ havasında açılır.

Özkaragöz 1986a'da marjinal bir yapı olarak görülen (5) gibi tümcelerin, gerçekte dilbilgisi dışı olduğu da, bu bakış açısıyla tanıtlanabilir.

(5)

- a. X insanı bu odada döver. (*Döv-*: geçişli eylem, X: [+insansal], EDİCİ)
- b. X bu odada dövülür.
- c. *Bu odada dövülünür.

İkili edilgenlikle ilgili başka bir kısıtlama da, ilk edilgenleştirme sürecinden sonra, özne konumunda bulunan üyenin, her zaman 'soyut' (tüm insanlar) olması gereğidir. (5) a ve b'de özne konumunun 'X'le gösterilmesinin nedeni de bu gerekliliktir. (5)'teki tümce 'soyut' özellikli bir özne ile yeniden sınıldığında ise ortaya çıkan tümce mantıksız olacaktır.

(6)

- a. İnsan insanı bu odada döver.
- b. *İnsan bu odada dövülür.
- c. *Bu odada dövülünür.

Görüldüğü gibi, X'in gönderimsel bir özne olduğunun varsayıldığı (5)b düzgün bir yapıyken, 'soyut' bir özne olma özelliği taşıyan *insan* (6)b'nin bozuk olmasına neden

olmaktadır. İkili edilgenlik için soyut özne gereği, Özkaragöz 1986a'da, bu tür genişlemelerin yalnızca geniş zamanla görünebileceği saptamasını da doğrulamaktadır.

Türkçe Sözlük 1988 incelenerek oluşturulan veri tabanı incelendiğinde, ortaya konan sınırlılıklarla ikili edilgenlik gösterebilecek çok az sayıda eylem olduğu görülecektir. Açıklamalardan da anlaşılabacağı gibi, bizim bu konuyla ilgili savlarımız, daha çok anlambilimle ilgili gözlemlere dayanmaktadır. Kuşkusuz bu belirlemelerin, kuramsal tabanda, farklı bakış açılarıyla tartışılması gerekmektedir

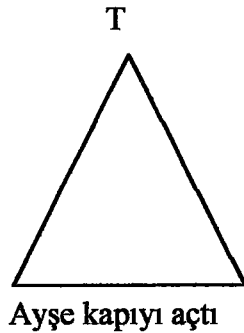
4.6.4. Edilgen-Ettirgen

Türkçede edilgen-ettirgen dizilişi yoktur. Çünkü iki sürecin üye yapısı üzerinde gösterdikleri etki birbirini dışlamaktadır. Öyle ki edilgenlik bir üye eksiltme süreci iken, ettirgenlik bir üye ekleme sürecini ifade etmektedir.

Lees 1973'te bu dizilişin, çoğu zaman bu eklerin anlambilimsel karşıtlıkları nedeniyle mümkün olmadığı belirtilmektedir [Lees, 1973:506-507]

Dede 1984, edilgen-ettirgen dizilişinde, yüklem yükseltme ve edilgenlik sürecinin, ad öbeklerinin dilbilgisel bağlantılarında değişiklikler yaptığını, edilgenleşme sürecinde nesne tarafından zorlanan özne konumunun, ettirgenleştğinde yeniden nesne konumuna indirgendiğini dolayısıyla eylemin ilk biçimine döndüğünü vurgulamakta ve değişimin (7), (8), (9) ve (10)'da gösterildiği gibi sonuçlanacağını ileri sürmektedir.

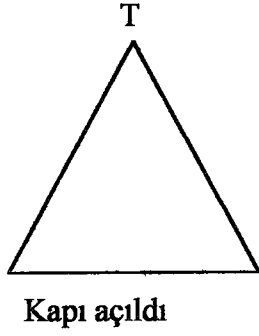
(7)



227

Edilgen
→

(8)



Yüklem yükseltme



(9)

*Ali kapıyı aç-ıl-t-tı

(10)

Ali kapıyı açtı.

Literatürde bu yaklaşımı destekleyen başka görüşler de vardır. Zimmer 1976 da, bu görünümleri biçimbilimsel kısıtlamalarla açıklamakta, Newmeyer 1974 ve Aissen 1974a edilgen-ettirgen dizilişinin gerçekleşmemesini, ilk ekin öndöngüsel (precyclic), ikincisinin döngüsel (cyclic) olmasıyla açıklar*.

* *Döngüsellik*, iki aşamalı taşımaları ifade eden bir terimdir. Bu kavram Uzun 2000'de 'Sınırlama Kuramı içinde örneklendirilmiştir [Uzun 2000,:340-341]

6.4. Ettirgenlik ve Diğer Çatılar

6.4.1. Ettirgen-İşteş

Bu dizilişin gerçekleşmemesinin temel nedeni, ettirgenliğin tek taraflı, işteşliğin ise çift taraflı bir ilişki biçimi tarif etmesidir. Buna rağmen Türkçede ettirgenlik eki alan kimi eylemlerin, işteş ekiyle de genişlediği görülür.

(1)

andır- (benzemek)> andırış- (başka bir şeyi andırmak)

bildir- (duyurmak)> bildirış- (bildirme yoluyla anlaştırmak)

Ancak bu eylemlerde ettirgenlik ekinin sözlükselleşmiş, başka anlamlı bir eylem türettiği görülmektedir. Çünkü *bildir-* eylemi ‘bilmesini sağlamak/bilmesine neden olmak/bilmesini buyurmak’ gibi ettirgenliğin temel anlambilimsel özelliklerini vurgulamaktan çok ‘ilan etmek/duyurmak’ anlamına gelmektedir. *Andır-* eylemi için de aynı durum söz konusudur. Bu eylem Türkçe Sözlük 1988’de, ‘anmasını sağlamak/anmasına neden olmak’ biçiminde değil; ‘başka bir şeyi andırmak’ olarak açıklanmıştır.

Öte yandan Lees 1973’te işlek olmayan birleşmeler olarak verilen *öldürüş-*, *seğirtiş-*, *artırış- sürüş-* örnekleri, ettirgen-işteş dizilişine örnek olarak yer almaktadır [Lees, 1973: 510]. Ancak söz konusu çalışmada *seğirtiş-* eylemi için *seğir-> seğir-t-* gibi ettirgenlik sürecinden söz edilmekte ve eylem, arkaik bir biçim olarak değerlendirilmektedir. *Artırış-* eylemi için de ettirgen işteş dizilişi kuşkulu bulunmaktadır. Türkçe Sözlük (TDK 1966), kaynak gösterilerek değerlendirmeye alınan *öldürüş-* eylemi ise bu çalışmanın temel kaynağı olan, Türkçe Sözlük 1988’de yer almamaktadır.

Bununla birlikte, Türkçede, anlambilimsel ve biçimbilimsel, bir sınırlılık olmadığı halde, ettirgen-işteş dizilişinin gerçekleşmemesi ilginç bir görüntü sunar.

(2)

- a. Ali Ahmet'e mektup gönderiyor/Ahmet Ali'ye mektup gönderiyor
- b. *Ali ile Ahmet mektup gönderiyor.
- c. Ali ile Ahmet mektuplaşıyor.

(2)b gibi ettirgenleştirme süreçlerine, sınırlı sayıda eylem için izin verilmesi, –ki bunlar, *bildir-iş-*, *ilet-iş-* gibi yeni eylemlerdir- (2)c'deki yapıyla da ilgili olabilir. Çünkü Türkçede 'olay' anlatan ad tabanlarından, bileşik ekle (-IAş) işteş çatılı eylemler türetilmektedir.

6.4.2. Ettirgen- Dönüslü

Türkçe Sözlük 1988'den elde edilen verilere bakıldığında, hiçbir eylemin ettirgen-dönüslü dizilişi olarak çözümlenebilecek bir genişleme süreci sergilemediği görülmektedir.

Göksel 1993'te bu dizilişin oluşturacağı yapının mantıklı olmadığı ileri sürülmektedir [Göksel, 1993:129].

Ancak *öldür-* gibi öznenin nesne ile aynı özellikleri taşıyabileceği eylemler için (3)'teki gibi tümceler beklenebilir.

(3)

- a. Ali kendini öldürdü.
- b. *Ali öl-dür-ün-dü.

Ettirgen eylemler genel olarak dönüslülüğe taban olacak anlambilimsel içerikler sunmamaktadır. Çünkü ettirgenlik eklerinin izin vermeden sebep olmaya uzanan anlam özellikleri, 'sebep olan' ve yerleştirilmiş öznenin eş gönderimli olacağı bir yorumu güçleştirmekte, ve yerleştirilmiş özneyi, 'sebep olan'dan farklı bir özne olarak algılamayı zorlamaktadır. Dolayısıyla mantıksal olarak dönüslülük genişlemesine izin vermesi beklenen *öldür-* gibi eylemlerde biçimbilimsel dönüslülük değil sözcüksel dönüslülük gerçekleşmektedir.

6.4.3.Ettirgen-Edilgen

Ettirgenleştirme ve edilgenleştirme bir çok dilde düzenli bir etkileşim içindedir.

(4)

a. Ali kapıyı Ayşe'ye açtırdı.

İng: Ali made Ayşe open the door.

Fra: Ali a fait ouvrir la porte á Ayşe.

Alm: Ali hat die Tür Ayşe öffnen lassen.

b. Kapı Ayşe'ye açtırıldı.

İng: Ayşe was made to open the door.

Fra: La porte a été fait ouvrir á Ayşe

Alm:Die Tür ist Ayşe öffnen lassen worden.

Türkçede de ettirgenlik ekinden sonra düzenli olarak edilgenlik eki gelmektedir. Bu iki sürecin birlikte görünmesiyle ilgili sınırlılıklar, ettirgenlik eki alan tüm eylemler geçişli olduğundan daha çok edilgenleştirme sürecinin geçişli eylemlere özgü sınırlılıklarıdır.

(5)

a. Katil adamı öl-dür-dü.

b. Adam katil (tarafından) öl-dür-ül-dü.

c. Öğretmen öğrencilere kompozisyon yaz-dır-dı.

d. Öğrencilere (öğretmen tarafından) kompozisyon yaz-dır-ıl-dı.

e. Güneş perdeleri sarar-t-tı.

f. *Perdeler (güneş tarafından) sarar-t-ıl-dı.

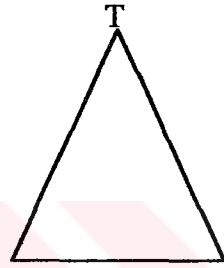
(5) b ve d tümceleri, geçişsiz bir eylem olan *öl-* ve geçişli bir eylem olan *yaz-* eylemleri üzerinde, bu eylemlerin ait oldukları kümelerin ettirgen-edilgen ilişkisini göstermektedir. (5) f tümcesi ise *sarart-* eyleminin öznesinin rolü ile ilgili kısıtlamalar nedeniyle ettirgen-edilgen ilişkisi sunmamaktadır. Bu durum ‘Geçişli Eylemlerde

Edilgenlik' bölümünde vurgulandığı gibi geçişli eylemin –burada ettirgen ekiyle geçişlileşen eylemin- öznesinin EDİCİ rolü üstlenmemiş olmasıyla ilgilidir.

Dede 1984'te ettirgen-edilgen yapısının yeni bir dilbilgisel bağlantı oluşturduğu için dilbilgisel olduğu vurgulanmakta ve vurgulanmakta ve (6), (7) ve (8)'teki gösterim verilmektedir.

(6)

Ali ETTİREN



Ayşe kapıyı açtı

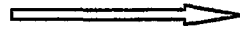
Yüklem Yükseltme



(7)

Ali Ayşe'ye kapıyı aç-tır-dı.

edilgenleştirme



(8)

Kapı Ayşe'ye aç-tır-ıl-dı.

Bu gösterimler aynı zamanda, eylemle ilgili herhangi bir anlambilimsel kısıtlamaya uğramayan, geçişli eylemlerin tipik edilgenleşme sürecidir.

Ettirgenlik ekini belirlenen ettirgenleştirme sürecine uygun olarak almayan kimi eylemlerde de ettirgen-edilgen ilişkisi kurulamamaktadır.

(9)

- a. Ali Ahmet'i an-dır-ıyor
- b. *Ahmet (Ali tarafından) an-dır-ıl-ıyor.
- c. Deniz insanlara tatili çağrıştırıyor.
- d. *Tatil insanlara (deniz tarafından) çağrış-tır-ıl-ıyor.

(9) a ve c tümcelerinin eylemleri olan *andır-* ve *çağrıştır-* eylemlerindeki ettirgenlik eki çözümlenemez bir özellik göstermektedir. Bu eylemler başka anlamlı eylemler olarak sözlükselleşmiştir. Dolayısıyla, geçişli eylemlerde edilgenliği sınırlayan, EDİCİ olmayan özne kısıtlaması bu eylemler için de işlemekte ve ettirgen-edilgen ilişkisi gerçekleşmemektedir.

Ettirgen- edilgen dizilişinin duyarlı olduğu bir başka anlambilimsel özellik de ettirgenleşme sürecinde yerleştirilen öznenin üstlendiği roldür:

(10)

- a. Öğretmen sınavda sözlük kullan-dır-madı.
- b. Sınavda sözlük kullan-dır-ıl-madı.
- c. *Sınavda öğretmen tarafından sözlük kullan-dır-ıl-madı.
- d. Doktor hastaya sigara iç-ir-medi.
- e. *Hastaya doktor tarafından sigara iç-ir-il-medi.
- f. Hastaya doktor tarafından sigara iç-ir-il-medi.

(Hastaya sigara içirildi. Bunu doktor yapmadı.)

(10)a ve d'de ettirgenlik izin verme/vermeme bilgisi sunmaktadır. Bu ettirgenlik süreci edilgenleştirildiğinde, 'tarafından' öbeğinin tümcede görünmesi engellenmekte ya da (10)f'de olduğu başka bir yorumu; eylemin gerçekleştiği, ama bunda, 'tarafından' öbeği ile birlikte görünen öznenin etkisi olmadığı biçiminde bir yorumu zorunlu kılmaktadır.

Görülüyor ki Türkçede ettirgen-edilgen dizilişini sınırlayan biçimbilimsel bir kısıtlama bulunmamaktadır. Kısıtlamalar daha çok, eylemin rol yapısı ve ettirgenleşmenin sergilediği anlambilimsel özelliklerden kaynaklanmaktadır.

6.4.4. Ettirgen-Ettirgen

Türkçede birden çok ettirgenlik aynı eylem üzerinde görünebilmektedir. Ancak özellikle geçişli eylemlerde, ettirgenleşme sürecinin gerektirdiği durum yüklemenin, tümcedeki mantıksal ilişkilerin sunulması yönünden sorunlu olduğu görülür.

(11)

- a. Ali Ahmet'e kapıyı açtırdı.
- b. ?Ali Ahmet'e Erol'a kapıyı açtır-t-tır-dı.
- c. Ali Ahmet aracılığıyla kapıyı Erol'a açtır-t-tı.

(11)a gibi bir ettirgen tümcede, ikinci bir ettirenin bulunması ile ilgili bilgi, sözdizimsel olarak (11)b gibi kodlanmalıdır. Ancak Türkçede bu tür tümcelerin kabuledilebilirliği tartışmalıdır. İkinci ettirgen ekinin sözdizim ve anlambilim tabanında incelendiği Dede 1984'te konuyla ilgili bazı saptamalar yer alır: İkinci ettirgen eki, EDİCİ bir özneyi gösterir ve bu özne, tümcede YÖN durumu ile kodlanır. İki YÖN durumunun da yerleştirilmiş özneyi ifade ettiği durumlar dilbilgisi dışı görünümlerdir ve bu sorun tümceye 'vasıtasıyla/aracılığıyla' sözcükleri getirilerek (11)c biçiminde düzeltilir. Ayrıca ikinci ettirgenlik, (12)'de olduğu gibi, bazı tümcelerde, güç kullanmayı gerektiren bir ettirgen yapının öznesi olarak ortaya çıkar.

(12)

Kapıyı çocuğa açtır-t-tım

(12) gibi yapılarda ikili ettirgenlik, eylemin, yerleştirilmiş öznenin isteği dışında gerçekleştiğini gösteren bir vurgu yapar. Diğer bir söyleyişle ettirgenliğin daha yoğun bir biçimidir.

Öl-dür-t-tür-, aç-tır-t-tır- gibi üçlü ettirgenlik görünümleri ise çok az kullanılan ve en basit tanımla ettirgenin yoğun biçimleridir [Dede, 1984:49-58]

Bu belirlemeler genel olarak geçişli eylemler için geçerli olmakla birlikte, geçişsiz eylemlerle kurulan ettirgen yapılarda ikili ettirgenlik işlevsel özellikler sunar. Özellikle [-insan] özellikli özne gerektiren geçişsiz eylemlerde, ettirgenlik ‘sebeup olma’ bilgisi sunmaktan çok geçişlileştirme eki gibi davrandığından, birinci ettirgenlik ekiyle geçişlileşen eylem, ikinci ettirgenlik ekini, ettirgenliğin temel anlambilimsel özelliklerini göstermek üzere alabilir.

(13)

- a. Yemek pişti.
- b. Ali yemek piş-ir-di.
- c. Ali Erol’a yemek piş-ir-t-ti.
- d. ?Ali Erol’a Ahmet’e yemek piş-ir-t-tir-di.

(13) a’nın EDİCİ olmayan öznesi, (13)b’de geçişsiz eylemlere özgü tipik ettirgenleşme sürecine uygun olarak ettirgenleşmiş ve yerleştirilmiş özne, durum hiyerarşisi gereği, ettirgen tümcede BEL durumu ile gösterilmiştir. (13)c’de ise artık geçişli bir eylem söz konusu olduğundan, eylem yeniden ettirgenlik aldığında yerleştirilmiş özne ettirgen tümcede YÖN durumu ile belirtilmiştir. Öte yandan (13) d, (11)b’ye benzer sorunlar sergilemekte, iki YÖN durumunun da yerleştirilmiş özneyi göstermesi tümcenin kabuledilebilirliğini güçleştirmektedir.

Zimmer 1976’da ikili ettirgenlik, ettirgen türetimine taban olan en alt tümcedeki öznenin rolü ile ilişkilendirilmiştir.

(14)

Ahmet Hasan'a bizi çalış-tır-t-tı.

Bu bakış açısına göre (14) bazı konuşucular tarafından 'garip' bulunabilir. Bazı konuşucular bu tümcenin 'vasıtasıyla/aracılığıyla' sözcükleriyle oluşturulmuş ettirgen versiyonunu tercih eder. Ancak (15)a ve b aynı konuşucular için kabuledilebilir tümcelerdir.

(15)

a. Ahmet Hasan'a eti piş-ir-t-ti.

b. Ahmet Hasan'a rakibini öl-dür-t-tü.

(14)'te verilen tümce ile (15) a ve b tümceleri arasında kabuledilebilirlik yönünden ortaya çıkan fark, (14)'teki ettirgen yapının alt tümcesinde özne (biz) EDİCİ; (15) a ve b'de öznelerin (et ve rakip) ETKİLENEN olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, alt tümcedeki öznenin rolünün karakterize edilmesi, (15) a ve b gibi ettirgenleri, (14) gibi marjinal ve kabuledilemez ettirgenlerden ayırt etmek için gereklidir.

Bununla birlikte (16) gibi tümceler, bazı konuşucular tarafından kabuledilebilirdir.

(16)

a. Hasana mektubu müdüre aç-tır-t-tım.

b. Müdüre mektubu aç-tır-t-tım. (Müdür: mektubu açan)

Öte yandan çift ettirgen yapılarda, yerleştirilmiş öznelerden sadece biri görünüyorsa ve eğer (16)b gibi, YÖN durumundaki ad öbeği yüzey yapıda görünüyorsa, bu öbek en alt tümcenin öznesi olarak yorumlanacaktır [Zimmer, 1976: 399-410]

Çift ettirgenliğin tartışıldığı başka bir çalışma olan Göksel 1993'te, (17)'deki örnekler verilerek, Türkçede mantıksal olarak istendiği kadar üst üste ettirgenleştirme

yapılabileceği ancak Türkçedeki durum yükleme ilkelerinden kayanaklanan özdeş durumların çokluğunun sorun yaratacağı belirtilmektedir.

(17)

- a. Başbakan sokakları temizle-t-tir-di
- b. Başbakan bakanlara sokakları temizle-t-tir-di.
- c. Başbakan bakanlara sokakları temezle-t-tir-di çöpçülere.
- d. *Başbakan, bakanlarına, muavine, çöpçülere sokakları temize-t-tir-di.

(17)c her ne kadar dilbilgisel olsa da, konuşucular tarafından kabul edilmesi zordur.

(17)d'de ise üçten çok yerleştirilmiş özne bulunmaktadır. Türkçede dilbilgisel olarak sunulan bu tür yapıların mantıksal olarak izlenmesi olası değildir. Dolayısıyla bunları dilbilgisel olarak çözümlemek mümkün değildir.

Öte yandan çoklu ettirgenlik, geçişsiz eylemlerde daha kabuledilebilir özellikler sergiler. (18)

Suyu Ali'ye ak-ıt-tır-t-tım.

(18)'de eylem geçişsizdir. İlk ettirgenleştirme sürecinde, yerleştirilmiş özne (su) BEL durumu ile; izleyen süreçlerde yerleştirilmiş özne(ler) YÖN durumu ile gösterilmiştir. Bu tümce (17)d'ye göre daha kabuledilebilir bir yapı sunmaktadır. Eylemin geçişli/geçişsiz olmasından kaynaklanan bu durum (19)'da olduğu gibi şematize edilebilir.

(19)

	<u>1. ettirgen</u>	<u>2.ettirgen</u>	<u>3. ettirgen</u>	<u>4. ettirgen</u>	
Geçişli eylem	YÖN	YÖN	*YÖN	*YÖN	
Geçişsiz eylem	BEL	YÖN	YÖN	*YÖN	[Göksel, 1993:133-136]

Bize göre ettirgenleşme süreçleri düzenlilik gösteren geçişsiz eylemlerin, birden çok ettirgenlik ekiyle görünmesi, daha çözümlenebilir ilişkiler sunmaktadır. Ancak, (18)'de

verilen örnek, ikiden çok yerleştirilmiş özneyi ettirgenlik ekliyle izlemeyi geçişsiz eylemler için de olanaklı kılmamaktadır. Çünkü aynı tümce (20)a'da olduğu gibi ettirgenleştirildiğinde farklı bir yorum kazanmamaktadır.

(20)

- a. Suyu Aliye ak-ıt-tır-dım.
- b. *Suyu Ali'ye Ahmet'e ak-ıt-tır-t-tım

(18)'de üç ettirgenlik eki bulunmaktadır. Bunlardan ilki yereleştirilmiş özne olarak *Ali* ile bağlantılıdır; ikincisi de ana tümcenin öznesi olan *ben* ile bağlantılıdır. Üçüncü ettirgenlik eki ise ancak tümcede görünmeyen başka bir yerleştirilmiş özneye göndermede bulunmaktadır. Bu özne (20)b'de olduğu gibi tümcede görüldüğünde, tümce bozulmaktadır. Bu durumda şu açıklama geçişli eylemleri de kapsamak üzere daha tutarlı bir özellik kazanacaktır. **Türkçede, üç ettirgenlik eki üst üste gelebilir, ancak tümcede YÖN durumuyla kodlanan yalnızca bir yerleştirilmiş özne bulunabilir.** Tümcede bulunan ikinci YÖN durumu, (21)'de olduğu gibi, her zaman HEDEF/YER/YARARLANICI gösterecektir.

(21)

- a. Ali'ye çocuğa elbise al-dır-dım. (çocuğa: çocuk için)
- b. Ali'ye *Ahmet'e çocuğa elbise al-dır-t-tım. (çocuğa: çocuk için)
- c. Ali'ye çocuğa elbise al-dır-t-tım. (çocuğa: çocuk için)
- d. Ali'ye *Ahmet'e *Erol'a çocuğa elbise al-dır-t-tır-dım. (çocuğa: çocuk için)
- e. Ali'ye çocuğa elbise al-dır-t-tır-dım. (çocuğa: çocuk için)

Bu durumda (19)'daki şema (22) gibi olacaktır.

(22)

	<u>1. ettirgen</u>	<u>2.ettirgen</u>	<u>3. ettirgen</u>
Geçişli eylem	YÖN	*YÖN/YÖN [YÖN/YER/HEDEF]	*YÖN
Geçişsiz eylem	BEL	YÖN	*YÖN/YÖN [YÖN/YER/HEDEF]

Çoklu ettirgenlik ekleri için geleneksel yaklaşımlarla hazırlanan kaynaklarda, dilbilgisel çözümler değil; daha çok sezgisel bilgiler yer almaktadır.

Banguoğlu (1990)'da, ettirgen eylemlerin iki dereceli olabileceği ve bu durumda tümcede üç özne aramak gerektiği vurgulanmış ve ek sıralanışındaki sesbilimsel özellikler verilmiştir. [Banguoğlu, 1990:419]

Ettirgenlik biçimbirimleriyle genişleyen eylemleri, 'geçişsiz eylemlerin geçişlileşmesi' adı altında inceleyen Gencan 1971 ise, ikinci eki ettirgenlik olarak değerlendirmiş ve ikiden çok ek getirmenin eylemin anlamını kavramayı güçleştireceğini, 'ses kakışması' nedeniyle söyleyiş sorunları çıkacağını vurgulamıştır [Gencan, 1971:277-279]

Deny 1941'de, çoklu ettirgenlik, 'Katmerli Sebepleme' olarak incelenmiş ve bir eylemi, birinci öznenin, üçüncü öznenin aracılığına başvurarak ikinci özneye yaptırması olarak çözümlenmiştir [Deny, 1941: 352-353]

Sonuç olarak çoklu ettirgenlik ekleriyle ilgili geleneksel dilbilgisinin sezgisel bilgilere dayalı anlambilimsel tanımlamalardan öteye gidememesi, daha çok dili soyut bir düzlemde ele alan modern çalışmaların elde ettiği sonuçların ise, bu yapıların kullanımdaki yansımaları üzerinde tam olarak sınıanamaması, konuyla ilgili belirgin betimlemelere ulaşmayı engellemektedir. Türkçede çoklu ettirgenlik eklerinin de diğer çatı görünümleriyle ilgili çözümlerlerde olması gerektiği gibi, yetkin bir bütünce (corpus)

zerinde yürütülmesi, dilbilgisel açıklamaları, belli paradigmalarda sınama olanağı yaratacağından daha olumlu sonuçlar verecektir.



BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖZET

Sonuç ve Öneriler

Türkçedeki biçimbilimsel çatı genişlemelerinin incelendiği bu çalışmada elde edilen sonuçlar, genel olarak iki grupta toplanabilir. Birincisi geleneksel dilbilgisi yaklaşımıyla ortaya konan çalışmaların, diğer dilbilgisel kategorilerde olduğu gibi, çatı konusunda da, kuramsal bakış açısı ve yöntembilimsel yaklaşım eksikliğinin yanı sıra kuramsal çalışmalarda elde edilen bulgu ve sonuçları dikkate almaması, saptamalarını yazın örneklemelerine dayanarak yapmasıdır. İkincisi, Türkçe Sözlüğün, eylemlerin çatı eki almış biçimlerini seçerken, onların anlambilimsel ve sözdizimsel özelliklerini değil, tıpkı geleneksel dilbilgisi kitapları gibi, yazılı tanıkları olup olmadığını dikkate aldığından oldukça dar kapsamlı olmasıdır.

Türkçe dilbilgisi kitaplarında çatı ilişkileri ile ilgili çözümlemeler, çoğunlukla yüzeysel gözlemlere ve daha çok yazın dilinden alınan örneklerle dayandırılmıştır. Bunun sonucunda ‘çatı’ kavramının açıklanmasına zemin oluşturacak biçimbilimsel, sesbilimsel ve anlambilimsel özellikler belli bir koşutluk içinde ele alınmamış, kimi kaynaklar çatı ilişkilerini, yoğunlukla sesbilimsel koşullanmalarla açıklarken, kimileri, bu ilişkileri, biçimbilim temelinde betimlemeye çalışmıştır. Çatı eklerinin tümce içindeki sözdizimsel ilişkileri nasıl etkilediği ise hemen hemen tüm dilbilgisi kitaplarında hiç tartışılmayan bir konudur.

Türkçede biçimbilimsel çatı genişlemeleri ile ilgili ölçütlerin açık bir biçimde ortaya konmamış olması iki önemli sorun doğurmaktadır. Biri, ayrıntılı bir veri tabanının

neye göre oluşturulması gerektiği sorusu, diğeri ise yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde temel alınacak tanım, sınıflama ve açıklamaların eksikliğidir.

Bu tezde ortaya konan inceleme ve çözümlemeler geleneksel çatı görünümleri üzerinde tek tek değerlendirilecek olursa, mevcut dilbilgisi kitaplarının bu konudaki yetersizlikleri daha açık görülebilir. Sözelimi, en kapsamlı dilbilgisi kitaplarında bile, en çok iki başlık altında incelenen, ‘İşteş Çatı’, bu çalışmada on bir alt bölüme ayrılarak betimlenmiştir. Bu alt bölümler, işteşlik ekinin sunabileceği anlam özelliklerini; eylemlerin hangi özelliklerinden dolayı işteşlik eki alabildiğini; bu eki almayan eylemlerin, hangi nedenlerle genişleyemediğini sorgulayan tartışmaları içermektedir. İncelemelerin böylesine ayrıntıya inmiş olması, Türkçede işteşliğin, farklı açılardan değerlendirilmeyi gerektiren karmaşık bir süreç olduğunu göstermektedir.

Tezde dönüşlü çatı konusunda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. İlgili bölümlerde yapılan değerlendirmelerden anlaşılacağı üzere, Türkçede, biçimbilimsel dönüşlülük, diğer çatı genişlemelerine göre, daha az sayıda eylem üzerinde gözlenen bir süreçtir. Bu çalışmada, incelenen dilbilgisi kitaplarında ‘dönüşlü eylem’ olarak değerlendirilen –*sevin-*, *yakın-* (şikayet etmek) gibi bir çok eylemin, gerçekte sözlükselleşme sürecini tamamlamış olan ve dönüşlülük ölçütleriyle çözümlenemeyen eylemler olduğu kabul edilmiştir. Öte yandan işteş çatı ilişkilerinde olduğu gibi, dönüşlü çatı ilişkisi sunan eylemler de, anlambilimsel açıdan çeşitlilik göstermektedir. Geleneksel dilbilgisi, bu çeşitliliği son derece yüzeysel ve muğlak anlambilimsel ayrımlarla sunmaktadır.

Özellikle işteşlik ve dönüşlülük için, sözcüksel yöntemlerle ve adılarla kurulan çatı ilişkileri, biçimbilimsel olanaklarla gerçekleşen görünümlerden daha sık kullanıldığı, -en azından daha çok eylemle görünebildiği halde- geleneksel dilbilgisi, iki farklı yöntemle oluşturulan bu süreçlerin karşılaştırmalı bir çözümlemesini yapmak konusunda da eksiklik sergilemektedir. İncelenen kitaplarda, daha çok biçimbilimsel genişlemelere izin vermeyen

eylemlerin, sözcüksel olanaklarla çatı ilişkisi sunduğu bilgisi verilmekte, ancak her iki biçimde de çatı ilişkisi göstermeyen eylemlerle ilgili kısıtlamalar sorgulanmamaktadır. Bununla birliktete, hem biçimbilimsel hem de sözcüksel yöntemlerle dönüşlü çatı ilişkisi sunan eylemlerde, bu iki farklı çatı ilişkisinin ne tür anlambilimsel ve sözdizimsel ayrımlar sergilediği de, geleneksel dilbilgisinin üzerinde durmadığı başka bir konudur.

Gerçekleşme süreçlerinin taşıdığı dile özgü evrensel özellikler nedeniyle, gerek Türkçede gerek başka dillerde, dilbilimsel çalışmaların üzerinde daha çok yoğunlaştığı edilgen ve ettirgen çatı görünümleri de, geleneksel dilbilgisinde ayrıntılıca sorgulanmayan görünümüdür. Türkçedeki ettirgenlik sürecinin geleneksel dilbilgisince üzerinde en çok durulan yanı, ettirgenliğin bir geçişileştirme süreci olduğudur. Oysa bu açıdan sunulan bilgilerin, ne Türkçeyi anadili olarak konuşan kişiler için, ne de bu dili yabancı dil olarak öğrenenler için öğretilebilir bir değeri bulunmaktadır. Bu tezde, ettirgen ve edilgenlik süreçlerinin işleyişi üzerine hem kuramsal açıdan sorgulanabilir hem de uygulama açısından temel alınabilir bir dizi sınırlama ortaya konmuştur.

Geleneksel dilbilgisi kitaplarının çatı görünümleri ile ilgili eksik ve zayıf yönlerine yoğunlaşılan bu tezde, hem daha bütüncül bir veri tabanına, hem de ilgili süreçler için kuramsal bazda tartışılabilir gözlem ve saptamalara ulaşılmıştır. Bütün çatı görünümelerini ilgilendiren bu gözlem ve saptamalarımızı şu başlıklar altında sıralayabiliriz:

- a. Tüm çatı ekleri, eklendikleri eylemin üye yapısını ve sözdizimsel çerçevesini etkilemektedir. İşteşlik, dönüşlülük ve edilgenlik ekleri, sınırlı sayıda aykırı örnek dışında, eylemin üye yapısından bir üyeyi eksiltirken, ettirgen çatı eki düzenli olarak, eklendiği tüm eylemlerin üye yapısına bir üye eklemektedir.
- b. Sözcüksel görünüşleriyle ilgili özellikler, eylemlerin çatı ekiyle genişlemelerini etkileyen sınırlılıklar taşımaktadır.

- c. Eylemlerin, [$\pm$ canlı], [$\pm$ insan] özellikli olma/olmama durumu gibi, üyeleri için seçtiği anlambilimsel özellikler, çatı genişlemelerini sınırlayan etmenler arasındadır.
- d. Eylemlerin özne ve nesne konumunda bulunan üyelerine yüklediği roller, çatı eki alma/almama konusunda belirleyicilik taşımaktadır.

Bu tezde ortaya konan sonuçlardan bir bölümü de sözlük çalışmalarını ilgilendirmektedir. Elde edilen verilere bakıldığında, Türkçe Sözlük'ün, çatı genişlemeleri konusunda, olası tüm biçimleri içermediği görülmektedir. Oysa eklemeli bir dil olan Türkçenin sözlüğü, -en azından çatı eki alabilecek eylemler konusunda- yalnızca yazılı kaynaklar taranarak oluşturulmamalı, Türkçenin kendine özgü dilbilgisel sınırlılıkları içerisinde gerçekleşebilecek tüm görünümleri kodlamalı ve bu biçimlerin olası anlambilimsel içeriğini de sunabilmelidir.

Çalışma sonucunda görülmüştür ki, uygun bağlamlar oluşturulduğunda, tüm konuşucular tarafından kuşkuyla düşülmeksizin anlaşılabilir bir çok eylem (*dilimle-t-programla-t-* gibi), Türkçe Sözlük'te bir sözlükbirim olarak yer almamaktadır. Bu anlamda, 'Ekler' bölümünde verilen eylem listesinde '+*' imiyle kodladığımız, eylemler ve bu eylemlerin neden Türkçe Sözlük'te bulunması gerektiği konusunda, ilgili bölümlerde çeşitli kuramlara dayandırarak yaptığımız açıklamalar, sonraki sözlük çalışmalarına sunacağı katkılar bakımından önemlidir.

Türkçedeki çatı ilişkilerini sorgulama aşamasında saptadığımız bir başka nokta da, betimlemeye dönük dilbilim çalışmalarının, tek bir bakış açısıyla yürütülmesinin güç olduğudur. Sözgelimi, bu çalışmada, çatı eki alan eylemlerin, sözdizimsel çerçevesinde gözlenen değişiklikler formüle edilmeye çalışılırken, biçimbilim, anlambilim, sesbilim alanlarıyla ilgili çalışmaların verilerine de gereksinim duyulmuş, sık sık bu alanlarla ilgili kavramlara göndermede bulunulmuştur. Hatta kimi durumlarda yalnızca çatı genişlemelerini açıklama noktasında anlamlı olabilecek, yeni kavramlara gereksinim

duyulmuştur. Örneğin ‘birliktelik işteşliği’ ile ilgili sınırlılıklar arasında verilen, ‘eylemin aynı anda, aynı yerde gerçekleşmesi’ türünde kısıtlamaların, en azından Türkçenin anlambilimine bir biçimde taşınması gereken bir kısıtlama olduğu açıktır.

Bu sonuçlar göstermektedir ki, Türkçenin belli başlı geleneksel dilbilgisi kitapları arasında, bu dildeki çatı görünümelerini her yönüyle belirli bir kuram çerçevesinde, geçerli yöntembilimsel yaklaşımla betimleyen bir ‘Türkçe Dilbilgisi’ kitabı bulunmamaktadır. Türkçe Sözlükte de eylemlerin çatı ekli biçimlerini içermeye belirgin bir gelişigüzel ve tutarsızlık sergilenmektedir. Modern dilbilim kuramlarının bulgu ve sonuçlarına bağlı kalınarak yürütülecek çalışmalar bu eksiklik ve tutarsızlıkları ortaya koyduğu gibi, sonraki çalışmalara yön verecek bulgu ve sonuçları da sunabilecektir, kanısındayız.



ÖZET

Gerek anadili gerek yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan Türkçe dilbilgisi kitaplarında çatı ve çatı ekleri konusunda ayrıntılı açıklamalar yer almamaktadır. Özellikle yabancı dil öğretimi ortamlarında, Türkçede çatı eklerinin eylemlere hangi sözdizimsel ve anlambilimsel özellikler gözetilerek eklendiği konusunda yeterli açıklama bulunmamaktadır. Bu noktadan hareketle, kaynak kitap olarak değerlendirilebilecek beş farklı dilbilgisi kitabında çatı konusuyla ilgili bölümler incelenmiş ve buradaki açıklamaların Türkçe Sözlükte yer alan eylemlerde gerçekleşen çatı ilişkilerini açıklamak konusundaki yetkinliği sorgulanmıştır. Çatı ekleriyle ilgili açıklamalar tümüyle kuramsal bir tabana dayandırılmaktan çok gözlem sonuçlarını içermektedir. Bir anlamda bu çalışma tek tek çatı görünümünün kuramsal düzlemde betimlenmesine dönük çalışmalara, eksiksiz bir veri tabanı oluşturmayı hedeflemiştir.

Bu hedef doğrultusunda Türkçe sözlükte yer alan yalın eylemlerde gözlenen çatı görünümünün listelenmesi incelemenin ilk adımını oluşturmaktadır. Bu nedenle, çalışmada Türkçe sözlükte yer alan tüm yalın ve türemiş eylemler taranmış, bu eylemlerin hangi çatı ekleriyle görünebildikleri listede kodlanmış ve listeden elde edilen sonuçlarla, Türkçede eylemlerin çatı ekleriyle genişlemesine ilişkin ölçütler oluşturmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada ayrıca Türkçede işteş, edilgen, dönüşlü ve ettirgen çatılı tümcelerde yer alan eylemlerin çatı ekleriyle genişlediklerinde ne tür anlam değişmelerine uğradıkları incelenmiştir.

ABSTRACT

Detailed explanations about voice and voice suffixes do not appear in Turkish grammar books for the teaching of Turkish either as a mother tongue or a foreign language. Especially in foreign language teaching environments, there is no sufficient explanation as to according to which syntactic and semantic features Turkish voice suffixes are added to verbs. Hence, sections concerning the topic of voice in five different grammar books have been evaluated and the extent to which these explanations are competent in explaining voice relations realised in verbs that occur in *Türkçe Sözlük* has been determined. Explanations on voice suffixes include observational results rather than depending on a theoretical basis. In a sense, the present study aims to form a complete database for those studies related with the description of each aspect of voice in a theoretical plane.

To this end, listing the voice aspects observed in nominative verbs in *Türkçe Sözlük* forms the first step of the present study. For this purpose, all nominative and derived verbs in *Türkçe Sözlük* have been searched thoroughly; a list in which these verbs can appear with their voice suffixes has been formed and, depending on the result obtained from the list, it has been our attempt to form criteria about the extension of verbs in Turkish through voice suffixes.

In the present study, a further focus has been to study what kind of meaning changes that verbs that appear in sentences with reciprocal, passive, reflexive and causative voices have when they are extended with voice suffixes.

KAYNAKÇA

- Adalı, O. (1979)** *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*, TDK Yayınları, A.Ü. Basımevi, Ankara
- Aissen, J. (1972)** *Precyclic Rules*, Unpublished Paper
- Aissen, J. (1974a)** *The Syntax of Causative Constructions*, Unpublished Doctoral Dissertation, Harvard University.
- Aissen, J. (1974b)** *Verb Raising*, Linguistic Inquiry, vol. V, No:3
- Alsina, A. (1990)** *Where's the Mirror Principle?*, Stanford University ms.
- Akerson, F. E. (1994)** *Türkçe Yüklemde Görünüş, Zaman ve Kip*, VIII. Dilbilim Kurultayı 26-27 Mayıs 1994, İ.Ü. İletişim Fakültesi, İstanbul, s.79-88
- Akerson, F. E. (2000)** *Dile Genel Bir Bakış*, İstanbul
- Aksan, M. (1993)** *Dilbilimde İşlevci-Biçimci Yaklaşım*, Dilbilim Araştırmaları 1993, Hitit Yayınları, Ankara, s.189-200
- Aksan, D. (1987)** *Anlambilim ve Türk Anlambilimi*, A.Ü. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, A.Ü. Basımevi, Ankara
- Aksan, D. (1995)** *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yayınları, Ankara
- Aksan, Y. (1997)** *Konu Yorumu ve Türkçede Kimi Geçişsiz Eylemler*, Dilbilim Araştırmaları, Hitit Yayınevi, Ankara, s.96-104

- Atabay, N. -Kutluk, İ. - Özel, S. (1983)** *Sözcük Türleri*, TDK Yayınları, Ankara
- Atabay, N. -Özel, S.- Çam, A. (1981)** *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*, TDK Yayınları, A.Ü:Basımevi,Ankara.
- Aydın, Ö. (1996)** *Yabancı Dil Olarak Türkçe Dilbilgisi Öğretimi*, Ankara
- Aydın,Ö. (2001)** *Evrensel Dilbilgisi Çerçevesinde Türkçe Öğretimi Üzerine Bazı Uygulama ve Öneriler*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara
- Bhat, D. N. S. (1999)** *The Prominence of Tense, Aspect, and Mood*, Philadelphia, John Benjamin Pub.
- Bainbridge, M. (1987)** *The Structure of Turkish*, A Description of the Surface Syntax of the Turkish of Turkey, SOAS ms.
- Bailin, A. -Graftstein, A. (1991)** *The Assignment of Thematic Roles in Ojibva*, Linguistic, 29,s.397-422
- Banguoğlu, T. (1990)** *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara
- Bauer, L. (1983)** *English Word Formation*, Cambridge, Massachusetts, MIT press
- Binnick, R. I. (1991)** *Time and the Verb-A Guide to Tense and Aspect*, New York, Oxford University Press.
- Chomsky, N. (1957)** *Syntactic Structure*, Mouton, The Hague
- Chomsky, N. (1965)** *Aspect of the Theory of Syntax*, MIT, Cambridge, Mass
- Chomsky, N. (1981)** *Lectures on Government and Binding*, Dordrecht.
- Chung, S. (1994)** *Günümüz Sözdiziminde Üretimsel Yaklaşımlar*, Dilbilim

- Araştırmaları, Hitit Yayınevi, Ankara, s.145-150 (çev. A. Kocaman)
- Comrie, B. (1976)** *Aspect, An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems.* Cambridge, Cambridge University Press.
- Dede, M. (1984)** *Causatives in Turkish,* Türk Dilbilimi Konferansı Bildirileri 9-10 1984, İstanbul Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 49-58.
- Demircan, Ö. (1977)** *Türkiye Türkçesinde Kök-Ek Birleşmeleri,* TDK Yayınları, A.Ü. Basımevi, Ankara
- Deny, J. (1941)** *Türk Dili Grameri,* Maarif Matbaası, İstanbul, (çev. Ali Ulvi Elöve)
- Dilaçar, A. (1971)** *Grammer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi,* Türk Dili Araştırmaları Yıllığı BELLETEN, TDK Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, s.83-145
- Dilâçar, A. (1974)** *Türk Fiilinde 'kılınış'la 'görünüş' ve Dilbilgisi Kitaplarımız.* Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten. Ankara: TDK Yay. 159-171.
- Duncan, J.C. (1986)** *Linking of Thematic Roles in Derivational Word Formation,* English Department, Rutger University Camden, New Jersey, 08102
- Ediskun, H. (1993)** *Türk Dilbilgisi,* Remzi Kitabevi, 4. Baskı, İstanbul
- Ergin, M. (1984)** *Türk Dilbilgisi,* Boğaziçi Yayınları, İstanbul
- Erguvanlı Taylan, E. (1993)** *Türkçede –DIK Ekinin Yan Tümcelerdeki İşlevi Üzerine* Dilbilim Araştırmaları Yıllığı, s.161, Hitit Yayınevi, Ankara,

1993

- Erguvanlı, E. (1979)** *An Odd Case in the Causative Construction of Turkish*, Papers From the Fifteenth Annual Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society, University of Chicago Press
- Erguvanlı Taylan, E. (1996)** *The Parameter of Aspect in Turkish*, Modern Studies in Turkish, Proceeding of the 6th International Conference on Turkish Linguistics, 12-14 August 1992, yay: A Konrot, Anadolu University, Eskişehir, s. 153-168
- Erkman-Akerson, F. (1997)** *Turkish Indirect Object With Triger Function*, Proceeding of the 8th International Conference on Turkish Linguistics, Agust 7-9, 1996, Ankara DTCF Yayınları, 167-173
- Gencan, T. N. (1971)** *Dilbilgisi*, TDK Yayınları, Fen Fakültesi Basımevi, İstanbul
- Göksel A, (1993)** *Levels of Representation and Argument Structure in Turkish* Doktora Tezi, University of London.
- Göksel, A. (1997)** *Chomsky'ci Kuramda Biçimbirimler ve Biçimbilimin Yeri*, Dilbilim Araştırmaları, Hitit Yayınevi, Ankara, s.13-23
- Hacıeminoğlu, N. (1991)** *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Haegeman, L. (1994)** *Intrudocion to Government and Binding Theory*, (Second Edititon), Oxford, Blacwell
- Hale, K and S. Keyser (1991)** *On the Syntax of Argument Structure*, Lexicon Project Working Papers, Center of Cognitive Science, MIT
- Hatiboğlu, V. (1981)** *Türkçenin Ekleri*, TDK Yayınları, No: 407, 2. Baskı, Ankara 1981

- Hewson, J. and V. Bubenik** (1997) *Tense and Aspect in Indo-European Languages*, Theory, Typology, Diachrony. Philadelphia, John Benjamin Pub.
- İmer, K.** (1991) *Türkiye'de Dilbilim*, Dilbilim ve Türkçe, Dil Derneği Yayınları, Ankara, s.14-23
- İnce, I.** (1991) *Türkçenin Çekirdek Tümcelerindeki Kurucu Yapılara Üretimsel-Dönüşümlü Dilbilgisi Açısından Bir Yaklaşım*, Dilbilim Araştırmaları, Hitit Yayınevi, Ankara, s.43-49
- Jackendoff, R.** (1987) *The Status of Thematic Relation in Linguistic Theory*, Linguistic Inquiry, 18-3, s.369-411
- Katz, J.** (1964) *Analyticity and Contradiction in Natural Language*, Readings in the Philosophy of Language, New Jersey
- Keenan, E. L. ve Comrie, B.** (1977) *Noun Phrase Accessibility and Universal Grammar*, Linguistic Inquiry, Vol. 8, no:1
- Kıran, Z.** (1986) *Dilbilim Akımları*, Erol Matbaası, Ankara
- Kıran, Z.** (1979) *Üretici-Dönüşümlü Dilbilgisi Açısından Türkçede Çekirdek-Tümce*, Genel Dilbilim Dergisi, 5-6, s.14-31
- Knecht, L.** (1986) *Subject and Object in Turkish*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, MIT.
- Kononov, A. H.** (1956) *Grammatika Sovremennogo Tureckogo Literaturnogo Yazika*, Moskova-Leningrad
- Kornfilt, J.** (1991) *"Some Current Issues in Turkish Syntax"*, H. Boeschoten ve L. Verhoven (Haz.) Turkish Linguistics Today. Leiden: Brill, 60-93

- Kornfilt, J. (1996)** *Turkish*, Routledge, London and New York
- Kornfilt, J. (1997)** *Turkish*, London and New York: Routledge
- Kural, M. (1997)** *Ölçüm Öbekleri*, Dilbilim Araştırmaları, Kebikeç Yayınları, Ankara
- Kuruoğlu, G. (1996)** *Reciprocal Constructions in Turkish*, Current Issues in Turkish Linguistics I: Proceedings of the Fifth International Conference on Turkish Linguistics, 15-17 Ağustos 1990, Hitit Yayınevi, Ankara.
- Lees, R. B. (1973)** *Turkish Voice Issues in Linguistics: Papers in Honor of Henry and Renée Kahane*, Urbana, Univ. Of Illinois press.
- Levin, B. (1993)** *English Verb and Classes Alternations*, The University of Chicago Press. Chicago and London
- Lewis, B. (1967)** *Turkish Grammar*. Oxford University Press.
- Lieber, R. (1983)** *Argument Linking and Compound in English*, Linguistic Inquiry, 14-2, s.251-285
- Lyons, J. (1983)** *Kuramsal Dilbilime Giriş*, TDK Yayınları, Ankara (çev. A. Kocaman)
- Nakipoğlu, M. H. (1998)** *Split Intransitivity and The Syntax Semantics Interface in Turkish*, Doktora Tezi, Minnesota Üniversitesi
- Nevmeyer, F. J. (1974)** *The precyclic Nature of Predicate Raising*, Reproduced by the Indiana University Linguistics Club
- Ozil, Ş. (1994)** *Temel Tümce Ögesi Olarak -E, -DEN, -DE Durumu*
Tümleçleri ve Bunların Kullanımı, VIII. Dilbilim Kurultayı
26-27 Mayıs 1994, İ.Ü. İletişim Fakültesi, İstanbul, s.89-98

- Özkaragöz, (1986a)** *Monoclausal Double Passives in Turkish in Slobin, D. and Zimmer, K. (eds), Studies in Turkish Linguistics, Amsterdam: John Benjamins*
- Özkaragöz, (1986b)** *The Relational Structure of Turkish Syntax. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of California*
- Özmen, N. – Dönük, D 2000** *Türkçede Eylem Anlambilimi Üzerine Bir Çalışma: Eylem Üye Yapısı ve Görünüş Kategorileri, 12. Dilbilim Kurultayı Bildirileri, 14-16 Mayıs 1998, Mersin Üniversitesi, Haz: M. Aksan- Y. Aksan, Mersin 2000*
- Özsoy, A. S. (1990a)** *Söylemiçi Dönüştürücü Yapı, Dilbilim Araştırmaları 1990, Hitit Yayınevi, Ankara*
- Özsoy, A. S. (1990b)** *Edilgen Yapı, IV. Dilbilim Sempozyumu Bildirileri, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul*
- Özsoy, S. (1991)** *Üretici Dilbilim Kuramı Çerçevesinde Türkçenin Sözdizimi, Dilbilim ve Türkçe, Dil Derneği Yayınları, Ankara, s.45*
- Özsoy, S. (1992)** *Türkçede Eşgönderge Örüntüsü, Dilbilim Araştırmaları, Hitit Yayınevi, Ankara, s.77-85*
- Özsoy, A. S. (1994)** *Yönetim ve Bağlama Kuramı Sözlüğü, Dilbilim Araştırmaları, Hitit Yayınevi, Ankara, s.151-154*
- Özsoy, A. S. (1997)** *Chomsky'nin Sözdizimi Kuramına Bir Bakış, Dilbilim Araştırmaları, Hitit Yayınevi, Ankara, s.9-12*
- Özsoy, A. S. (1999)** *Türkçe-Turkish, Boğaziçi Üniversitesi Matbaası, İstanbul*
- Özsoy, S. -Taylan Erguvanlı, E. (1992)** *Türkçede Ad Öbeklerinin İç Yapısı, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt:8, sayı:3, s.3*

- Perlmutter, D. (1978)** *Impersonal Passives and the Unaccusative Hypothesis*, Berkley Linguistics Society 4, s.157-173
- Pesetsky, D. (1994)** *Yönetme ve Bağlama Kuramı*, Dilbilim Araştırmaları, Hitit Yayınevi, Ankara, s.141-144 (çev.A.Kocaman)
- Püsküllüoğlu, A. (1994)** *Arkadaş Türkçe Sözlük*, Arkadaş Yayınları, Ankara
- Sezer, A. (1981)** *Üretimsel-Dönüşümlü Dilbilgisinin Türkçeye Uygulanması Üzerine Bir Gözlem*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı BELLETEN 1978-1979, TDK Yayınları, A.Ü. Basımevi, Ankara, s.165-172
- Sezer, A. (1990)** *Türkçe Öğretiminde Dilbilimin Yeri*, Dilbilim Yazıları 1990, USEM Yayınları, Ankara, s.39
- Sezer, E. (1991)** *Issues in Turkish Syntax*, Doktora Tezi, Harvard Üniversitesi
- Smith, C. (1983)** *The Theory of Aspectual Choice*, Language 59:3. 479-501
- Smith, C. (1991)** *The Parameter of Aspect*, Dordrecht, Kluwer Academic Pub.
- Svartvik, J. (1966)** *On Voice in the English Verb Mouton*, 1966
- Taylan, E. E. (1994)** *Türkçedeki Belirtecimsilerin Sözdizimsel Özellikleri*, VIII. Dilbilim Kurultayı 26-27 Mayıs 1994, İ.Ü. İletişim Fakültesi, İstanbul, s.99-108
- TDK, (1966)** *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, No: 247 Ankara
- TDK, (1988)** *Türkçe Sözlük*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara
- Tuncoku, A. M. -Tooru, H. (1989)** *Türkçe Konuşanlar İçin Japonca Dilbilgisi*.: Biblio Limited Yayınları, Tokyo
- Uzun, N. E. (1993)** *Biçimbilim*, Basılmamış Ders Notları, A.Ü. Dil ve Tarih

- Uzun, N. E. (1997)** *Türkçe Eylemlerde Çokanlamlılık ve Rol Kuramı*, A.Ü. TÖMER Dil Dergisi, Ankara, sayı:51, s.5-20
- Uzun, N. E. (1998a)** *Dilbilgisinin Temel Kavramları*, Ankara
- Uzun, N. E. (1998b)** *Türkçede Görünüş/Kip/Zaman Üçlüsü*, A.Ü. TÖMER Dil Dergisi, say. 68, s. 5-21, Ankara.
- Uzun,N.E. (2000)** *Ana Çizgileriyle Evrensel Dilbilgisi ve Türkçe*, Multilingual Yay, İstanbul
- Zimmer K. (1976)** *Some Construction on Turkish Causativization* Berkley Studies in Syntax and Semantics, Vol. 1
- Zimmer, K. (1988)** *Semantic Motivation in Case Assignment; Another Look at Turkish Causative* Middle East Technical University.

BÖLÜM V
EKLER

Türkçe Sözlükte belirlenen ve çatı genişlemelerine taban olan eylem gövdeleriyle ilgili bazı sayısal veriler:

Türkçe Sözlük'te belirlenen ve çatı genişlemelerine taban olan eylem sayısı:	3.204
Türkçe Sözlük'te belirlenen ve çatı genişlemelerine taban olan geçişli eylem sayısı:	1.273
Türkçe Sözlük'te belirlenen ve çatı genişlemelerine taban olan geçişsiz eylem sayısı:	1.931
İşteşlik eki alan eylem sayısı:	165
İşteşlik gösteren eylem sayısı:	110
İşteşlik eki alan ancak işteş çatı ilişkisi sunmayan eylem sayısı:	55
İşteşlik eki alabileceği öngörülen eylem sayısı:	2
Dönüştürme eki alan eylem sayısı:	116
Dönüştürme gösteren eylem sayısı:	90
Dönüştürme eki alan ancak dönüştürme çatı ilişkisi sunmayan eylem sayısı:	26
Dönüştürme eki alabileceği öngörülen eylem sayısı	5
Edilgenlik eki alan eylem sayısı:	1.733
Edilgenlik eki alabileceği öngörülen eylem sayısı:	453
Ettirgenlik eki alan eylem sayısı:	2.417
Ettirgenlik eki alabileceği öngörülen eylem sayısı:	278

Eylem listesinde kullanılan kısaltmalar.

Etr:	Ettirgen çatı.
Ed:	Edilgen çatı.
Dön:	Dönüslü çatı.
İş:	İşteş çatı.
Etr+etr:	Ettirgen+ettirgen dizilişi.
Etr+ed:	Ettirgen+edilgen dizilişi.
İş+ed:	İşteş+edilgen dizilişi.
Ed+ed:	Edilgen+edilgen dizilişi.
İş+etr+ed:	İşteş+ettirgen+edilgen dizilişi.
-iş:	İşteşlik eki alan ancak işteş çatı ilişkisi sunmayan eylemler.
-dön:	Dönüslülük eki alan ancak dönüslülük ilişkisi sunmayan görünüm.

Eylem Listesi

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Eylem	Anlam	etr.	ed.	dön.	iş.	etr+etr.	etr+ed.	iş+ed.	iş+etr.	Ed+ed.	iş+etr+ed.	-iş	-dön
aban-		++	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
abart-		++	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Abideleş-		++	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
abra-	Deniz taşıtı yönetmek	++	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
acarlaş-	Acar olmak	++	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Acayipleş-		+	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
Aceleleştir		-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Acemileş-		++	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
acı-	Bir yeri acımak	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
acı-	Birine üzölmek	-	+	-	-	-	-	-	-	++	-	-	-
acık-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
acılan-		++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-	-
acılaş-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
aç-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
açıkla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
açıl-	Kendine gelmek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
açıl-	Denize açılmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
açıl-	Derdini anlatmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
açımıla-	Şerh etmek	++	+	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
açım-	Biy. Gelişmek	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
açınsa-	Coğ. Biryeri incelemek	++	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
açkula-	Açkı ile parlatmak	++	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
ada-		+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
Adaklan-	Nişanlanmak	++	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
adileş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
adımıla-	Ölçmek	++	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
adlan-	Kendisine ad verilmek	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
Afacanlaş-		++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
afalla-	Sersemlemek	+	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Aforozla-		++	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
afsunla-		++	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
Afyonla-	Afyonla uyuşturmak	++	+	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-

agula-	Bebek bu sesi çıkarmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ağ-	ağırhık olarak çekmek	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ağaçla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ağaçlan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ağalan-	ağa tavrı takınmak	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ağar-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ağdalaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ağıla-	Zehirlemek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ağıllan-	sürü toplanmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ağm-	hayvan yuvarlanmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ağırla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ağırlaşmak-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ağırsa-	soğuk davranmak	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ağırsaklan-	çıbanda tümsek olmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ağızla-	bir işi kolaylaştırmak	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ağızlaş-	iki damar açılmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ağıla-		+	+	-	+	+	+	+	-	-	-	-	-
ağna-	hayvan yuvarlanmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ağrı-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
aharla-	ahar sürmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ahırlama-	hayvan ahırda kalmak	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ahitleş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ahla-	iç çekmek	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ahmaklaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
ak-		+,İ	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
akaçla-	suları akıtmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
akçılın-	Akçıl duruma gelmek	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
akıllan-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
akla-	temize çıkarmak	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
aklaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
aksa-	yolunda gitmemek	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
aksa-	Topallamak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
aksilen-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
aksileş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
aksır-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
akşama-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
aktar-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
al-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	+	-
alacala-	benek benek boyamak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
alacalan-	alaca duruma gelmek	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
alafrangalaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
alakalan-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
alala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
alaşımila-	element katmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
alaturkalaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
alazla-	aleve tutmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
alçaklaş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
alçal-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
alçıla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
aldan-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
aldat-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
aldır-	Umursamak	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
alenileş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
alevlen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
algıla-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
aluklaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-

almış-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
alın-	Kırılmak	++	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
alıntıla-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
alış-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
alkışla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
alla-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
altla-	özel genelin altına almak	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
amaçla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ambalajla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
an-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
anaçlaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
anaforla-	yolsuz kazanç elde etmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
andır-	Benzemek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
andırış-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
anıkla-	Hazırlamak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
anılaş-	anı niteliği kazanmak	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
anunsa-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
anır-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
amıştır-	ima etmek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
anla-		-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
anlamlandır-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
anlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
anlat-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
anormalleş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ansı-	Anımsamak	+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
antlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
apar-	alıp götürmek	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
apazla-	Avuçlamak	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
apış-	Yorgunluktan çökmek	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
aprele-	kumaş cilalamak	+	+	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-
aptallaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ara-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	+
ara-	telefon etmek	+	+	-	++	+	+	+	-	-	-	-	-
arakla		+	+	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-
arala-		+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
aralan	kayı aralandı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
aran-	bela aramak	-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Araplaş-	Arap olmak	+	-	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
araştır-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ardaklan-	Ağaçta çürümek	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ardıl-	Birinin sırtına asılmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
argaçla-	Dokumada argaç atmak	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
arıkla-	Zayıflamak	+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
arıklaş-	arık olmak	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
arıla-	Tenzih etmek	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
arılaş-	Özleştirmek	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
arın-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
arıt-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
arızalan-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
arkala-	Arkasına almak	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
arlan-		+	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arnavutlaş-		++	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
arsızlan-		+	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
arsızlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
arşınla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
arşivle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

art-		+,ır	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
artıkla-	Yemekte artık bırakmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
arzula-		+,*	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
as-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
asabileş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
asfaltla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
asıl-	sarkıntılık etmek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
asılan-	yarar sağlamak	+,*	+,*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
asileş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
askerileş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
asrileş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
astarla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
aş-		+,ır	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+
aşağıla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
aşağılaş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
aşağısa-	aşağı görmek	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
aşıla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
aşın-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
aşır-	Çalmak	+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
at-		+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-
ata-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ateşle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ateşlen-	vücut ısıyı yükselmek	+	+,*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
atış-	kavga etmek	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
atıştır-	Yemek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
atıştır-	yağmur, kar için	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
atkıla-	Dokumacılık	+	+	-	-	+,*	+	-	-	-	-	-	-
atlat-	Tehlike atlatmak	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
atla-		+	+	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-
avareleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
atlan-	ata binmek	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
avla-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Avrupahlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
avuçla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
avun-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
avut-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ay-	kendine gelmek	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ayakla-	ayakla ölçmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ayaklan-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
ayarla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ayart-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ayazla-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
aydınlan-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
aydınlat-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ayık-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
ayıkla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ayıl-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ayıpla-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ayır-		+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	+	-
ayrıl-		-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
aykırıla-	dikey olarak gelmek	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
aykırıla-		+	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
ayla-	Beklemek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
aylan-	Dolaşmak	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ayrıla-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
ayrıla-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-

ayırmsa-	Fark etmek	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
aynış-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
aytış-	Tartışmak	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
az-		+,ır	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
azal-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
azarla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
azgımlaş-		+	++	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
azımsa-	az bulmak	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
azış-	Giderek kızışmak	+	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
azıt-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
babacanlaş-		++	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
babalan-	Öfkelenmek	++	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
badanala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
badikle-	Ördek gibi yürümek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bağda-	Birkaç şeyi bağlamak	+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
bağdala-	çelme takmak	+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
bağdaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bağımsızlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
bağır-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
bağışla-		+	+	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
bağıtlan-	bağıt ile sonuçlanmak	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bağıtlaş-	bağıt yapmak	+	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
bağla-		+	+	+	+	+	+	++	++	-	++	-	-
bağlılaş-		+	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
bak-		+,ır	+	-	+	+	+	+	+	-	+	-	+
bakın-		+	+	-	-	++	-	-	-	-	-	-	-
bakırlaş-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
balabanlaş-		+	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
balkı-	Parlamak	++	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
ballan-	bal bulaşmak	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
baltala-		++	+	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
balyala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
balyozla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ban-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bangırda-	öfkeyle bağınmak	+	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
banla-	horoz ötmek	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bantla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
barbarlaş-		+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
barın-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
barış-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
barizleş-		+	-	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
bas-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
basırgan-	Üzerine ağırlık basmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
basitleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
başakla-	döküntü toplama	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
başaklan-	başak tutmak	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
başaklaş-		++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
başar-		++	+	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
başla-		+	+	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-
bat-		+,ır	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-
batılaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
bavlı-	şahini ava alıştır.	++	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bay-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bayağılaş-		+	+	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
bayatla-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
baygımlaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

bayıl-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bayıl-	Hoşlanmak	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bayındırış-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bayırış-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
baylan-	Nazlanmak	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bayraklaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bayramlaş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bebekleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
becelleş-	Cebelleşmek	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
becer-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
bedbinleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
beğen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
beğin-	inat etmek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bekit-	Kapamak, tıkamak	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bekle-		+	+	-	+	+	+	+	-	-	-	-	-
bele-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
beler-	gözü belemek	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
belgele-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
belgelendir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
belgelen-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
belgile-	belgi ile göstermek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
belikle-	saçları örmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
belinle-	aniden uyanmak	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
belir-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
belirginleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
belirle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
belle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
belle-	Bel ile kazınak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bencilleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
beneklen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bengile-	Ölümstüzleştirmek	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bengileş-	Ölümstüzleşmek	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
benimse-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
benlen-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
benze-		+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-
bereketlen-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
berele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
berki-	Sağlamlaşmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
beraklaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bert-	Burkmak	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
besele-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
baser-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
besle-		+	+	+	-	+	+	-	-	+	-	-	-
beste-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
beşle-	Beş kez yapmak	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
betele-	Etelemek betelemek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
betimle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
beyazlan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
beyazlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
beyazlat-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bez-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
beze-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bezekle-	Süsleme	+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bezele-	Hamuru topakla.	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bezginleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
bezirle-	Bezir sürmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

biberle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
biç-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
biçakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
biçimlen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
biçimsizleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
biçimleş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bık-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bil-		-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
bildir-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bile-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bileş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bilgilen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bilimselleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bilinçlen-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
billurlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bilmezele-	Birini teşhil etmek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bilmezlen-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bin-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
burak-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
bireyleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
bireyselleştir-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
birik-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
birle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
birleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bit-		+,if	-	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
bitir-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bitiş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bitlen-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bitkeleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
bitümle-	Bitüm ile örtmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bıyıklan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bizle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bloklaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bocala-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bodurlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
boğ-		+	+	-	+	+	+	+	+	-	-	-	-
boğul-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
boğasa-	Boğa istemek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
boğazla-		+	+	-	+	+	+	+	-	-	-	-	-
boğuklaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
boğumlan-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
boğçala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bokla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
boklaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bolal-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bollan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bollaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bombala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
boncuklan-	Gözyaşı oluşmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
boncuklaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
borçlan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
boşa-		+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+
boşal-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
boşan-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
boşla-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
boya-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-

boyala-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
boyla-		++	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
boylan-	boyu uzamak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
boynuzla-		+	+	-	-	++	-	-	-	-	-	-	-
boyutlandır-		++	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
boz-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
bozar-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bozdur-	para bozdurmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bozul-	Küsmek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bozla-	deve bağırarak	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
böbürten-		++	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
böceklen-		++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
böğür-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
böl-		+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-
bölünken-	yumurta bölünmek	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bölünme-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bönleş-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
bört-	az pişirmek	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bös-	infilak etmek	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
briketle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bronzlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
buda-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
budaklan-		+	-	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
budalalaş-		++	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
buğula-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
buğulan-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
buğulaş-		++	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
buharlaş-		+	-	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
bukağıla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bul-		+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	-	+
bula-		+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-
bulan-		+	++	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
bulaş-		+	+	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
bulgula-	yemi olayları bulmak	-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bulun-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bulutlan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
bumla-	lastik patlamak	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
bun-	Beğenmemek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
buna-		+	++	-	-	++	-	-	-	-	-	-	-
bunal-		+	++	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
bur-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
burcu-	güzel koku yaymak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
burgula-	Delmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
burk-		+,if*	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
buruklaş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
buruş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
buy-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
buyur-		+	+	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
buzagıla-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
buzlan-		++	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
buzlaş-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
buzullaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
büctürleş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
büge-	suyun öntünü germek	+	+	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
bük-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bükül-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

bürü-		+	+	+	-	+	++	-	-	-	-	-	-
bütünle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
bütünleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
büyü-		+	++	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
büyüklen-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
büyüle-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
büyült-		+	+	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
büz-		+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-
büzgüle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
büzüş-		+	++	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
cadalozlaş-		+	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
cadılaş-		+	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
camla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
camlaş-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
canavarlaş-		+	++	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
canlan-		+	++	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
cansızlaş-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
carla-	bağırarak konuşmak	++	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
cavla-	tüy dökmek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
cay-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
cayırda-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
cazırda-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
cebelleş-		+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
celallen-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
cemaatleş-		+	++	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
cemilen-	Çoğullanmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
cenkleş-		+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
cephelеш-		+	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
cerahatlen-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
cesaretlen-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
cevapla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
cezalandır-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
cezbelen-	cezbeye tutulmak	++	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
cicozla-	Argoda kaçmak	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ciddileş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
cilala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
cılızlaş-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
cıklaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ciltle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
cilvelen-		+	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
cilveleş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
cimbarla-	Halının kenarını cimbarla almak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
cimbızla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
cimrileş-		+	+	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
cinlen-		+	++	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
cınılda-		+	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
cırta		+	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
cırmala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
cırmakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
cırtla-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
cisimlen-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
cisimleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
civatala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
cıvı-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
cıvıklaş-		+	++	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

cıvılda-		-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
ciyakla-		+	+	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-
cıyırda-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
cızıktır-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
cızıl-da-		+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
cızırda-		+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
cızla-		+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
copla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
coş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
coşkulan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
coşkunlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
cömertleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
cumbala-	Kurnaş düzeltmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
cumbulda-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
cumburda-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
cüceleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
cücüklen-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
cüretlen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çabala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çabuklaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çağ-	gün ışığı vurmak	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çağcılarlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çağdaşlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çağılda-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çağır-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
çağla-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çağırış-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çağırıştır-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çak-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
çaktır-	Hissettirmek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çakıl-da-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
çal-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
çalın-	İnme inmek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çal-	Çalgı çalmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çalar-	Meyve olgunlaşmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çalımla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çalış-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çalka-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çalkala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çamurla-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çamurlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çangırda-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çap-	atı koşturmak	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
çapaklan-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
çapala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çapkınlaş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çapla-	enini boyunu ölçmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çapraş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çapraşıklaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çaprazla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çaprazlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çapulla-	Çapul yoluyla yağmalamak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çarp-		+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	-	-
çarpıklaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çarpıt-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çarpın-	Çarpınmak	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

çarşafı-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çaşıtlı-	Casusluk etmek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çat-	Sataşmak	+	+	-	+	-	-	+	+	-	+	-	+
çat-		-	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çatallan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çatallaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çatıklaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çatın-	surat asmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çatırda-		+	-	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
çatış-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
çatla-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çavlan-	Gürültüsü çevreye yayılmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çav-	güneş doğmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çayırıl-	hayvan hastalan.	+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
çayırılan-	Otlamak	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çayırlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çek-		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+
çek-	Katlanmak	+	+	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
çেকে-	tekrar tekrar çekmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çekiçle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çekil-	Sular çekilmek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çekimle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çekimsen-	Bir şeyden geri durmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çekin-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çekingleniş-		+	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çekirdeklen-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çekiş-		+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
çekiştir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çel-		+	+	-	+	+	++	-	-	-	-	-	-
çelikle-	Çelik dikerek ağaç yetiştirmek	+	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çelikleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çeliş-		++	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çelmele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çemberle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çemenle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çemkir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çemre-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çengelle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çenele-		-	++	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
çenile-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çent-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çentikle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çepellen-		++	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
çerçevele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çerezlen-	Çerez yemek.	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çeşitle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çeşitlen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çeşnile-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çeteleş-		+	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
çetinleş-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
çetrefiles-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
çevikleş-		+	++	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çevir-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çevrele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çevrile-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

çevrin-	tavaf etmek	+*	+*	-	-	+*	+*	-	-	-	-	-	-
çeyizle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çeyrekle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çiçekle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çiçeklen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çiçeksi-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çıda-	Sabretmek	-	+*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çiftle-		+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
çiftle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çiftleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çığalan-	at kuyruğu dikilmek	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çığır-		+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	-	-
çığış-		+	+*	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
çıgne-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çık-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
çıkıla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çıkınla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çıkış-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çıldır-		+	+	-	-	+*	+	-	-	-	-	-	-
çile-	Çiselemek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çılınlaş-		+	+*	-	-	-	+*	-	-	-	-	-	-
çillen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çim-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çimdikle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çimentola-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çınkır-	Kuş pislemek	+*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çimle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çimlen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çingeneleş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çingırda-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çınla-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
çipilleş-		+*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çıplaklaş-		+	+	-	-	+	+*	-	-	-	-	-	-
çıplan-		+	+*	-	-	+*	+*	-	-	-	-	-	-
çıplat-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çirişle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çirkeleş-		+	+	-	-	+*	+	-	-	-	-	-	-
çirkinleş-		+	+*	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çirkinse-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çirozlaş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çırp-		+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	+	-
çırpın-		+	-	-	-	+*	+*	-	-	-	-	-	-
çırpış-		+	-	-	-	+*	+	-	-	-	-	-	-
çise-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çisele-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çit-	Toplamak	+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
çitçitla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çitile-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çitırda-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çitla-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çitlat-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çitle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çıv-	Atlamak	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çivile-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çivitle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çıvla-	Fışkırarak akmak.	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

çiyle-	yağmur çiselemek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çiz-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çizgile-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çizgileş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çiziktir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çızıktır-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çocuklaş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çoğal-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çoğulla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çoğullaştır-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çokra-	Kaynamak	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
çoksa-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çomakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çopurlaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çoraklaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çoğdür-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
çoğün-	Bir yanı inerken öbür yanı kalkmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çok-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	+	-
çökel-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
çökert-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çölleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çöm-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çömel-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çöplen-	Farklı yiyeceklerden azar azar yemek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çöreklen-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çöz-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	+
çözümle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çözün-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
çözüş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çubukla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çukurlan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çukurlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çukurlat-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çulla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çullan-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
çuvalla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
çürü-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dadan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dağıl-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
dağıt-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dağla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dal-	suya dalmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dal-	Düşünceye dalmak	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
dala-		-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
dalgalan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dalgımlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dalkavuklaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dallan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
damaksıllaştır		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
damgala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
damıt-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
damla-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
dangılda-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dangırda-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
daniş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

daral-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
darbele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
darıl-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
dargınlaş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
darlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
davalaş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
davran-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dayakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
daya-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dayan-	Yaslanmak	+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
dayan-	Sabretmek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
dayat-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
dazla-	güç beğenmek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
de-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
debelen-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
değ-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	+
değ-	değerinde olmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
değerlen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
değin-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
değirmileş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
değiş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
değir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
değnekle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dehle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dehşetlen-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
dejenereleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
del-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
delin-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
dölilen-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
delir-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
demetle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
demirle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
demirleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
demle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
demlen-	İçki içmek	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
demokratikleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
demokratılaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dene-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
deneyle-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
denetle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dengele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
denkle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
denkleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
densizlen-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
densizleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
denşir-	Değiştirmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
depola-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
depren-	Kımıldamak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
depreş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
der-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
derecele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
derecelendir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
derinleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
derinlet-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
deriş-	Sıvı yoğunlaşmak	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
derle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

dermansızlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
dertlen-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
dertleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
destanlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
destekle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
destele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
deş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
deşele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
devin-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
devir-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
devril-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
devit-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
devleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
devletleştir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
devşir-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
deyimleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
didikle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
didin-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
didiş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
diftonglaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
dik-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dik-	Dikiş dikmek	+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dikel-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dikil-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
dikizle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
diklen-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
dikleştir-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
dil-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dile-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dilen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dilimle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dillen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dumburdat-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
din-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dinamikleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
dinamitle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dincel-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
dinçleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dinel-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dingilde-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dinginleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
dinle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dipçikle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
diple-	bitkiyi sökmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dırdırlan-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
dire-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
diren-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
direş-	Sözünden dönmek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
diret-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
dirgenle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
diril-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dirleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dırlan-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
dırlaş-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
dirsekile-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dişe-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

dişegile-	Değirmen taşına diş açmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dişla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dişlaştı-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
dişileş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
dişle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
diit-		+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	-	+
dizil-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
diz-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dizginle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dizile-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
doğ-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
doğallaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
doğra-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
doğrul-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
doğrula-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
doğurganlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
doku-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	+
dokun-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dol-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
dola-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
dolan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dolandır-	Kandırmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dolaş-	Gezmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dolaş-	Karışmak.	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dolgunlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
doluk-	Gözü yaşarmak.	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
domal-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
domuzlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
don-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dona-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
donuklaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
donukla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dosyala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
doyun-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
doyuş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
doy-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	+	+
döğ-		+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-
dök-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dökül-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
dölle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dön-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
dönel-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
dönele-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
dönen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dönüş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dörtleme		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
döşe-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
döşen-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
döv-		+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-
duldala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dumanla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dumanlan-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
dur-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
durağanlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
durakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
duraksa-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

durula-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
durgunlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
durul-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
durula-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
durulaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
duşakla-	Hayvanın iki ayağını bağlamak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
duvakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
duy		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
duyarsızlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
duygulan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
duyumsa-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
düdükle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
düğmele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
düğümle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dönürleş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
dür-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dürt-		+	+	-	+	-	-	+	+	-	+	-	-
dürtükle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
dürtümle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
düş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
düşle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
düşün-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
düşün-	Endişe etmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
düvesi-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
düz-		+	+	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-
düze-	Bir karışımın dozunu ayarlamak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
düzel-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
düzenle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
düzle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
düzleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ebedileş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
ebele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
eblehleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ebrula-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
edeplen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
edepsizleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
edin-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
endüstrileş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
efelen-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
efkarlan-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
efsaneleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
efsumla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
eğ-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
eğil-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
eğele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
eğîn-	sevmeye yönelmek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
eğir-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
eğit-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
eğleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
eğle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
eğlen-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
eğril-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ehlileş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ek-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ekle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

eklemle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ekleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
eksil-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ekşi-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
ele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
elektrikle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
elektriklen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
eleştir-		+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
elle-		+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	+	-
elles-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
em-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
emekle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
emle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
emzir		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
endazele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
endişelen-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
ene-	Erkekliğini gidermek.	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
enezeleş-	Zayıflamak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
engelle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
enikle-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ensele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
epri-	Bozulmak	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
er-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	+
ergenleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
ergi-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
erginle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
erginleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
eri-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
erin-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
eriş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
erkeklen-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
erkekleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
erse-	erkek istemek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ertele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
es		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
esaslan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
eseflen-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
esenle-		-	+	-	+	-	-	+	+	-	+	-	-
eser-	Beslemek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
esinle-	Birine esin vermek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
esinlen-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
esindir-	Birinde esin uyandırmak.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
esir-	sarhoş olmak	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
esirge-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
eski-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
eskileş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
esle-	önem vermek	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
esmerleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
esne-	uykusu gelmek	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
esne-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
esnekleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
esri-	sarhoş olmak	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
eş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	+
eşekleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
eşele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
eşin-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

eşitle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
eşitleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
eşle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
eşleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
et-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
etikle-	Birinin eteğini öpmek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
etenelen-	biyoloji terimi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
eterle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
eterleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
etiketle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
etki-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
etkile-		-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
etkinleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
etkisizleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
etlen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ev-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
evcilleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ever-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
evhamlan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
evinlen-	Buğday olgunlaşmak.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
evir-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
evril-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
evlekle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
evlen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
evrenselleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
evse-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
eyerle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
eyit-	Demek	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
eyile-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ez-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ezberle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
facialaş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
faizlendir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
fakirleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
farı-	güçsüz düşmek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
farklılaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
farksızlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
faturala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
faydalan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
fazlalaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
felfelle-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
fenalaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
fenlen-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ferahla-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
ferahlan-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
fersizleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
fettanlaş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
fiçıla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
fidele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
fihristle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
fıkırda-		+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-
fıkra-	Ekşimek	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
filarizle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
filizle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
filizlen-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
filozoflaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

fingirde-		-	+	-	+	-	-	+	-	-	-	-	-
fırvunlaş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
fırçala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
fırıldan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
fırıldat-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
fırmla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
fırketele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
fırıla-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
fırttır-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
fısfısla-		+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
fısfıslan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
fısılda-		+	+	-	+	-	-	+	-	-	-	-	-
fiskele-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
fısla-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
fışıl-da-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
fışırda-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
fışkıla-	Gübrelemek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
fışkır-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
fışla-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
fışle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
fitille-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
fitile-	Birini kıskırtmak	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
fitnele-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
fitür-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
fiyatlan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
fitile-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
fokurda-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
formülleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
fosfatla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
fosilleş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
fosla-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
fosurda-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
fotografla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
Fransızlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
Frenkleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
frenle-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
frezele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gacırd-a-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
gagala-		-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
gakla-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
galvanizle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gamlan-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
gammazla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
garantile-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
garipleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
garipse-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
garphlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
gavurlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
gayretlen-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
gazaplan-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
gazelle-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gazla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gazlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
geber-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gebrele-	Gebre ile tımar etmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gecekondulaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-

gecele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gecik-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
geç-		+	+	-	+	+	+	-	+	-	+	-	+
geçersizleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
geçin-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
geçimsizleş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
geçiş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
ged-	gedik açmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
geğir-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
gel-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
gelenekleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
geliş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
gemle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gencel-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gençleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
genelle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
genelleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
genişle-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
genleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ger-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gerçekle-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gerçekleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gerek-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gerekse-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gerginleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gerile-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
getir-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gevele-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gevezelen-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gevre-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gevşe-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gez-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gezele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gezin-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gezle-	Bir yeri ölçmek.	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gıcıkla-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gıcırda-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gıdakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gider-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gıdıkla-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gidiş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gir-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gir-	Dövmeye başlamak	-	+	-	+	+	+	-	-	-	-	+	-
girenle-	hava bulutlanmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gırgırla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
giriş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gırtlakla-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
git-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
giy-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gizle-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gocun-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
göbeklen-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
göç-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
göçebeleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
göçer-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

göğ-er-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
göğüsle-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
göler-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gölgele-		+	+	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
gölle-		++	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
göll-er-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
göm-		++	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
göml-er-		-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gönder-		+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
göner-		+	-	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
göntül-er-		+	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
gönyele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gör-		+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	-	-
göresi-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
görevlen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
görgülen-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
görüntüle-		+	+	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
göster-		+	+	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
göttür-		+	+	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
göver-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gövdelen-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
göy-	Yakmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
göynü-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
göze-		+	+	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-
gözet-		+	+	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
gözetle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gözle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gözlemle-		+	+	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
gözük-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gruplandır-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gruplaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gurkla-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gurla-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gurulda-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gururlan-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
gübrele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gücen-		+	+	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
gücümse-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
güçlen-		+	++	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
güçleş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
güçsün-		-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
güdele-		++	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
güdükleş-		+	-	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
gül-		+	+	-	+	+	+	+	++	-	++	-	-
gülümse-		+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
gülünçleş-		+	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gümbürde-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
gümle-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gümürkle-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gümüşleş-		++	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
gümüşle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
güncelleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
güneşlen-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
güneşlet-		+	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
günüle-	Kıskanmak	++	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gümbüzleş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

güreş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
gürle-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
gürleş-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
gürülde-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
güt-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
güvelen-		++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
güven-		+	+	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
güzelleş-		+	++	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
güzle-		+	+	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
haberleş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hacamatla-		++	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
haçla-	Çarmiha germek.	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
haddele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hadımlaşır-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hafifle-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
hafifleş-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
hafifse-		-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hafızla-		-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
haimleş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hakla-		+	++	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
haklaş-	Ödeşmek	++	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
halelen-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
halıkala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hallen-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
halleş-	Dertleşmek.	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hamaratlaş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hamla-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hamurla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hamurlaş-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
hançerle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hantallaş-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
hapsir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
haraplaş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hararetlen-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
harca-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
harekele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hareketlen-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
harelen-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
harılan-	Hayvan huysuzlanmak.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
harılda-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
harla-		+	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
harlan-		++	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
harmanla-		+	+	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
hasetlen-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hasırila-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hastalan-		+	+	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
haşarılaş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
haşılla-	sıvıya batırmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
haşırdı-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
haşla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hatılla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hatırla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
havalan-		+	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
havla-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
havlan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
havlat-		-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

havuzla-	Gemiye havuza çekmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hayda-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
haydala-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hayıflan-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hayırlaş-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
haykır-		+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
haylazlaş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hayvanlaş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hazırla-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hecele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
helalleş-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
helecanlan-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
helmelen-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
helezonlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
herekle-	Bitkiyi hereğe bağlamak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hesapla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hesaplaş-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
heveslen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
heyecanlan-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
hıçkır-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
hiçle-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hiçleştir-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hiddetlen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hidrojenle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hinleş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hırçınlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hırıda-		-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
hırıla-		+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
hırpala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hırsılan-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
hışlen		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hışıl-da-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hışım-lan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hışır-da-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hışla-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hıyarlaş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hızala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hızıpleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
hızlan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hohla-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
holdingleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
homurdan-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hopla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
hopurdan-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
horla-	hor görmek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
horla-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
horozlan-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hortla-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
horulda-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
hoşlan-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hoşlaş-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hovardalaş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hökümleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
höptürdet-		+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
höykür-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hristiyanlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-

hudutlandır-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hulyalaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
huyulan-		+	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
huysuzlaş-		+	+	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
huysuzlan-		+	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
hüngürde-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hüzünlen-		+	+	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
iç-		+,it	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
içer-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
içit-	Zerk etmek	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
içerle-		++	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
içlen-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
iddialaş-		-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
idealleştir-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ifadelendir-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ifilde-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
ifritleş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
iğnele-		+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
iğren-		+	+	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
ih-	Deve çökmek.	+	-	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
ihbarla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ihla-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ihtr-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ihtisaslaş-		++	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
ihtiyarla-		+	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ikile-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ikileş-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
ıkın-		+	++	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ikirciklen-		++	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
ıkla-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
il-	Düğümlemek	+	++	-	-	++	++	-	-	-	-	+	-
ilaçla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ilahlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
ilen-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ilerle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ilet-		+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
ılgarla-		-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ilgile-	Dikmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ilgilen-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
ılga-	Atı dört nala sürmek	+	+	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
ilginçleş-		+	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
ılı-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+
ılıklaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ilikle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ıln-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
ilintile-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ılış-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
iliş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ilkeleş-		++	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
ilkelleş-		+	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
ilmikle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
iltihaplan-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
imgele-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ımyırgan-	uykulu olmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
imkansızlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
imle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

imren-		+	+	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
imzala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
in-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
inan-		+	+	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
inatlaş-		++	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
incele-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
incele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
incin-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
incit-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
indirge-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
indükle-	Elektrik akımı oluşturmak.	++	++	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
inekle-		-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
inilde-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
inile-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
inle-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
insancıllaş-		++	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
insanlaş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ipile-	az ışıkla yanmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
iple-		-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ipliklen-		++	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
ıra-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ıraklaş-		+	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
ıraksa-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ıraksın-		-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ırala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
irdele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ırğa-		++	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ırgala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
irileş-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
irinlen-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
irk-	Birikmek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
irkil-		+	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ırıla-		+	++	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
ısm-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ısıt-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ısıt-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ıskala-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ısla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ıslamlaş-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
ıslan-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
isle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ışıkla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ısmarla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ispatla-		+	+	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
ispiyonla-		+	+	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
ıssızlaş-		+	-	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
iste-		+	+	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-
isteklen-		+	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
istifle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
işaretle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
işe-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ışı-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
ışıklan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ışıla-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ışıl-da-		+	-	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
ışınla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

işit-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
işkillen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
işle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
işlet-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
iştahlan-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
it-		+	+	-	+	-	+	-	+	-	-	-	-
itekle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
itele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
itlen-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
itleş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ivedilen-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ivedileş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
iyileş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
iyonlaştı-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
izle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kabadaylaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kabakla-	Budamak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kabaklaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kabalaş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kabar-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kabuklan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kabuklaş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kabullen-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
kaç-		+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	-	+
kaçımsa-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kaçın-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kaçır-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kadastrala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kadifeleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
kadınlaş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kafesle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kağıtla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kağsa-	Eskimek	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kahrılan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kahpelen-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kahpeleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
kahramanlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
kak-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
kakala-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kakı-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kakırda-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kakıştır-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kai-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kalabalıklaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
kalafatla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kalayla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kalburla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kaldır-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kalenderleş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kalgr-	Sıçramak	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kalınlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kalımlat-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kalıpla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kalıplaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kalk-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	+
kalkerleş-	Kireçlenmek	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

kalkın-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kalkış-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kalplaş-	doğruluğunu yitirmek	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kamala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kamaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kamburlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kaşçıla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kamplaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kamulaştır-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kamusallaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
kan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kana-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kanatlan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kancala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kandilleş-	Kandilini kutlamak.	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kangalla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kangrenleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
kanık-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kaniksa-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kanır-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kanırla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kanıtsa-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
kanla-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kanlan-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kanserleş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kansızlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kantarla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kanunlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kap-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
kapa-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kapaklan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kaparozla-	Birinin malını zorla ele geçirmek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kapat-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kapılan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kapış-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kapla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kapsa-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kar-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	+	-
kara-	Hor görmek.	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
karala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
karamsarlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
karar-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kararla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kararlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
karbonatla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
karbonla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
karbonlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kardeşlen-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
karele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kargı-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kargıla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kargışla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
karı-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
karık-	göz kamaşmak	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
karikatürleştir		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

karlaş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
karmcalan-		++	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
karınla-	Gemi rıhtıma dayanmak	++	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
karış-	Müdahale etmek	+	++	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
karşıla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
karla-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
karmaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
karşıla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
karşılaş-		+	+	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
karşıtla-		++	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
kartelleş-		+	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
kartlaş-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
kas-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kasala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kasın-		++	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kasmakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kastarla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kaşağıla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kaşan-	durup işlemek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kaşı-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kaşıkla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kat-		+	+	+	+	+	++	-	-	-	-	+	+
katalogla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
katarla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
katıkla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
katıl-		+	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
katılaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
katıleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
katış-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
katkılan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
katla-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
katlan-	Dayanmak	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
katmanlaş-		++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
katmerleş-		++	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
katranla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kavgalaş-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kavileş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kavla-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kavlaş-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
kavra-(1)	Tutmak	+	+	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-
kavra-(2)	Anlamak	+	+	-	-	-	++	-	-	+	-	-	-
kavur-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kavuş-		+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
kavza-	Bir şeyi sıkıca tutmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kay-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kayarla-	nahı onarmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kaygılan-		+	+	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
kayır-		+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
kayıt-	Vazgeçmek	+	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kayıtla-		-	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
kaykıl-		+	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kaymaklan-		++	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
kayna-		+	-	-	+	+	+	+	+	-	+	-	-
kaynat-	dersi kaynatmak	+	+	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
kaypa-	ayağı kaymak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kaypaklaş-		+	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-

kayşa-	Toprak aşağı kaymak	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kaytar-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kaz-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kazın-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kazan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kazı-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	+
kazıkla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
keçe-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
keçelen-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
keçeleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
keçileş-		++	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kederlen-		+	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
kefele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kefenle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kekele-		+	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
kekemeleş-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
kelepçe-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kelepçe-	ipi çile yapmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kelleş-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
kemerle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kemikleş-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
kemir-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kemrele-	Gübrelemek	+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
kenetle-		+	+	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
kentleş-		++	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
kep-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kepçe-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kepeklen-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
kerpiçleş-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
kert-		++	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kertikle-		++	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
kes-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
keseklen-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kesele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kesil-	Yorulmak	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kesil-	süt kesilmek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kesin-	kendi için kesme	-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kesinleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kesiş-		+	++	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kesken-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
keskinleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kestir-	tahmin etmek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kestir-	Uyumak	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
keşikleş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
keyiflen-		+	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
keyifsizlen-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
kıbarlaş-		+	++	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
kibirilen-		-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kıfaflan-	Yetinmek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kıkırdar-		+	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kıl-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kılağıla-	Bilemek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kılavuzla-		++	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
kıltıbkılaş-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
kılıçla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kılıfla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

kılıksızlaş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kilitte		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kullan-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
kille-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kınılda-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kınılan-	uçmaya hazırlanmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kına-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kınala-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kınıla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kinlen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kıp-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
kıpırda-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kıpırdaş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kıpıştır-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kır-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	+	-
kırın-	Yürürken salınmak.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kıraçlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
kirala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kırbaçla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kırçılan-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
kireçle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kireçleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kireçsile-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kınıkla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kırış-	Kırışık duruma gelmek	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kırış-	Paylaşmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kirişle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kırt-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kırızkala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kırk-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kırkla-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kırılaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kirlen-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kirlet-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kırmızılaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kırp-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	+	-
kırpış-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kıs-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kısal-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kısımla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kısın-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kısırgan-	Esirgemek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kısırlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kısıtla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kıskan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kıstır-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kistleş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kişileş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
kışkırt-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kışkışla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kışla-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kişne-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
kitaplaştır-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kıtıkla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kıturda-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
kıtlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-

kıvamlan-		+	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kıvan-		+	*	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kıvılcımlan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kıvır-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kıvırt-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kıvırcıklaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kıvrı-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	+
kıvrın-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kıvrımlan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kıy-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kıy-	Acımamak	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kıy-	Söz kıymak	+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
kıyaklaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kıyasla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kıyıla-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kıym-		+	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kıymetlen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kıymetleştir-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kız-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
kız-	Isınmak	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kızakla-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kızır-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kızgılaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kızllaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kızış-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
klasikleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
klikleş-		+	*	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-
klişeleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
klorla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
klorürlendir-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ko-		+	+	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-
koca-		+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
kocamanlaştı-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kocuş-	Kucaklaşmak	-	+	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
koçlan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
koçsa-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kodla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
koflaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kok-		+,tt	+	*	-	-	+	-	-	-	-	+	-
kokla-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
kokorozlan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kokozlan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kokulandır-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kokuş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kolala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kolayla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kolaylaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kolla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kollektifleştir		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kolonyalan-		+	*	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
koltukla-		-	+	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
komikleş-		+	+	*	-	-	+	+	-	-	-	-	-
kon-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
konakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
konukla-		-	+	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
konumlan-		+	+	*	-	-	+	+	-	-	-	-	-

konus-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kooperatifleştir		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kop-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kopçala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kork-		+,at	+	-	-	+,*	+	-	-	-	-	-	-
korkunçlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
korlan-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
koru-		+,*	+	+	-	+	+,*	-	-	-	-	-	-
kostaklan-		+,*	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
koş-	at koşmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
koş-		+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	-	-
koşamla-	iki elle avuçlamak.	+,*	+,*	-	-	+,*	+,*	-	-	-	-	-	-
koşulla-		+,*	+	-	-	+,*	+,*	-	-	-	-	-	-
koşutlaştır-		+,*	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kotla-	Kotlarla göstermek.	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kotar-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kov-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kovala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kovla-		-	+,*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kovuştur-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
koy-		+	+	+,*	-	+	+	-	-	-	-	-	-
koyul-	yola koyulmak	-	+,*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
koyulaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
koyult-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
köhne-		+,*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kökert-	Fide köklemek	+,*	+,*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kökle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
köklen-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kökleş-		+	-	-	-	+,*	+	-	-	-	-	-	-
köleleş-		+	+,*	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
kömürleş-		+	-	-	-	+,*	+	-	-	-	-	-	-
köpekle-	Çok yorulmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
köpekleş-		+,*	-	-	-	-	+,*	-	-	-	-	-	-
köpüklen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
köpüle-	Şilte, yastık dikmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
köptür-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
körel-		+	+,*	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
körleş-		+	+,*	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
körlet-		+	+	-	-	-	+,*	-	-	-	-	-	-
körükle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
köskele-	Yaslanarak oturmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kösnül-	Hayvan çiftleşme zamanı gelmek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
köstekle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
köşekle-	deve yavrulamak	+,*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
köşele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
köttüle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
köttüle-	Zayıflamak	+	+,*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
köttüleş-		+	+,*	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
kötümse-		-	+,*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kötümserleş-		+	+,*	-	-	-	+,*	-	-	-	-	-	-
köttürümleş-		+	+	-	-	-	+,*	-	-	-	-	-	-
köyleş-		+	-	-	-	-	+,*	-	-	-	-	-	-
közle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kremle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kristalleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

kubar-		+	+	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
kubaş-	İmece ile iş yapmak	-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kucakla-		+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	-	-
kudur-		+	-	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
kuğur-	güvercin ötmek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kulaçla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kullan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kulumla-	kısarak yavrulamak	++	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
kumla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kundakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kur-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kurallaş-		+	-	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
kuramlaştır-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kurcala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kurgula-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kurşunla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kurşunlaş-	Ağırlaşmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kurtar-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kurtlan-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
kurtlaş-		++	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
kurtul-		-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kuru-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kurul-	Yerleşmek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kurula-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kurumlan-		++	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
kurumlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
kuruşlan-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
kus-		+	++	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kuşakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kuşan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kuşat-		+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
kuşkulan-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kutla-		++	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kuthula-		++	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kutsa-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kutsallaş-		+	-	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
kutula-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kutuplan		++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kutuplaş-		+	++	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
kuvvetlen-		+	++	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
kuzula-		++	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
kuzulaş-		++	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
küçükleş-		+	++	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
küçükse-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
küçül-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
küçümse-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
küflen-		+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
küflet-		-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kükre-		++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kükürtle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
külçeleş-		+	-	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
külle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kümele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kümeleş-		+	++	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
küngülde-	Uyuklamak	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kürele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

kürne-	hayvan toplanmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
küs-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
küstahlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
kürü-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
küşümlen-	Kuşkulanmak	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
kütle-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kütleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kütükleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
kütürde-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
laçkalaş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
lafla-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
laikleştir-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
lambala-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
lanetle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
laubalileş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
lehimle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
lekele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
lezzetlen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
liberalleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
lifle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
lğla-	sel çamur getirmek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
lıkrda-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
limanla-	Gemi limana girmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
loğla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
listele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
lodosla-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
loşlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
lökke-	Lökke yapıştırmak.	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
macunla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
macunlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
maddeleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
maddileş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
magazinleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mağrurlan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mahallileş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
mahmuzla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
makasla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
makineleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
malala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mandalla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mantarla-	Argoda yalan söylemek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
malakla-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
mallan-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
mantarlaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
marazlan-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
markala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
marnla-	Toprağa marn katmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
maskaralan-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
maskaralaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
maskele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
maşala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
matlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mavileş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mayala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mayalan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mayımla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

mayış-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
maymunlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
mazotla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
medenileş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
mektuplaş-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
mele-		+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
melezle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
melezleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
menevişleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
meraklan-		+	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-
merdanele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
merhabalaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
merhemle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
merkezleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
merkezlen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
müesseseseleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
meşrulaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mevzilen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
muhla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
muknatisla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mikroplan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mikropsuzlandır		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
mikropsuzlaştır		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
millileş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
mimle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mıncıkla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
minele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mineralleştir-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
mırlda-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
mırldan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
mıria-	kedi bağırma	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
miskinleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mitleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
miyavla-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
mızıklan-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
mızıldan-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
mızırdan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
mızızıldan-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
modalaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
modernleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
morar-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
morfinle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
morlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mortla-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
moruklaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
muasırlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mumla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mumlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mumyala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mumyalaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
muştala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
muştula-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mutlan-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
mutlulan-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
mutsuzlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
muzipleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-

muzırlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
mühimse-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
mühürle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
müjdele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
mükafatlandır-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
mürekkeple-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
müslümanlaştır-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
müstehcenleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
müzevirle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
müzminleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
naftalimle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
nakışla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
nalla-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
nasiplen-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
nasırlan-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
nasırlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
nazikleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
nazlan-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
nefesle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
nefileş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
nemalan-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
nemlen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
nemlet-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
nesnelleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
neşelen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
neşterle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
neticelen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
nicele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
nihayetlen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
nikahla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
nikelle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
nişanla-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
nişanlan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
nitele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
niyetlen-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
nodulla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
noktala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
normalleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
nöbetleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
nötrle-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
numarala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
nurlan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
oburlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
ocu-	Korkmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
odakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
odaklaştır-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
odunlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ofla-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
oğullan-	Arılar oğul vermek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
okkala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
okla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
okra-	at kişnemek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
oksijenle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
oksitle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
okşa-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
oku-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

ol-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
olanaksızlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
olgunlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
oluklaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
oluş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
omuzla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
on-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ona-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
onar-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
onayla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
onurlan-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
oraklaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
oranla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
organlaş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ormanlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ornat-	İkame etmek	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
orsala-	Gemi rüzgara doğru dönmek	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ortaklaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
ortala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
osur-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ota-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
otala-	Zehirlemek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
otar-	Otlatmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
otla-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
otlan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
otomatikleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
otur-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
oturuş-	Yatışmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ov-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	+	-	-
ovala-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ovuştur-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
oy-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
oyala-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
oyla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
oylumla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
oyna-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
oynaş-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
oyulga-	Kumaş gelişigüzel dikmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
oyulgala-	Kumaş gelişigüzel dikmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
oyunlaştır-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ozonla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
öde-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
ödevlendir-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ödüllendir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ödünle-	Taviz vermek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
öfkelen-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
öğren-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
öğret-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
öğür-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
öğürleş-	Birbirine alışmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
öğüt-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
öğütle-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
öksür-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
öl-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ölç-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-

ölçer-	Ateşi canlandırmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ölçümle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ölçün-	Uzun uzun düşünmek	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ölmezleştir-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ölümsüzleştir-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
öncele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
önemse-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
öner-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
önle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
öp-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
ör-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
örgütle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
örgütlendir-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
örkle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
örnekle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
örneklendir-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
örnekse-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
örsele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ört-		+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-
örümceklen-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
öt-		+	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
ötümölüş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
ötür-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
öv-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
öyküle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
öykün-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
özdeşle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
özdeşleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
öze-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
özelleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
özen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
özerkleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
özetle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
özgüle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
özgünleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
özgürleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
özle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
özleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
özümle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
özümse-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pahalan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pahahlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pahla-	pah durumuna gelmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
paketle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pakla-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
palamutla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
palazla-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
palazlan-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
palazlaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
pamuklan-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
parafele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
parala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
paralelleştir-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
parazitlen-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
parçala-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
parıl-da-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-

parla-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
parlaklaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
parmakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
parselle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pasifleştir-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
paslan-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
paslaş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
paslat-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
paspasla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
patakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
paturda-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
patla-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pavkır-	Tilki ulumak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
payandala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
payla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
paylaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pazarla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pazarlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
peçele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pehpehle-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
pekiş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pekit-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
pekleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
peltekleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
pelteleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pembeleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pençele-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
pepele-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
perçinle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
perçinleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
perdahla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
perdele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pergelle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pesleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
peşrevlen-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
peydahla-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
peyle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
peynirleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
piçleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
pıhtılan-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
pıhtılaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pinekle-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
pintileş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
pirelen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pırıl-da-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
pır-la-	kuş uçmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
pır-lan-	kuş uçmaya çalışmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
pırtla-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
pıs-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pısınklaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
pisle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
piş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pışpışla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pıtırda-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
piyazla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
planla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

planyala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pofurda-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
pohpohla-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
polar-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
polimerleştir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
pompala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ponzala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
porsu-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
posalan-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
postala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
potlan-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
poyrazla-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
pörsü-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
pörtle-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
pratikleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
presle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
profesyonelles-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
programla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
projelendir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
puanla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
puanlandır-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
pudrala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pufila-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
pulla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pus-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pusar-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
pusatlan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
putlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
püfkür-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
püfle-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pürçeklen-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
pürtüklen-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
pürüzlen-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
püskür-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
pütürlen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
rahatla-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
rahatsızlan-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
Rumlaştır-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
rahatsızlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
rakamla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
rampala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
randevulaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
raptiyele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
raspala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
rastla-		-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
rendelet-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
renkle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
renklen-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
resimle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
resimleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
resmîleştir-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
rezele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
rimelle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
robotlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
romanlaştır		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
röntgenle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

ruslaştır-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
rutubetlen-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
rüzgarlan-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
sabahla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sabırsızlan-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
sabitleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sabunla-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sabunlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
saç-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
saçaklan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
saçala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
saçıştır-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
saçmaıla-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sadelleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
saflaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sağ-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sağal-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sağırlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sağla-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sağlamla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sağlamlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sahileş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sahnele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sakallan-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sakarlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
sakatla-		+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
sakın-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sakinle-		+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
sakinleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sakırda-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
sakızlaştır-		-	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sakla-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sal-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
salaklaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
salçala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
saldır-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
saldırılanlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
salgıla-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
salgımlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
salın-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
salkı-	Sarıkmak	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
salla-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
salozlaş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
samimileş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
san-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sanayileş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sancı-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sancılan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sañç-	Saplamak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sandukla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sangıla-	Sersemleşmek	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sanrıla-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sansürle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sap-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sapıklaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sapıt-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

sapla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sapta-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sar-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sarar-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sargıla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sathoşlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sanıl-		-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
sanlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sarumsakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sark-		+,tt	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sarkaçla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sarmala-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sarmaş-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sarplaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sars-		+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
sarsala-		+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
sası-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sat-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sataş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sathileş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sav-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
savakla-	Suyu arklara salmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
savaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
savatla-	Gömüş nakış işlemek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
savla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
savsakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
savun-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
savur-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
savuş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
say-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
say-	saygı göstermek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
saydamlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sayfalandır-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sayıkla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sayıla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
saykalla-	Parlatmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sayla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sayrınsa-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sebeplen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
seç-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
seçkinleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
seğir-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
seğirt-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sek-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sekile-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
selametle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
selamla-		+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	-	-
sembolleştir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
semeleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
semerle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
semir-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
semizle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
semizleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sendele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sendikalaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
senetleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-

sepetle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sepile-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ser-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
serbestle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sergile-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
seril-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
serinle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
serinleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
serserileş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
serp-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
serpil-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
serpiştir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sesle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
seslen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sessizleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sev-		+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	-	+
sevdalan-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sevimsizleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
sevin-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
seyrekleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
seyrel-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sez-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sezinle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
si-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sıcaklaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sıç-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sıçra-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sıfatlandır-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sıfatlaştı-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sıfırla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sıftahla-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sıftın-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sigortala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
siğ-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	+
siğın-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
siğış-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
siğlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sık-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
sık-		+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	-	-
sikle-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sıkıl-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sıkıla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sıkış-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sıkış-	tuvalet ihtiyacı gelmek	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sikkele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sıklaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sil-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
silahlan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
silahsızlan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
silikleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
silk-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
silkele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
silkin-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
silola-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
simgele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

sin		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
sin-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sin-	Korkmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sina-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sineklen-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sınıflaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
sınıfla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sınıflandır-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sınırla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sınırlandır-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
sinirle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sinirlen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
simsileş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
siperlen-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
sırala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sırı-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sırıkla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sırt-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sirkelen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sirkelen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sirkeleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sirkeleş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sırla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sımaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sırtar-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sırtla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sıskalaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sislen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sistemleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sistirele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sıtmalan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sıva-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sıvala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sıvaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sıvazla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sıvılaştır-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sıvılaştır-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sıvın-	Gaz durumuna geçmek	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
sıvış-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
sıvrıl-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sıvrileş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
siy-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
siyahlan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
siyahlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
siyahlat-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sıyr-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sız-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sızıldan-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sızla-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sızlan-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sızır-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sobele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
softalaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
soğanla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
soğu-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
soğukla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

soğuklaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
soğul-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
soğur-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
soğuş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sok-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	+	-
sokran-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sokuş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sol-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
solgunlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
solla-		+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
solu-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
soluklan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
soluklaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
somurdan-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
somurt-		+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
somutlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sondala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sonsuzlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sonuçla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sopala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sor-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
sorgula-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
soru-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
soruş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sosyalleştir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
soy-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
soy-	hırsızlık yapmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
soysuzlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
soyutla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sök-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sorut-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sölpü-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sömür-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sömürgeleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sön-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
söntümle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
söv-		+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	-	-
söyle-		+	+	-	+	+	+	-	-	+	-	-	-
sözlendir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sözleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sporlan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
standartlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
stokla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sucuklaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
suçla-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
suçlan-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sula-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sulan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sululaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sumsukla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sun-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sus-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
susa-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
suvar-	Hayvana su içirmek	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
süblimleş-	katıdan gaza dönmek	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
südre-	sarhoş olmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

süfileş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
süflürle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sümkür-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sümsükleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sün-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
süngüle-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
sünnetle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
süpür-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sür-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sür-	sürgün etmek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sür-	oje sürmek	+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sür-	devam etmek	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
süratlen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sürengenleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sürgüle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sürmele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sürt-		+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-
sürtün-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sürü-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sürükle-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sürün-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sürüşdür-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
sürç-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
süs-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
süsle-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
sütlen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
süz-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
süslen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
süzgünleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
süzül-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
şabanlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şahlan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şakalaş-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
şakı-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şakırda-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
şakla		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şakulle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şamarla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şangırda-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
şapırda-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
şapla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şaplat-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
şapşallaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şarıda-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
şartla-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
şartlan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şartlaş-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
şaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şaşala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şaşılaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şaşır-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şaşkınlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şavkı-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
şeffaflaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şehirleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şehirleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

şekerle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şekerleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şekillen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şenel-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şenlen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şerbetle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şereflen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şeritle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şiddetlen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şifle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şifrele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şıkırda-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şıklaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şımar-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şimşeklen-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
şıngırda-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şimikle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şıpırda-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şırıl-da-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şırıl-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
şirretleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
şiş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şişele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şişin-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
şişle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şişmanla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
şorla-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
şuurlaş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
şümüllendir-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
şüphelen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tabakala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tabakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tabiileş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tabulaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
taçlan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
taharetlen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tahtalaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tak-		+	+	+	+	+	+	-	-	-	+	-	-
takıl-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
takırda-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
takış-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
takıştır-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
takozla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
taksitlendir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
talanla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
talaşla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
talazlan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tamamla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tamponla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tanele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tangırda-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tanı-		+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	-	-
tanıkla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tanımla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tanıtla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tanla-	Şaşırmak	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

tanrılaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tap-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
tapala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tapanla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tapıkla-	Beğenmek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tapırda-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tapışla-	Hamuru düzeltmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tapula-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tara-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tarakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tarasla-	Artakalan ürünleri toplamak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tarazla-	Kumaşın tarazlarını ayıklamak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tarıhlendir-		-	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
tart-		+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-
tartakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tasalan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tasarımla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tasarla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tasımla-	Tasarı hazırlatmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tasla-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
taş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
taşı-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
taşllaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
taşla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
taşlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tat-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tatlan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tatllaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tatsızlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tavla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tavsa-	Hızını Kaybetmek	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tazele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tazelen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tazeleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tazılaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tedarikle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tekelleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tekerle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tekle-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tekmele-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
tekmille-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tekrarla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
telaşlan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
telefonlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
telesi-	Yorulmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
telle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tembelleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tembihle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
temellen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
temelleştir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
temizle-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tenhalaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tep-		+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	-	-
tepele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tepikle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

tepin-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tepirle-	Tahılı elemek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
teпки-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tepren-	Deprenmek	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tepsir-	Kurumak	+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
terasla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
terazile-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
terbiyesizleş-		+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
terle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tersin-	Aksilenmek	++	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
tersle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tersleş-		+	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
tertiple-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
teşkilatlan-		+	++	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tetikleş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
teyelle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tezgahla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tezleş-		+	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
tiftiklen-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
tık-		+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	+	-
tuka-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tıkan-	Yorulmak	-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tıkaçla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tıkın-		++	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
tıkırda-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tıkış-		+	-	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
tıklat-		+	+	-	-	++	-	-	-	-	-	-	-
tüksin-		+	+	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
tüksir-		+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
tülkileş-		+	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
tün-		+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
tüngarda-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tınla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tıpala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tıpıle-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tıpırda-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tıpışla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tıraşla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tirfillen-	havı dökülmek	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tırıla-	Parasız kalmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tiritlen-	Çok yaşlanmak	++	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
tiritleş-		+	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
türkazla-	Kapıyı sürgülemek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
turmala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tırman-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tırmıkla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tırmakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tırpanla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tırşeleş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tırıkla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tırtullan-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tısla-	Kaz, yılan, kedi ses çıkarmak	++	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
titizlen-		++	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
titizleş-		+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
titre-		+	+	-	+	+	+	+	-	-	-	+	-

titrekleş-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
titreş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tizleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tohumla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tokaçla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tokalaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tokatla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tokmakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tokurda-		+	-	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
tokuş-		+	++	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tombullaş-		+	++	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
tomrukla-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tomur-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tomurcukla-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
topakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
topalla-		+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
toparla-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
topla-		+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-
toplaş-		++	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
toplumsallaştır-		++	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
toplumlaş-		++	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
toprakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
topraklandır-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
topukla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
torbala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
torнала-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
torpille-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tortulan-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
tortulaş-		++	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
tosla-		-	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-	-
toz-	Gezip tozmak	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tozar-		++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tozlan-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
tozlaş-		++	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
tozu-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tökezle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
törpüle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
töskür-	Hayvan geri geri gitmek	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tuhaflaş-		+	++	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
tunçlaş-		+	-	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
turfala-	değer vermek	-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
turşulaş-		+	++	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
turunculaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tut-		+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	+	-
tutamla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tutkalla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tuttur-	Diretmek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tutukla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tutul-	aşık olmak	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tutun		+	+	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
tutuş-	Yanmak	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tuzakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tuzla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tüken-		-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tüket-		++	+	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
tükür-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

tükürükle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tümle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tuşla		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tümsel-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tün-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tüne-		+	++	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
türe-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
türkçeleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
türkleştir-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
türküle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
türküleş-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
tüt-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tütsüle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
tüty-		+	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
tütylen-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ucuzla-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uç-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	+	-	-
uçlan-		++	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
uçukla-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
uçuklaş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ufal-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ufala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ufla-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ufunetlen-	yara irinlenmek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
uğra-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uğrala-	Uğra serpmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uğraş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uğrula-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uğuldamak		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
uğun-		+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
uğurla-		+	+	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-
uğursa-	Uğur saymak	++	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ula-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ulaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ulu-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ulula-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ulusallaştır-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
um-		+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
umursa-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
umutlan-		+	+	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
unla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
unut-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
usan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uslamla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uslan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ussallaştır-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ustalaş-		+	+	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
ut-	Yenmek	++	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-
utan-		+	+	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-
uy-		+	+	-	+	+	+	-	+	-	+	+	-
uy-	İlişmek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
uyan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uyar-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
uyarla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uydulaş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
uydur-	yalan söylemek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

uygarlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uygula-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uyuzlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uyulaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uysallaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uyu-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uyukla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uyuş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uza-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uzaklaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uzaksa-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
uzan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uzat-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uzlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
uzmanlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
üçle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
üçleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
üfle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
üfür-		+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
üleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ülküleştir-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ümitten-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
ünle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ünlen-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ür-		+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
üre-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ürk-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
ürkekleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
ürper-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
ürü-		+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
üslen-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
üşluplaştır-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
üstele-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
üsten-	Taahhüt etmek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
üstlen-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
üstünleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
üş-	Toplanmak	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
üşen-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
üşü-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
üşür-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
üt-	ateşe tutmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
üt-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ütüle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
üveymek	güvercin ötmek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
üzöl-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
üz-		+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
üzengile-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
vahşileş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
vahvahlan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
vakvakla-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
var-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
varakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
varsullaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
vasıflan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
vatanlaştır-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
vazelinle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

vazifelendir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
vedalaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ver-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
vergilendir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
verimsizleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
veriştir-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
vernikle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
vıcıkla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
vıçırda-		-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
vidala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
vınla-		+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
vırıl-da-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
viyakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
vızıl-da-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
vızıldan-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
vur-		+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	-	-
vur-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
vurgula-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
vurul-	aşık olmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yabala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yabancıla-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yabancılaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
yabanileş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yabanıllaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yabansı-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yadımla-	enerji açığa çıkmak	+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
yadırga-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yadı-sı-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yağ-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yağılaş-	Düşman olarak karşılaşmak	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yağla-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yağlan-	Yağ tutmak	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yağmala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yağmur-la-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yak-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
yak-	kına yakmak	+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yakala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yakamozlan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yakar-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yakın-		+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
yakınlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yakımsa-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yakış-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yaklaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yala-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yalabı-	Şimşek çakmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yalanla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yalazla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yalçınlaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
yaldırla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yalınlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yalıt-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yalınzlaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
yalpala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yalıtklan-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
yalvar-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

yama-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yamala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yamrul-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yamul-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yan-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yanaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yangılan-	İltihaplanmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yanıl-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yanıtla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yanıtlan-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
yankıla-		+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
yanla-	Yana yatmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yansı-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yansıla-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yanşa-	gevezelik etmek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yap-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	+	-
yapılaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
yapısallaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
yapış-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yapraklan-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yar-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
yara-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+
yarala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yaramazlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yarar-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yararlan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yaraş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yarat-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
yardımlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yargıla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yarıla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yarış-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yarımla-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yarlığa-	Bağışlamak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yarmala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yasa-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yasakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yasalaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yasla-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yassıl-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yassılan-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yastıkla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yassıla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yaşa-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
yaşar-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yaşlan-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
yatkınlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yaşmakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yat-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
yatış-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yavanlaş-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yavaşla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yavru-la-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yavukla-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yavuzlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yay-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-

yaygınlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yayınla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yayla-	Yaylada oturmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yaylan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yayvanlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yaz-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
yazıl-	Kaydolmak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ye-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yed-	yedeğe almak	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yedekle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yedekleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
yeginleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yegle-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yegnil-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
yegnise-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yekin-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yel-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yelekle-	oka tıy takmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yelkenle-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yelle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yellen-	gaz çıkarmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yelpazele-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yelten-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yemle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yen-		+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
yenile-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yenileş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yer-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yerleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yerleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yerlileş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
yeşehle-	"büyük abdest" et	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yeşer-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
yeşillen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yet-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
yetkilendir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yetin-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yetiş-	Yakalamak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yetiş-	Büyümek	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yığ-		+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-
yığıl-	toplan-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
yigitlen-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yık-		+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-
yıka-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yıkıl-	çok üzülme	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yıkış-	Güreşmek	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yıl-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-
yıldıra-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yıldızla-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yılış-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
yılla-	uzun süre kalmak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yinele-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yıpra-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yırıla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yırt-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yırtın-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

yit-		+	-	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-	-
yitir-		+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yivış-	Cıvık bir duruma gelmek	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yivle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yobazlaş-		+	+	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-	-
yoğal-	yok olmak	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yoğunlaş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yoğur-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yoğurtla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yokla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yoksullaş-		+	+	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-	-
yoksun-		++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yokumsa-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yol-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yoıla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yolun-	çok üzölmek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yont-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yor-		+	+	-	-	++	+	-	-	-	-	-	-	-
yor-	Yorumlamak	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yorgala-	at yorga yürömek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yort-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yorumla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yorul-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yosunlan-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-	-
yozaş-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-	-
yönel-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yönet-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yönlendir-		+	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yöreselleş-		+	-	-	-	+	++	-	-	-	-	-	-	-
yu-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yudumla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yuhala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yum-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yumakla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yumrukla-		-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yumrulan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yumuklaş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
yumurtla-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-	-
yumuşa-		+	++	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yurtlan-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
yurtşa-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yut-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yutkun-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-	-
yuvala-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yuvalan-		+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-	-
yuvarla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yuvarlaklaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yuvgula-	yuvgu geçirmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yücel-		+	++	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
yükle-		+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yüksel-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
yükseltge-	Oksitlemek	+	+	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-	-
yüksün-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yükümien-	Sorumluluk almak	+	++	-	-	++	++	-	-	-	-	-	-	-
yükün-	Birinin önünde eğilmek	++	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yülü-	traş etmek	-	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

yüpür-	telaşla koşuştur.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
yüreklen-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yürü-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yürüt-	Çalmak	+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
yüz-	derisini soyamak	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yüz-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
yüzle-	kusurunu söyle.	+	+	-	+	+	+	-	+	-	-	-	-
yüzsüzleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
zağla-	kılağı vermek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
zamanla-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
zamkla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
zangırda-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
zarfla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
zayıfla-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
zebunlaş-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
zedele-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
zehirle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
zenginleş-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
zevklen-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
zevzeklen-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
zıbar-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
zifile-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
zihla-	zihla çevirmek	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
zıkkımlan-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
zimbala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
zumbırdat-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
zımparala-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
zinoirle-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
zindeleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
zıpkınla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
zıpla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
zıhlıan-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
zınlıda-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
zırla-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
zırvala-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
zirzoplaş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
zıtlıan-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
zıtlıaş-		-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ziyadeleş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
zonkla-		+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
zorla-		+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
zorlaş-		+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
zığürtleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
zıtırütleş-		+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
zıppeleş-		+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-